МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису
Юрійчука Руслана Дмитровича

УДК: 7.036.3(477.85)

ДИСЕРТАЦІЯ

Принципи архітектури функціоналізму в місті Чернівці і їх розвиток в сучасній Україні

18.00.02 – архітектура будівель і споруд

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Р. Д. Юрійчук

Науковий керівник: **Проскуряков Віктор Іванович,**
доктор архітектури,
професор

Львів–2025

АНОТАЦІЯ

Юрійчук Р. Д. Принципи архітектури функціоналізму в місті Чернівці і їх розвиток в сучасній Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.02 "Архітектура будівель і споруд". – Інститут архітектури Національного університету "Львівська політехніка", Львів, 2025.

Робота виконана в Національному університеті "Львівська політехніка", Львів, 2020. Захист відбудеться у Спеціалізованій Вченій раді Національного університету "Львівська політехніка", Львів, 2025.

Зміст дисертації.

У дисертації висвітлені узагальнені результати дослідження явища функціоналізму, історія формування архітектурної спадщини і архітектурної типології будівель архітектури доби функціоналізму в м. Чернівці. Була висвітлена узагальнена інформація про архітекторів-авторів, про якість архітектурних рішень, зроблено порівняння архітектури будівель з іншими будинками в містах Європи, подана інформація про містобудівне і естетичне їх рішення.

Проаналізовано архітектуру близько ста житлових будинків, сім громадських і три промислових об’єкта. В роботі були визначені напрямки архітектурної типології функціоналізму які є актуальними і зараз, в умовах сучасної України, а також розвиток принципів такої типології у прикладній проєктній діяльності автора дисертації.

У Розділі 1 дисертації "Явище функціоналізму і методи його дослідження", у параграфі 1.1 "Явище функціоналізму" подані результати дослідження архітектури і теоретичних праць, які доводять, що апологетами функціоналізму можна рахувати Вальтера Гропіуса, Луїса Саллівана – ідеолога "Чиказької школи", віденського архітектора Адольфа Лооса, фраза якого "Функція визначає форму" вплинула на світогляд відомих архітекторів XX ст.: Френка Ллойда Райта, Ле Корбюзьє, Вальтера Гропіуса, Людвіга Міс ван дер Роє.

У параграфі 1.2 "Аналіз літературних джерел за темою дисертації" висвітлено, що найважливішим вектором джерельної бази дисертації стали теоретичні і прикладні праці, що висвітлювались у дисертаціях, монографіях, енциклопедіях, наукових збірниках, статтях тощо.

Серед дисертацій найбільш глибокими і змістовними є докторські дисертації Смоленської С. О., Коротун І. В., Проскурякова В. І., кандидатські Біленкової С., Кордуняна О. П., Проскурякова О. В., в яких досліджена архітектура Чернівців, історичної, австрійської, міжвоєнної доби (ХХ ст.) і архітектура на межі ХХ–ХХІ століть.

А у параграфі 1.3 "Методики дослідження архітектури функціоналізму в місті Чернівці". Була запропонована методика дослідження функціоналістичної архітектури в Чернівцях, що складається з п’яти етапів: І етап – постановка завдань; ІІ етап – вивчення стану проблеми; ІІІ етап – опрацювання отриманої інформації; ІV етап – формулювання загальних висновків; V етап – апробація загальних висновків в проєктуванні.

У висновках до Розділу 1, автор відзначив, що функціоналістичну архітектуру в міжвоєнний період, назвали "чесною", через намагання архітекторів правдиво виявляти функцію і конструкції в образі будівлі. А аналіз джерел за темою дисертації дозволив автору висвітлити ті питання, що залишилися поза увагою науковців в попередніх розвідках – головними з яких є: "явище функціоналізму", "комплексний огляд діяльності творців функціоналізму в м. Чернівці", "Порівняльний аналіз творчого доробку функціоналізму в Чернівцях з Європейським і світовим архітектурним досвідом" тощо.

У Розділі 2 "Місце архітектурної спадщини функціоналізму в архітектурному проєктуванні і будівництві ХХ століття в місті Чернівці" в параграфі 2.1 "Історія формування архітектурної спадщини функціоналізму в м. Чернівці" автор запропонував розглядати увесь історичний період формування архітектурної спадщини в м. Чернівці, який можна поділити на наступні часові, архітектурні і творчі відрізки.

Перший – від часів, коли на території майбутнього міста 10-13 тис. років тому постали городища, відкриті поселення, могильники і до часів трипільської археологічної культури, коли в цій місцевості постали щонайменше 18 поселень.

Другий. XII–XIII ст., який вчені-дослідники відносять до епохи Київської Русі (Ленковецьке городище) і до пізньосередньовічних феодальних традицій містобудування.

Третій. XIV–XVII ст., коли формується планувальна основа міста, що стане опорою творення архітектурних рішень в майбутньому.

Четвертий. Кінець XVIII – початок XIX століття, коли на попередній планувальній основі реалізувалися архітектурно-містобудівні ідеї епохи класицизму, історизму і раннього модерну.

П’ятий. Від першої половини і до кінця XIX ст., коли в Чернівцях настав час "неоренесансу", "необароко", "неоготики".

Шостий. Межа XIX–XX століть та перші десятиліття XX ст., що в архітектурі ознаменувалися становленням та утвердженням стилю, який мав різні назви – "Art Nouveau", "Сецесія", "Югендстиль" і ін.

До найважливіших досягнень модерну в Чернівцях слід віднести: розвиток напрямків нових методів творення об’ємно-просторової композиції; пошуків варіантів стилю з національними рисами; вплив і розвиток "батька" австрійської елітарної архітектури Отто Вагнера і його школи.

Сьомий. 20–30 рр. XX століття, коли в архітектурному середовищі австрійської доби було збудовано багато будинків (функціоналістичних) румунського періоду. Ця архітектура в місті ще малодосліджена, а її принципи творення могли б збагатити жанрову палітру сучасних архітекторів.

Восьмий період. Це час повоєнного будівництва, творення архітектури від 1950–1960 років і до часів незалежності. Це час включення в адміністративні межі Чернівців населених пунктів Ленківці, Рогізне і ін. Будівництва мікрорайонів-спальників, перепрофілювання промислових об’єктів тощо.

Дев’ятий відрізок – це розвиток архітектури міста в роки незалежної України. Це час, головним завданням якого є не тільки збереження пам’яток історії,

культури і архітектури, що має принести подальший розквіт міста тепер і в майбутньому. І, зокрема, розвиток архітектурних ідей – особливо тих, що несуть в собі ознаки загальноєвропейського елітного явища, до якого безперечно можна зарахувати архітектуру доби функціоналізму.

Параграф 2.2 присвячений огляду результатів діяльності творців функціоналізму в м. Чернівці. Узагальнюючи результати їх діяльності творців функціоналізму в м. Чернівці можна стверджувати наступне. Раціоналістичний (розумний) напрямок розвитку румунської архітектури уможливив невидимими темпами розбудувати країну. В Чернівцях активно підхопити і реалізувати ідеї уряду. Запросивши як ведучих архітекторів зі столиці, а це Х. Крянга, А. Вебер, А. Флемінгер, Г. Каган, К. Селеджану, К. Драгу, Л. Сіліон, К. Нанеску для проєктування громадських будівель, так і спираючись на місцевих – В. Грекула, В. Флорчича, М. Бреттшнайдера, А. Аппенцелле, І. Калленберга і ін., що проєктували переважно житло, владам міста в коротких термінах вдалося підняти статус міста засобами архітектури.

В параграфі 2.3 "Порівняльний аналіз творчого доробку функціоналізму в м. Чернівці із європейським і світовим архітектурним досвідом" автор порівняв доробок творців функціоналізму в м. Чернівці з європейським і світовим архітектурним досвідом, в якому можна стверджувати наступне. В будівлях міської тканини присутні і переважають приклади втілення передових ідей архітектури першої половини ХХ ст., які є ніяк не нижчими за якість творців з Франції, Італії, Нідерландів, Німеччини, Австрії. Тобто в тих країнах, які стали першими, де зародилась і досягла висот функціоналістична архітектура.

Досліджуючи архітектуру будівель і споруд, спроєктованих і збудованих в стилі функціоналізму в межах сучасної України на територіях, які в міжвоєнний період входили до наступних держав – Речі Посполитої Польщі, Чехословаччини, СРСР і Румунії, були визначені міста-центри функціоналістичної України – Ужгород, Львів, Харків, Чернівці.

Параграф 2.4 "Аналіз архітектури будівель і споруд, спроєктованих і збудованих в стилі функціоналізму в Україні" було визначено міста, в яких

творили архітектори, що представляли ведучі архітектурні школи Європи: Адольф Лібшер (Ужгород); Тадеуш Обмінський, Альфред Камєнобродський, Юзеб Авін, Вітольд Мінкевич (Львів); Сергій Серафімов, Самуїл Кравець, Марк Фельгер, Миколай Мілютін (Харків); Хорія Крянга, Константин Драгу, Константин Селеджану, Леон Сіліон і ін. (Чернівці). Проєкти і збудовані об'єкти яких, а це – будинок Палацу румунської культури, аеропорт, Палац соціального страхування і ін. в Чернівцях; новий житловий район "Малий Ґалаґов" і ін. в Ужгороді; аеропорт, лікарня соціального страхування, комплекси пенсійних закладів, житлові колонії у Львові та комплекс об'єктів "Держпрому" у Харкові мають близькі стильові, архітектурно-естечичні, функціонально-дійові рішення, принципи творення яких можна впроваджувати і зараз, на потребу сучасної України.

У висновках до Розділу 2 автор зазначив, що результати діяльності творців функціоналістичної архітектури в м. Чернівці доводять, що їх ідеї відповідають рівню творців з країн Європи і Світу, принципи творення яких можна розвивати і впроваджувати на потреби сучасної України і зараз.

Розділ 3 "Принципи архітектурної типології будівель і споруд функціоналізму в м. Чернівці" сформований з 3-ох параграфів і Висновку. В параграфі 3.1 "Закономірність дослідження типології архітектури функціоналізму в Україні як каталізатора творення архітектурних стилів тепер і в майбутньому" автор наголошує, що питання стильового різноманіття є найцікавішим при дослідженні архітектури XX ст. і зокрема міжвоєнного модернізму.

Традиціоналізм, авангард, історизм, модернізм, націоналізм, інтернаціоналізм, локальний та світовий контекст – усе це є назвою відмінностей процесів, що відбувалися у XIX та XX століттях.

На багато питань стильового різноманіття ще необхідно шукати відповіді, та слід шукати більш конкретні та тонкі стилістичні відмінності, що конципірують поняття "модернізм" та "інтернаціональний стиль".

В параграфі 3.2 "Типологічна класифікація функціоналістичних будівель і споруд спроєктованих і збудованих в м. Чернівці" всі функціоналістичні будівлі в

м. Чернівці об’єднані автором в дві типологічні групи – будівлі зі спільними ознаками архітектурних типів і будівлями зі спеціальними ознаками. Групу зі спеціальними ознаками формують громадські, житлові і промислові будівлі. Найбільша група – житлова.

За типом житла було виокремлено два напрямки – особняки і вілли, та багатоквартирне житло, що в просторі формують окремі будівлі, групи, житлові квартали (а багатоквартирне житло можна ще розділити на соціальне, орендоване та апартаменти). Всі житлові будівлі класифіковані наступним чином – за схемою планів: на секційні і на секційно-коридорні. Секційні рішення переважають. За поверховістю – це 2-3-4 і 5-ти поверхові будинки. За формою планів всі житлові будівлі згруповані у фронтально-лінійні, кутові і квадратної форми. А за кількістю квартир на поверсі згруповані у одну-дві, три-чотири, п’ять і більше. За кількістю кімнат у квартирах – з однією, двома, трьома, чотирма, п’ятьма і більше кімнат. В архітектурних композиціях фасадів переважають симетричні, асиметричні, диференційовані об’єми і диференційовані функціональні елементи. А за урбаністичним рішенням переважають будівлі, що формують фасади вулиць, акцентують перехрестя; завершують або розпочинають вулиці; створюють ансамблі. За використанням архітектурно-естетичних елементів запропоновано сім типів рішень.

Було обстежено 7 громадських будівель п’яти типів: медичні – поліклініка, палац соціального забезпечення; просвітницькі – клуб румунської культури; освітні – бурса ім. І. Нестора; обслуговуючі – пошта, телеграф; транспортні – аеропорт. За формою планів усі громадські будівлі згруповані у лінійні, кутові, складної форми і прямокутної. А за схемою планів громадські будівлі класифіковані як коридорні.

Промислових будівель було досліджено дві, але вони доповнили конструктивну, структурну, композиційну, архітектурно-будівельну палітру функціоналістичних будівель в цілому.

А в параграфі 3.3 "Архітектурні заходи і засоби творення і оздоблення інтер’єрів функціоналістичних будівель і споруд в м. Чернівці" автору вдалося

віднайти автентичні елементи у вхідних вузлах, горизонтальних і вертикальних комунікаціях і серед них – вхідні двері, сходи, огорожі сходів, поручні огорож, підлоги, вітражі у вікнах сходів. А інтер'єри громадських будівель в м. Чернівці також зазнали значних трансформацій, але ще і в залежності від ідеологічних уподобань тих політичних формацій, які мали місце вже в повоєнні роки.

Реальну естетику інтер'єрних рішень громадських будівель можна уявити лише аналізуючи поодинокі унікальні фото (інтер'єр касового приміщення аеропорту; архітектуру універсального залу "бурси", що формувалася ритмом вертикальних конструкцій-колон і комбінаторикою балок і плит перекриття).

В Розділі 4, в параграфі 4.1 "Місце функціоналістичної складової в архітектурному проєктуванні і просторі сучасних архітекторів України" за результатами аналізу творчості сучасних українських архітекторів автор довів, що вони в своїй прикладній діяльності використовують не тільки покращені будівельні матеріали з палітри функціоналістичних засобів – залізобетон, скло, метали, пластики, а й активно використовують і розвивають ідеї архітекторів-функціоналістів. Такими сучасними творцями безперечно є архітектори О. Дольник, І. Богданов з Дніпропетровська; творчий тандем В. Зотова і О. Дроздова – Київ / Харків; архітектори проєктних бюро "Зелемінь" та "AVR development" зі Львова; архітектори О. Кордунян і О. Пікущенко з Чернівців тощо.

А в параграфі 4.2 "Напрямки архітектурної типології функціоналізму, розвиток яких є актуальним в умовах сучасної України" за результатами анкетування мешканців, що проживають в житлових будинках 20-30 років XX ст., підтверджено прогресивність архітектури типологічних принципів, за якими вони були спроєктовані, що у власників помешкань відсутні претензії до їх архітектури і на початку XXI століття. Що вони погоджуються проживати в таких будинках і в майбутньому, змінивши тільки технічне і технологічне обладнання. А узагальнення результатів анкетування архітекторів-практиків, архітекторів-вчених і архітекторів-експертів довело, що вони не тільки обізнані з іменами і

концепціями архітекторів-творців функціоналістичної архітектури, зокрема в м. Чернівці, але й з заходами і засобами по створенню такої архітектури.

В параграфі 4.3 "Розвиток принципів архітектури функціоналізму у прикладній діяльності автора дисертації" зроблено впровадження у 8-9 різних проєктів – навчальних, пошукових, реальних, конкурсних.

У Висновках автор висвітлив концептуальний фундамент "нового стилю" – функціоналізму на прикладі діяльності його апологетів Вальтера Гропіуса, Луіса Саллівана, Адольфа Лооса, Ле Корбюзьє, Міс ван дер Роє і їх послідовників.

Ствердив, що діяльність творців функціоналізму уможливила швидкими темпами розбудувати Румунію в цілому і м. Чернівці. Зокрема, порівнюючи доробок доби функціоналізму Чернівців із світовим досвідом, автор встановив, що архітектурні якості будівель в місті рівні по якостям будівлям творців з Франції, Італії, Нідерландів, Німеччини, Австрії.

Всі досліджувані функціональні будівлі в місті Чернівці можна об’єднати в дві типологічні групи – будівлі із спільними ознаками архітектурних типів і будівлі із спеціальними ознаками.

Дослідження творчості сучасних українських архітекторів довело, що вони в своїй прикладній діяльності використовують не тільки покращені будматеріали з функціоналістичних засобів, а і ідеї самих творців.

Результати опитування архітекторів – проєктантів і архітекторів-експертів показало, що вони не тільки обізнані з концепціями і засобами творення функціоналістичної архітектури, а й розвивають їх в створенні своїх проєктів і будівель.

Досліджені принципи архітектури функціоналізму в м. Чернівці були розвинуті автором в навчальних, пошукових, конкурсних і реальних проєктах. Як для житлових будівель, (на межах функції) їх форм і схем планів; архітектурно-естетичного вирішення фасадів і ін., так і для громадських будівель – організацію функціональних зон; комбінацію комунікацій; структури різних за функцією приміщень.

Ключові слова: архітектурна типологія; спільні і спеціальні ознаки архітектурних типів; житлові, громадські, промислові будівлі доби функціоналізму в м. Чернівці.

ANNOTATION

Yuriychuk R. D. Principles of functionalism architecture in the city of Chernivtsi and their development in modern Ukraine. – On the rights of manuscript.

The dissertation for obtaining an academic degree of the Candidate of Architecture (Doctor of Philosophy) with the speciality 18.00.02 "Architecture of buildings and structures". – Institute of architecture of Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2025.

The work has been done in Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2025. The defense will take place during a dedicated Academic Council of Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2025.

Dissertation contents.

The dissertation presents the summarized results of researching the functionalism phenomenon, the history of shaping the architectural heritage and architectural typology of buildings since the functionalism epoch in the city of Chernivtsi. The information about architects-authors and the quality of architectural solutions have been presented and summed up, the comparison of functionalism buildings architecture with other buildings in the European cities has been made, the information about city planning and aesthetic solution has been provided.

The architecture of about one hundred residential buildings, seven public and three industrial objects has been analysed. The work has defined the directions of architecture typology of functionalism which are still popular in the conditions of modern Ukraine as well as the development of principles of such typology in applied project activity of the dissertation author.

Chapter 1 of the dissertation "The phenomenon of functionalism and the methods of its research", paragraph 1.1 "The phenomenon of functionalism" shows the results of

researching the architecture and theoretical works which prove that the following people can be considered as apologists of functionalism: Walter Gropius, Louis Sullivan – ideologist of "Chicago school", Viennese architect Adolf Loos whose principle "Form follows function" influenced the worldview of such famous architects of the 20th century as Frank Lloyd Wright, Le Corbusier, Walter Gropius and Ludwig Mies van der Rohe.

Paragraph 1.2 "Analysis of literary sources by the dissertation topic" shows that theoretical and applied works, which were presented in dissertations, monographs, encyclopaedias, academic compilations, articles etc., have become the most important vector of source foundation for the dissertation.

Among the dissertations, the most profound and meaningful ones are doctoral dissertations by Smolenska S. O., Korotun I. V., Proskuriakov V. I., candidate's dissertations by Bilenkova S., Kordunian O. P., Proskuriakov O. V. where the architecture of Chernivtsi and its historical, Austrian, interwar period (20th century) and architecture on the verge of the 20th–21st centuries is studied.

The paragraph 1.3 "Methods of researching the architecture of functionalism in the city of Chernivtsi" has suggested the methods of researching the functionalism architecture in Chernivtsi and they consist of five stages: stage I – defining the tasks; stage II – studying the current state of the problem; stage III – working on the received information; stage IV – forming general outcomes; stage V – testing general outcomes in project work.

In the conclusions to Chapter 2 the author pointed out that the architecture of functionalism was called "honest" during the interwar period due to the attempts of architects to truthfully display the function and constructions in the image of the building. In its turn, the analysis of the sources by the topic of the dissertation has allowed the author to explain those issues which had been left behind in the previous researches – the main ones of them being "the phenomenon of functionalism", "comprehensive overview of the activity of functionalism creators in Chernivtsi city", "Comparative analysis of artistic functionalism work in Chernivtsi and European and world architecture experience" etc.

In chapter 2 "Place of functionalism architectural heritage in architectural design and construction of the 20th century in the city of Chernivtsi", paragraph 2.1 "History of forming the architectural heritage of functionalism in Chernivtsi" the author has suggested considering the whole historical period of forming the architectural heritage in Chernivtsi which can be divided into the following time, architectural and artistic fragments.

The first one – since the times when on the territory of the future city (10–13 thousand years ago) the towns, open settlements, burial grounds emerged and till the times of Trypillia archeological culture, when at least 18 settlements appeared in this area.

The second one. 12th–13th centuries; the scientists and researchers connect this period to the epoch of Kyivan Rus (Lenkivtsi settlement) and to late medieval feudal traditions of city planning.

The third one. During 14th–16th centuries the planning basis of the city is formed and it will become the footing for creating architectural solutions in the future.

The fourth one. The end of the 18th – beginning of the 19th century when the architectural and city planning ideas of classicism, historicism and early modernism were implemented based on the previous planning foundation.

The fifth one. From the first half and till the end of the 19th century the time of "neo-renaissance", "neo-baroque" and "neo-gothic" was happening in Chernivtsi.

The sixth one. In architecture the verge of the 19th–20th centuries and the first decades were marked by the formation and establishment of the style which had different names –"Art Nouveau", "Secession", "Jugendstil" etc.

The following should be treated as the most important achievements of modernism in Chernivtsi: the development of directions of new methods for creating the three-dimensional and spatial composition; searching for the options of style with national traits; influence and development of "the father" of Austrian high architecture, Otto Wagner, and his school.

The seventh one. The 20s–30s of the 20th century when a lot of houses of Romanian period were built in the architectural environment of Austrian epoch. This architecture

is not researched extensively and principles of its creation could enrich the genre palette of modern architects.

The eighth period. It is the time of postwar constructions, creating the architecture since 1950–1960s till independence times. It is the time of including the towns Lenkivtsi, Rogizne etc. into administrative borders of Chernivtsi, time of building residential areas, conversion of industrial objects etc.

The ninth fragment is the development of city architecture during independence years in Ukraine. It's the time the main goal of which is not only to preserve the monuments of history, culture and architecture which have to bring further prosperity of the city now and in the future. It is, in particular, the development of architectural ideas, especially those which carry the features of all-European elite phenomenon, where the architecture of functionalism epoch can be undoubtedly counted into.

Paragraph 2.2 is dedicated to the overview of results of the artists' activity in Chernivtsi. Having summarized the results of functionalism artists' activity in Chernivtsi the following can be stated. Rationalistic (clever) direction of Romanian architecture development has made it possible to build up the country at invisible pace. Government ideas were actively supported and implemented in Chernivtsi. Having invited leading architects from the capital – H. Krianga, A. Weber, A. Fleminger, G. Kagan, K. Seledzanu, K. Dragu, L. Silion, K. Nanesku – for designing public buildings as well as having the support from the local ones – V. Grekula, V. Florchych, M. Brettschneider, A. Appenzelle, I. Kallenberg etc. – who were mostly designing housing, city authorities managed to raise the status of the city by means of architecture within short period of time.

In the paragraph 2.3 "Comparative analysis of artistic functionalism work in Chernivtsi and European and world architecture experience" the author has compared the work of functionalism artists in Chernivtsi with European and world architectural experience and the following can be stated. In city buildings there are present and prevailing examples of advanced architecture ideas implementation of the first half of the 20th century which are not worse in quality than those of the artists from France,

Italy, the Netherlands, Germany, Austria. Those are the countries which were the first ones where the architecture of functionalism emerged and reached the top.

Researching the architecture of buildings and constructions, designed and built in functionalism style within the borders of modern Ukraine on the territories, which during the interwar period belonged to the following countries: Polish–Lithuanian Commonwealth, Czechoslovakia, the USSR and Romania, such cities as Uzhgorod, Lviv, Kharkiv, Chernivtsi were chosen as centres of functionalism in Ukraine.

The paragraph 2.4 "Analysis of architecture of buildings and constructions designed and built in functionalism style in Ukraine" defined the cities where the architects, who represented leading architecture schools of Europe, had been working: Adolf Liebscher (Uzhgorod); Tadeusz Obminski, Alfred Kamienobrodzki, Jozef Awin, Witold Minkiewicz (Lviv); Sergiy Serafimov, Samuil Kravets, Mark Felger, MykolayMiliutin (Kharkiv); Horia Creanga, Konstantyn Dragu, Konstantyn Seledzhanu, Leon Silion and others (Chernivtsi). Their projects and designed buildings are the following: the building of the Palace of Romanian culture, the airport, the Palace of social insurance and others in Chernivtsi; a new residential area "Malyi Halahov" and others in Uzhgorod; the airport, the hospital of social insurance, complexes of retirement institutions, residential areas in Lviv and the complex of "Derzhprom" objects in Kharkiv have similar style, architectural and aesthetic, functional and active solutions, principles of creating of which can be also implemented now, if needed, in modern Ukraine.

In conclusions to Chapter 2 the author has mentioned that the results of activity of functionalism architecture creators in Chernivtsi prove that their ideas correspond to the level of the creators from the countries of Europe and the World, whose creating principles can be developed and implemented into the needs of modern Ukraine now.

Chapter 3 "Principles of architectural typology of buildings and constructions of functionalism in Chernivtsi" consists of three paragraphs and Conclusions. In the paragraph 3.1 "Regularity of researching the typology of functionalism architecture in Ukraine as the catalyst for creating architectural styles now and in the future" the author

emphasizes that the question of style variety is the most interesting one while researching the architecture of the 20th century and interwar modernism, in particular.

Traditionalism, avant-garde, historicism, modernism, nationalism, internationalism, local and world context – all of those are the names of various processes which took place in the 19th and 20th centuries.

A lot of questions regarding style variety still have to be answered and more definite and narrow stylistic differences have to be searched for which include the concepts "modernism" and "international style".

In the paragraph 3.2 "Typological classification of functionalism buildings and constructions designed and built in Chernivtsi" all functionalism buildings in Chernivtsi can be combined into two typological groups – buildings with common features of architectural types and buildings with special features. The group with special features consists of public, residential and industrial buildings. Residential group is the biggest one.

The type of accommodation has distinguished two directions – mansions/villas and apartment houses which form separate buildings, groups, residential neighbourhoods (apartment houses can also be divided into social, rented and flats) in the space. All residential buildings are classified in the following way – by the plan schemes: into sectional ones and sectional and corridor ones. Sectional solutions prevail. By the number of floors these are 2-3-4 and 5-storey buildings. By the form of the plans all residential buildings are grouped into frontal and line ones, corner ones and square ones. By the number of flats on the floor they are grouped in one-two, three-four, five and more rooms. Symmetrical, asymmetrical, differential volumes and differential functional elements prevail in architectural compositions of facades. As for urban solutions, the buildings which shape street facades, emphasize the crossroads, complete or start the streets, create ensembles prevail. Seven types of solutions have been suggested as for the usage of architectural and aesthetic elements.

7 public buildings of five types have been investigated: medical – polyclinic, the palace of social insurance; enlightening – the club of Romanian culture; educational – bursa named after I. Nestor, service – post office, telegraph office; transport – airport.

By the form of plans all public buildings are grouped into line, corner, complex form and rectangular ones. By the plan schemes the public buildings are classified as corridor ones.

Two industrial buildings have been researched but they completed the constructive, structural, compositional, architectural and building palette of functionalism buildings as a whole.

In paragraph 3.3 "Architectural measures and means of creating the buildings in Chernivtsi" the author has managed to find the authentic elements in entry junctions, horizontal and vertical communications, the following ones being among them – entrance doors, stairs, stair banisters, handrails, floors, stained-glass stair windows. Interiors of public buildings in Chernivtsi also underwent considerable transformations but they were also dependent on ideological preferences of political parties which were leading during postwar period.

Real aesthetics of interior solutions in public buildings can be imagined only by analyzing individual unique photos (interior of cashier's office at the airport; architecture of universal hall of "bursa" which was formed by the rhythm of vertical constructions-pillars and combinatorial analysis of beams and ceiling pallets).

In Chapter 4, paragraph 4.1 "Place of functionalism component in architectural design and space of modern architects of Ukraine" by the results of analysis of modern Ukrainian architects' creativity it has been proven that they, in their applied activity, use not only the improved building materials from the palette of functionalism means – reinforced concrete, glass, metals, plastic – but also use and develop the ideas of architects-functionalists actively. The following architects are undoubtedly such modern creators: O. Dolnyk, I. Bogdanov from Dnipropetrovsk; artistic tandem of V. Zotov and O. Drozdov – Kyiv / Kharkiv; architects from design studios "Zelemin" and "AVR development" from Lviv; architects O. Kordunian and O. Pikushchenko from Chernivtsi etc.

In the paragraph 4.2 "Directions of architectural typology of functionalism, development of which is important in the conditions of modern Ukraine" by the results of questioning the residents who live in the residential houses from the 20–30s of the

20th century, progressive nature of the architecture of typological principles, by which they were built, and the fact that even in the 21st century their owners don't have any complaints regarding architecture of the buildings, has been confirmed. It has also been confirmed that they agree to live in such houses in the future as well, having changed technical and technological equipment. Summarizing the results of questioning architects-practitioners, architects-researchers and architects-experts has proven that they are aware not only of the names and conceptions of architects-creators of functionalism architecture, in Chernivtsi in particular, but also of measures and means of creating such architecture.

The paragraph 4.3 "Development of functionalism architecture principles in applied activity of the dissertation author" makes introduction into 8-9 different projects – educational, searching, real, competition ones.

In **Conclusions** the author has highlighted the conceptual foundation of "a new style" – functionalism based on the example of the activity of his apostles Walter Gropius, Louis Sullivan, Adolf Loos, Le Corbusier, Mies van der Rohe and their followers.

The author has claimed that the activity of functionalism creators has made it possible to quickly build up Romania in general and the city of Chernivtsi in particular. Having compared the work of functionalism epoch in Chernivtsi with the world experience, the author has established that architectural qualities of buildings in the city are equal in quality to the buildings of creators from France, Italy, the Netherlands, Germany, Austria.

All researched functionalism buildings in Chernivtsi can be combined into two typological groups – buildings with common features of architectural types and buildings with special features.

The research of work of modern Ukrainian architects has proven that in their applied activity they use not only improved building materials with functionalism means but also the ideas of the very creators.

The results of questioning the architects-designers and architects-experts have shown that not only are they aware of the conceptions and means of creating

functionalism architecture but they also develop them in creating their own projects and buildings.

The researched principles of functionalism architecture in the city of Chernivtsi have been implemented by the author in academic, searching, competition and real projects. As for residential buildings (on the verge of functions), their shapes and plan schemes; architectural and aesthetic solutions to facades and others as well as for public buildings – arrangement of functional areas; communication combination; structures of different in their functions rooms.

Key words: architectural typology, common and special features of architectural types; residential, public, industrial buildings of functionalism epoch in the city of Chernivtsi.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Проскуряков В. І., Юрійчук Р. Д. Чернівецький період всесвітньо відомого архітектора Фрідріха Кізлера. Архітектурний вісник КНУБА. Київ: КНУБА, 2016.Вип. 10. С. 164–169.

2. Юрійчук Р. Д. Огляд результатів діяльності творців функціоналізму в м. Чернівці. Архітектурний вісник КНУБА. Київ: КНУБА, 2017.Вип. 13.С. 306 – 315.

3. Проскуряков В. І., Юрійчук Р. Д. Попередні результати дослідження принципів архітектурної типології будинків доби функціоналізму в м. Чернівці: на прикладі житла. Архітектура: вісник НУ "Львівська Політехніка". Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 878. С. 88–93.

4. Юрійчук Р. Д. Порівняльний аналіз творчого доробку функціоналізму в м. Чернівці з європейським і світовим архітектурним досвідом. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ: КНУБА, 2017. Вип. 49.С. 502–512.

5. Ruslan Yuriychuk. The qeustion of memorialization of worldwide known architect F. Kiesler in the city of Chernivtsi by arcitectural and memorial events and arrangements. Architectural studies. Lviv:LPNU, 2017. Vol. 3(2).P. 101–104.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

6. Proskuryakov V., Bohdanova Y., Yuriychuk R. "International Style" and its interpretation at the beginning of the XX century. Housing Environment: Smart Projekt, Building and City. Vol. 23.P. 172-177. (DOI: 10.4467/25438700SM.18.048.9213, Index Copernicus).

Тези та матеріали наукових конференцій:

7. Руслан Юрійчук. Попередні пропозиції принципів типології архітектурних об’єктів доби функціоналізму у м. Чернівці. Дизайн та основи архітектури: матеріали і тези Всеукраїнської наукової конференції до 145-річчя кафедри дизайну та основ архітектури Інституту архітектури Національного університету

«Львівська політехніка». м. Львів, 28 грудня 2017 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 116.

8. Юрійчук Р., Проскуряков В., 2018. Стан дослідженості функціоналістичної архітектури Чернівців на початку XX ст. Матеріали XXIX наукової сесії Наукового товариства ім. Шевченка: наукова конференція, Львів, Україна, 28-29 березня 2018 р., Львів. С. 76-77.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Проскуряков В. І., Юрійчук Р. Д. Узагальнення результатів дослідження архітектурної типології будинків доби функціоналізму в м. Чернівці.Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ: КНУБА, 2019.Вип. 53.С. 313–330.

10. Проскуряков О. В., Юрійчук Р. Д. Архітектура майбутнього: реалії та ілюзії. Архітектура: вісник НУ "Львівська Політехніка". Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. Vol. 1 (2s).С. 57–62.

ЗМІСТ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК 23
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 25
ВСТУП 26
РОЗДІЛ 1.ЯВИЩЕ ФУНКЦІОНАЛІЗМУ І МЕТОДИКИЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
1.1.Явище функціоналізму 31
1.2. Аналіз літературних джерел за темою дослідження 43
1.3. Методики дослідження архітектури функціоналізму в місті Чернівці 57
Висновки до розділу 1 63
РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ ФУНКЦІОНАЛІЗ-
МУ В АРХІТЕКТУРНОМУ ПРОЄКТУВАННІ І БУДІВНИЦТВІ ХХ
СТОЛІТТЯ В МІСТІ ЧЕРНІВЦІ 66
2.1.Історія формування архітектурної спадщини функціоналізму в м. Чернівці 66
2.2.Огляд результатів діяльності творців функціоналізму м. Чернівці 82
2.3.Порівняльний аналіз творчого доробку функціоналізму в м. Чернівці із
європейським і світовим архітектурним досвідом 103
2.4. Аналіз архітектури будівель і споруд, спроєктованих і збудованих
в стилі функціоналізм в Україні 114
Висновки до розділу 2 125
РОЗДІЛ 3.ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНОЇ ТИПОЛОГІЇ БУДІВЕЛЬ І
СПОРУД ФУНКЦІОНАЛІЗМУ В М. ЧЕРНІВЦІ 128
3.1.Закономірність дослідження типології функціоналізму в Україні як
каталізатора творення архітектурних стилів тепер і в майбутньому 128
3.2.Типологічна класифікація функціоналістичних будівель і споруд,
спроєктованих і збудованих в м. Чернівці 142
3.3.Архітектурні заходи і засоби творення і оздоблення інтер’єрів
функціоналістичних будівель і споруд в м. Чернівці 158
Висновки до розділу 3 166
РОЗДІЛ 4. ПРОПОЗИЦІЯ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПІВ АРХІТЕКТУРНОЇ
ТИПОЛОГІЇ ФУНКЦІОНАЛІЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ 168

4.1.Місце функціоналістичної складової в архітектурному проєктуванні і практиці сучасних архітекторів України 168
4.2.Напрямки архітектурної типології функціоналізму, розвиток яких є актуальним в умовах сучасної України 180
4.3.Розвиток принципів архітектури функціоналізму у прикладній проєктній діяльності автора дисертації 191
Висновки до розділу 4 201
ВИСНОВКИ 204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 208
ДОДАТКИ 227
ДОДАТОК А:Вибірка результатів натурних обстежень будівель і споруд функціоналізму: реєстр об’єктів функціоналізму м. Чернівці; вибірка схем планів 228
ДОДАТОК Б:Вибірка найхарактернішихвідповідей анкетного опитування діячів архітектури України за темою дисертаційного дослідження Юрійчука Р.Д. 237
ДОДАТОК В:Вибірка найхарактерніших відповідей анкетного опитування користувачів архітектури функціоналізму в м. Чернівці – працівників закладів та мешканців – за темою дисертаційного дослідження Юрійчука Р.Д 239
ДОДАТОК Г:Апробація аспектів дисертаційної роботи у прикладних, пошукових, конкурсних та реальних проєктах автора 281
ДОДАТОК Д: Довідки про впровадження 290

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Архітектура – [грец. – понад, найвищий ступінь і будівництво] – просторове мистецтво творення життєвого чередовища, образи якого віддзеркалюють загальні ідеали епохи, втілюють уявлення суспільства про час і простір, будову Всесвіту і місце в ньому людини.

Архітектор – [грец. – будівельник] – 1) людина, яка одержала спеціальну архітектурну освіту; 2) фахівець, який створює архітектурний проєкт; 3) у широкому розумінні – суб'єкт архітектурної діяльності у сукупності всіх її проявів.

Архітектурна школа – складова культури, що характеризується як поєднання чотирьої видів архітектурної діяльності – освіти, науки, проєктування і будівництва, які представлені як окремими великими майстрами, так і групою однодумців та послідовників, які утверджують той чи інший підхід до вирішення проблем зодчества, а їх творчість має яскраво виражені особливості та більш або менш точні географічні й хронологічні межі.

Архітектурна ідея – узагальнене уявлення архітектурної форми або певного (типологічного, етнічного, естетичного тощо) класу архітектурних форм, яке відображає їхні найсуттєвіші форми.

Архітектурна типологія – 1) галузь архітектурної науки, яка вивчає виникнення, розвиток і відмирання різних типів будинків і споруд у зв'язку з формами виробництва, культури і побуту, технологією виробництва, соціальними і демографічними факторами. Архітектурна типологія класифікує будинки і споруди за їх функціональним призначенням і ін.; 2) система типів споруд.

Архітектурна наука – від архітектурної діяльності, пізнання об'єктивних закономірностей становлення і розвитку архітектури як соціального явища.

Проєкт – сукупність технічних документів (креслень, описів, розрахунків тощо), необхідних для будівництва і реконструкції будинків, споруд та їх комплексів.

Проєктування варіантне – вид проєктування архітектурного – розробка за одним завданням декількох проєктів (варіантів).

Проєктування індивідуальне – вид проєктування архітектурного, розробка проєкту конкретного об'єкта (будинку, споруди тощо) як одиничного.

Проєктування конкурсне – віид проєктування архітектурного, розробка за одним завданням (для одного об'єкта) декількох проєктів і вибір оптимального на основі їх зіставлення.

Проєктування концептуальне (пошукове) – вид проєктування архітектурного, яке має будь-які нові ідеї, концепції.

Проєктування серійне – особливий вид проєктування типового, розробка серії типових проєктів одного об'єкта (житло, видовища), об'єднаних єдиним підходом, архітектурно-планувальним та конструктивним вирішенням, але таких, що відрізняються будь-якими ін. характеристиками (містобудівними, композиційними і ін.).

Проєктування типове – вид проєктування архітектурного, розробка проєктів, призначених для багаторазового використання у масовому будівництві

Проєктування експериментальне – проєктування індивідуальне з метою перевірки нових архітектурно-планувальних, конструктивних, технологічних та ін. вирішень для наступного їх впровадження.

Тип в архітектурі – зразок, модель будинку, споруди, конструкції або деталі, у якій узагальнені еайбільш суттєві властивості великої групи цих предметів.

Типізація – зведення форм будинків, споруд, конструкцій або деталей, які мають подібні істотні властивості і відрізняються неістотними, до обмеженої або мінімальної кількості раціональних типів.

Конструктивізм – напрям в архітектурі, мистецтві, літературі 20–30-х рр. XX ст., пов'язаний з естетизацією тихніки. Стверджував визначальну роль в архітектурі функціональних вимог та технічних можливостей. В радянській Україні в напрямі конструктивізму працювали Я. Штейнберг, І. Малозьомов, М. Холостянко, М. Гречина, С. Серафімов, П. Альошин і ін.

Функціоналізм в архітектурі – система поглядів на природу і суть архітектури, заснована на уяві про жорстку детермінованість архітектурної форми її процесуальним змістом – "форма іде за функцією".

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

( ) – посилання на джерела інформації (перші цифри – порядковий номер джерела з бібліографічного списку, через кому сторінка з джерела)

[а] – посилання на авторські розробки та ілюстрації

ВНЗ – вищий навчальний заклад

НСАУ – Національна спілька архітекторів України

НТУ – Національний технічний університет

НУ – Національний університет

ДУ – Державний університет

УАА – Українська академія архітектури

ДАЧО – Державний архів Чернівецької області

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Архітектурний досвід ХХ ст. засвідчив, що неймовірна заструктурованість типологічної палітри радянської архітектури, яку отримала у спадщину українська, а це 17 груп громадських будівель, 200 різних видів та 3000 типів, не враховує багатьох культурологічних, ментальних засад феномену національних архітектур. На початку ХХІ ст. в незалежній Україні у фундаментальних наукових працях багатьох українських архітекторів – вчених, зокрема В. Абизова, М. Бевза, Ю. Білоконя, В. Вадимова, В. Єжова, Л. Ковальського. В. Куцевича, В. Ніколаєнко, Л. Прибєги, В. Проскурякова, О. Слєпцова, В. Тимохіна, В. Товбича, Б. Черкеса, В. П. Уреньова, В. Штолька, С. Шубович, В. Шулика, в наукових дослідженнях і прикладних експериментах, що проводять навчальні, науково-дослідні, громадські архітектурні заклади країни – Національний університет "Львівська політехніка", Київський національний університет будівництва і архітектури, Харківський національний університет будівництва і архітектури, Придніпровська державна академія будівництва і архітектури, Одеська державна академія будівництва і архітектури, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» ім. Кондратюка, Національна спілка архітекторів України, Українська Академія архітектури і ін. мають місце архітектурно-типологічні аспекти, що відображають реалії сьогодення. Але стверджувати, що наша національна архітектура забезпечена сучасними науково обґрунтованими проєктними пропозиціями громадських будівель в широкій жанровій архітектурній палітрі. І твориться повністю з врахуванням національного і європейського архітектурного досвіду як основи, з якої проросли в Україні і принципи архітектури, і принципи проєктування, ще не можна. Досвіду, основу якого сформувала діяльність не тільки окремих персоналій, проєктних організацій, архітектурних шкіл в межах сучасної України, а також тих творців, що діяли в регіонах, які тимчасово формували конфігурацію інших держав. Враховуючи це, для нашої науки важливим є проєктний досвід архітекторів доби функціоналізму в м. Чернівці, в

результаті діяльності яких було збудовано більше ста різноманітних будівель – житлових, культурно-просвітницьких, промислових, лікувальних, переважна більшість з яких функціонують і зараз.

Тема дисертації пов’язана з науково-дослідним напрямом кафедри ДАС ІАРХ "Ґенеза та розвиток дизайну архітектурного середовища".

Мета дослідження – визначити принципи формування архітектури функціоналізму в місті Чернівці та їх розвиток в сучасній Україні.

Завдання дослідження:

- дослідити явище архітектури функціоналізму;
- висвітлити результати діяльності творців архітектури доби функціоналізму в м. Чернівці та дослідити розвиток архітектури функціоналізму в м. Чернівці у порівнянні із європейським і світовим архітектурним досвідом;
- запропонувати типологічну класифікацію будівель функціоналізму в м. Чернівці та визначити напрямки архітектурної типології функціоналізму, розвиток яких є актуальним в умовах сучасної України;
- дослідити розвиток принципів функціоналістичної архітектури в сучасному українському проєктуванні і будівництві;
- впровадити сучасні напрямки розвитку архітектурно-типологічного ряду будівель з урахуванням досвіду функціоналістичної архітектури на Буковині в прикладну проєктну діяльність.

У зв’язку з тим, що після 1944 року були знищені, були вивезені архіви про діяльність творців функціоналістичної архітектури, зникла більшість публікацій про їх досягнення, а також було зруйновано деякі їхні будівлі, важливим завданням було створення спеціальної джерелознавчої бази про творчу діяльність цих архітекторів.

Об’єктом діяльності є громадські, житлові та промислові будинки, які проєктувалися і будувалися за доби функціоналізму в м. Чернівці, в контексті європейського і українського архітектурного процесу.

Предметом дослідження є розвиток принципів архітектури функціоналізму в м. Чернівці в сучасній Україні.

Метод дослідження передбачав аналіз матеріалів, пов'язаних з історією архітектури будівель і споруд; дослідження архівів та бібліотек в Україні (Національного університету "Львівська політехніка", НБ НАНУ ім. В. Стефаника, ЦДІА у Львові, Чернівцях, Одесі; в НБ ім. Заболотного в Києві), в Австрії (Технічного університету Відня, Віденського міського архіву); літературних джерел; консультації і анкетування практикуючих архітекторів України (у Львові, Чернівцях, Дніпропетровську, Одесі, Дрогобичі, Івано-Франківську, Полтаві, Луцьку, Рівному, Ужгороді); Росії; Польщі. Натурні обстеження функціональних будівель в Австрії (Відень, Ґрац, Баден); в Румунії (Сучава, Бухарест); у Словаччині (Братислава); в Польщі (Краків, Кєльці); в Україні (Львів, Чернівці, Ужгород). Разом це більше 150 будівель. Навчальне, пошукове і реальне проєктування.

Межами дослідження є архітектурно-стильова, архітектурно-просторова і функціонально-дійова організація будівель доби функціоналізму в Чернівцях у порівнянні з історичним і сучасним закордонним та українським досвідом.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше визначено принципи архітектури функціоналізму в м. Чернівці, які є актуальними для розвитку архітектури сучасної України. В роботі доведено, що архітектори доби функціоналізму:

- проєктували з урахуванням містобудівного контексту, природного та архітектурного довкілля;

- проєктували від самого початку за критеріями функціональності;

- проєктували свої будівлі з урахуванням європейських архітектурно-типологічних і стилістичних ідей назагал і, водночас, як оригінальні, унікальні архітектурні рішення.

До наукової новизни дослідження слід зарахувати вперше введену в обіг автором джерельну базу, що висвітлює аспекти формування архітектурної спадщини Чернівців з наукових розвідок дослідників з Австрії, Німеччини, України, Румунії.

Головними джерелами інформації є виявлені автором дисертації публікації Б. Колоска, Р. Могитича, І. Коротун з питань містобудівної спадщини; публікації і дослідження В. Проскурякова, Ф. Був'є (Австрія), Ю. Ямаша в галузі театральної архітектури; публікації О. Ремешило-Рибчинської, С. Агне (Австрія), Т. Дугаєвої, І. Міщенко, С. Білєнкової, які вивчали окремі аспекти архітектурно-стильових і культурно-мистецьких явищ Чернівців; праці Д. Редль (Німеччина), Л. Вандюк, М. Віорал-Чапки (Австрія), І. Сьомочкіна, що присвячені архітектурним впливам, архітектурним школам і окремим персоналіям, які брали участь в творенні архітектури австрійської доби.

Також до наукової новизни слід обов'язково долучити складену автором джерельну базу наукових розвідок функціоналістичної архітектури в Європі і Україні, і, зокрема, в м. Чернівці. До найпомітніших можна віднести дослідження і публікації С. Білєнкової, Ю. Богданової, Ж. Комар, А. Карпов, І. Коротун, В. Проскурякова, Б. Черкеса, А. Щерского і ін.

Особливе місце в дисертації займає також "відкриття" автором для діячів в галузі архітектури України імен і доробку творців функціональної архітектури 30 років XX ст. в м. Чернівці, і серед них: Абрама Вебера, Артура Флемінгера, Германа Кагана, Хоріа Крянга, К. Селеджану, Константіна Драгу, Леона Сіліона, Константіна Нанеску і ін., загалом це 16 особистостей.

Практичне значення роботи полягає в пропозиції автором типів українських будівель з урахуванням розвитку принципів, апробованих архітекторами доби функціоналізму в м. Чернівці, які є актуальними для розвитку нашої національної архітектури. Результати роботи можуть бути використані для складання завдань на проєктування нових будівель регіону, завдань для діяльності науково-дослідних інституцій, для формування навчальних програм і курсів у архітектурних і споріднених навчальних закладах України. Вказані результати висуваються як предмет захисту.

Апробація результатів дисертації відбулася на щорічних сесіях Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові в 2017, 2018 роках; на щорічних наукових конференціях кафедри дизайну архітектурного середовища Інституту архітектури

Національного університету "Львівська політехніка" в 2016–2018 роках; на міжнародній конференції, присвяченій 125 річниці з Дня народження Ф. Кізлера в ЧНУ м. Чернівці в 2015 році; на Miedzynarodowej konferencji naukowej dnia 3 marca 2017 roku w Politechnice Swietokrzyskiej w Kielcach; на міжнародній науковій конференції "Ґенеза та напрями розвитку майбутньої архітектури в Східній Європі", 28-29 листопада 2019 р. у НУ "Львівська політехніка" у Львові; у науково-дослідницьких екскурсіях у 2016–2017 роках в м. Відень, Дрезден, Берлін; у міжнародних проєктних семінарах у Львові, Чернівцях.

Публікації. За темою дисертації автор опублікував 6 наукових статей, 5 у фахових виданнях за вимогами ВАК України: 3 статті опубліковано у співавторстві, 3 – в одноосібному авторстві. 1 статтю опубліковано в закордонному фаховому періодичному виданні інших держав, що входять до наукометричних баз даних.

Особистий внесок здобувача. У публікації (1) автор сформулював висновки і узагальнив відомості про діяльність всесвітньовідомого архітектора Ф. Кізлера. У праці (3) автор провів натурні обміри і узагальнив архівні матеріали функціоналістичної архітектури у м. Чернівці на прикладі житла. В публікації (4) автор дослідив творчий доробок творців функціоналізму в Чернівцях – Х. Крянга, Л. Сіліона, К. Селеджану в порівнянні з будівлями архітекторів у Європі. У праці (6) автор зробив аналіз стильової палітри архітектури функціоналізму в Україні – у Львові, Харкові, Чернівцях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з: текстової частини, що включає термінологічний словник, вступ, чотири розділи, висновки до розділів та загальні висновки, викладені на 294 сторінках (в тому числі таблиці з ілюстраціями на 78 сторінках); списку використаних наукових і архівних джерел 211 позицій; 5 додатків на 65 сторінках (під 5 найменуваннями). Автор представив креслення громадських будівель і споруд, плани, розрізи, аксонометрії, авторські пошукові і конкурсні проєкти; натурні обстеження – фотографії, малюнки, ескізи.

РОЗДІЛ 1
ЯВИЩЕ ФУНКЦІОНАЛІЗМУ І МЕТОДИКИ ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Явище функціоналізму

Біля 1900 року у Європі відбувалася інтенсивна дискусія на тему ролі архітектури та архітекторів у сучасному світі. Зростала критика надлишку декорацій, а потім і самого застосування орнаменту в архітектурі. З різних боків сильно засуджується архітектура XIX ст., яка використовує нові технології, але за сутністю їм не відповідає. В процесі цих дискусій за правило було прийнято необхідність використання чесних, не сфальсифікованих тиньком чи розписом матеріалів. Перша світова війна приносить окрім великих руйнацій новий виток у розвитку техніки і шалені зміни у суспільстві. Радикально змінилося філософське сприйняття життя, міського простору та призначення будинків взагалі. Архітектура стає орієнтованою на широкі маси споживачів і покликаною задовольнити їхні потреби. Вона не тільки впорядковує середовище і займається перевихованням людей, а й активно формує культуру та здатна реформувати суспільство.

"В попередньому XIX столітті стиль у архітектурі бачили лише у зовнішньому декорі, в той час як стиль охоплює собою все, починаючи з функціональної основи окремих будівель та містобудівних ансамблів та закінчуючи їхнім художнім образом та деталями. В залежності від усталеного стилю формувалися відповідні йому композиційні системи, встановлювалася своєрідна відповідність пропорцій, розроблялася характерна для даного стилю колористика, визначалося відношення до ландшафту. І відповідно, стилістична проблема в широкому розумінні представляла собою генеральну проблему естетики" (Богданова Ю., 2008. С. 524–574).

Першопочатково нові експресіоністичні віяння знайшли своє відображення у національному романтизмі багатьох країн, що вивільнилися з під володіння монархії Габсбургів. Проте досить швидко згаснувши, ці прояви не отримали подальшого помітного розвитку в архітектурі. Європа прагнула побудувати

"новий світ", який завдяки зростаючим темпам індустріалізації дав би можливість швидко подолати наслідки Першої світової війни. В якості універсального засобу досягнення утопічного ідеалу пропагувалася машинна техніка. Про її можливості писали як про героїчну сагу. Разом з машиною пропагувалися принципи стандарту та серійності, що забезпечували ефективність індустріального виробництва. На противагу індивідуальним проєктам…, вони включали в число умов рішення не тільки соціальних задач архітектури та її демократизації, але й проблем суспільства взагалі. Вальтер Гропіус підкреслював, що художник, який керується відчуттям перспективи, "не ворог машини – він намагається підкорити її дух" (Бунін, А., Саваренская., Т., 1971). Гаслом архітектурної творчості для об`єднання Баухауз та усього нового руху став вислів "форму в архітектурі визначає функція" американського архітектора Луїса Саллівена, ідеолога "Чиказької школи", раціоналістичні експерименти якої розвернулися у 1880-х роках. На рубежі 19-20 століть Л. Саллівен першим розробив концепцію висотного будинку, і сам будував перші хмарочоси. Його каркасні споруди, побудовані в кінці XIX століття, хмарочос Гарант-білдінг в Буффало і універмаг в Чикаго, відрізняються виразністю і пластичністю. Завдяки своїм теоретичним розробкам Л. Саллівен увійшов в історію не тільки як практик, але і як теоретик архітектури. Його стаття "Висотна конторська будівля з художньої точки зору" мала велике значення для розвитку архітектури висотних будинків.

Іншим ідеологом функціоналізму був віденський архітектор Адольф Лоос, який ще з 1897 почав виступати як теоретик та публіцист, широко висвітлюючи питання сучасної архітектури. Надзвичайно відомою є його теоретична робота "Орнамент і злочин", що була видана у 1908 р. і висувала ідею відсутності жодної користі у декоруванні архітектурних об’єктів. Проте ще в 1899 р. у Відні, навпроти популярного Будинку сецесіону, за його проєктом було зведено кав’ярню "Музей", яку за незвичне для того часу, практично позбавлене декору, архітектурне рішення стали називати "кафе "Нігілізм"". Іншим відомим його об’єктом у Відні був будинок Goldman&Salatsch на Міхаельпляц, над яким він працював у 1909-1911 роках. Побудований навпроти пишно декорованого

Гофбургського Палацу – резиденції імператорів Австрії, своїм зовнішнім виглядом він гарно ілюструє улюблену тезу архітектора "живописно не будувати". І хоча проєкт було створено з використанням принципів строгої раціональності в інтер'єрах А. Лоос звернувся до мармуру, підбираючи його за кольором та малюнком, використав дзеркальні поверхні для того, аби створити відчуття глибини внутрішнього простору. Його фраза: "Функція визначає форму" була широко відомою і вплинула на світогляд відомих архітекторів двадцятого століття: Френка Ллойда Райта, Ле Корбюзьє, Вальтера Гропіуса та Людвига Міс ван дер Рое (Рис. 1.1.1).

Всі ці художні ідеологічні спрямування були пронизані доктриною раціоналізму, що визначалася архітекторами як принципи "правдивого" застосування конструкції та функції. Розвиток архітектури відбувався нерівномірно у різних галузях архітектури. Найбільш швидко він розвивався у промисловій архітектурі, там, де основні вимоги виробничого процесу та економіки зумовили функціональний підхід до проєктування вже в перших фабрично-заводських будівлях, що з'явилися після промислової революції.

Головними осередками, від яких почався розвиток "нової архітектури" після Першої світової війни, були "Баухауз" в Німеччині та Ле Корбюзьє з однодумцями у Франції. Основною тематикою архітектурних експериментів 20-х років були пошуки різних видів житла – це була надзвичайно гостра соціальна проблема того часу. Зрозуміло, що руйнування, пов'язані із Першою світовою війною позбавили даху над головою велику кількість людей. Крім цього, відбудова та зростання промисловості вимагали залучення до цих процесів великої кількості нових робітників, що потребували достойних умов проживання. Отже проблема відсутності житла стає проблемою №1 у міжвоєнній Європі. Але надзвичайно великого значення надавалося не тільки кількісним показникам. Питання якості житла і його відповідності гігієнічним умовам неодноразово порушувалися у численних публікаціях та доповідях. Вже з 1921 року їй починає присвячувати свої статті в журналі "Еспрінуво" Ле Корбюзьє — французький архітектор і теоретик архітектури швейцарського походження. У "Плані вуазен",

розробленому 1925 р. було детально представлено пропозицію з радикальної реконструкції Парижа. У цьому та інших подібних проєктах — це плани для Буенос-Айреса (1930 рік), Антверпена (1932), Ріо-де-Жанейро (1936), "План Обюс" для Алжиру (1931) – Ле Корбюзьє розвивав цілком нові містобудівні концепції. Загальна їхня суть в тому, щоб за допомогою нових планувальних методів підвищити комфорт проживання в містах, створити в них зелені зони (концепція "зеленого міста"), сучасну мережу транспортних магістралей, і все це при значному збільшенні висоти будинків і густоти населення(Рис. 1.1.2).

В Німеччині широко розвернулася програма будівництва "дешевого житла для робітників", що провадилася відомими архітекторами за підтримки муніципалітетів та кооперативів. Розуміння житла, як задачі масового індустріального виробництва, підштовхувало архітекторів до вирішення містобудівних задач. В 1927-28 рр., за проєктом В. Гропіуса, було побудоване в Німеччині поселення Даммерштоκ, в якому однотипні житлові будинки були поставлені однаковими рядами – "строчками" в поперечному напрямку для рівномірної інсоляції житлових приміщень. До транспортної магістралі, що проходить з боку від будинків, вони обернені своїми торцями. Громадські будівлі та магазини винесені в окремий вузол. Чітке та компактне планування відрізнялося економічністю. В цей період В. Гропіус інтенсивно займається масовим житловим будівництвом, рішенням містобудівних і соціальних проблем, виступає за раціоналізацію будівництва. Він виконує численні проєкти житлових будинків: селище Дессау-терте (1926–1931), житловий квартал в берлінському районі Зіменсштадт (1929–1930) та проєкт "Берегова забудова озера Ванзеє" в Берліні (1930–1931).В останні роки життя він повернувся до Берліну, де запроєктував дев'ятиповерховий житловий квартал у районі Ганзи у 1957 р., в рамках будівельної виставки "Інтербау" (Interbau). Увігнутий південний фасад і відкритий перший поверх вважається типовим прикладом так званого пізнього модерну. У 1963 р. Вальтер Гропіус удостоюється звання почесного доктора Вільного університету Берліна (Бунін, А., Саваренская., Т., 1971), (Едике, 1972).

У 1907 році, в Мюнхені, з метою реорганізації будівництва і художніх ремесел на сучасній промисловій основі було засновано Веркбунд – Німецьку виробничу спілку – об'єднання архітекторів, майстрів декоративного мистецтва і промисловців. Першопочаткова діяльність Веркбунду була направленою на розвиток промислового дизайну в масовому, серійному виробництві. Проте, напочатку 1920-х років народилася ідея проведення великих міжнародних будівельних виставок, в рамках яких, окрім багато чисельних проєктів, мали бути представлені і поселення зі справжніми житловими будинками. Перша така виставка пройшла у Штуттгарті у 1927 році, де інтернаціональною групою архітекторів було зведено експериментальне житлове поселення Вайсенхоф, що мало не меті задемонструвати новий функціональний тип житла, нові будівельні матеріали та новий дизайн інтер'єрів (усі будинки мали всередині обладнання та меблі). Пізніше схожі експериментальні поселення були зведені у Брно, Берліні, Карлсруе, Вроцлаві, Стокгольмі, Базелі, Брно, Цюріху, Відні, Празі та Мілані. В 1933 р., з приходом до влади нацистів німецький Веркбунд був ліквідований, проте будинки цих поселень збереглися до наших днів.

В міжвоєнне двадцятиліття активно проєктувалися пішохідні простори, великі площі та парки в безпосередній близькості до центрів міст. Питання гігієни та доступності житла для всіх верств населення отримали надзвичайно великого значення у цей період. Для їхнього вирішення держава брала на себе велику частину оплати будівництва шляхом видачі довготермінових кредитів. Так само заохочувалися створення товариств, що об'єднували людей одного фаху і забезпечували своїм працівникам гідні умови проживання споруджуючи багатоквартирні будинки, комплекси та невеличкі міста-сади. У зв'язку з тотальним будівництвом вводяться рекомендації, щодо параметрів квартир та їхнього функціонального наповнення. Це не є великі помешкання, але вони мають на меті вирішити проблеми тотальної нестачі житла завдяки параметрам, що відповідають реальним потребам людини, заперечуючи тим самим квартири та особняки невиправданих площ та об'ємів.

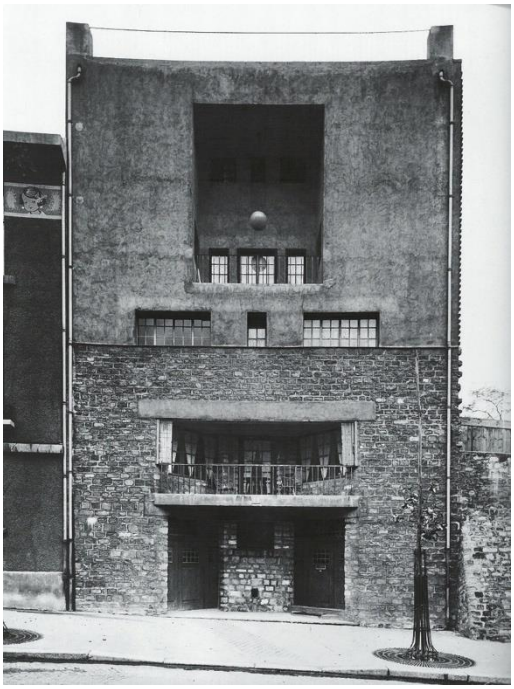

Рис. 1.1.1. Вілла Тцара, Париж, Франція. Збудований у 1926 році (Laszlo, Taschen, 2011, p.296.)

Рис. 1.1.2. Будівля резиденції швейцарських студентів, Париж, Франція. Арх. ЛеКорбюзьє. Збудована в 1930–1932рр. (Laszlo, Taschen, 2011, p.279)

Поруч з раціональними ідеями функціоналістів – забезпечення усіх і кожного окремим житлом з кухонними та санітарно-гігієнічними блоками, їхні пошуки мали подеколи і доволі ірраціональний характер. Однією з глобальних ідей була ідеальна спільнота співмешканців. Архітектори вважали, що якщо будь-яких людей, навіть асоціальних елементів суспільства, поселити у ідеально правильні умови проживання і праці, то ці умови стануть своєрідною терапією, яка зможе їх виправити. Цей експеримент не виправдав себе і призвів до того, що у таких поселеннях збільшилася криміногенна ситуація, що стало однією із причин спочатку нарікання, а потім і загибелі функціоналізму, про що зазначив Чарльз Дженкс у 1977 р. у своїй книзі "Мова архітектури постмодернізму". Місцем загибелі пізнього функціоналізму став зафіксований ним вибух житлового комплексу "Приют-Айгоу" 15 липня 1972 р. в 15 годин 32 хвилини в Сент-Луїсі, Місурі, США, що складався з трьох десятків житлових висотних будинків, після того, як вони "протягом довгого часу піддавалися вандалізації". Рівень злочинності тут був вищім, ніж в інших місцях. Це пояснювалося наявністю довгих коридорів й відсутністю контрольованого громадського простору. Ця руйнація стала "великим архітектурним символом-попередженням" (Табл. 1.1.1).

Під кінець 20-х років експресіоністичний романтизм став замінюватися раціоналістичним спрямуванням на будівельну індустрію та стандарт. Будівлі німецьких архітекторів цього періоду у своєму формотворенні мають закладений принцип близький до принципу побудови механізму – строга визначеність характеру та послідовності функціональних процесів. Маніфестаційним об'єктом таких пошуків є будівля школи Баухаузу в Дессау, запроєктована Вальтером Гропіусом у 1926 році. Фахові видання того часу високо оцінили чудове поєднання в нероздільному цілому адміністративних, педагогічних, естетичних та соціальних функцій, підкреслюючи відмінність від загальноприйнятих рішень, де адміністративний корпус високомірнопротипоставляється групам виробничих приміщень (Едике, 1972, с. 71–72). В даному випадку функціональна структура послужила В. Гропіусу матеріалом для просторової композиції контрастних горизонтальних та вертикальних об'ємів(Рис. 1.1.3).

Ле Корбюзьє сформулював свої п'ять відомих тез, в яких він об'єднав закони формотворення, пов'язані із залізобетонними конструкціями: стійки каркасу, що замінили стіни і підняли будинок над землею; плоский дах, перетворений в сад; вільну систему планування, при якій переділ простору не залежить від розміщення тонких несучих опор; горизонтальні стрічкові вікна; вільне формування площини фасаду, що перетворений на огорожу, підвішену до несучого каркасу – такою була головна ідея його нової естетики. Прикраси на будівлі відкинуті, але сама вона створюється як скульптурна форма. Будівлі ЛеКорбюзьє мали стверджувати стиль нового суспільства, нової машинної ери, стиль ясний та чистий.

Звернена до "духу людини", художня мова архітектури стала в центрі уваги Міс ван дер Рое. Він ставив завдання впливати на життя людей не лише через організацію функціональної технології, але й звертаючись до почуттів і розуму та спираючись на емоційний вплив врівноваженої та лаконічної просторової форми. Найвідомішою ранньою будівлею Міс ван дер Рое був павільйон Німеччини на Міжнародній виставці в Барселоні, збудований у 1929 році. Він був перш за все експериментом в сфері просторового формотворення, так як його автор намагався

ліквідувати споконвічну різницю в архітектурі між екстер'єром та інтер'єром, трактуючи їх як єдиний нескінченний простір. Підлога, стеля та стіни не об'єднуються зовнішньою неперервною оболонкою, вони існують як незалежні площини, лишень направляючи вільну течію простору. Людвіг Міс ван дер Рое був одним із тих художників, що визначили вигляд міської архітектури в XX ст.(Рис. 1.1.4).

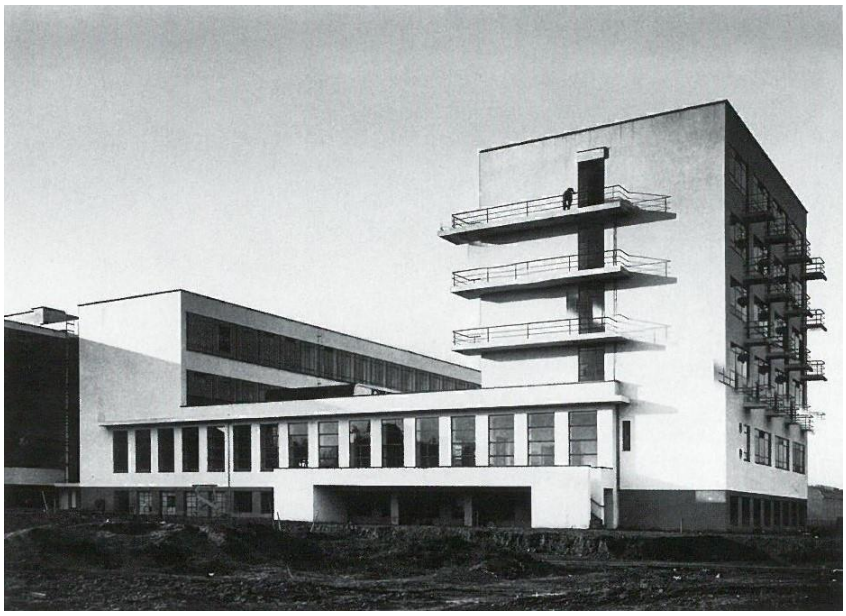

Рис. 1.1.3 Будівля Баухаузу в Дессау, Німеччина. Арх. В. Гропіус. Збудована у 1925-1926рр. (Laszlo, Taschen, 2011, p.181).

Рис. 1.1.4.Сігрембілдінг. Нью-Йорк,1954–1958рр. Арх. Міс ван дер Рое (Laszlo, Taschen, 2011, p.344).

Поступово новий рух знайшов прихильників майже у всіх країнах Європи та за її межами. Архітектура набувала інтернаціонального характеру, що породило намагання офіційно оформити цей стиль. Так, у 1928 році в Швейцарії, Ле Корбюзьє та Зігфрід Гідіон розробили документи, що поклали початок для проведення регулярних міжнародних конгресів сучасної архітектури (Congres Internation auixd'Architecture Moderne), проголосивши себе першим в їх ряду CIAM-I. Архітектори, що підписали декларацію, закликали до повернення архітектурі чільного місця в задоволенні економічних та соціальних потреб. Вони намагалися займатися також проблемами міст в усьому їхньому комплексі. У 1933 році CIAM-IV виробив документ під назвою "Афінська хартія". В його 111 пунктах були сформульовані містобудівні концепції функціоналізму. Вони висували ідеї жорсткого функціонального зонування міських територій, як єдиний

доцільний тип житла утверджувався "вільно розташований у просторі багатоквартирний блок". Формуючі структуру міста функціональні фактори були детально розглянуті в п’яти основних розділах: "Житло", "Відпочинок", "Робота", "Транспорт" та "Історичне надбання міст".

Розповсюдження нової архітектури на межі 20-х і 30-х років було надзвичайно швидким, у зв’язку з тим, що її формальні прийоми виявилися співзвучними з ідеями раціоналізму, що був покликаний відновити Європу та Світ після великої кризи 1929 року. Економія декларувалася як один із основних принципів будівництва, хоча видима простота форми коштувала не менш дорого, ніж пишний декор. Надзвичайно коштовним було і утримання таких об’єктів у належному стані. У 30-х роках, коли наслідки кризи були подолані, розпочався потужний будівельний рух, де первинні соціальні експерименти набувають більш якісного естетичного переосмислення. Так архітектура функціоналізму – строго функціональна, що виросла з реальних потреб сучасного суспільства перероджується із суто соціального явища у високо естетичні об’єкти. Сам термін "функціоналізм", за твердженням англійського критика Р. Бенема вперше використав італійський архітектор А. Сарторіс в книзі, що вийшла у 1923 році. Він був широко застосований у наступному десятилітті за ініціативою ідеолога "нової архітектури" Зігфріда Гідіона для визначення стилю пануючого у 20-30-х роках XX століття. Представники цього напрямку вважали основою творення архітектурного твору досконалість функціональної організації будівлі. В основі архітектурної композиції мав лежати логічний взаємозв’язок приміщень, простий та ясний графік руху по ним. Раціоналізація всіх елементів будівлі визначала використання нових матеріалів і врахування вимог сучасної технології будівельного виробництва. Цю архітектуру називали "чесною" через намагання правдиво виявити функції та конструкції в образі будівлі, на відміну від довільної пластичної композиції фасадів минулих епох. Вважаючи будівлю продуктом сучасної епохи, архітектори функціоналізму не використовують елементи історичних стилів хоча вони не відкидають необхідності естетичної виразності

будівлі, але вважають, що вона має виникнути в результаті найбільш досконалої організації функцій та застосування нових видів конструкцій(Рис. 1.1.5).

Рис. 1.1.5."Research tower", арх. Френк Ллойд Райт. Збудований у 1943-1950рр. (Laszlo, Taschen, 2011, p.574)

Найбільш специфічними для функціоналізму міжвоєнного періоду заходами формотворення є наступні:

- вільна асиметричність планувальних рішень;
- диференціація загального об’єму будівлі; приміщення з однаковими функціями виділяються в окремі групи; зв'язок між ними здійснюється за допомогою закритих або відкритих переходів;
- простота та геометричність архітектурних форм;
- перевага горизонтальних членувань, визначена стрічковими вікнами, що створюють найбільш рівномірне освітлення внутрішніх приміщень, та пласкими дахами; це переважання горизонтальних членувань особливо характерне для функціоналізму 20-х – поч. 30-х років, в подальшому розвиток стін-завіс, що допускають будь-яку систему їх розчленування, значно послабили перевагу горизонтального вистрою композиції;

- широке розповсюдження стандартизації будівельних елементів (пов’язане з їх індустріальним виготовленням).

Особливості архітектури ХХ ст. визначилися впливом інтенсивної урбанізації, промислового будівництва, зростання чисельності населення міст, багатоповерховістю та ін. Це призвело до того, що саме функціоналізму 20-х рр. сучасна архітектура у Світі завдячує новими типами будинків – галерейними, коридорного типу, а також плоскими покриттями, вбудованим обладнанням, запровадженням пересувних перегородок тощо. Великою перевагою функціоналізму було те, що він надав змогу використовувати національні, традиційні та інші особливості місця забудови (багатоповерхові будинки у міських районах з високою густотою населення і збереження котеджів на околицях – в Англії і, навпаки, – винесення багатоповерхових будинків у передмістя – у Парижі і Берліні).

Розвиток будівельної техніки відкрив нові подальші архітектурні можливості. Збірні залізобетонні панелі, а згодом – просторові залізобетонні конструкції створили новий естетичний образ, який знайшов своє втілення у нових містах Латинської Америки – Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро у Бразилії, де було успішно розв´язано такі проблеми, як співвідношення висоти та довжини будинків та зелених масивів, поєднання різноманітних будівельних матеріалів – від пластмас до алюмінію. Найбільш поширеним типом будівель громадського призначення у Західній Європі стала форма прямокутного металевого каркаса з навісними скляними стінами-огорожами.

По-новому вибудовувався і художній образ архітектурного твору. З естетичної точки зору нова архітектура, позбавлена декорів та оздоблення, мала сприйматися людиною в процесі руху в ній і навколо неї, декларуючи єдність простору і часу.

Ідеологи нової архітектури функціоналізму передбачали створення умов для зручного перебування людей в архітектурно-просторовому середовищі завдяки плавному переходу внутрішніх просторів, а значне оскління вертикальних поверхонь створювало можливість єднання людини з навколишньою природою.

Таблиця 1.1.1

Явище функціоналізму

1972 рік 15 год 32 хв
Сент-Луїс, США
Загибель пізнього функціоналізму:
Житловий комплекс « Пріют-Айгоу»

1957 рік
Вальтер Гропіус
створив 9-поверховий житловий квартал для виставки «Інтербау» в Берліні

1933 рік
Конгрес «CIAM IV»
Виробив документ «Афінська Хартія», зі 111 пунктів
Місто розглянуто як: «Житло», «Відпочинок», «Робота», «Транспорт», «Історичне надбання».

1929 рік
Маніфест Міс ван дер Рое:
Павільйон Німеччини в Барселоні
П'ять тез закону про формотворення Ле Корбюзьє

1928 рік
Конгерс «CIAM I»

1926 рік
Маніфест Гропіуса:
Будівля школи Баухауз у Дессау

В. Гропіус
Селище Дессау-Терте (1926-1931рр.), квартал Сіменсштадт (1929-1930рр.),
берегова забудова озера Ванзеє (1930-1931рр.)

Ле Корбюзьє
План «Ваузен» 1925 р., план Буенос-Айреса 1930р., план Антверпена 1932 р.,
план Ріо-де-Жанейо 1936р., план Алжиру.
Експериментальні поселення:
Мілан, Брно, Берлін, Карлсруе, Вроцлав, Стокгольм, Базель, Відень, Прага.

1923 рік
Народження терміну «Функціоналізм»,
висловленого італійським архітектором А. Сартолісом
Виставка у 1927 р., і будова Вайсенгоф
Штуттгарт, «Веркбунд» 1921-1925рр.

«Баухауз»
Головний осередок «Нової архітектури» 20-х років

Ф. Л. Райт **Ле Корбюзьє** **В. Гропіус** **Л. Міс ван дер Рое**

1909-1911 рр.
Будівля Goldman Salatsch у Відні А. Лооса
Концептуальний вислів «Функція визначає форму»

1908 рік
Теоретична робота А. Лооса
«Орнамент і злочин»

1900 рік
Л. Саллівен першим розробив концепцію висотного будинку хмарочосу:
«Гарант-білдінг», Універмаг у Чикаго
А.Лоос звів Кав'ярню «Музей».
В середовищі архітекторів зросла критика надлишку декорацій і орнаменту

Таблиця розроблена автором

1.2. Аналіз наукових джерел за темою дисертації

Найважливішим вектором джерельної бази дисертації є теоретичні та прикладні наукові праці за результатами досліджень генези і розвитку архітектури м. Чернівців і зокрема архітектури доби функціоналізму. Які висвітлювалися у дисертаціях, монографіях та інших різноманітних наукових виданнях – енциклопедіях, наукових збірниках, статтях, тощо.

У дисертації Смоленської С. О. "Архітектура авангардного модернізму в Україні: ґенеза та спадщина" метою досліджень було побудова цілісної картини та станів розвитку авангардного модернізму в архітектурі та містобудуванні України 1920- початку 1930-х рр., як феномена та як невід'ємної складової загальноєвропейського процесу еволюції культури. А серед наукової новизни одержаних результатів, тих, що отримані вперше, автор ввів в науковий обіг широкий пласт невідомого фактологічного матеріалу з історії української архітектури та містобудування, зокрема: ескізи, робочі креслення промислових, цивільних та житлових будинків авангардного модернізму у Харкові, Одесі, Донецьку, Дніпрі та ін. містах України; досліджувалися приклади європейського авангардного модернізму у Німеччині, Австрії, Голландії, Чехословаччині, Західній Україні. Але досліджень архітектури в Чернівцях, Буковині, Румунії бракує (Смоленська С., О., 2017).

В своїй дисертації "Архітектурно-містобудівні основи створення буферних зон об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО" І. В. Коротун розробила архітектурно-містобудівні основи створення буферних зон пам'яток та ансамблів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і зокрема, в м. Чернівці пам'яток функціоналістичної архітектури (Коротун І.,В., 2017).

Дисертація С. Біленкової "АрхитектураЧерновиц XIX – первуй половины XX века (исследование стилистических особенностей архитектуры города и процесса её стилевой эволюции)" присвячена виявленню подібностей, відмінностей автентичним явищам походження і розвитку архітектурно-стильових напрямків і тенденцій в Європі і зокрема в Чернівцях. Від еклектики і аж до модерну. Автор анонсує також твердження, що можливо, деякі прояви пізнього модерну можна

визначати термінами "протоконструктивізм", "протофункціоналізм" (наприклад, твори А. Лооса) (Біленкова С., 2009).

В. І. Проскуряков в дисертації "Принципи розвитку архітектурної типології українського театру" висвітлив антологію формування театральної мережі в м. Чернівці, але переважно на прикладі діяльності українських театральних колективів і будівель, де вони виступили в міжвоєнний час (1918-1940 роки), від 1945 року і до років незалежності (Проскуряков В., 2002).

А О. В. Проскуряков в дисертації "Принципи архітектури спілки Ф. Фельнера і Г. Гельмера і їх розвиток в Україні" серед інших завдань дослідження висвітлив розвиток архітектури громадських будівель і споруд Ф. Фельнера і Г. Гельмера в Центральній і Східній Європі і зокрема в Чернівцях (міський театр і філія австро-угорського банку), у Львові (міське казино, готель "Жорж", філіал айстро-угорського банку), в Одесі (міський театр), в Дрогобичі (філія австро-угорського банку). В порівнянні з архітектурними об’єктами в інших країнах Європи, що були побудовані на межі XIX і XX століть. Щодо стилістичних рішень, то всі вони відповідають архітектурним принципам спілки – рафіноване, раціональне вирішення планувально-функціональних схем, а архітектурну естетику і стиль ці архітектори могли створити і на уподобання замовника. Та ще й з їх розвитком або ж зміною в часі і просторі (Проскуряков О., 2009)..

В своїй дисертації "Принципи пропорціонування в архітектурних типах громадських будівель і споруд України" О. П. Кордунян наголошує, що архітектура громадських будівель і споруд повинна бути гармонізована із середовищем тих міст, для яких спроєктована і будується, і особливо в історичних містах (Кордунян О.П., 2009).

В колективній монографії "Чернівці: історія і сучасність" С. Біленкова в Розділі 11 "Архітектурна спадщина Чернівців XIX – першої половини XX ст." висвітлює розвиток архітектури міста доби (періоду еклектики) – класицизму (умовний перший період), а також такі напрямки як неоренесанс, неоготика, в XIX столітті. А також "нового стилю" XX століття, який в історії європейських країн отримав назви – "Сецесіон", "Сецесія", "Югендстиль", "Модернізмо", який в

Україні отримав назву "стиль модерн". Висвітливши особливості багатьох будівель, в переважній більшості естетику архітектури фасадів, роки побудови, діяльність авторів – творців різноманітних відтінків стилю "модернізм" – "нового стилю", "флорального", "раціонального", "модернізованої неокласики" автор згадує і функціоналізм як один з передових напрямків архітектури 1920-1930 рр. Але згадали лише одного творця – ЛеКорбюзьє і ні одного з тих, хто проєктував і будував саме в м. Чернівці – "… в міжвоєнний період". На жаль, автор також навела лише два приклади будівель доби функціоналізму з тих більше як 100, що повстали в цей період і які можна зарахувати скоріше до протофункціоналізму Біленкова С.,В., Ботушанський В.,М., Добжанський О., В., та ін., 2009. С. 349-386).

Ю. Л. Богданова в колективній монографії "Архітектура Львова: час і стилі XIII-XXI століть" в розділі "Архітектура міжвоєнного двадцятиліття (1919-1939) розглянула архітектуру Львова на межі 20-30 років та на початку 30 років – від намагання застосувати елементи кубізму (уклад брил), що бере початок з мови декорацій ар-деко із переходом у чисті об'єми. Ясно, що на початку цей рух не мав повної чистоти форм (тому його часом називають протофункціоналізмом, конструктивізмом, модернізмом). Але у другій половині 30-х років з'явилась архітектура надзвичайно чистої форми з пуристичним декоративним оздобленням – архітектура функціоналізму у Львові в житловій, освітній, лікувальній, спортивній, культурно-просвітницькій і іншій архітектурі. Що дозволяє зрозуміти подібності, відмінності зародження і розвитку функціоналістичної архітектури в м. Чернівці (Богданова Ю.,Л., 2008. С.52-574).

В монографії "Secesja we Lwowie" її автори, Жанна Комар і Юлія Богданова, розглянули витоки, початки і розвиток сецесії у Львові, перша фаза якої проявилася не переломі XIX-XX століть. А друга – тривала до 1910 року. І що важливо, деякі прояви цього стилю були помітні у Львов ще в 1914 році, коли з'явилися перші ознаки протофункціоналізм. А це важливо для теми дисертаційного дослідження в Чернівцях, адже дозволяють точно встановити як стиль функціоналізм в цьому місті народжувався і розвивався, чи мали місце

автентичні, подібні іншим країнам Європи, явища, чи були привнесені в сформованому вигляді (Komar Z., Bohdanova I., 2014).

В колективній монографії "Чернівці: історія і сучасність" в розділі "Забудова Чернівців: площі, вулиці, споруди, нові мікрорайони, перспектива (1774-2008 рр.) М. Нікірса висвітлює генезу і розвиток вулично-планувальної структури м. Чернівців. Від самого першого документу – плану Пітускі від 1787 року, що дає можливість уявити планування вулиць і їх забудову і до початку XXI століття. Важливим для дисертації є подані М. Нікірсою відомості про забудову вулиць міста міжвоєнного періоду, з розкриттям усіх аспектів, заходів і засобів будівництва будинків, що формували містобудівні ансамблі, їх містобудівні, архітектурно-просторові і композиційні рішення. Нікірса приводить приклади будівництва головної будівлі для "Товариства поширення румунської культури та літератури", що мала розміщуватися при площі Александрі – тепер Театральна, та блоків, розрахованих на подальшу перспективу на вул. Університетській і ін. Подана інформація про спорудження 4 храмів православного обряду, декількох шкільних, торгівельних, комунікаційних будівель (Нікірса М., 2009. С. 307-348).

В. Проскуряков в монографії "Архітектура українського театру. Простір і дія" висвітлив процеси формування мережі театральних будинків і споруд у містах, що є історичними центрами театральної діяльності в Україні і зокрема в м. Чернівці, на прикладі діяльності українських театрів і театральних труп від 1772 року і до часів незалежності.

З фіксацією будівель, приміщень, просторів, в яких український театр розвивався і діяв в приміщеннях "міщанського хору", "Буковинського кобзаря", Народного дому і ін. А з 1940 року в театрі, який у 1905 році був збудований за проєктом віденської фірми Ф. Фельнера і Г. Гельмера. Що надзвичайно цікаво, бо саме цим театром архітектура Чернівців стала складовою європейської театральної мережі і стала відповідати інтернаціональним рисам, які ця фірма пропагувала і реалізувала особливо в своїх громадських об’єктах в 13 країнах Європи (Проскуряков В.І., 2004).

В монографії "Культурологія єврейського театру України" В. Проскуряков і Б. Гой довели, що саме в містах сучасної України єврейська театральна культура зреалізувалася не лише у драматургії, а і у низці спеціально побудованих та пристосованих будівель і споруд, багато з яких збереглися і донині, і також в Чернівцях. Серед будівель особливо цікавою є – будівля із залом кінотеатру "Скала", яка зовні вирішена у стриманих модерністських формах, які можна потрактувати і як протофункціоналістичні (Проскуряков В., Гой Б., 2007).

В монографії "История градостроительного искусства" в розділі п'ятому "Возникновение новой градостраительной эстетики" в пункті "Зарождение функционального стиля и его социальные корни", автори А. Бунін і Т. Саваренська наголошують, що функціоналізм був серйозною стилістичною системою, виникнення якої не могло бути раптовою, являло собою довготривалий історичний процес, початком чого можна рахувати діяльність Т. Гарньє, Л. Кера, С. і О. Перре, Корбюзьє, А. Мореа і ін. Автори доказують, що на формування нового стилю вплинула діяльність архітекторів Німеччини, Італії, Голандії і ін. країн Європи. Пізніше і повільніше у Великобританії і Сполучених Штатах (Бунін А., Саваренська Т., 1979).

Нижче поданий аналіз наукових публікацій за темою дисертації в наукових збірниках, часописах, інших фахових виданнях:

- С. Біленкова в статті "Архітектура Чернівців кінця XIX – початку XX ст. (досвід дослідження і класифікація стильових напрямків і тенденцій)" стверджує, що "… міська архітектура Чернівців виявилася в період кінця XIX – початку XX ст. в цілому "міжнародною", без явно виражених намагань до регіональної і національної специфіки, що й визначило загальний "європейський" тип міста…" (Біленкова С.В., 2003, с. 61-70);

- в статті "Мистецькі зв'язки Львова та Чернівців у XIX – на початку XX ст." Ю. Бірюльов висвітлює творчу "пов'язаність" з Чернівцями львівських відомих майстрів Г. Вітвера та братів Шимзерів і їх учня О. Ойтеля; архітекторів Ю. Захарієвича, Л. Вержбицького, Е. Ковача, який використав в архітектурі павільйону Галичини в Парижі на Всесвітній виставці і буковинські мистецькі

народні мотиви. Створювали свої образи в Чернівцях львівські художники А. Стефанович, Т. і З. Сквірчинський, Я. Петрак, О. Курилас, львівські митці Т. Попель і Ю. Марковський. А відомий чернівецький живописець М. Івасюк постійно брав участь у творчих виставках у Львові (Бірюльов Ю.О., 2003, с. 113-119);

- Фрідріх Був'є в матеріалах статті "Міський театр у Чернівцях в контексті архітектури Фельнера та Гельмера на коронних землях Австро-Угорської монархії" подає історію творення архітектурної спілки цих майстрів, принципи творення ними архітектурних стилів і зокрема в театрах. Автор зробив порівняння архітектури збудованого ним міського театру в Чернівцях зі своїми театрами у Загребі, Аугзбургу, Брно, Будапешті, Аграмі, Братиславі, Цюриху тощо. На основі аналітичного вивчення окремих архітектурних елементів автор дослідив відмінності і подібності в архітектурі їх театрів у часі і формі, та зокрема у порівнянні з театром в Чернівцях. Ствердив, що їх театральні будівлі після 1905 року несли в собі вже риси модерну (Був'є Ф., 2003, с. 135-146);

- в статті "Містобудівна спадщина Чернівців" Б. Колосок виклав своє дослідження впливу природної складової при формуванні містобудівної структури Чернівців. Задекларував шість основних форм рельєфу, які мають просторові і візуальні властивості і впливають на композиційну активність. Автор доказав, що на творення Чернівців вплинуло оригінальне взаємне розташування форм рельєфу, що створило специфічні умови формотворення місцевої системи розселення та її ядра – самого міста. А високий естетичний потенціал міста, окрім інших факторів, склався у взаємодії оригінальної підоснови, живописної об'ємно-просторової структури, його виразних ансамблів, художніх якостей окремих пам'яток, та упорядкування, що безперечно стосується і будівель доби функціоналізму (Колосок Б., 2003, с.18-25).

В матеріалах статті "Етапи розвитку та забудови міста Чернівці. Формування історико-культурної заповідної території" І. Коротун подала статистичну, історичну, демографічну, політичну, архітектурно-містобудівну інформацію про генезу і етапи розвитку міста Чернівці. Від часів археологічних і писемних згадок

протонаселення на його місці, з аналізом систем управління, регулювання вуличної забудови в різні етапи. а це важливо для дисертаційного дослідження, бо приблизно 45 вулиць плану Пітцеллі з 1778 року співпадають зі сучасними, і впливають на сучасну архітектурно-просторову структуру. Автор доказує, що Чернівці були місцем реалізації авангардних містобудівних ідей, трансформації соціальних поглядів та вимог до архітектури. Згадуються неоромантизм і конструктивізм (Коротун, І.,В., 2003, с. 9-17).

Р. Могитич в праці "Містобудівний розвиток Чернівців у XIV-XIX ст. Шляхи охорони урбаністичного середовища міста" висвітлив історію урбаністичного розвитку міського середовища Чернівців від епохи Київської Русі (XII – сер. XIII ст.) до рубіжу XIX-XX ст., коли інтенсивноущільнюється мережа вулиць і забудова вулиць навколо центру. А центрами композиції нових розпланувань стають визначні громадські об’єкти: міський театр, новий єзуїтський костел, палац юстиції, яким підпорядкована навколишня забудова. Автор також показав пропозиції із заходів охорони та регенерації історичного середовища міста, розроблені інститутом "Укрзахідпроєктреставрація", і серед усього іншого були запропоновані статуси охоронних зон – територія історико-архітектурного заповідника зі сформованою містобудівельною структурою XV – поч. XX ст. та переважанням пам’яткової забудови (Могитич І. Р., 2003, с. 26-34).

Стаття В. Проскурякова "Феномен архітектури міського театру в Чернівцях" присвячена феномену архітектури міського театру в Чернівцях, тепер ім. О. Кобилянської, а також походженню і розвитку усіх театрально-видовищних будівель міста. Автор висвітлив важливість цього будівництва, а також важливість конкурсного проєкту на будову галицького театру "Руська Бесіда", за основу якої архітектори Ф. Фельнер і Г. Гельмер взяли реалізований проєкт міського театру в Чернівцях. Автор разом із анатомією проєкту-переможця, розробленого у майстерні львівського професора І. Левицького, висвітлює важливість і правці віденських архітекторів за наступними критеріями: політико-ідеологічними, архітектурно-типологічними, архітектурно-образними. А ще і тому, що проєкт австрійських архітекторів спирався на аналог просторової і

дійової організацій, яка була актуальна і на початку XXI століття, а значить була і платформою для рішень доби функціоналізму (Проскуряков В., 2003, с. 147-158).

Д. Редль в статті "Поміж Віднем і Чернівцями. До становлення і впливу історичної архітектури цісарсько-королівської монархії" висвітлила архітектурну близькість між Віднем і Чернівцями, яка з середини XIX ст. стала беззаперечною. Про що свідчать численні паралелі про спільну епоху в історії архітектури XIX – початку XX ст. Форми віденського впливу автор розглянула за наступними аспектами:

- віденська "імпортована архітектура" (прямі запозичення); роль віденських технічних та мистецьких вищих шкіл (непрямі запозичення); роль цісарсько-королівської адміністрації у поширенні архітектурних ідей (прямі та непрямі запозичення). Автор, окрім знаних творців класицизму і історизму в Чернівцях – Г. Фріча, Е. фон Регіуса, Ф. Фельнера і Г. Гельмера, Й. Главки, Й. Грегора і ін., закликає до поглиблених досліджень творчості і інших особливостей і створених ними об’єктів. Бо, на думку автора статті, тільки всеохопне знання архітектурної спадщини Чернівців може привести до її відповідної оцінки (Редль Д., 2003, с. 45-59).

Стаття І. Сьомочкіна "Чернівецький період творчості Юліана Захарієвича" розкриває автобіографічні і творчі аспекти життєдіяльності найвідомішого у Львові архітектора і вченого останньої третини XIX століття. А також короткий, але вагомий період його діяльності (1865-1871 рр.) у головному місті Буковинського краю, в Чернівцях. Автор глибоко дослідив діяльність Захарієвича по спорудженні колії, що поєднала Львів, а значить і Відень, з Чернівцями. Не тільки саму колію, а і будівлі інфраструктури – станцій, вокзалів, складів. Також автор статті подав матеріали щодо проєктування і будівництва чернівецької божниці прогресистів – Темпля. Автор відзначив три аспекти запропонованих Ю. Захарієвичем, які були підвалинами творення архітектури храму: перше – вибір стилю згідно історико-теологічними традиціями; друге – зручність і легкість конструкцій та використання нових будівельних матеріалів; і третє – декоративні архітектурні деталі. Загалом слід відмітити, що вже в ті часи

конструктивні елементи, нові матеріали і раціоналістичне планування відігравали все важливішу роль для "життя" форми будівлі (Сьомочкін І., 2003, с. 163-168).

"Внесок єврейських архітекторів у розвиток функціоналізму у Львові", стаття В. Проскурякова і Ю. Богданової, присвячена антології виникнення і розвитку театральної культури євреїв Галичини. Не тільки культури, а самої театральної будівлі, що відбулося у Львові значно скоріше (майже на 100 років у XVII столітті), аніж як це стверджували Альперсабо Тейлор в своїх працях, що єврейський театр постав виключно з поодиноких вистав німецьких євреїв. Автори доповіли також як в 1938-1939 році повстав новий будинок єврейського театру зусиллями архітектора Д. Кальмуса, який вирішив цю будівлю виключно як функціоналістичну. Але не тільки надавши будівлі функціоналістичної строгості, доцільності, ясності пропорцій, простоти членування, відмовившись від декоративних прикрас, автору вдалося в образі нового театру зберегти і загальні риси старого, що колись був зведений на місці нового (Проскуряков В., Богданова Ю., 2003, с. 254-258).

Віктор і Олексій Проскурякові в статті "Театральні споруди як архітектурний феномен у забудові міста (на прикладі діяльності Ф. Фельнера, Г. Гельмера, Ф. Кізлера) висвітлили творчі феномени діяльності архітекторів Фельнера, Гельмера, Кізлера, творців засад модерної архітектури XX і XXI століть. І не тільки на прикладі театральних будинків, а й інших типів. Гнучкої архітектури, архітектури на межах функцій, архітектури, яка може змінюватися, розбудовуватися в майбутньому відповідно до вимог часу (у Фельнера і Гельмера); мобільної, кінетичної, трансформативної, біонічної, тотальної, архітектури-скульптури – у Кізлера. Творчі феномени цих архітекторів були пов’язані з Чернівцями, але вплинули на цілий світ (Проскуряков В., Проскуряков О., 2005 с. 140-162).

В статті В. Проскурякова і Р. Юрійчука "Попередні результати дослідження принципів архітектурної типології будинків доби функціоналізму в м. Чернівці. На прикладі житла" автори за результатами дослідження 93 житлових будинків, 7 громадських і 1 промислового об’єкту запропонували класифікувати житлові

функціоналістичні будинки за схемою планів; за поверховістю; на межах функцій; за формою планів (Проскуряков В., Юрійчук Р., 2017, с.88-93).

О. Кордунян в статті "Методика гармонійного пропорціонуванняоб'ємно-просторової структури з урахуванням історично-сформованого середовища на прикладі м. Чернівці" розробив рекомендації щодо застосування алгоритму пропорціонування, заснованого на принципі побудови "золотого перетину". На прикладі конкретного проєкту і будівництва торгового центру "Дитячий світ" в м. Чернівцях на межі історичного середовища. При творенні архітектури якого одним із головних завдань було гармонійне поєднання різнохарактерних фасадів, різнопланових вулиць.

Автор висунув низку головних принципів, які є важливими при проєктуванні в історичних містах: врахування пропорціонуваннясередовищного контексту, пропорціонування просторової, дійової, планувальної структури об'єктів і їх деталей, застосування універсальних законів пропорціонування архітектурно-художніх прийомів організації і оздоблення будівель (Кордунян О., 2014, с. 154-160).

В статті "Основи гармонізації архітектурного середовища" І. Коротун пропонує 9 засобів формування простору та створення комфортних умов сприйняття архітектури і архітектурних композицій у міському середовищі, які в свою чергу формують саме середовище. Автор пропонує пізнання людиною міського архітектурного середовища комплексом з п'яти етапів – силует міста, домінанти загальноміського значення, фронти сприйняття, використання законів горизонтальної композиції, центрично-осьової композиції. Автор доводить, що естетичне формування середовища можливе лише за наявності внутрішньої логічної основи, якою є планувальна структура міста у поєднанні із просторовими складовими (Коротун І.В., 2014, с. 19-27).

В статті Н. Хілько "Шляхи перетворення історичного садибного житла міста Чернівці відповідно до сучасних потреб" розглянуті містобудівні аспекти процесу реконструкції та реставрації садибної забудови історичного житла 2-ї половини XIX – поч. XX ст. Автор доводить, що на сучасному етапі спостерігається

системність у руйнівних процесах історичної забудови, вагомими негативними факторами чого є масове самовільне будівництво, яке переважно є невдалим. Автор наполягає, що системне, постійне вивчення садибної забудови може також вплинути на творення концепції зі збереження історичної архітектурно-просторової структури м. Чернівці (Хілько Н. О., 2014, с. 121-125).

В матеріалах статті "Архітектура функціоналізму у зодчестві м. Луцька: тенденції, запозичення, автентика" І. Абрамюк розглянуті засади розвитку архітектури функціоналізму міста Луцька як одного з провідних стильових напрямків. Автор, аналізуючи архітектуру Ф. Кокема, С. Тимошенка, Й. Новака, Я. Ганфа, П. Пилипчука, Т. Садновського, робить висновок, що для всіх створених ними об'єктів, а це житлові, адміністративні, обслуговуючі будинки, характерними є статичність, лаконічність та строгість форм, відсутність декоративних деталей, підкреслення горизонтальних смуг віконних прорізів. Все це відбувалося як під впливом західних прикладів функціонального проєктування, так і при еволюції місцевих традицій (Абрамюк І.Г., 2001, с. 54-57).

Ціла серія наукових публікацій по походженню, розвитку архітектури функціоналізму взагалі в світі і зокрема у Львові, в Галичині, Україні була зроблена Ю. Богдановою.

В матеріалах публікації Ю. Богданової "Великий Львів" – фантазія рнальності чи здійснена химера?" авторка зробила огляд архітектури і містобудування у міжвоєнній Польщі у XX ст. І зокрема архітектури функціоналізму у всіх її проявах (Богданова Ю.Л., 2004, с. 164-173).

Стаття Ю. Богданової "Ян Новорита. Архітектура – фах чи покликання" висвітлює досягнення одного із найпомітніших архітекторів функціоналізму у Львові, який був творцем не тільки архітектурних стилів, форм, оздоблень, стилів функціоналізму, а і прогресивних технологій, конструктивних рішень, користувачем і творцем нових будівельних і оздоблювальних матеріалів, архітектором, що захопився збірно-розбірним будівництвом, що підтверджує побудова об'єкту під назвою "Особняк під вербами" на Погулянці у Львові (Богданова Ю.Л., 2007, с. 12-16).

В статті "Архітектура міжвоєнного двадцятиліття (1919-1939)" Ю. Богданова розкриває напрямки типологічного розвитку архітектури Львова і зокрема архітектури функціоналізму (Богданова Ю.Л., 2008, с. 524-574).

В матеріалах статті "Особливості житлової забудови дільниці "Новий світ" у Львові у період між двома світовими війнами" Ю. Богданова і А. Харитонова подали узагальнення результатів дослідження архітектури дільниці (району) "Новий світ" у Львові поміж війнами, серед яких також архітектурні типи функціоналістичних будинків. Технології виготовлення конструкцій яких, матеріали будівництва і елементів оздоблення, наповнення інтер'єрів побутовою технікою, були вищими за ті, що на той час використовувались в будівництві автомобілів (Богданова Ю., Харитонова А., 2008, с. 283-288).

Стаття Ю. Богданової і Р. Коломійця "Становлення та розвиток спортивних об'єктів у Львові міжвоєнного періоду" висвітлює розвиток спортивного будівництва доби функціоналізму і, зокрема, спортивних басейнів. На прикладі відкритих басейнів на погулянці і на Топольній у Львові і закритого типу при площі Пертушевича у Львові (Богданова Ю.Л., Коломієць Р.Ю., 2011, с. 235-243).

В статті "Умови виникнення та розвитку модернізму у Львівській архітектурі" Ю. Богданова зробила аналіз чинників, що вплинули на становлення архітектури Львова між двома світовими війнами і, зокрема, на функціоналістичну архітектуру. І робить висновки, що деякі відомі львівські архітектори Я. Багенський, Ф. Каспер, Ю. Авін прийшли до функціоналізму від архітектури модернізованої класики. Хоча ті, що почали проєктувати після І світової війни, переважно робили це на засадах модернізму (Богданова Ю.Л., 2012, с.41-94).

В публікаціях О. Масана, В. Селезінки, О. Повстенко, О. Чеповського, І. Чеховського, С. Пивоварова, М. Чучко, В. Богушанського, О. Добржанського і ін. (Чернівці: історія і сучасність, 2009, 586 с.

Подана інформація про археологічні дані Чернівців та його околиць; про життя міщан, історичні, статистичні, демографічні показники в різні історичні періоди XIV – XVIII ст., австрійського правління, міжвоєнного періоду, у роки Другої світової війни, життя міста в так звані "радянські часи"; Чернівці в умовах

незалежності; події з історії літературного-театрального-художнього-музичного-освітнього життя…

Аналіз публікацій по дослідженню архітектури доби функціоналізму в м. Чернівці дозволив виявити певне зацікавлення її здобутками та напрямки, в яких працювали науковці:

1 – аналіз окремих архітектурних об’єктів доби функціоналізму в м. Чернівці;

2 – дослідження поодиноких біографій фактів життя і творчості творців функціоналізму в м. Чернівців;

3 – визначення місця функціональної архітектури в історії формування архітектурної спадщини Чернівців в цілому.

Аналіз, систематизація, узагальнення отриманих результатів дослідження архітектури функціоналізму в Чернівцях надали можливість висвітлити питання, що залишилися поза увагою науковців в попередніх розвідках і накреслити нові напрямки досліджень: "Явище функціоналізму", "Комплексний огляд діяльності творців функціоналізму в м. Чернівці", "Порівняльний аналіз творчого доробку функціоналізму в м. Чернівці з європейським і світовим архітектурним досвідом", "Класифікація функціоналістичних будівель і споруд, спроєктованих і збудованих в м. Чернівці", "Принципи архітектури функціоналізму, розвиток яких є актуальним в умовах сучасної України".

Загалом автор опрацював більше 100 джерел, більшість з яких наукові: 50 джерел складають дисертації і монографії з України, Польщі, Словаччини, США, Великобританії, Німеччини, колишнього СРСР, і більше як 80 праць – це статті, посібники, довідники, альбоми, каталоги (Таблиця 1.2.1).

Приклади монографій, дисертацій, наукових збірників, часописів, в яких висвітлювалась функціоналістична архітектура за темою дисертації

Таблиця 1.2.1

Монографії

Дисертації

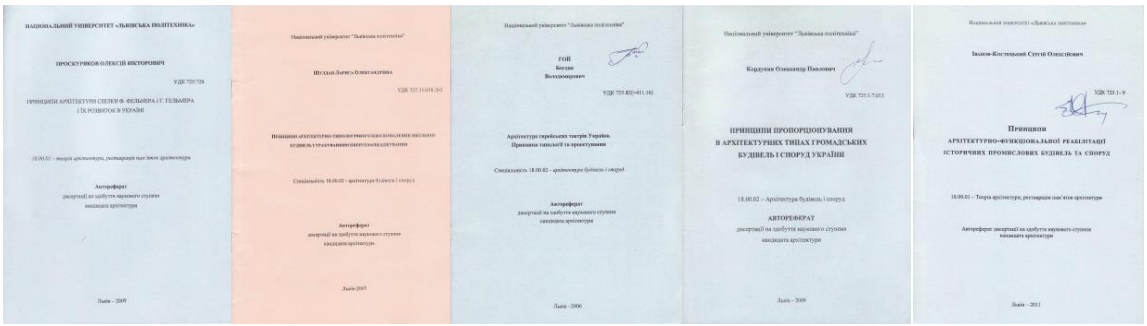

Наукові збірники

Таблиця розроблена автором

1.3. Методики дослідження архітектури функціоналізму в місті Чернівці

Для досягнення мети і завдань дисертаційної роботи, була розроблена загальна методика дослідження, яка спиралася на традиційні загальнонаукові (теоретичні та емпіричні), а також спеціальні методи, і передбачала їх поетапне виконання (табл. 1.3.1). Методика дослідження функціоналістичної архітектури в Чернівцях складається з п’яти етапів: I етап – постановка завдань; II етап – вивчення стану проблеми; III етап – опрацювання отриманої інформації; IV етап – формулювання загальних висновків; V етап – апробація загальних висновків в проєктуванні. Кожен із названих етапів поділений на окремі складові, що дозволило правильно визначати завдання кожного з них і виробити логічну систему досліджень.

На першому етапі "постановки задачі" вирішувалися питання актуальності формування теоретико-методологічних засад дослідження вітчизняного і світового досвіду архітектури функціоналізму та можливості використання цього досвіду при творенні сучасної архітектури України. Формулювання мети та завдань дослідження висвітлює явище функціоналізму та розкриває тенденції розвитку такої архітектури, визначає об’єкт, предмет та межі дослідження: архітектуру будівель функціоналізму в Чернівцях, їх об’ємно-просторову організацію, інтеграцію із довкіллям, тощо.

Обґрунтування зазначених вище критеріїв в дисертації проведено методом аналізу і узагальнення літературних джерел, інтернет ресурсів, нормативно-правових документів на основі порівняльного аналізу функціоналістичної архітектури в різних регіонах України та із закордонними аналогами.

На другому етапі проводився поглиблений аналіз і систематизація інформаційних джерел за темою дослідження (див. Розділ I п. 1.1) та поетапне натурне обстеження об’єктів дослідження.

Під час вивчення наукових джерел в дисертації використовувались методи термінологічного, структурного, факторного і порівняльного аналізу. Це дало змогу досліджувати феномен функціоналізму як частину світового архітектурного

процесу, виявити генезу нових типівфункціоналістичнихоб'єктів, розвиток їх форм і принципів, і, відповідно, вплив на архітектурний образ міста в цілому.

Методика натурного обстеження ґрунтується на застосуванні наступних методів:

– *метод експертного опитування* передбачав: анкетування користувачів архітектури доби функціоналізму, анкетування і інтерв'ювання сучасних творців архітектури. Для проведення анкетування дисертантом були розроблені дві спеціальні анкети з 11-ти питань кожна. Відповіді надійшли від користувачів з м. Чернівці і архітектурних творців з м. Чернівці, Львова, Луцька (див. Розділ 4 п. 4.2). Спілкування з провідними творцями сучасної архітектури дало змогу виявити основні особливості функціонування досліджуваних архітектурних об'єктів і передбачити специфіку проєктування та будівництва подібних в сучасних умовах;

– *метод соціологічного опитування* застосовувався для виявлення реальних потреб користувачів з метою розробки конкретних рекомендацій для творення архітектурного простору і покращення його якості в майбутньому проєктуванні і будівництві в Україні. Дисертантом опитування проводилось в усіх будівлях м. Чернівці у вигляді анкетування, для якого була розроблена спеціальна анкета з 11-ти питань. В результаті опрацьовано відповіді понад …. респондентів, а отримані дані систематизовано і подано у вигляді діаграм і графіків;

– *метод візуального спостереження* застосовувався для визначення архітектурно-образних (стильових і композиційних) характеристик функціоналістичних об'єктів, виявлення особливостей організації інтер'єрів і функціонального наповнення, встановлення реального стану приміщень, ознайомлення з основними технологічними процесами, які відбуваються в будинках. При цьому спостереження проводилось без прив'язки до будинків тільки певного типу. Навпаки, в межах наукового дослідження обстежено багато будинків різних типів, об'єму, місткості. Загалом обстежено 102 архітектурних об'єкта (будівлі): усі в Чернівцях – це 93 житлових, 7 громадських і 2 промислових об'єкти.

Таблиця 1.3.1

Методика дослідження функціональної архітектури Чернівців

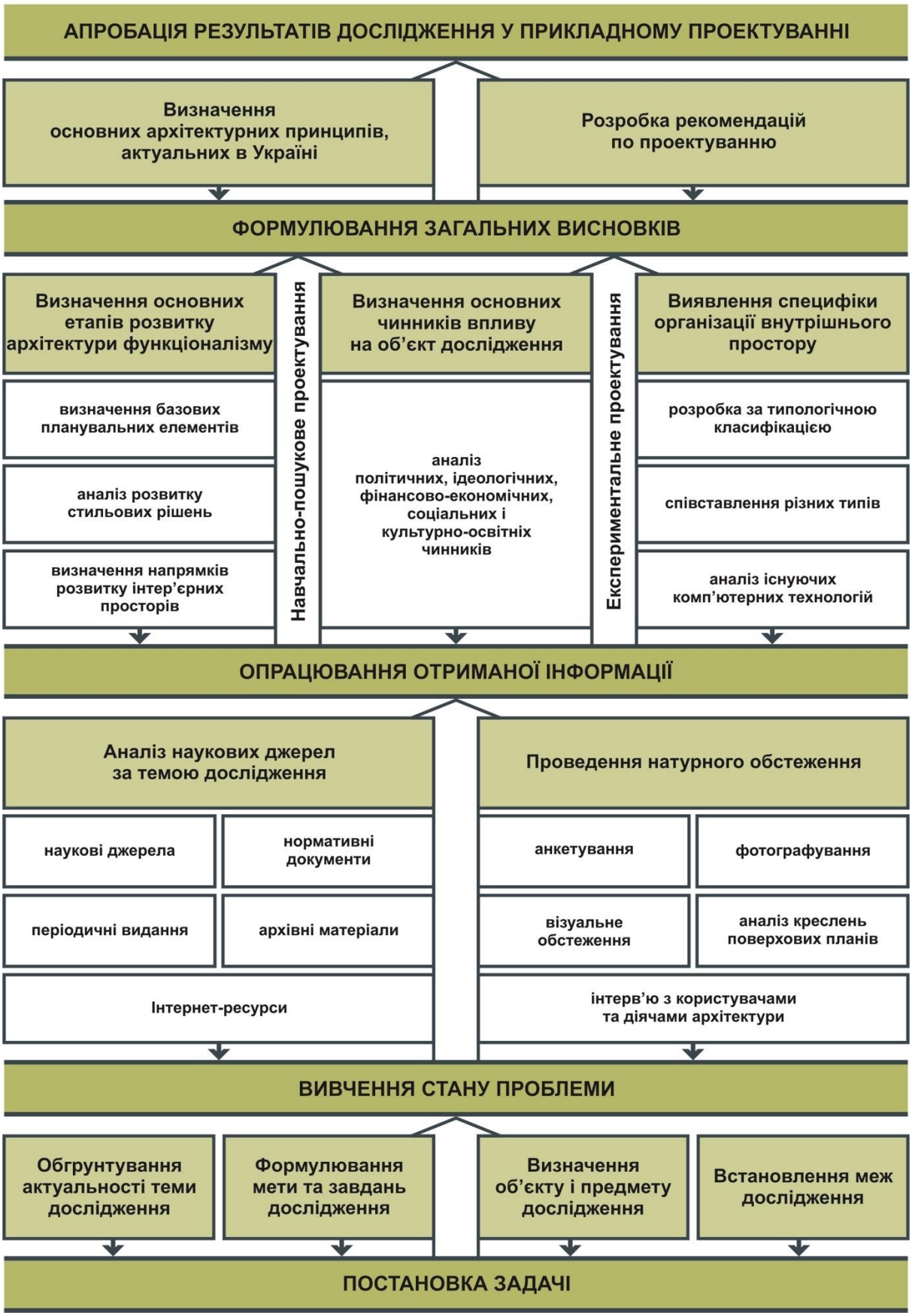

Таблиця розроблена автором

Натурне обстеження об’єктів супроводжувалось фотофіксацією об’єкта, зокрема його зовнішнього вигляду і архітектурних деталей, навколишнього середовища та внутрішнього простору, функціональних процесів. В межах обстеження виконано обміри близько 20 будинків в Чернівцях. Також проведено аналіз графічних і фотографічних матеріалів, проєктної документації, архітектурних креслень (плани, фасади, розрізи, деталі) українських і закордонних об’єктів, що дало змогу прослідкувати за типологічними змінами, визначити кількісні і якісні зміни їхньої планувальної структури, виявити основні подібності та відмінності архітектурно-просторової організації та функціональних зв’язків.

На третьому етапі опрацьовано отриману інформацію. Виходячи з аналізу матеріалів дослідження, визначено основні етапи розвитку функціоналістичної архітектури, встановлено головні чинники впливу на об’єкт дослідження, виявлено особливості організації їх внутрішнього простору. Для цього використано загальнонаукові методи, які базувались на аналізі та синтезі отриманої інформації, абстрагуванні і узагальненні, проведенні аналогій і порівняння.

Методом історичного та структурного аналізу, на прикладі всіх функціоналістичних будівель в Чернівцях визначені головні етапи їх розвитку (див. Розділ 2 п. 2.1). На основі структурного та факторного аналізу розроблена типологічна класифікація існуючих будівель, за схемами і формами планів, функцією, просторовою структурою, поверховістю, конструктивним, містобудівним рішенням.

Методом аналізу та систематизації різноманітних інформаційних джерел (друкованих, електронних, графічних), а також шляхом узагальнення досвіду теоретичних і практичних напрацювань в галузі проєктування і будівництва житлових, громадських, промислових будівель за кордоном виявлені основні архітектурно-стильові та об’ємно-планувальні особливості цих архітектурних груп. Архітектурно-стильові особливості проявились у кардинальній зміні архітектурного образу функціональних будівель, – від монументальності до розмаїття геометричних форм і ефективних огороджувальних конструкцій, – що

стало можливим завдяки використанню новітніх будівельних матеріалів і технологій. Об'ємно-планувальні особливості функціоналістичних будинків на Заході знайшли своє відображення у відмові або ж розвитку усталеної коридорно-галерейної планувальної структури у житлі, та на користь гнучкого багатофункційного простору, здатного трансформуватись відповідно до потреб користувачів у громадських і промислових будівлях.

Під час проведення натурних обстежень будинків в Чернівцях виявлено ряд об'єктів, які зазнали якісних змін архітектурно-планувальної організації із-за застосування реконструктивних заходів. В результаті порівняння методів реконструкції і реновації у вітчизняній і закордонній практиці, можна констатувати, що в Україні реновація функціональних будинків зводиться, зазвичай, до волюнтаристських капітальних ремонтів, в той час як закордонний досвід свідчить про істотні реставраційні заходи: відновлення об'ємно-просторової структури; наявних просторів; функціонально-планувальної організації; покращення ергономічного середовища, наповнення.

Метод факторного аналізу, який базувався на основі вивчення наукових джерел, результатів натурних обстежень і статистичних даних, отриманих шляхом анкетування, дозволив виявити основні групи чинників, які впливали на формування функціональної архітектури: *1)* політичні, ідеологічні, фінансово-економічні, соціальні та культурно-освітні чинники; *2)* потреби сучасного користувача і персоналу; *3)* особливості функціонально-планувальної організації самих просторів; *4)* вплив технологій. Системний підхід у дослідженні об'ємно-просторової структури окремих закордонних об'єктів дав можливість виявити особливості функціонально-планувальної організації різних типів архітектури і просторів в їх структурі.

На четвертому етапі були формульовані загальні висновки. Сукупність описаних методів дослідження дозволила визначити основні групи принципів архітектури доби функціоналізму в Чернівцях: за архітектурно-естетичним рішенням, за інтеграцією в міське середовище, за архітектурно-композиційним рішенням, за містобудівним рішенням, за архітектурно-конструктивним рішенням. Аналіз,

систематизація та класифікація накопиченої фактологічної бази даних, а паралельний моніторинг результатів в навчальному, експериментальному і конкурсному проєктуванні дозволили розробити і апробувати конкретні практичні рекомендацій щодо розвитку актуальних принципів функціоналістичної архітектури і впровадити їх у прикладній проєктній діяльності автора дисертації – п’ятий етап.

Розроблена у роботі методика дослідження функціоналістичної архітектури може використовуватись для дослідження інших типів архітектурних об’єктів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Дослідження архітектури і теоретичних праць доводять, що апологетами функціоналізму можна рахувати Вальтера Гропіуса, Луїса Саллівана – ідеолога "Чиказької школи", віденського архітектора Адольфа Лооса, фраза якого "Функція визначає форму" вплинула на світогляд відомих архітекторів XX ст.: Френка Ллойда Райта, Ле Корбюзьє, Вальтера Гропіуса, Людвіга Міс ван дер Роє.

Концептуальним фундаментом "нового" стилю слід визнати статті ЛеКорбюзьє, французького архітектора і теоретика, починаючи від 1921 року, а також його пошукові проєкти "План вуазен" для Парижа і серію подібних його проєктів для Буенос-Айреса (1930 р.), Антверпена (1932 р.), Ріо-де-Жанейро (1936 р.), "План Обюс" для Алжиру та запроєктовану Вальтером Гропіусом у 1926 р. будівлю школи Баугаузу в Дессау, яку архітектурною спільнотою світу визнано першим прикладним маніфестом функціоналістичної архітектури.

Пізніше ЛеКорбюзьє сформулював п’ять відомих тез закону формотворення, пов’язаних із залізобетонними конструкціями, домінуючих в функціоналістичних будівлях: стійки каркасу, що підняли будинок над землею; плоский дах як сад; вільну систему планувальних рішень; горизонтальні стрічкові вікна; вільні площини фасаду-огорожі, підвішені до несучих каркасів.

А архітектор Міс ван дер Роє збудував знакову функціоналістичну будівлю в 1929 р. – павільйон Німеччини на міжнародній виставці в Барселоні.

Поступово новий архітектурний рух знайшов прихильників майже у всіх країнах Європи та за її межами. Архітектура набувала інтернаціонального стилю, представники цього напрямку вважали основою творення архітектурного твору досконалість функціональної організації будівлі. Цю архіменту назвали "чесною" через намагання правдиво виявляти функції і конструкції в образі будівлі.

Найбільш специфічними для функціоналізму міжвоєнного періоду заходами формотворення стали наступні:

- вільна асиметричність планувальних рішень;

- диференціація загального об’єму, функціональне зонування і ін.;

- геометрична простота архітектурних форм;

- переваги горизонтальних членувань, розвиток стін-завіс;

- широке розповсюдження стандартизації будівельних елементів.

Змінилась точка зору на естетику нової архітектури: вона стала позбавленою декору та оздоблення, і стала сприйматися людиною в процесі руху в ній і навколо неї, єднаючи простір і час.

Найважливішим вектором джерельної бази дисертації стали теоретичні і прикладні праці, що висвітлювались у дисертаціях, монографіях, енциклопедіях, наукових збірниках, статтях тощо.

Серед дисертацій найбільш глибокими і змістовними є докторські дисертації Смоленської С. О., Коротун І. В., Проскурякова В. І., кандидатські Біленкової С., Кордуняна О. П., Проскурякова О. В., в яких досліджена архітектура Чернівців, історичної, австрійської, міжвоєнної доби (ХХ ст.) і архітектура на межі ХХ–ХХІ століть.

В колективних монографіях "Чернівці: історія і сучасність" С. Біленкової, "Архітектура Львова: час і стилі XIII–XXI століть" Ю. Богданової, "Secesja we Lwowe" – Ж. Комар і Ю. Богданової, "Чернівці: історія і сучасність" М. Нікірсивисвітлені різноманітні аспекти генези і розвитку архітектури як м. Чернівці, так і інших міст.

А в монографіях В. Проскурякова "Архітектура українського театру. Простір і дія", В. Проскурякова і Б. Гоя "Культурологія єврейського театру України", А. Буніна і Т. Саваренської "Историяградостроительногоискусства" – подана інформація про архітектуру будинків в м. Чернівці, а також про зародження функціоналістичного стилю в цілому.

Був зроблений аналіз наукових публікацій за темою дисертації в наукових збірниках, часописах, інших фахових виданнях і серед них праці С. Біленкової, Ю. Бірюльова, Фрідріха Був'є, Б. Колоска, І. Коротун, Р. Могитича, В. Проскурякова, Д. Редль, І. Сьомочкіна, Ю. Богданової, Р. Юрійчука, О. Кордуняна, Н. Хілько, І. Абрамюк, Ю. Черкеса, А. Харитонової, Р. Коломийця,

О. Масана, В. Селезінки, О. Повстянко, О. Чеповського, І. Чеховського, С. Пивоварова, М. Чучко, В. Богушанського, О. Добржанського і ін.

Аналіз публікацій дозволив виявити певне зацікавлення авторів архітектурою функціоналізму та виокремити головні напрямки: 1 – аналіз окремих архітектурних об’єктів функціоналізму в м. Чернівці; 2 – дослідження поодиноких фактів життя і діяльності творців функціоналізму; 3 – визначення місця функціональної архітектури в історії формування архітектурної спадщини Чернівців в цілому.

Також аналіз надав можливість висвітлити питання, що залишилися поза увагою науковців у попередніх розвідках і накреслити нові напрямки досліджень: "Явище функціоналізму", "Комплексний огляд діяльності творців функціоналізму в м. Чернівці", "Порівняльний аналіз творчого доробку функціоналізму в м. Чернівці з європейським і світовим архітектурним досвідом", "Класифікація функціоналістичних будівель і споруд, спроєктованих в м. Чернівці", "Принципи архітектури функціоналізму, розвиток яких є актуальним в умовах сучасної України".

Була запропонована методика дослідження функціоналістичної архітектури в Чернівцях, що складається з п’яти етапів: І етап – постановка завдань; ІІ етап – вивчення стану проблеми; ІІІ етап – опрацювання отриманої інформації; ІV етап – формулювання загальних висновків; V етап – апробація загальних висновків в проєктуванні. Кожен із названих етапів поділений на окремі складові, що дозволило правильно визначити завдання кожного з них і виробити логічну систему досліджень.

РОЗДІЛ 2
МІСЦЕ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ ФУНКЦІОНАЛІЗМУ В АРХІТЕКТУРНОМУ ПРОЄКТУВАННІ І БУДІВНИЦТВІ XX СТОЛІТТЯ В М. ЧЕРНІВЦІ

2.1. Історія формування архітектурної спадщини в м. Чернівці

Є багато ознак унікальності і неповторності міст. Це і форми планів міст – круглі, прямокутні, квадратні, ланцюжкові та інші. Чи, скажімо, природні умови тих місць, де вони виникли – на березі моря або океану, між морем та суходолом, на річці, на межі лісу і степу, гір і долин, на горі чи під горою. Кожне з них належить певним історичним епохам та культурам (міста стародавнього Єгипту і Месопотамії, Індії та Китаю, Давньої Греції, елліністичні міста-поліси, поселення Стародавнього Риму тощо). Різняться міста формою, структурою, силуетом – міста з вулицями і площами, міста-піраміди з терас і сходів, міські краєвиди з домінантами і без них. І, безперечно, з назвою, "ім’ям". Є назви, що походять від зооморфної, антропоморфної назви, що передають назви руху, місцевості, природного явища, історичних, релігійних та інших подій. Наприклад, Берлін – "місто ведмедя"; Краків – "місто крака"; Київ, Сан-Франциско, Санкт-Петербург – антропоморфні назви; Монте-Відео – в перекладі "бачу гору"; Белз, Москва – "місто в болоті"; Харків, Полтава – "міста на річках"; Монте-Карло – "гора Карла"; міста-етноси – Оттава, Канберра тощо.

Одні міста увібрали у себе географічні, політичні, інтелектуальні сили своїх країн, регіонів, немов водоймища, в яких безперервно, крапля за краплею, століття за століттям концентруються і духовна сила, і плоди культури усієї нації. Інші міста є ще унікальнішими. Вони є джерелами цивілізації, наповнюють і свої нації, і людство взагалі тими ідеями і плодами, що складають феномен генія Людини. І, нарешті, є ще міста, що мають ознаки перших і других, і тільки в них існує на перший погляд невловимий тісний зв’язок й одвічна гармонія між громадянами і спорудами самого міста.

Саме такі міста стають колисками цивілізацій, столицями, духовними чи науковими центрами, відроджуються з попелу, переживають тисячоліття (Проскуряков В., 2004).

На жаль, наші вітчизняні науковці так і не відпрацювали комплексних методик щодо висвітлювання генези національної архітектури, починаючи від прадавніх часів, а механічно прийняли і перейняли, часом в елементарній компілятивній формі, все те, що висвітлювали впродовж довгого часу закордонні вчені.

Висвітлення феномену унікальності міста й архітектури вимагає постійних якісних наукових розвідок, вміння передбачити і прогнозувати майбутнє, уявляти і відтворювати минуле.

Все це потрібно саме тепер, щоб прискорити процеси формування в Україні свого сучасного архітектурного стилю – каркасу української архітектури майбутнього. А це вимагає відповідних критеріїв, особливо формальна сторона. Іншими словами, критеріїв, за якими можна було б виявляти якість власне української архітектури. І, хочемо ми того чи ні, в архітектурі, в конкретному соціально-культурному контексті, будь-які формальні елементи отримують свій ідеологічний зміст і сенс.

Щодо історії формування архітектури м. Чернівці, то вона має свої унікальні особливості. Важливим фактором формування архітектурно-просторової і функціонально дійової організації будь-якого міста є природні умови, які завжди впливали на вибір території для його розвитку. Деякі вчені виокремлюють шість основних форм рельєфу, що впливають на просторову і візуальну організацію генези і розвитку структури будь-якого поселення – вал, долина, пагорб, улоговина, мис, амфітеатр (Колосок Б., 2003. С. 18-25).

У випадку м. Чернівці основною формою, що вплинули на просторову організацію міста стала долина річки Прут, що прорізає височину. У вимірах (Рис. 2.1.1) сучасного міста долина річки Прут і долини річок Клокучки і Мольниці, що впадають в неї, утворили форми терас – макрорельєфу. А самі круглі форми рельєфу, які складені з дрібних, локальних форм, створили мікрорельєф майбутнього міста. Тепер відомі понад 80 археологічних пам’яток –

городищ, відкритих поселень, могильників, що вказують на безперервне заселення території сучасного міста, починаючи з часів пізнього палеоліту, а це 10-13 тисяч років тому. А вже в часи трипільської археологічної культури вченими в цій місцевості було виявлено щонайменше 18 поселень (Колосок Б., 2003, с. 18-25).

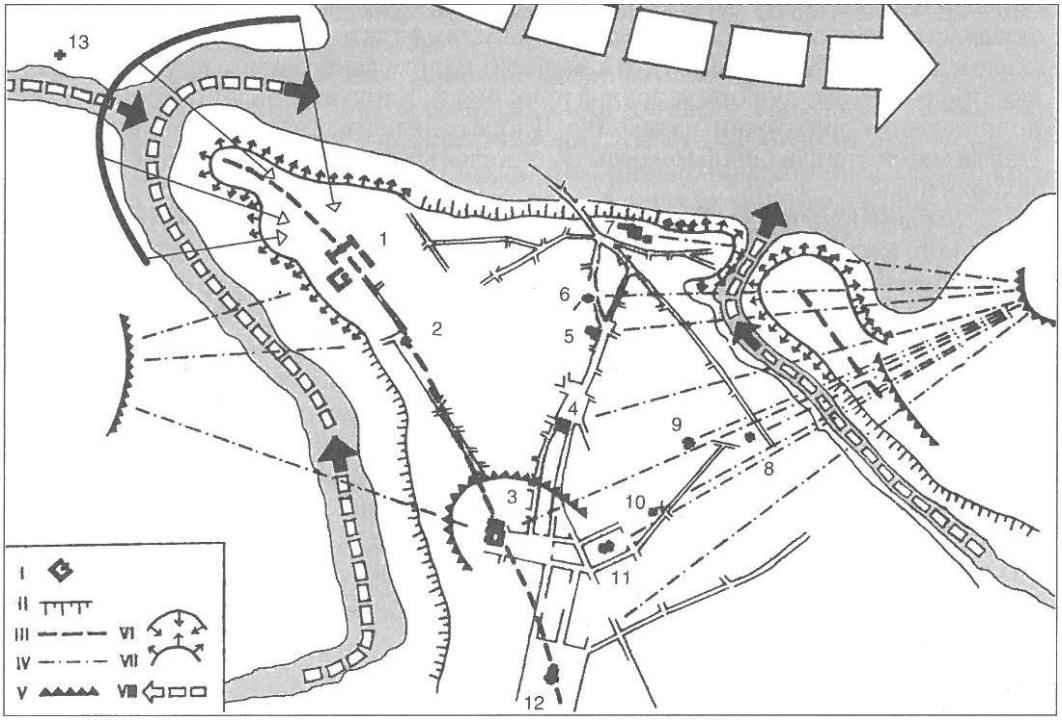

Рис. 2.1.1. Мапа Р. Ф. Кайндля "Чернівці й околиці в 1774 р." (Колосок Б., 2003, с. 18-25)

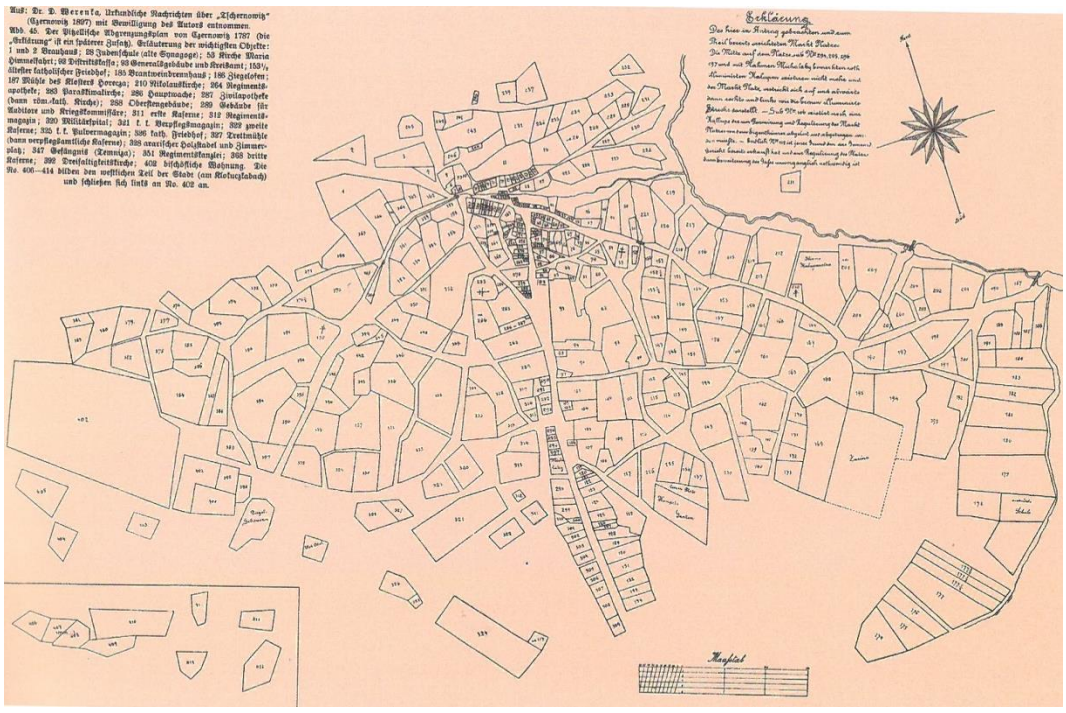

Рис. 2.1.2. Чернівці, мапа Пітцеллі (Carabela O., і ін., 2018, с.15).

Але початки Чернівців як міста вчені-дослідники слушно відносять до епохи Київської Русі. Ленковецьке городище з XII – середини XIII століття інтерпретується ними як давні Чернівці – прикордонне місто Галицько-Волинського князівства (Колосок Б., 2003, с. 18-25). Саме в той час під прикриттям невеликої і добре укріпленої фортеці розвинувся міський посад, укріплений ровами. На відміну від західноєвропейських міст пізньосередньовічні Чернівці зберігали середньовічні феодальні традиції містобудування. Просторова структура міста мала спонтанний вигляд. Укріплений посад в центрі ще не був головним у структурі міста. Він мав скоріше торгово-ремісничу функцію, але без торгової площі, що виключало можливість торгів і ярмарків. Головне місце в топографії міста займала садиба старости і як головне укріплення, і як адміністративний центр (Рис. 2.1.2).

Після включення Буковини до складу Австрійської монархії у 1774 р., підупалий в умовах кризи мусульмансько-християнських стосунків край був залучений до обігу європейських ринків. А перетворення Чернівців в 1779 р. на центр адміністративного округу Буковини стало поштовхом до його розвитку. Кінець XVIII – початок XIX ст. – період, коли на планувальній основі, сформованій у XIV – XVII століття реалізувалися архітектурно-містобудівні ідеї епохи класицизму, історизму і раннього модерну (Рис. 2.1.3). Слід відмітити, що наприкінці XVIII ст. архітектурний образ міста формували дерев’яні церкви хатнього типу та невеликі садиби. На свідчення англійського посла Д. Портера, що відвідав Чернівці у 1762 році, там було вже три церкви – Успенська церква на пагорбі біля Турецької криниці, церква св. Параскеви, церква св. Миколая (Могитич Р., 2003, с. 26-34).

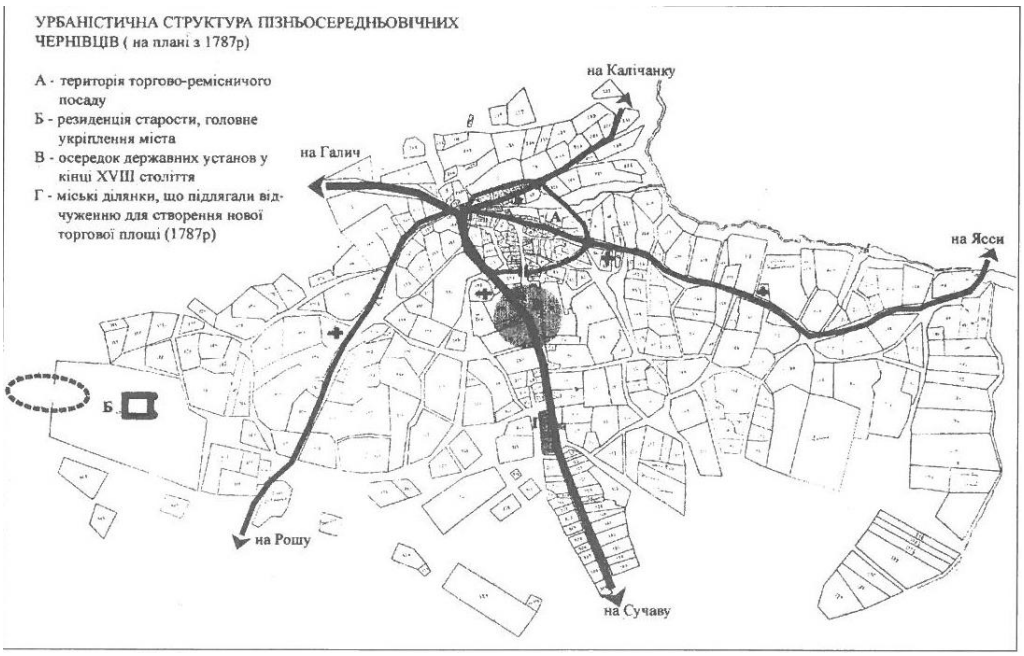

Рис. 2.1.3. Урбаністична структура пізньосередньовічних Чернівців (1787 р.) (Могитич Р., 2003, с. 27)

В першій половині XIX ст. в Чернівцях відбувається інтенсивний розвиток архітектури, який можна розділити на два періоди. Перший з яких, як і у всій європейській архітектурі в цілому відзначався домінуванням класицизму. І хоча більшість споруд цього періоду в місті були перебудованими або замінені на інші, деякі зразки класицизму збереглися. Це будівля колишньої "гауптвахти" (по вул. Головній, дім 18) (Рис. 2.1.4), два кутових будинки із заокругленими фасадами на куті вул. Головної (№17) і другий на куті вул. Головної. Два будинки в ансамблі центральної площі, в одному з яких діяв готель "Париж" і ін. (Никирса М.Д., Ботушанський В.М. і ін., 2009, с. 307-348) (Рис. 2.1.5). В першій половині XIX століття будинки на центральних вулицях міста формувались у вигляді суцільної забудови – один біля одного без розривів. Фасади вирішувалися симетричними із парадними брамами.

Рис. 2.1.4. Будинок гауптвахти (електронний ресурс)

Рис. 2.1.5. Сучасне фото будинку, в якому розміщувався готель "Париж"(електронний ресурс)

Починаючи з 1840-х років в місті стверджувалися нові тенденції, які керували впродовж всього XIX століття (неоренесанс), найкращим об'єктом чого слід рахувати міську Ратушу архітекторів Ф. Радора і А. Мікулича (1843 – 1848 роки) (Рис. 2.1.6). Важливим фактором в 1857 – 1875 рр. стало будівництво, окрім багатоповерхових житлових будинків, різноманітних громадських споруд – університету ім. імператора Франца-Йосипа (Рис. 2.1.7), ансамблі споруд Резиденції буковинських митрополитів, костелу Серця Ісуса, церкви Св. Параскеви Сербської (Рис. 2.1.8), Центральної синагоги тощо.

Рис. 2.1.6. Сучасне фото міської Ратуші Чернівців (електронний ресурс)

Рис. 2.1.7. Перший будинок університету в Чернівцях (електронний ресурс)

Рис. 2.1.8. Фото церкви Св. Параскеви Сербської (електронний ресурс)

Рис. 2.1.9. Художньо-ремісничa школа. Тепер школа №4 (електронний ресурс)

Рис. 2.1.10. Сучасне фото школи-гімназії №2(фото автора)

Рис. 2.1.11. Сільськогосподарська школа. Тепер пологовий будинок №1 (електронний ресурс)

Улюбленим стилем проєктування фасадів навчальних закладів в Чернівцях наприкінці XIX століття став "неоренесанс". Це простежується в будівлі колишньої державної художньо-ремісничої школи (тепер школа №4) на вул. Т. Шевченка (Рис. 2.1.9), школи-гімназії №2 на вул. Головній (Рис. 2.1.10), фасад якої вирішений із застосуванням прийомів італійського Ренесансу; будівлі колишнього Православного дівочого ліцею; сільськогосподарської школи (тепер пологовий будинок №1) (Рис. 2.1.11) по вул. Головній, 129, яку в 1897 році збудував архітектор Е. Кольбенгайер. Паралельно неоренесансу у Чернівцях став набирати сили стиль "необароко", який досяг досконалості у проєктах і будівництві житлових будинків вздовж вулиць, а найбільше на перехрестях, які пізніше стали завершуватися вежами. XIX століття було часом, коли цех архітекторів імперії і зокрема в Чернівцях стали формувати ті, хто отримали освіту у технічних вузах цісарсько-королівської монархії. Поряд із прізвищами

випускників з Відня і центральної Австрії, немало імен і тих, що походили з Угорщини, Болгарії, Моравії, Сілезії, з Галичини і самої Буковини [], які потім працювали в усіх куточках монархії і, зокрема, в Чернівцях. Від архітекторів – зірок першої величини – Й. Главки, Ф. Фельнера і Г. Гельмера, і доіменвідомихбудівничих Й. Енгельса, Г. Фріча, Й. Грегора,Й. Ляйцнера, Е. фон Регіуса, архітектора Рьолля, які зробили значний вплив на творення архітектури Чернівців. Наприклад, архітектор Й. Ляйцнер в 1891–1894 роках збудував стилізований під "неоготику" Єзуїтський костел Серця Ісуса з цегли, а потім отинькований. І хоча цей храм в деталях і отинькований виглядає "простішим" від "натуральної середньовічної готики", але став одним із головних реперів панорами міста.

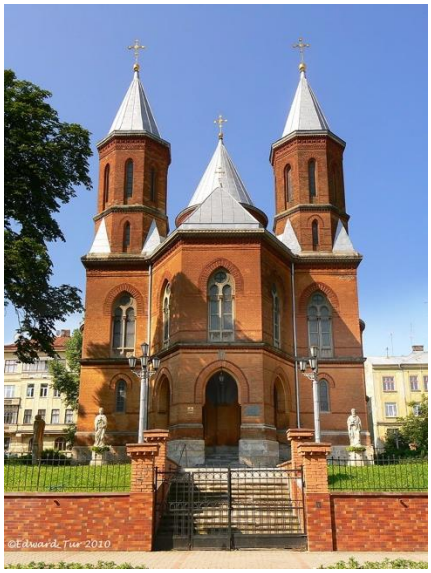

Рис. 2.1.12. Сучасне фото вірменського католицького собору (Carabela O., і ін., 2018, с. 50)

Зі спорудженням вірменського католицького собору (Рис. 2.1.12) м. Чернівці отримали ще одну пам’ятку, створену Й. Главкою в романсько-готичних рисах, споріднених з архітектурою Лацарістен та Вайсгерберкірхе, спроєктованих і збудованих Ф. Шмідтом, участь в творенні архітектури яких брав і Й. Главка (Біленкова С.В., Ботушинський В.М., і ін.2009, с. 357. До найвищої категорії архітектури, створеної у всі часи в м. Чернівці слід обов’язково віднести комплекс ансамблю Резиденції буковинських митрополитів, збудованого в 1864–1882 рр. за проєктом Й. Главки (Рис. 2.1.13). Що також стало рушієм розвитку використання в архітектурі громадських будинків металевих конструкцій, сприяло розвитку

творення кращих зразків ландшафтної архітектури (романтичний парк поруч із корпусами Резиденції) та використання нових оздоблювальних і будівельних матеріалів з урахуванням як місцевих традицій, так і тих, що розвивалися в Європі. Будівництво Резиденції стало найважливішим моментом в історії розвитку архітектури міста. І в першу чергу, концептуальністю архітектури: адже в ній досконало стилізовані західні і візантійські мотиви, а особливо в образі Митрополичої церкви. А в цілому ансамблі Резиденції переконливо проілюстрували, що романтичні тенденції попередніх періодів розвитку архітектури міста не тільки не занепали, а навпаки, стали дійовим засобом розвитку функціоналістичних і естетичних завдань.

Рис. 2.1.13. Сучасне фото Резиденції буковинських митрополитів,
тепер ЧНУ ім. Ю. Федьковича (електронний ресурс)

Межа XIX та XX ст. та перші десятиліття в архітектурі міста ознаменувалися становленням, розвитком та утвердженням стилю, який в історії архітектури мав різні назви – "Art Nouveau", "Сецесія", "Югендстиль" і ін. А в Україні отримав назву "стиль модерн". В перше десятиліття XX століття в центрі Чернівців були побудовані знакові громадські споруди: Палата юстиції (нині Чернівецька обласна державна адміністрація) в 1904–1906 рр., автор архітектор Ф. Сковрон (Рис. 2.1.14); Палата торгівлі і ремесел на сучасній Театральній площі архітектора Ф. Готтесмана (Рис. 2.1.15); Управління залізниць, постало 1908 року; Єврейський народний дім, архітектор Т. Левандовський, з 1908 року (Рис. 2.1.16); Міський театр – тепер театр ім. О. Кобилянської, створений архітектурним бюро

Ф. Фельнера і Г. Гельмера і збудований в 1904–1905 роках, і інші висококласні будівлі (Рис. 2.1.17).

Рис. 2.1.14. Палата юстиції. Тепер Чернівецька обласна державна адміністрація (електронний ресурс)

Рис. 2.1.15. Будинок колишньої палати торгівлі і ремесел (електронний ресурс)

Рис. 2.1.16. Сучасне фото будинку колишнього Єврейського народного дому (електронний ресурс)

Рис. 2.1.17. Сучасне фото будинку колишнього міського театру. Тепер театр ім. О. Кобилянської (електронний ресурс)

Рис. 2.1.18. Сучасне фото будинку колишнього Польського народного дому (електронний ресурс)

До важливого досягнення модерну у Чернівцях слід віднести те, що він розвивав напрями, які впливали на нові методи творення об’ємно-просторової композиції. І хоча часом модерн в місті тяжів до гротеску, до перебільшення стилістичних акцентів архітектурно-естетичних рішень, в місті залишилося багато першокласних будівель: елітних житлових будинків – віл, котеджів, особняків; готелів, чиншових будинків. Це стосується також пошуків варіантів стилю з національними рисами. Наприклад, архітектури Польського народного дому (Рис. 2.1.18), Німецького народного дому архітектора Густава Фріча (Рис. 2.1.19).

Рис. 2.1.19. Сучасне фото будинку колишнього Німецького народного дому (електронний ресурс)

Перший побудований в 1902–1903 роках, другий – впродовж 1908–1910 років, і був результатом аранжування мотивів німецької готики. Деякі мотиви іудейської культури можна віднайти в інтер’єрах вхідної групи Єврейського народного дому, побудованого за проєктом Т. Левандовського у 1908 р. До пошуку національної ідентифікації можна віднести і вілли, збудовані місцевим архітектором Ю. Хосбайном, в оздобленні і прорізах вікон яких можна знайти ознаки близькі до "українського модерну". Важливим рушієм архітектурних ідей цього періоду в

Чернівцях можна спокійно рахувати вплив і розвиток концепцій і досвіду не тільки носіїв досвіду школи батька австрійської елітної архітектури Отто Вагнера, але і безпосередньо його прямих учнів. І в першу чергу – це Губерт Геснер, за проєктом якого був збудований будинок ощадної каси в м. Чернівці (Рис. 2.1.20). А аналогії архітектури якої можна віднайти в будівлі вокзалу Відень-Гюттельдорф, житлових будинках на Шоттенрінгу 23, вул. Реніверг 3 і ін. О. Вагнера у Відні. Під впливом геометризованого стилю віденської сецесійної архітектури початку XX ст. споруджений Німецький дім. Він збудований в 1908–1910 роках на теперішній вул. О. Кобилянської за проєктом Г. Фріча. П’ятиповерхова споруда зі своїми загостреними арками і іншим бере свій початок від геометризованого стилю школи Отто Вагнера періоду після 1900 року. Початки якого проросли в будівлях архітекторів О. Шьонталя, К. Фішеля, Г. Геснера.

Рис. 2.1.20. Сучасне фото будинку колишньої ощадної каси (електронний ресурс)

В 20–30 рр. XX ст. в архітектурному середовищі австрійської доби було збудовано багато будинків так званої "румунської доби" – котеджів, віл, житла, громадських і промислових будівель. Більшість з яких вдало інтегровані і гармонійно пов’язані з усім, що постало в "австрійський період". Знаковими з цих будівель громадського характеру є Палац культури на сучасній Театральній площі (в минулому ім. В. Алесандрі), комплекс поліклініки, будинок соціального страхування і інші. Можна обов’язково відзначити споруду аеропорту і десятки житлових і навчальних будівель по вул. Гете, вул. Українській, будинки по вул. Л. Українки тощо. Ця архітектура в місті ще й досі малодосліджена і як скромно повідомляють довідкові видання "ще чекає свого всебічного дослідження".

Територія міста у 1939 році становила 20 квадратних кілометрів, а з передмістями – 64 км^2. У 1940 році, коли місто, Північна Буковина і Хотинщина ввійшли до складу УРСР, в Чернівцях нараховувалося 123 промислових та 461 торгових підприємств (Коротун І.В., 2003, під редакцією П.Рихло, с. 15).

Під час Другої світової війни Чернівці постраждали менше від інших міст, але було зруйновано багато інженерних споруд – мостів, комунікацій, підприємств і навіть головний корпус резиденції митрополитів Буковини. Після війни домінувало житлове і промислове будівництво. В 1950–1960 роках в місті постав перший житловий масив – "Рогатка", а місто найбільше розвивалося в південному напрямку. Високі темпи росту і розвитку міста призвели до того, що спочатку розвиток промислової зони в заплаві р. Прут призвів до її злиття із районним центром Садгорою. Пізніше, в 1965 році, було прийнято рішення про включення в адміністративні межі Чернівців населені пункти Ленківці, Стару Жучку, Рогізне, які сформували третій міський адмінрайон – Садгірський. Всі названі вище етапи розбудови і заселення міста залишили по собі свідчення і матеріальні докази його цивілізаційного розвитку – історичні записи, археологічні знахідки, літописи, архітектуру – містобудівну тканину і архітектурні об’єкти. Від середньовічних фортець Черн, Цецін; дерев’яних храмів (церков) XIV – XVIII століть, історичної забудови центральної частини міста, що отримала статус історико-культурної заповідної території – загальною площею 226 га. Це

середовище має цінність, як феномен західноєвропейської культури, і пов’язане з архітектурно-культурним розвитком Польщі, Австрії, Румунії, Угорщини, Росії, Швеції, Туреччини, так і України. Місто нараховує понад 600 пам’яток архітектури, історії, культури і, зокрема, 485 пам’яток, серед яких 11 державного і 474 місцевого значення. Все це багатство потребує систематичних наукових досліджень, а особливо – архітектура доби функціоналізму, яка ще й досі має характер періодичних, несистематизованих, поодиноких розвідок, хоча вже на перший погляд несе ознаки елітного загальноєвропейського архітектурного явища.

Таблиця 2.1.1

Головні періоди формування архітектурної спадщини в м. Чернівці

1991 р.	IX ПЕРІОД Розвиток архітектури Чернівців в роки незалежності			XXI ст.
	Будівлі станції швидкої допомоги будівлі середніх шкіл №27, №28, №16 приватні будинки, магазини, готелі, банки, казино, клуби і ін.	Місто нараховує 600 пам'яток архітектури історії і культури 985 пам'яток – 11 державного і 474 місцевого значення створена архітектурно-заповідна зона 226 га проект забудови мікрорайону по Руській		
1950-60 рр.	VIII ПЕРІОД Час повоєнного будівництва, включення в межі міста Ленківців, Рогізного і ін.			1991 р.
	Повстав перший житловий масив «Рогатка» промислова зона злилася із районним центром Садгорою за р. Прут створюються нові міські райони: Першотравневий, Південний	В намічені межі Чернівців включені Ленківці, Стара Жучка, Рогізне будується лікарня залізничної станції «Чернівці», поліклініка розроблений новий генплан міста		
1923 р.	VII ПЕРІОД В архітектурному середовищі австрійської доби будувалися будинки румунського періоду і зокрема функціоналістичні будівлі			1940 р.
	Житло по вулицях: Садова, Хмельницького, Грушевського, Головна, Гоголя, і ін.	Будинок товариства культури та літератури аеропорт ім. Кароля II Палац соціального забезпечення з клінікою бурса ім. І. Пістора		
XIX ст.	VI ПЕРІОД Межа століть та перше десятиліття XX ст. Утвердження стилю "Art Nouveau", "Сецесія", "Югенд стиль" і ін.			XX ст.
	Закінчення костелу Серця Ісуса закінчення будівництва православного дівочого ліцею будівництво вілл	Палата юстиції палата торгівлі і ремесла управління залізниць міський театр німецький народний дім		
початок XIX ст.	V ПЕРІОД В Чернівцях панують стилі "Неоренесанс", "Необароко", "Неоготика"			кінець XIX ст.
	Ратуша університет ім. Франца Йосипа будинки по вул. Головна	Костел Серця Ісуса художньо-ремісннча школа резиденція буковинських митрополитів центральна синагога і ін.		
кінець XVIII ст.	IV ПЕРІОД Реалізація архітектурно-містобудівних ідей класицизму, історизму, раннього модернізму			початок XIX ст.
	Чернівці стали центром адмінокругу Буковина спенська церква церква Параскеви церква Св. Миколая	Будівля «Гауптвахти» готель Париж		
XIV ст.	III ПЕРІОД Формується планувальна основа міста як опора архітектурних рішень майбутнього			XVII ст.
XII ст.	II ПЕРІОД Від епохи Київської Руси (Ленковецьке городище)			XIII ст.
	Невелика добре укріплена фортеця міський посад укріплений ровами	Просторова структура міста має спонтанний характер головне місце займає Садиба старости		
10-8 тис. р. до Р.Х.	90 археологічних пам'яток	I ПЕРІОД	Виявлено 18 поселень	XII ст.

Таблиця розроблена автором

2.2. Огляд результатів діяльності творців функціоналізму м. Чернівці

В загальному руслі розвитку європейської архітектури міжвоєнного періоду архітектура Румунії мала дещо другорядний характер. Кволість економічної та технічної бази обумовила запізніле, в порівнянні з передовими європейськими країнами, застосування в будівельній практиці сучасних методів, нових матеріалів та конструкцій, а розповсюдження функціоналізму поєднувалося з архаїчними архітектурними напрямками. Прагнення румунської інтелігенції відродити ідентичність у архітектурі стимулювала розвиток "неорумунського" стилю як офіційного, що домінував у 20-х років XX століття. Але, якщо у спорудженні приватних особняків та невеликих житлових будинків застосування національних форм поєднувалося іноді з відродженням традиційних прийомів планування румунського житла, то в багатоповерхових будівлях повторення форм та деталей історичної архітектури призводило до спотворення масштабу, порушення тектоніки, перевантаження декоративними елементами та до втрати художньої цілісності та єдності. В 30-х роках розвиток румунської архітектури поступово змінює основний напрямок. Посилюються пошуки раціональних планувальних та конструктивних рішень, створюються передумови для застосування ідей функціоналізму. Процес їхнього розповсюдження проходив в країні паралельно з розвитком будівельної техніки та використанням залізобетонних каркасних конструкцій. В числі ведучих румунських проєктантів, що працювали в цьому напрямку – архітектори Х. Крянге, Д. Марку та Х. Майку (Всеобщая история архитектуры в 12 томах. Под. ред. А.В.Иконникова. 1973. С. 461-465).

У 1918 р., коли Чернівці ввійшли до складу королівської Румунії, ці особливості формування процесів, пов’язаних з архітектурою, знайшли своє відображення і в столиці Буковини адже за чисельністю населення Чернівці посіли друге місце в державі. Румунський уряд приділяв велику увагу архітектурі та містобудуванню, що провадилися не тільки в столиці, а й на периферії краю. Так при примарії міста Чернівців було створено технічний відділ, який надавав городянам дозволи на забудову та перебудову в межах міста. При митрополії Буковини було організовано архітектурне бюро, яке займалося питаннями

церковного будівництва не лише в місті, але й на теренах краю. В 1928 році примарією було схвалено "Правила забудови будинків та врегулювання вулиць міста Чернівці". Але значне зростання темпів будівництва місто отримало лише після 1933 року (час закінчення світової економічної кризи). За даними технічного відділу, датованими 1938 роком , з 1933 по 1937 рік у місті було споруджено 1252 житлових та 14 громадських будинків (Никирса М., 2009. Заг.ред В.М.Ботушанського. с. 331-332). Архітектура цього часового періоду практично повністю складається з об'єктів функціоналістичного напрямку.

Серед громадських будинків 30-х років у Чернівцях найзнаковішим є Товариство румунської культури та літератури в Буковині. Його проєктування було доручено одному з найвідоміших румунських архітекторів з Бухареста – Хорії Крянга (Horia Creangă) (1892–1943 рр.) (Рис. 2.2.1). Він був основною фігурою модерністського руху, бо за його проєктом, у 1929-1931 роках, було побудовано практично перший функціоналістичний будинок в Румунії – офісний центр страхової компанії AsigurareaRomaneasca (ARO) у Бухаресті (Рис. 2.2.2), що приніс йому світове визнання. Надзвичайно активно він переносив ідеї функціоналізму не тільки в житлове будівництво, а й в промислові споруди. Енциклопедія архітектури XX століття вказує на те, що "незважаючи на жорстку модерністську лексику Х. Крянга досяг чудової експресивної виразності, яка залишалася неповторною в його промисловій архітектурі" (Sennott, Stephen, 2004. P.183).

Хорія Крянга був онуком відомого румунського письменника Іона Крянга. Він народився в Бухаресті 20 липня 1892 року, а до Бухарестської архітектурної школи вступив у 1916 році. Перед виконанням дипломної роботи Х. Крянга проходив практику у Паризькій Академії Мистецтв. Після закінчення університету, в 1925 році, його професор Густав Умббенсток отримав для нього місце в компанії NordRailway. Наприкінці 1926 р. він повернувся до Румунії разом із дружиною Люсі.

Рис. 2.2.1. ХоріяКрянга (HoriaCreangă) (1892р. - 1943 р.)

Рис. 2.2.2. Офісний центр страхової компанії AsigurareaRomaneasca (ARO) у Бухаресті. 1929-1931 рр. Арх. ХоріяКрянга (електронний ресурс).

Невдовзі, після свого повернення, Х. Крянга взяв участь у конкурсі з опрацювання проєктної пропозиції Офісного центру страхової компанії AsigurareaRomaneasca (ARO) і став його переможцем. У 1929 році він виконав остаточний проєкт ARO разом зі своїм братом Іоном та його дружиною (Machedon Luminita. 1999. P.52). Завершена в 1931 році, ця будівля створила кар'єру Х. Крянга. У 1935 році він відкрив офіс разом з архітекторами Хараламбом Жоржеску та Ніколаєм Неделеску, працюючи головним чином для трьох клієнтів: страхової компанії ARO, фабрики Malaxa та мерії Бухареста. Для цих замовників розроблялися промислові та житлові будинки. Зокрема, будівлі фабрики Malaxa, споруджуваної протягом 1930–1940 років, справедливо вважаються найкращими об’єктами промислової архітектури, виконаної у стилі функціоналізму (Рис. 2.2.3). Об’єми промислового будівництва значно виросли після закінчення економічної кризи 30-х років. Спорудження нових великих заводів та фабрик стимулювало розвиток будівельної техніки і впровадження в промислове будівництво її найновіших досягнень. Так було створено передумови для розповсюдження у цій галузі ідей функціоналізму.

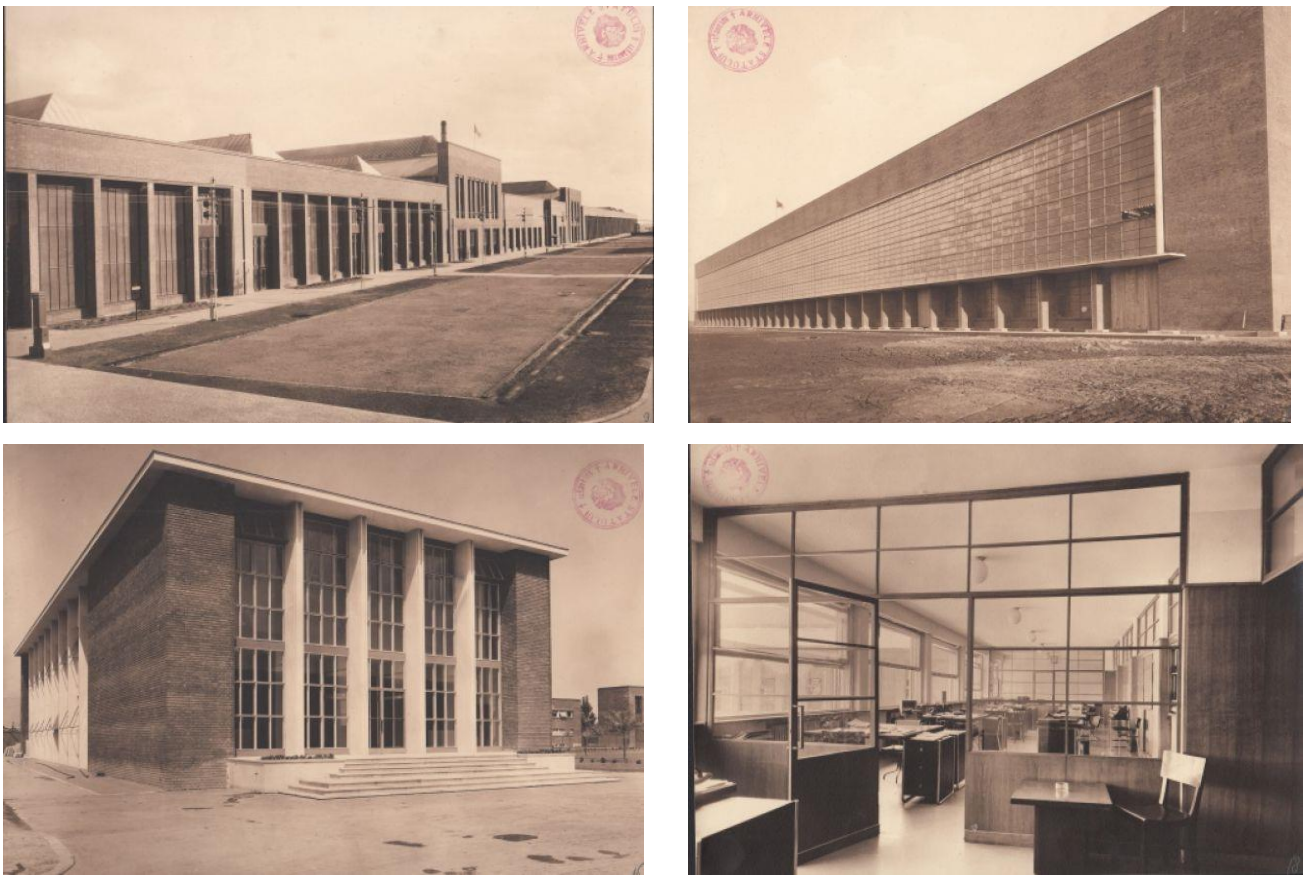

Рис. 2.2.3. Фабрика Malaxa. 1930-1940 рр. Арх. ХоріяКрянга (електронний ресурс).

Також за проєктом Хорія Крянга у 1935-1937 роках, в Бухаресті, було зведено офісний будинок фабрики Malaxa (Рис. 2.2.4).

Проте роботи Х. Крянга не сприймалися суспільством з однозначним захопленням. Будівля ARO, яка зробила йому репутацію та вплинула на поширення функціоналізму в Румунії, була на початку 30-х років жорстоко критикованою. Його про'кти не публікувалися основними румунськими професійними виданнями аж до кінця 1930-х років (Horia Creanga [електронний ресурс]).

В кінці 1936 року Хорія Крянга був призначений директором відділу будівельних робіт при Мерії Бухареста. Проєкт будинку Товариства румунської культури та літератури в Чернівцях був фактично першим затвердженим власним проєктом на цій посаді, що відбулося у квітні 1937 р.

Не зважаючи на те, що для проєктування була виділена досить велика земельна ділянка, Хорії вдалося розробити складну об'ємно-просторову композицію комплексу та добитися чудової функціональної організації

проєктованого об’єкту, забезпечуючи в цей же час надзвичайно ефективне використання території. Цей проєкт здивував інвесторів, тому що корисна площа сильно перевищувала очікувану. Вздовж площі Театральної було повернуто головний і найдовший об’єм комплексу. Інші три – коротші паралельно примикали до нього зі сторони заднього двору. До 1940 року вдалося збудувати тільки Головний об’єм, в якому була розташована громадська функція. Інші – де планувалися житлові квартири залишилися так і не реалізованими.

Вирішення фасадів будинку Товариства румунської культури та літератури сильно відрізняється від попередніх рішень архітектора. Він відмовився від характерного для нього горизонтального виділення смуг вікон на користь легкості та нейтральності пропонованого образу та його граничної простоти. Хорія наповнив об’єм будівні різноманітними функціями таким чином, що він до сьогоднішнього часу є дуже вдалою версією Палацу культури. Як казали про нього у 1940 році: "…великий національний палац, який є перлиною архітектури румунського генія". Проте ескізи Х.Крянге були піддані критиці і тільки його впертість не дала проєкту зазнати змін. Це призвело до того, що будинок Товариства румунської культури та літератури є одним з найгарніших в творчому доробку ХоріїїКрянга і однозначно найціннішим функціоналістичним об’єктом Чернівців (Рис. 2.2.5).

Рис. 2.2.4. Офісний будинок фабрики Malaxa в Бухаресті. 1935-1937 рр. Арх. Хорія Крянга.

Рис. 2.2.5. Будинок Товариства румунської культури та літератури в Чернівцях (електронний ресурс). 1937-1940 рр. Арх. ХоріяКрянга (електронний ресурс).

Перша національна авіакомпанія Румунії була заснована в1920 році под назвою CFRNA – (французько-румунська авіокомпанія). Вона використовувала 15 літаків марки Potez французького виробництва для пасажирського та поштового сполучення між Парижем та Бухарестом через декілька міст у Центральній Європі. В1930році компанія стала називатися LARES – (Державні Румунські Авіалінії). Для того щоб можна було потрапити в будь який куток провінції та повернутися звідти у будь-який день, у1930році, Управління цивільної авіації Румунії розробило спеціальний проєкт авіасполучення між різними містами країни.

Рис. 2.2.6а. Аеропорт імені короля Кароля II в Четалея-Албі (Білгород-Дністровський. (1935–39 рр.) Арх. Константін Драгу (електронний ресурс).

Аеропорт імені Великого воєводи Міхая в Ізмаїлі (1937 р.) Арх. Константін Драгу (електронний ресурс).

Щоб обрати міста для майбутніх аеропортів 28 жовтня 1930 року із Бухареста вилетів агітаційний літак. Він відвідав міста Хотин, Чернівці, Бельци, Оргеїв, Бендери, Кагул, Болград, Аккерман (Четалея-Алба) та ІзмаЇл. Результат виявився неочікуваний: Цивільна та військова влада, а також населення із захватом сприйняли цю ідею. На засіданнях Управління цивільної авіації Румунії було зазначено, що мерії міст вже виділили необхідне фінансування для будівництва аеропортів (суми в діапазоні від 200 000 до 1 млн лей). У всіх округах були сформовані Асоціації з пропагування авіації (История аэропорта Четатя-Албэ / Аккерман (електронний ресурс). Велику кількість аеропортів було споруджено за проєктами архітектора з Бухареста Константіна Драгу (Constantin Dragu), який очевидно працював при Управлінні цивільної авіації Румунії. Всі ці аеропорти

були побудовані у стилі румунського функціоналізму: імені короля Кароля II в Четалея-Албі (Білгород-Дністровський) (1935–39 рр.), вБалчику(1933 р.), імені Великого воєводи Міхая в Ізмаїлі (1937 р.) (Рис. 2.2.6а), в Констанці (1933–36 рр.) та імені короля Кароля II в Чернівцях(1933–1937 рр.) (ім'ям короля часто називали громадські організації) (Рис.2.2.6б).

Іншим відомим румунським архітектором, що працював у Чернівцях ймовірно на запрошення міністра праці Іона Ністора, був Леон Сіліон (LeonSilion). Його єврейське походження не стало на заваді тому, що в перших своїх творчих реалізаціях він активно використовував неорумунський стиль. Адже практично протягом усіх 20-х років саме цей стиль був домінуючим у Румунії, як найкращий взірець пошуків ідентичності через архітектуру після виходу із складу Австо-Угорської монархії. Так найвідомішим прикладом багатоповерхового житлового будинку в Бухаресті, виконаного у неорумунському стилі, є Палац Соціальної Економіки Румунії на бульварі Белческу (1921–25 рр.). Він був розрахований на проживання заможної інтелігенції Бухаресту, адже тут знаходилися великі квартири з анфіладами парадних кімнат та приміщеннями для прислуги. Фасади були багато декоровані деталями національної та візантійської архітектури(Рис. 2.2.6в).

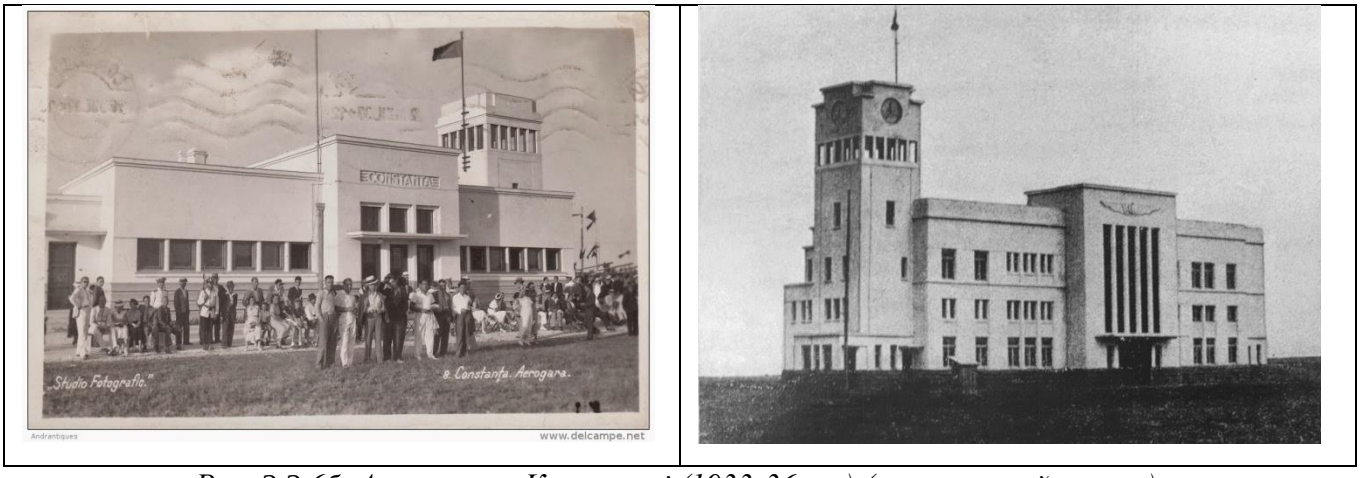

Рис. 2.2.6б. Аеропорт в Констанці (1933-36 рр.) (електронний ресурс).

Аеропорт імені короля Кароля II в Чернівцях. (1933-1937 рр.) Арх. Константін Драгу (електронний ресурс).

Проте, з часом, ідеологія держави змінилася. Для того аби показати, що Румунія не стала відсталою країною після виходу з під влади Габсбургів, з

початком 30-х років починають пропагувати функціоналізм, як новий стиль Європи, який, завдяки індустріалізації будівництва, швидкими темпами почав підкорювати різні міста. Проте населення не зразу позитивно сприйняло такі новації. Архітектори-євреї завжди добре відчували соціальний попит і швидко переорієнтовувалися в зміні трендів. Так в Чернівцях Леон Сіліон практично одночасно працював над чотирма об'єктами: корпусом природничого факультету Чернівецького університету (1935 р.), науковою бібліотекою університету (1938–1940 рр. (завершення будівництва в 1956 р.), Палацом соціального забезпечення з клінікою (1937 р.) та гуртожитком підмайстрів (бурсою) імені Іона Ністора (1934–1936 рр.), що були виконані як у стилі неокласики так і функціоналізму (Рис. 2.2.7).

Перехід Буковини до складу Румунії став початком змін у галузі освіти, яка теж мала декларувати успіхи нової держави. Так у міжвоєнний період Чернівці стали одним із провідних центрів Румунії завдяки діяльності Чернівецького університету, який був реформований з Німецького університету. Першим його ректором став Іон Ністор. Вже в другій половині 20-х років значно зросли потреби університету і він вже не міг виконувати свою функцію, розташовуючись у двох корпусах. Тож було вирішено побудувати новий корпус та бібліотеку. Закономірним є стиль неокласики, обраний для зовнішнього опорядження фасадів цих двох будинків. Адже практично в усіх містах Європи та Світу університети, намагаючись підкреслити свою давню історію, довго будували свої об'єкти у неокласичному стилі, цураючись новацій.

Проєктуючи Палац соціального забезпечення з клінікою (1937 р.) та гуртожиток підмайстрів імені Іона Ністора (1934–1936 рр.) Леон Сіліон проявив себе як вправний майстер раціоналістичного модернізму. Іон Ністор вже став на цей час міністром праці і виділяючи гроші на соціальні об'єкти дотримувався державних програм з індустріалізації будівництва. Обидві будівлі мали бути надзвичайно показовими, адже вони представляли державну соціальну політику. На відкритті гуртожитку підмайстрів був присутній сам Іон Ністор, який зазначив, що велінням часу стало задоволення потреб людей праці.

Рис. 2.2.7. Палац соціальної економіки Румунії на бульварі Белческу (1921-25рр.).
Наукова бібліотека Чернівецького університету (1938-1940 рр.) (електронний ресурс)
(завершення будівництва в 1956 р.).
Палац соціального забезпечення з клінікою у Чернівцях. (1937 р.) (електронний ресурс).
Гуртожиток підмайстрів (бурса) імені Іона Ністора у Чернівцях.(1934-1936 рр.) (електронний ресурс) Арх. Леон Сіліон.

Так само показовою будівлею, що була зведена в 30-х роках за соціальною програмою, є чернівецька поліклініка, проєкт якої виконав архітектор К. Селеджяну (K. Seledzianu) у 1936 році. Її великий п’ятиповерховий об’єм вміщує велику кількість кабінетів. За кошт міста заклад був обладнаний найновішим медичним обладнанням (Рис. 2.2.8).

В Румунському королівстві опіку над засобами зв’язку взяла на себе Генеральна дирекція пошти, телеграфу та телефону (РТТ). На кінець 20-х років у Чернівцях діяла телефонна станція на 1000 основних та 600 допоміжних номерів. Цей телефонний зв'язок доповнювався телеграфним. Чернівці мали пряме

телеграфне сполучення з Кишиневом, Хотином, Ботошанами, Клужем, Дорна-Ватрою. В зв’язку із постійним зростанням абонентів та прокладанням нових ліній комунікації, у середині 30-х років, уряд міста вирішив спорудити офісний будинок для потреб телефонно-телеграфної станції. Проєкт з опорядженням фасаду у напрямку стилізованої класики виконав архітектор К. Нанеску (C. Nanescu). Будівельними роботами, що закінчилися у 1937 році керував Макс Аусшнітт (MaxAuschnitt). Як це було характерно для об’єктів міжвоєнного періоду, архітектура яких мала "зв'язок з класикою", фасад цього будинку-вставки мав симетричну композицію з центральним та бічними ризалітами. На партері в них було розташовано входи у внутрішні приміщення. Простір між ризалітами, на рівні трьох поверхів, був заповнений прямокутними вікнами. (Рис. 2.2.9).

Рис. 2.2.8. Міська поліклініка у Чернівцях. (1936 р.). Арх. К. Селеджяну (фото автора).

Рис. 2.2.9.Офісний будинок телефонно-телеграфної станції у Чернівцях. (1937 р.). Арх. К. Нанеску(фото автора).

В житловому будівництві теж широко застосовувався функціоналізм. В цей час велася забудова кам’яниць по вулицях Генерала Мірческу (А. Шептицького), Генерала Авереску (П. Сагайдачного), Тіту Майореску (І. Котляревського), Куза Води, Траяна (О. Поповича), Янку Флондора, Генерала Презана (Шкідьній), КонстантінаБринковяну (І. Франка), 11 листопада, Адама Міцкевича (А. Міскевича) та інших. Зявилися нові вулиці – ТомашаМасарика, яка з’єднала вулицю Штефан чел Маре з вулицею Траяна (О. Поповича). Спорудженням житлових об’єктів займалися переважно місцеві архітектори.

Раціоналістичний напрямок відіграв позитивну роль в розвитку румунської архітектури. Ставши пануючою течією 30-х років, функціоналізм в Румунії дав можливість швидкими темпами розбудувати країну від столиці до периферії. У Чернівцях активно підхопили ідеї уряду і, шляхом запрошення ведучих архітекторів зі столиці для проєктування громадських об’єктів, спромоглися в коротких термінах підняти статус міста засобами архітектурної виразності (Таблиця 2.2.1; Таблиця 2.2.2; Додаток А).

Таблиця 2.2.1

Таблиця реєстру візуального обстеження функціоналістичних будівель м. Чернівці

ЖИТЛОВА ЗАБУДОВА

№	Назва вул.	Фото	Форма	Поверховість	Обслуговування	Коротка х-ка
1	вул. Головна			4	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування
2	вул. Бахмацька			3	існує	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних профілів • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування
3	вул. Шкільна			5	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: еркер, балкон, лоджія, півкруглі форми
4	вул. Б. Хмельницького			4	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування
5	вул. Шкільна			4	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування
6	вул. Шкільна			3	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування

№	Назва вул.	Фото	Форма	Поверховість	Обслуговування	Коротка х-ка
48	пров. Калініна			4		• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: рустування
49	пров. Калініна			4	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: рустування	
50	пров. Калініна			3	існує	• домінування горизонталей, членування засобами влаштування віконних прорізів • елементи об'ємно-просторового рішення: лоджія
51	вул. Калініна			3	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: рустування	
52	вул. Калініна			3	• домінування горизонталей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	
53	вул. Крилова			4	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	

Продовження таблиці 2.2.1

№	7	8	9	10	11	12
Назва вул.	вул. Шкільна	вул. Шкільна	вул. Сагайдачного	вул. Турецька	вул. Турецька	вул. Сучавська
Фото						
Форма						
Поверховість	5	3	4	4	4	4
Обслуговування	існує				існує	
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust, півкруглі форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: еркер, балкон, рust	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust, лоджія, півкруглі форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, півкруглі форми

№	54	55	56	57	58	59
Назва вул.	вул. Крилова	вул. Крилова	вул. Крилова	вул. Крилова	вул. Крилова	вул. Артемівська
Фото						
Форма						
Поверховість	2	3	3	3	3	3
Обслуговування	існує	існує	існує			існує
Коротка х-ка	• домінування вертикалей, членування засобами влаштуванням віконних прорізів • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів • асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів • асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рust	• домінування горизонталей, членування засобами декору • асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, півкруглі форми

Продовження таблиці 2.2.1

№	19	18	17	16	15	14	13
Назва вул.	вул. Українська	вул. Українська	вул. Українська	вул. Шептицького	вул. Шептицького	вул. Шептицького	вул. Шептицького
Фото							
Форма							
Поверховість	5	3	5	4	5	3	4
Обслуговування	існує				існує		
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, лоджія, півкруглі форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, півкруглі форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст

№	66	65	64	63	62	61	60
Назва вул.	вул. Котляревського	вул. Крилова	вул. Горького	вул. Артемівська	вул. Б. Хмельницького	вул. Артемівська	вул. Артемівська
Фото							
Форма							
Поверховість	4	3	4	4	3	4	3
Обслуговування	існує		існує		існує		
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів • асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст

Продовження таблиці 2.2.1

№	25	24	23	22	21	20
Назва вул.	пров. Українська	пров. Українська	пров. Українська	пров. Українська	вул. Українська	вул. Українська
Фото						
Форма						
Поверховість	4	4	4	4	4	4
Обслуговування	існує	існує	існує			існує
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування

№	72	71	70	69	68	67
Назва вул.	вул. Островського	вул. Міцкевича	вул. Котляревського	вул. Горького	вул. Котляревського	вул. Котляревського
Фото						
Форма						
Поверховість	5	5	4	3	4	4
Обслуговування	існує	існує	існує	існує	існує	існує
Коротка х-ка	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, лоджія, рустування	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, лоджія	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування, плоский дашок	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування

Продовження таблиці 2.2.1

№	31	30	29	28	27	26
Назва вул.	вул. Кафедральна	вул. Кобилянської	вул. Кобилянської	вул. Франка	пров. Українська	пров. Українська
Фото						
Форма						
Поверховість	4	4	3	4	3	4
Обслуговування	існує	існує	існує	існує	існує	існує
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, лоджія	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування

№	78	77	76	75	74	73
Назва вул.	вул. Рязанська	вул. Гьоте	вул. Сковороди	вул. Лисенка	вул. Островського	вул. Островського
Фото						
Форма						
Поверховість	4	4	4	3	4	4
Обслуговування	існує	існує	існує	існує	існує	існує
Коротка х-ка	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, лоджія, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування

Продовження таблиці 2.2.1

№	38	37	36	35	34	33	32
Назва вул.	вул. Свердлова		вул. Б. Хмельницького	вул. Саксаганського	вул. Українська	вул. Українська	вул. Кафедральна
Фото							
Форма							
Поверховість	3	3	4	3	4	3	3
Обслуговування			існує				існує
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика, лоджія, півкруглі форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика

№	85	84	83	82	81	80	79
Назва вул.	вул. Сковороди	вул. Сковороди	вул. Сковороди	вул. 28 червня	вул. Рязанська	вул. Рязанська	вул. Рязанська
Фото							
Форма							
Поверховість	4	4	4	4	5	4	4
Обслуговування		існує	існує	існує	існує		
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами декору • асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика, півкруглі форми	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустика

Продовження таблиці 2.2.1

№	39	40	41	42	43	44
Назва вул.	вул. Свердлова	вул. Свердлова	вул. Свердлова	вул. Свердлова	вул. Б. Хмельницького	вул. Свердлова
Фото						
Форма						
Поверховість	3	3	4	5	4	3
Обслуговування			існує	існує	існує	існує
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами вікониих прорізів елементи об'ємно-просторового рішення: балкон	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: рустування

№	86	87	88	89	90	91
Назва вул.	вул. Сімовича	вул. Сімовича	вул. Б. Хмельницького	вул. А-ка Вавілова	вул. Сімовича	вул. Університетська
Фото						
Форма						
Поверховість	4	4	4	3	4	3
Обслуговування			існує			існує
Коротка х-ка	• домінування горизонталей, членування засобами влаштування віконних прорізів асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, лоджія	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування

Продовження таблиці 2.2.1

№	Назва вул.	Фото	Форма	Поверховість	Обслуговування	Коротка х-ка
45	вул. Свердлова			3		• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: рустування
46	пров. Калініна			4		• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування
47	пров. Калініна			4		• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування
92	вул. Хотинських комсомольців			2	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • асиметрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування
93	вул. Тагаріна			2	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, рустування, півкруглі

Продовження таблиці 2.2.1

ГРОМАДСЬКА ЗАБУДОВА

№	Назва вул.	Фото	Форма	Поверховість	Обслуговування	Коротка х-ка
94	вул. Л. Українки			5	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон
95	пров. Українська			4	існує	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів • елементи об'ємно-просторового рішення: плаский дашок
96	вул. Шкільна			4	існує	• домінування горизонталей та вертикалей, членування засобами декору та влаштуванням віконних прорізів • елементи об'ємно-просторового рішення: руст
97	вул. Шкільна			3	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія

№	Назва вул.	Фото	Форма	Поверховість	Обслуговування	Коротка х-ка
98	вул. Л. Українки			3	існує	• домінування горизонталей, членування засобами декору • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст
99	вул. Лисенка			6	існує	• домінування вертикалей, членування засобами, влаштування віконних прорізів • симетрія • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон
100	вул. Л. Українки			5	існує	• домінування вертикалей, членування засобами декору • елементи об'ємно-просторового рішення: балкон, руст

ПРОМИСЛОВА ЗАБУДОВА

№	Назва вул.	Фото	Форма	Поверховість	Обслуговування	Коротка х-ка
101	пров. Українська			5	існує	

Таблиця розроблена автором

Таблиця 2.2.2

Місця розташування функціоналістичних будівель в м. Чернівці згідно таблиці реєстру візуального її обстеження

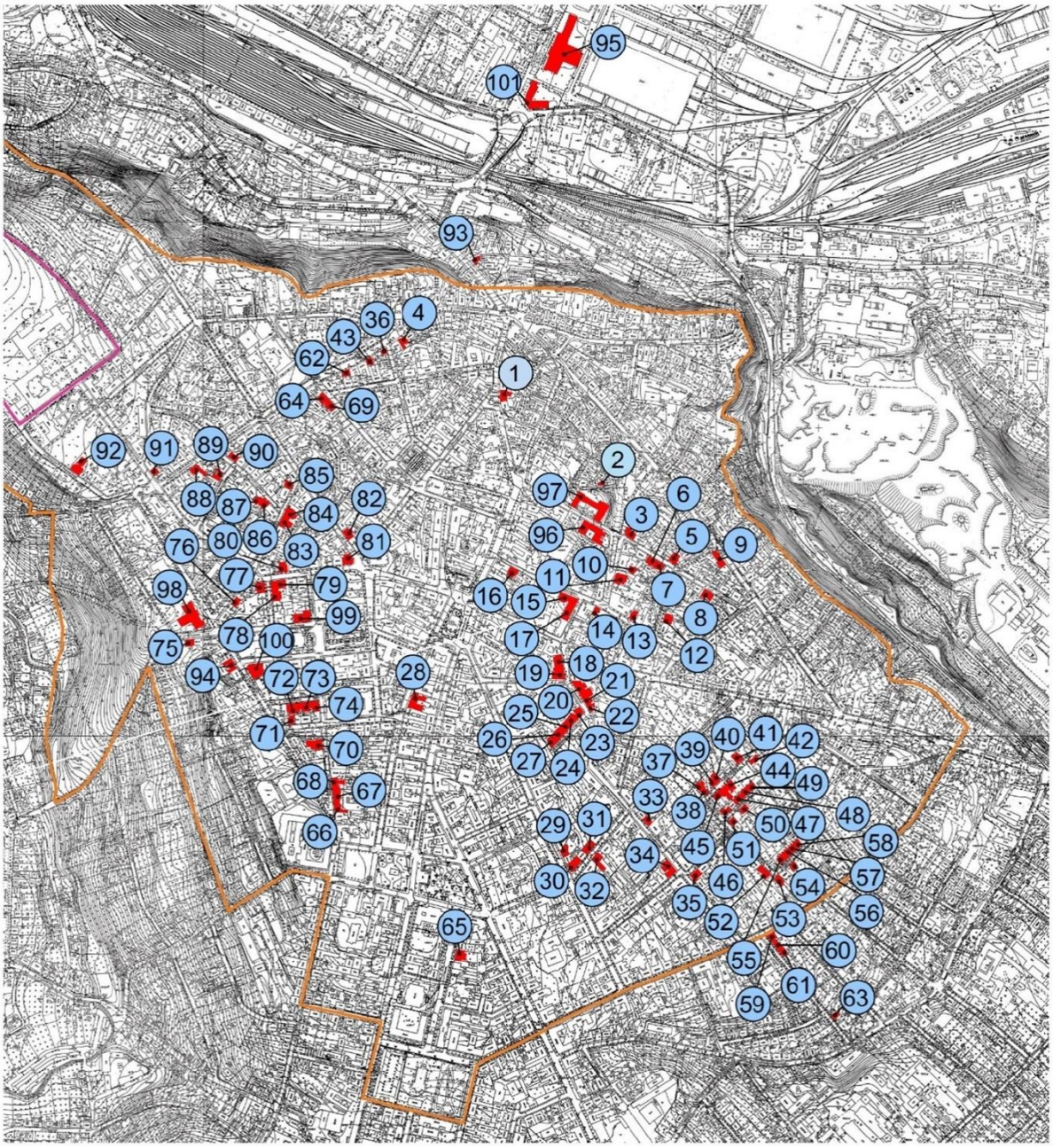

Таблиця розроблена автором

2.3.Порівняльний аналіз творчого доробку функціоналізму в м. Чернівці з європейським і світовим архітектурним досвідом

Найвагомішим об’єктом чернівецького функціоналізму є будинок Товариства румунської культури та літератури в Буковині. Його вдале положення – на площі Театральній, в центральній частині культурного осередку міста, поряд з будівлями театру, Єврейського народного дому та колишньої Торгово-промислової палати, було свідомо обраним для того, щоб пропагувати румунську культуру для мешканців Буковини. Фасади цього будинку виглядають надзвичайно авангардно в середовищі архітектури неоренесансну, необароко та стилізованої класики 10-х років ХХ ст. Проте першопочатковий задум інвесторів був зовсім іншим, адже в загальному руслі розвитку європейської архітектури, архітектура Румунії носила досить провінційний характер. Відсталість економічної на технічної бази зумовила запізніле, порівняно з передовими європейськими країнами, застосування нових конструкцій та матеріалів. Прагнення румунської правлячої еліти до ствердження національного престижу країни, після закінчення першої світової війни та приєднання захоплених територій, що раніше належали іншим державам, початково стимулювали розвиток "неорумунського" стилю, як офіційного, що домінував в архітектурі цього періоду (Всеобщая история архитектуры в 12 томах. Под ред.. А.В.Иконникова, 1973. С. 461). Тому перший, нереалізований, проєкт було виконано на початку 20-х років архітектором Дуіліу Марку, саме в неорумунському стилі, або як його ще називають "стилі Бринковяну" від прізвища Константіна Бринковяну (1688–1714) – господаря Волощини та великого покровителя культури. Він, власне, створив цей стиль на межі 17 та 18 століть, гармонійно поєднавши в архітектурі місцеві традиції з нео-візантійським стилем та інноваційними ідеями італійського Відродження. Побудовані ним палац Могошоая і кілька монастирів (у тому числі Хорезу) добре передають ці досягнення (Константін Бринковяну [електронний ресурс]). Власне до архітектури часів процвітання Румунії і звернулися у Бухаресті після 1920-го року, коли за Паризьким протоколом держава збільшилася територіально

практично у два рази. На цих нових землях необхідно було стверджуватися новій владі і архітектура тут відігравала не останню роль. Але через фінансову неможливість реалізації першого проєкту будинку Товариства румунської культури та літератури, спорудження відкладається, а бажання інвестора з часом зростає. Проте стає зрозумілим, що виключно власними зусиллями однієї гуманітарної організації звести такий великий комплекс практично неможливо. Тому на початку 30-х років Товариство румунської культури та літератури в Буковині вирішило об'єднати свої зусилля із Митрополією Буковини і спорудити архітектурний ансамбль необхідний для діяльності обох організацій. В кінці грудня 1936 року було вирішено переробити проєкт з метою збільшення об'єкту. Для цього було запрошено одного з найвідоміших румунських архітекторів з Бухареста – Хорію Крянга, який на цей час закінчував спорудження будинку страхової компанії ARO у Бухаресті, що приніс йому світове визнання і потік замовлень. Проєкт будинку Товариства румунської культури та літератури Хорія Крянга подав на розгляд 9 квітня 1937 р., а спорудження тривало аж до 1940 р. Причому реалізовано було тільки центральний об'єм, що представляє собою лаконічну композицію, яка на головному фасаді умовно поділяється на ліву частину, що має практично суцільне оскління перебите вертикальними тягами та праву – де пласка стіна оздоблена лише невеликими квадратними віконними отворами. За цими двома фрагментами вгадується різне функціональне призначення приміщень, що належали різним власникам. Так у лівій частині будинку розташовувалося Товариство румунської культури та літератури, якому належали концертний зал, зал засідань, читальний зал та бібліотека із книгосховищем. У правій – комерційній частині, власником якої був Православний релігійний фонд Буковини, розташовувалися магазини та ресторан у партері і готельні номери на поверхах над ними. На даху була оглядова тераса з якої можна було побачити усе місто (Рис. 2.3.1) (Никирса М. За заг.ред. В.М.Ботушанського, 2009. С.314).

Архітектура будинку Товариства румунської культури та літератури в Чернівцях за формальними ознаками композиційного поєднання глухих світлих

фасадних поверхонь із прямокутними отворами різної величини, нагадує павільйон "ЕспріНуво", що був збудований ЛеКорбюзьє у 1925 році для Всесвітньої виставки декоративного мистецтва в Парижі. Тоді така мінімалістична архітектура ще значно випереджувала час і була досить вороже сприйнята публікою. На картках запрошення, які роздавали в день відкриття, було сказано, що цей павільйон "найбільш складно знайти на виставці". Голова міжнародного журі (француз) відповів своїм іноземним колегам, що вимагали присудження Гран Прі павільйону "ЕспріНуво": "Тут немає ніякої архітектури!" (Рис. 2.3.2) (Павільйон «ЭСПРИ НУВО» [електронний ресурс]).

Рис. 2.3.1. Будинок Товариства румунської культури та літератури в Чернівцях. 1937-1940 рр. Арх. ХоріяКрянга. [електронний ресурс]
Рис. 2.3.2. Павільйон "ЕспріНуво".
Всесвітня виставка декоративного мистецтва в Парижі. 1925 р. Арх. ЛеКорбюзьє у 1925 році [електронний ресурс]

Але вже в 30-х роках архітектори раціонального спрямування підхопили і активно розвивали ідеї піонера модернізму Ле Корбюзьє. В Італії таким архітектором був Джузеппе Терраньї. Протягом усієї кар’єри він створив невелику, але яскраву, групу будівель, більшість з яких були споруджені в Комо, що був одним із центрів сучасної архітектури Італії. Ці роботи складають ядро італійської раціоналістичної архітектури (Пітер Айзенман, 2003). Найвідомішим об’єктом Д.Терраньї є "Народний" дім в Комо, споруджений у 1932-36 рр. У своїх творах він добивався органічного зв'язку між внутрішнім простором і довкіллям, поєднуючи глухі білі поверхні стін і ажурні решітчасті структури незаповнених

залізобетонних каркасів балконів-галерей, віртуозно використовуючи місцеві традиції середземноморської архітектури (дворики – атріуми, як центри архітектурної композиції). Досить новаторським вирішенням було винести несучу конструкцію назовні, а стіни залишити всередині каркасу (Рис. 2.3.3). "Народний" дім в Комо як і павільйон "ЕспріНуво" стали хрестоматійними зразками функціоналістичної архітектури у Світі. Їх успішно копіювали архітектори різних країн у різні часи.

Д. Терраньї теж часто використовував цей прийом поєднання глухих стін та прямокутних отворів. Так само вирішена архітектура будинку дитячого садку у місті Комо, що був збудований у 1936–37 рр. Всі приміщення знову згруповані навколо відкритого внутрішнього дворика. Зв`язок з природою здійснюється завдяки суцільним відкритим терасам, відокремленим від кімнат оскленими поверхнями. Як ззовні, так і всередині будівля відкрита для повітря і світла (Рис. 2.3.4) (Кацнельсон Р.А. 1963. С.19-23).

Рис. 2.3.3. "Народний" дім в Комо. 1932-36 рр. Арх. Джузеппе Терраньї. [електронний ресурс]

Рис. 2.3.4. Дитячий садок в Комо. 1936-1937 рр.Арх. Джузеппе Терраньї. [електронний ресурс]

Інший відомий архітектор Леон Сіліон теж був запрошений у Чернівці з Бухареста і запроєктував тут ряд знакових громадських будівель у стилі функціоналізму. Однією з них був Гуртожиток підмайстрів (бурса) імені Іона Ністора – міністра праці, спорудження якого велося з 1934 по 1936 роки. Відкриття гуртожитку було надзвичайно урочистим, адже його реалізація мала показати як держава турбується про працюючих людей, надаючи їм професійну освіту та житло. На його спорудження було витрачено 32 мільйони лей. Будівля мала чотири поверхи і була розрахована на 300 учнів, які утримувалися за

рахунок Міністерства праці. Тут також розмістили велику публічну бібліотеку, професійні майстерні, їдальню, кінозал, пральню та сучасні душові (Calendarul Glasul Bucovinei, 1938. S.54-66)..

Фасад гуртожитку підмайстрів представляє практично симетричну композицію, центром якої є злегка виступаючий ризаліт, оздоблений вертикальними тягами, які акцентують вхідну групу. Праве і ліве крило є дуже лаконічними, оздобленими лише прямокутними віконними прорізами. З правого та лівого краю до фасаду прибудовані різновисокі об’єми з додатковими входами до будинку. В торці правого крила розташовано евакуаційні сходи, що акцентовані на фасаді вузьким об’ємом, оздобленим вертикальним осклінням, над яким знаходиться масивний флагшток. Звертання архітектора до симетричної композиції фасаду є досить популярним явищем у архітектурі міжвоєнного періоду. Воно вказує на можливість пов’язання новаторства функціоналізму з історичними традиціями (Рис. 2.3.5).

В Італії такими композиційними прийомами часто користувався Марчелло П`ячентіні, який був архітектором-універсалом, що працював у різних архітектурних стилях. Велика кількість наукових джерел вважає М. П’ячентіні представником класичного спрямування в архітектурі міжвоєнної Італії через використання арок, симетричної композиції фасадів, стилізованих стовпів-колон. Але його проєкти наглядно демонструють, що "зв’язок з класикою" існував лише на початковому етапі задуму. Після цього архітектор намагався максимально відійти від класичного прототипу, досягаючи найбільшого ефекту завдяки вільній трансформації звичних пропорційних відношень, які використовувалися у класиці (Глыбина Мария Михайловна. Марчелло Пьяченци. [електронний ресурс]). Яскравим прикладом такої трансформації можуть служити: будівля головного корпусу Міського університету La Sapienza в Римі та Палац правосуддя в Мілані (1932–1940).

Кампус римського університету Сапієнца, був побудований в 30-тих роках XX століття практично в центрі міста. Його об’ємно-просторове вирішення відображає шляхи розвитку італійської архітектури від раціоналізму до

монументалізму. Проєкт, підтриманий Муссоліні в 1932 році, представляв ідею створення єдиного наукового центру, "колиски" знань в італійській столиці, адаптованого для збільшення кількості студентів. Будівля головного корпусу симетрична з головним входом, акцентованим своєрідним портиком. Ліве та праве крило об'єднуються з Юридичним та Гуманітарним факультетами. За задумом М. П'ячентіні– це своєрідний задник сцени, який відкриється перед тим, хто пройде через Пропілеї на центральну площу кампусу. Пропорційність висот

Рис. 2.3.5. Гуртожиток підмайстрів (бурса) імені Іона Ністора в Чернівцях. 1934-36 рр. Арх. Леон Сіліон. [електронний ресурс]
Рис. 2.3.6. Будівля головного корпусу Міського університету LaSapienza в Римі. 1930-ті рр.Арх. МарчеллоП`ячентіні. [електронний ресурс]

всіх трьох будівель підкреслює симетричну композицію об'єкту (Рис. 6) (Саймова Валерия [електронний ресурс]).

Велика будівля Палацу правосуддя є одним з найбільш символічних об'єктів міжвоєнної архітектури в Мілані. Архітектурне опорядження є досить лаконічним, без жодних елементів оздоблення. При використанні симетричної композиції вирішення головного фасаду М. П'ячентіні, на відміну від університетського корпусу, не висунув центральну частину за межі площини, а навпаки, втопив її, створивши своєрідну нішу входу. Два бічних об'єми є дещо висунутими вперед і мають досить щільне розташування великих прямокутних вікон, як в гранітному цоколі, так і в верхній частині з білого мармуру (Рис. 2.3.7).

В архітектурі Нідерландів Якобус Йоганнес Пітер Ауд– один з головних ініціаторів і представників функціоналізму, теж використовував у своїх об'єктах симетричну композицію фасадів. У конторській будівлі "Шелл-Нідерланд" в Гаазі, в 1938–42 рр. він намагався, використовуючи сучасні будівельні матеріали

та конструкції, вирішити комплекс на основі класичних засад архітектури (Крашенникова Н.Л. 1971. С.46-47). Не тільки висунута вперед центральна частина будівлі, а й увесь головний фасад, оздоблені вертикальними тягами, між якими розташовані віконні отвори. В торцевих стінах, як і в Гуртожитку підмайстрів ім. І. Ністора, архітектор розмістив додаткові сходи. Вони формують виступаючий об'єм, але на відміну від Чернівців,

Рис. 2.3.7. Палац правосуддя в Мілані. 1932-1940 рр. Арх. МарчеллоП'ячентіні. [електронний ресурс]

Рис. 2.3.8. Конторській будівлі "Шелл-Нідерланд" в Гаазі. 1938-42 рр.Арх. ЯкобусЙоганнес Пітер Ауд. [електронний ресурс]

він не прямокутний, а півкруглий у плані (Рис. 2.3.8).

В архітектурі будинку Каси соціального страхування, в Чернівцях, Леон Сіліон використав прийоми об'ємно-просторової композиції, що базуються на поєднанні різновеликих паралелепіпедів, що є дуже популярним для світової практики функціоналізму. Примарія міста безкоштовно надала для новобудови земельну ділянку, адже не тільки в Румунії, а й в цілому Світі питання страхування стає надзвичайно популярним. Так на 30 вересня 1937 року кількість страхувальників в Чернівцях склала 33416 осіб. У зв'язку з цим будівля мала бути надзвичайно показовою і декларувати своєю архітектурою не тільки європейські, а й світові модні тенденції. Касу соціального страхування урочисто відкрили 18 червня 1937 року. Цей імпозантний триповерховий будинок був зведений за останніми досягненнями будівельної справи і обійшовся місту у 18 мільйонів лей. Для установи придбали необхідне медичне обладнання найкращої якості, обладнали рентген-кабінет, відділи дерматології та педіатрії, лабораторії, аптеку,

лазню, відділ госпіталізації, а також адміністративні кабінети. В об’ємах чітко простежується функція, адже архітектура функціоналізму мала бути чесною і нічого не приховувати. У найвищій частині розташовано сходову клітку, на що вказує і вертикальне оскління фасадної поверхні. В дещо нижчому об’ємі є вестибюлі від яких коридорами можна попасти до кабінетів, що формують ще одну частину (Рис. 2.3.9).

Ідея комбінування різних за розмірами об’ємів звичайно ж відсилає до архітектури комплексу BAUHAUS в Дессау, який запроєктував Вальтер Гропіус у 1925–26 рр. Будівлі Баухаузу є одними з найсимволічніших у архітектурі XX століття. Незважаючи на свій короткий період роботи (всього 7 років) та подальше запустіння протягом кількох десятиліть, ідеї, проголошені тут, значно провпливали на розвиток сучасної архітектури кількох поколінь. Увесь комплекс

Рис. 2.3.9. Каса соціального страхування в Чернівцях. 1937 р.

Арх. Леон Сілеон. [електронний ресурс]

Рис. 2.3.10. Будинок школи BAUHAUS в Дессау.

1925-26 рр.Арх. Вальтер Гропіус. [електронний ресурс]

має чіткий і спокійний геометричний поділ з м’якими переходами вертикальних та горизонтальних сполучень, оштукатурених площин, віконних ліній та великоформатних скляних стін (Рис. 2.3.10).

Такі ж ідеї сповідував і Пітер Беренс, у 1927 році, проєктуючи будинок на виставці житла Werkbund в селищі Вайсенхоф у Штутгарті. Там експонувалися роботи кращих архітекторів того часу, що призвело до її великої популярності. Тому ідеї, запропоновані на ній, отримали швидке розповсюдження у європейській та світовій архітектурі. В проєктах Пітера Беренса яскраво

проглядаються тенденції творення нових форм, які можна виготовляти промислово, що свідчить про його боротьбу за об’єднання ремесла, мистецтва та техніки. Прагнення спростити всі декоративні оздоби призвело до цілковитої геометризації архітектури і надання переваг функціональним якостям об’єкту та пошукам натуральних фактур матеріалів (Bieganski P., 1972, s.372-381).

Архітектор з Нідерландів Тео ван Дусбург, що входив до художньої групи DeStijl, із своїми соратниками теж спричинилися до творення нової архітектури не шляхом використання різних декорацій, а методом співставлення різних за величиною об’ємів. Їхня позиція вказувала, що художній твір насамперед повинен мати раціонально-утилітаристський акцент і бути розробленим тверезо, ясно й енергійно, в "інженерній чистоті та конкретності" свого призначення й господарської функції. При застосуванні цих принципів в архітектурі та дизайні виниклозагальнофункціональне правило: споруду виражали як пластичний образ, який ніби ширяє над землею. Естетичний та філософський пуризм групи "Стиль" справив величезний вплив на архітектуру XX століття (Стиль (група) [електронний ресурс]).

Ель Лисицький разом із Казимиром Малевичем опрацьовуючи свої супрематичні та кубофутуристичні композиції у 20-х роках теж зверталися до тематики поєднання різновеликих об’ємів. Краса безпредметного, за К. Малевичем, досягається через створення нових форм, в яких зосереджена конструктивна єдність різних елементів, різних ліній, кольорів, об'ємів, фактур, що створюють нове "тіло", як цілісність художнього смислу (Малевич Казимир Северинович [електронний ресурс]).

Крупним діячем італійської архітектури міжвоєнного періоду був Джузеппе Пагано, який працював разом з Д. Терраньї і був прихильником "нової" архітектури. Він присвятив свою діяльність не тільки проєктуванню та будівництву, а й активному пропагуванню ідей модернізму. Серед його об`єктів вагомими є корпус інституту фізики в Університетському містечку в Римі (1932–1935 р.р.) та комерційне училище в Мілані. В обидвох цих будівлях добре простежується вплив Баухаузу та групи "Стиль".

Після включення Буковини до складу Румунії, вже у першій половині 20-х років, було проведено реорганізацію медичної служби. Санітарним інспектором у Чернівцях було засновано регіональний склад медичних засобів, інструментів та медикаментів, а також Інститут гігієни. Він мав два відділення: бактеріологічне та хімічне для проведення дослідження продуктів харчування (Paskal V. 1928. P.199). Показником ставлення держави до громадян був і стан медицини. Хоча в місті і діяв ряд шпиталів різного призначення, у 30-х роках виникла ідея спорудити показову поліклініку. Так в 1936–37 рр., за проєктом архітектора К. Селеджяну, у Чернівцях було побудовано п’ятиповерхову поліклініку. Її архітектурно-просторове вирішення представляє собою великий об’єм, практично наближений до куба. В центральній частині він розділений сходовою кліткою, що експонується на бічному фасаді у вигляді заокругленої форми. В цій монументальній будівлі єдиною декорацією є симетричний балкон, який виступає на рівні третього – п’ятого поверхів на головному фасаді (Рис. 2.3.11). Таке вирішення балконів на абсолютно гладкій стіні зразу ж нагадало житловий комплекс Карл-Маркс-Гоф, побудований Карлом Еном у рамках проєкту "Червоний Відень" у 1927 році. Правляча соціал-демократична партія Австрії хотіла перемогти бідність в місті. Був введений податок на розкіш (автомобілі, прислуга, володіння нерухомістю). Саме на ці гроші і було побудовано 64 тисячі квартир для нужденних, в тому числі і Карл-Маркс-Гоф. Його довжина становить 1100 метрів і він сьогодні є як семим довгим, так і самим популярним будинком у Відні завдяки своїй лаконічній вражаючій монументальності (Рис. 2.3.12). З часом, такий прийом виведення об’ємних балконів для збагачення пластики фасадів, стає дуже популярним елементом архітектури функціоналізму і в кінці 30-х років ним вже користуються у різних містах Європи та Світу.

Рис. 2.3.11. Поліклініка в Чернівцях. 1937 р., Арх. К. Селеджяну. (фото автора)

Рис. 2.3.12. Житловий комплекс Карл-Маркс-Гоф у Відні. 1927 р.Арх. Карл Ен. [електронний ресурс]

Аналіз творчого доробку функціоналізму у Чернівцях та його порівняння з європейським та світовим контекстом засвідчив, що в міській тканині присутні яскраві втілення передових ідей архітектури першої третини ХХ століття. Незважаючи на складну економічну ситуацію в Румунії загалом, та Чернівцях зокрема, ті нечисленні реалізовані об’єкти демонструють намагання держави інтегруватися у середовище передових країн Світу.

2.4. Аналіз архітектури будівель і споруд, спроєктованих і збудованих в стилі функціоналізму в Україні

Двадцяте століття позначилося розпадом двох великих імперій Австро-Угорської і Російської. Центрально-Східна Європа, що завжди сприймалася як колиска консерватизму, раптом стала поділеною на велику кількість малих політичних утворень, які хотіли будувати власні державні устрої. Декларувалося бажання порвати із старим світом і побудувати новий і кращий, тільки на початках не зрозумілими були засади, на яких він мав би зводитися. Тому, перша третина XX століття була позначена експериментами та маніфестами. Така політична ситуація надихала митців, перш за все радикального спрямування,до творчості, що значно випереджувала свій час і була символом модернізації суспільства (A.Szczerski, 2016, s.9-12)

Найбільш нетиповим державним утворенням на мапі світу був Радянський Союз, що будував нову, ні на що не подібну країну робітників і селян, які мали орієнтуватися на новітній спосіб життя, позбавлений буржуазних надлишків, а відповідно, створити таку ж архітектуру, що мала стати плакатом цього життя. Територія нової держави стала грандіозним полігоном для втілення революційних містобудівних та архітектурних експериментів. До неї, хоча б на рівні підсвідомості, були прикуті погляди авангардистів усього світу. Іншим центром тяжіння на Заході Європи стає Німеччина, яка сильно нарощувала темпи економічного розвитку аби наздогнати Великобританію (J.Tietz, 1988, s.18), що дуже швидко дало їй можливість зайняти провідні позиції. Ці досягнення надали можливість розвитку нових технологій і мислення у галузі архітектури і мистецтва. Нові держави Центрально-Східної Європи розробляли цікаві проєкти, реалізація яких давала можливість самоствердитися молодим урядам на нових територіях.

Після Першої Світової війни сучасна територія Західної України опинилася у складі Речі Посполитої Польщі, Чехословаччини та Румунії, а Центральна та

Східна Україна – у складі СРСР. Нові держави застосовували різні політичні моделі управління та розвитку економіки, що вплинуло на характер міської забудови, яка знаменувала собою перехід до нової епохи.

За Версальським мирним договором, укладеним у 1918 році, Чернівці залишилися адміністративним осередком Буковини, але вже у складі Румунського королівства. Політика румунізації здійснювалася досить послідовно, спочатку через загальне перейменування площ та вулиць, а потім – завдяки зведенню будівель та споруд у новій стилістиці. Адміністративні об'єкти мали на меті відображати офіційну політику уряду королівської Румунії. Особливо яскраво ця тенденція відобразилася у спорудженні величезного будинку культури (Palatulcultural) (Рис. 2.4.1) на площі Театральній, що була перейменованою у площу В.Александрі – відомого на Буковині громадського культурного діяча. Ця ідея була висунута у 1936 році Громадською радою з культури і підтримана владою. Очевидно, що такий важливий будинок мав запроєктувати столичний архітектор високого рангу, яким виявився ХоріяКрянге (HoriaCreanga). 9 квітня 1937 року він надав проєкт палацу, що практично одразу ж був затверджений. Будівництво тривало до листопада 1938 року і представляло спочатку зведення основної конструкції – залізобетонного каркасу, а потім облицювання його сірувато-жовтою керамічною плиткою. На першому поверсі були передбачені приміщення, які здавалися в оренду. В кінці 1930-х років тут розмістився "Північний банк" Румунії (Білякова С.В. 2009, с.88-89). Фасад цієї будівлі є асиметричний, виконаний у стилістиці функціоналізму, із вертикальними тягами по скляній поверхні – у лівій частині і монотонним ритмом квадратних вікон – у правій. Згори Палац культури завершувався пласким залізобетонним дахом, дещо відірваним від основної фасадної поверхні. Вважаючи на великі розміри цього адміністративного будинку, який було зведено у середовищі площі Театральної, що сформувалося у австрійський період, він мав на меті своїм зовнішнім виглядом вказати, що настали нові часи при новій владі. Головна "візитна картка" цієї площі – Міський театр, запроєктований Ф. Фельнером та Г. Гельмером і зведений у 1905 році та Єврейський Народний Дім (1908 р.) – безпосередній сусід

Палацу Культури, незважаючи на велику кількість декору та скульптури просто "розчинилися" на фоні цього гіганта.

У 1919 році Чехословаччина зайняла правобережну частину Ужгорода, а лівобережна залишилася під владою Угорщини. З 10 вересня 1919 року Закарпаття офіційно увійшло до складу Чехословацької республіки, а Ужгород став адміністративним центром краю. Для підвищення престижу міста, урядом країни було вирішено звести сучасний показовий район. Нові житлові будинки та адміністративні будівлі покликані були прийняти цілу армію чехословацьких чиновників, архітекторів та будівельників. Таким районом став Малий Ґалаґов (MaleGalago), розроблений у 1921–1922 роках професором Чеської вищої технічної школи в місті Брно – доктором архітектури Адольфом Лібшером (Adolf Liebscher), автором генпланів близько 15 чехословацьких міст (Площа Народна [електронний ресурс]. В склад цього комплексу окрім центральної будівлі, яка проєктувалася для розміщення Земського уряду (Рис. 2.4.2), увійшли ще Крайовий суд, представництва міністерства праці та оборони, театр, в'язниця, готель з рестораном та численні житлові багатоквартирні будинки. Головна урядова будівля розміщена в кінці центральної осі району і розвернута парадним фасадом на річку. Її вхід акцентовано своєрідним стилізованим портиком, за яким всю поверхню оздоблено вертикальними тягами з прямокутними вікнами між ними. З перших днів експлуатації Земський уряд було оснащено ліфтом безперервної дії, який функціонує і до сьогоднішніх днів.

Після підписання Ризької мирної угоди, у 1923 р., Львів відійшов до складу Польщі і став столицею Львівського воєводства. У 1931 році місто збільшило свою територію за рахунок прилучення приміських селищ: Левандівки, Нового Львова, Персенківки, Нового Знесення та ін. Проте, незважаючи на значні розміри (третє за величиною після Варшави та Лодзі) та статус культурного та наукового центру, нових урядових будівель тут не будували. Можливо,причиною було те, що Львів був повністю забезпечений ними ще в австрійський період.

Натомість у Харкові, столиці Радянської України (1919–1934 роки), було споруджено Держпром – перший радянський 13-поверховий хмарочос (Рис. 2.4.3),

який розташовувався на центральній площі міста. Будівля, своїм зовнішнім виглядом і величезними масштабами мала виражати досягнення Української Радянської Соціалістичної Республіки. Їй дали назву "Будинок державної промисловості" підкресливши цим словосполученням гасло індустріальної країни. У Харкові були відсутні споруди, в яких можна було б розмістити приміщеннях трестів і наркоматів, що тимчасово займали житлові будинки. Дійсний проєкт Держпрому було обрано за результатами конкурсу, оголошеного 5 травня 1925 року. Було представлено 19 проєктів, проте першу премію отримала робота "Непроханий гість" ленінградських архітекторів Сергія Серафімова, Самуїла Кравця і Марка Фельгера. Будівля настільки вражала своєю висотою, що деякі люди порівнювали Харків з Нью-Йорком. Після спорудження, з 1928 по 1934 рік, тут розміщувалася Рада Народних Комісарів України (О.А.Яцина, 2008. С.153-154). У первинному проєкті Держпрому тяги уздовж будівлі були відсутні. Фасад навмисно було направлено на схід так, щоб сонце, що заходить, просвічувало його наскрізь. Разом з великим заскленням це створювало ефект простору, об'єму і легкості. У променях сонця вікна, що виходять на захід, повинні були палати вогнем. Висота будівлі Держпрому становить 68 м. Три комплекси, що утворюють єдиний ансамбль виконані із монолітного залізобетону. Між ними проходять вулиці Анрі Барбюса і Ромена Роллана. Довжина мостових переходів над вулицями становить 26 м. В хмарочосі працюють 12 ліфтів, які були виготовлені на "Московському заводі підйомно-транспортних конструкцій". Цей велетень виглядає як маніфест радянської влади і найкращий зразок стилю конструктивізм у СРСР.

Рис. 2.4.1. Чернівці. Будинок Палацу культури (Palatulcultural) [електронний ресурс]. *Арх. Horia Creanga. 1936-1938*
Рис. 2.4.2. Ужгород. MaleGalago. Будинок Земського Уряду. [електронний ресурс] *Арх. Adolf Liebscher. 1921-1922.*
Рис. 2.4.3. Харків. Держпром. Арх. С.Серафімов, С.Кравець і М.Фельгер. 1928-1934. [електронний ресурс]

Нова Європа мала побудувати нову мережу комунікації. Надзвичайно популярним видом транспорту стає авіація. У численних містах будують аеропорти. Так, аеропорт у м. Чернівцях був заснований у 30-ті роки XX століття. В 1930 році, урядом Румунії, було прийнято рішення про будівництво аеропорту, яке здійснювалося при фінансовому сприянні міністерства промислової торгівлі, товариства "ARPA" румунської асоціації пропаганди авіації, префектури Чернівецького повіту та примарії м. Чернівці. 12 жовтня 1930 р., у присутності примара м. Чернівці та чисельної громади міста, відбулося урочисте закладення наріжного каменя в побудову Чернівецького аеропорту. 24 травня 1933 король Румунії Кароль II разом із представниками влади та великою кількістю буковинців, урочисто відкрив аеропорт. В 1937 році газета "UNIVERSAL" писала, що аеропорт м. Чернівці є унікальною архітектурною спорудою свого часу і одним з найкращих аеропортів Східної Європи(Рис. 2.4.4). Регулярно його експлуатувати почали лише у 1937 році. Польоти виконувалися за маршрутом Варшава–Чернівці–Бухарест, Москва–Прага тощо. У подальшому, збільшення кількості авіарейсів, їх регулярність та різноманітність напрямків авіаційного сполучення дало змогу започаткувати новий вид послуг – авіапошту.

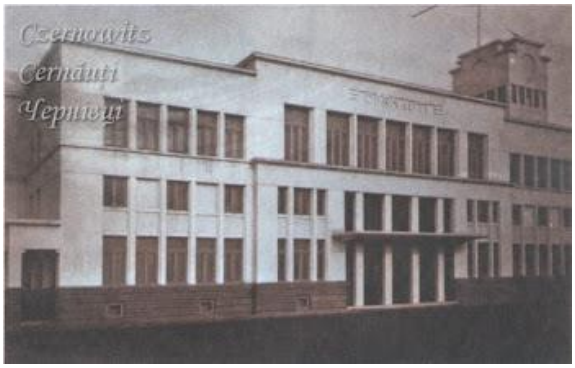

Рис. 2.4.4. Чернівці. Аеропорт. 1933. [електронний ресурс]

Рис. 2.4.5. Ужгород. Аеропорт. 1924. [електронний ресурс]

Датою народження аеропорту в Ужгороді вважається 1924 рік. Звідси здійснювалися численні пасажирські та вантажоперевезення у різні міста Європи та Світу (Рис. 2.4.5).

У Львові першим був Левандівський аеропорт, збудований австро-угорською владою ще у 1914 році як військовий. З 1922 року він почав приймати й пасажирські літаки. Це було перше регулярне авіасполучення літаками, що літали один раз в день по маршруту Гданськ–Варшава–Львів. Проте аеропорт не був надто пристосований для пасажирських авіаперевезень. Навколишня забудова заважала його розширити, тому 1923 року було вирішено збудувати новий, поблизу села Скнилів. Через брак фінансування земляні роботи розпочалися лише 1925 року. Аеропорт планувався як військово-цивільний. З півночі, за проєктом архітектора Т. Обмінського, було споруджено кілька будівель для військових. У східній частині, в 1929 році, національний монополіст цивільної авіації авіакомпанія "Льот" почала зводити великий залізобетонний ангар-аеровокзал (з пасажирським павільйоном) за типовим проєктом, що його також було застосовано для будівництва аеропортів у Кракові, Познані й Ґдині. У 1929 році відбулося перебазування львівського аеропорту з Левандівки на Скнилівок, де ще тривали будівельні роботи. Для підвозу палива й інших матеріалів, у 1934 році, до аеропорту підвели залізничну гілку. Наступного року ввели в експлуатацію аеродромну радіостанцію, метеорологічний пункт, проблисковий ліхтар для нічних польотів. Також було облаштовано зал очікування для пасажирів. Напередодні Другої світової війни маршрут Хельсінкі–Таллін–Рига–Варшава–

Львів–Бухарест–Софія–Салоніки–Афіни–Родос–Лод–Бейрут був найдовшим у Європі.

Населення міст постійно зростало, що вимагало розбудови сфери медичного обслуговування та страхування. Так у 1937 році, у Чернівцях, на сучасній вул. Л. Українки 11, за проєктом архітектора К. Селеджяну, споруджується Палац соціального страхування "Palasal Asigurarilor Sociale" (сьогодні міська поліклініка №2) (Рис. 2.4.6). Високий кутовий будинок поділений на менші блоки і має акцентовану наріжну частину. Горішній поверх відступає в глибину від загальної фасадної поверхні і має невисокі стрічкові вікна. Стіни будівлі прикрашені еркерами від яких у різні боки симетрично відступають заокруглені балкони.

У Львові, у кінці 20-х років, на залісненій ділянці із крутим рельєфом, між сучасною вул. Лисенка і Високим Замком Каса Хворих (Kasa Chorych) побудувала Лікарню Соціального Страхування (Рис. 2.4.7). Каса Хворих – назва інституції соціального страхування, ціллю якої було забезпечення фінансування на потреби лікування її членів. Назва польською мовою Kasa Chorych є калькою з німецької Krankenkasse. До Польщі цей термін прийшов безпосередньо з Німеччини і функціонував як офіційна назва організації, що забезпечувала охорону здоров'я з 1919 по 1933 роки. Проєкт ансамблю лікарні, що складалася із двох будівель знизу і однієї – головної у верхній частині ділянки, було доручено виконати відомому архітектору А. Камєнобродському (A. Kamienobrodzki). За короткий час, з 1927 по 1929 рік, автору вдалося створити два проєктних рішення. Спочатку він, прихильник класичних форм, зобразив ансамбль у формах модернізованої класики. Хоча креслення були вже підписані до реалізації, автор чомусь вирішив за пів року повністю переробити свій проєкт у модерністичному спрямуванні. Цей варіант і було побудовано. Головний корпус має видовжений і симетричний фасад з двома ризалітами по краям і одним – центральним, що об`єднані між собою балконами. Нижче знаходяться два значно простіших за своїм архітектурно-образним вирішенням корпуси, що фланкують вхід на територію комплексу.

Сьогодні тут знаходиться лікарня ОХМАТДИТ (Охорони Матері та Дитини) (Bohdanova J., 2016/ s. 187-188).

Рис. 2.4.6. Чернівці. Палац Суспільного Страхування„Palasal Asigurarilor Sociale" (сьогодні міська поліклініка №2). Арх. K. Seledzianu. 1937. [електронний ресурс]

Рис. 2.4.7. Львів. Лікарня Соціального Страхування (сьогодні лікарня ОХМАТДИТ (Охорони Матері та Дитини)). Арх. A. Kamienobrodzki. 1927-1929. [електронний ресурс]

У 1937 році Чернівці отримали ще одну хрестоматійну будівлю у стилі функціоналізму з освітньою функцією. Це був Учнівський дім ("Caminul de Ucenici") імені Іона Ністора – професора Чернівецького університету. Сьогодні тут, на вул. О. Поповича 17, знаходиться навчальний корпус Буковинського медичного університету. Надзвичайно лаконічну архітектуру цієї будівлі прикрашають тільки чотири вертикальні тяги, розташовані у центральній частині фасаду.

У Львові, одним із найкращих зразків освітньої будівлі у стилі функціоналізму можна назвати Collegium Pharmaceuticum, що запроєктував відомий архітектор Юзеф Авін (Józef Awin) у 1931 році для Львівського університету. Експресивне співставлення різновисоких об'ємів: вхідного вузла, сходової клітки та головного корпусу, що добре помітно з боку вул. Пекарської, викликане не тільки внутрішнім розпланування будинку, але і самим вибором місця для нього. Адже головний фасад з його спокійним ритмом вікон мав виходити на проєктовану вулицю Рибацьку. Бічний фасад будівлі, з акцентованим входом та високою сходовою кліткою, було обернено у бік старих корпусів Медичного факультету з

їх пишним декором у стилі історизму. Сьогодні корпус не втратив свого первісного призначення і служить справі підготовки нових поколінь фармацевтів (Ю.Богданова, 2003. С.30-31).

При кінці румунського панування Чернівці стали потужним економічним центром. У 1936 році тут працювало 155 великих та 61 мала фірма. У 1920–30-х роках продовжувалося активне зростання міського населення. Тому, у столиці Буковини провадилося інтенсивне будівництво, яке значно змінювало загальний образ міста. Подеколи виникали цілі житлові комплекси ансамблевої забудови. Їх можна спостерігати і сьогодні на вул. О. Богомольця, С. Гулака-Артемовського, І. Крилова та ін. Квартири у цих будинках дуже комфортні. У центральній частині Чернівців є численні приклади, коли нові багатоповерхові житлові будинки з'являлися на місці незабудованих ділянок та одноповерхових приватних будиночків австрійського періоду. Деколи це були великі орендні будинки, що вдало вписувалися у забудову існуючих вулиць, створюючи цілісні ансамблеві композиції. Наприклад, два будинки, які фланкують завершення вул. Л. Толстого з боку вул. Б. Хмельницького, деякі квартали на вул. О. Кобилянської та ін. В інших випадках нові багатоповерхові будинки міжвоєнного періоду знаходяться у безпосередньому сусідстві із одноповерховими особняками XIX – початку XX століття: наприклад, на вул. Б. Хмельницького, Університетській, Г. Сковороди (Рис. 2.4.8). Цілісною виглядає забудова вулиць В. Сімовича, Трояндової, Червоноармійської, М. Вовчка, І. Крилова, М. Фрунзе, Ю. Федьковича невеликими функціоналістичними будинками-особняками, що потопають у садках і створюють дуже привабливе середовище для проживання.

Архітектурна спадщина міжвоєнної доби в Ужгороді теж не обмежується виключно урядовим кварталом. Протягом 1919–1939 років тут виникла ціла низка районів з державною та приватною житловою забудовою – так звані чеські колонії. Також чехи здійснювали точкову забудову в старій частині міста. Інколи це були окремі будівлі, а деколи – цілий ряд будинків по одній вулиці (Рис. 2.4.9).

Рис. 2.4.8. Чернівці. Будинок на перехресті вулиць 28 червня і Університетській.(фото автора)

Рис. 2.4.9. Ужгород. Будинок чеських урядовців у Малому Галаго. [електронний ресурс]

Архітектура Львова у міжвоєнний період теж позначилася численними прикладами житлової забудови. Найвідомішими є два комплекси для пенсійного закладу на вул. Київській 24–28 (Рис. 2.4.10) та Стрийській 32–38, які запроєктував В.Мінкевич у 1926–1928 р.р. Подібні житлові комплекси у цей період виникають у різних районах міста. Велика частина вул. Сахарова та прилеглі до неї квартали забудовані орендними (чиншовими) будинками, в яких квартири здавалися в найм. Подібний осередок із багатоквартирних прибуткових будинків утворився в районі вулиць Кубійовича та Тютюнників. Цей ансамбль так і не було закінчено до Другої світової війни. Остаточно його забудували вже в роки радянської влади, коли прогалини було заповнено будинками сталінсько-хрущовського періоду. Представників цього ж періоду (другої половини 30-х років) можна спостерігати в межах вулиць Гвардійської, Зарицьких та Вітовського. Дуже популярними у цей час були житлові колонії, що формувалися із особняків. В районі вул. Пчілки, Самійленка та Черешневої, в 1923–1926 роках, побудовано офіцерську колонію, що складалася із ряду спарених будинків авторства В. Якімовського. Головну її вулицю було названо Черешневою від черешневих дерев, якими тоді були обсаджені з обох боків її тротуари. У 1930-х роках, на північний схід від залізничної станції Львів–Личаків, за поворотом колії в напрямку Підгаєць, повстала, так звана, Професорська колонія, що складалася із особняків різної поверховості, які сьогодні, нажаль, збереглися у дуже перебудованому вигляді. Біля парку Залізна вода утворилося поселення з однойменною назвою. Воно складалося із 6 проєктних варіантів будинків, згідно

яких охочі тут проживати громадяни могли, викупивши земельну ділянку, провадити будівництво (Bohdanova J, 2016. S.133-169).

Харків, окрім багатоповерхового житла, відзначився ще спорудженням соціалістичного містечка, розташованого в Індустріальному районі. Воно, окрім самого житла, включало в себе інфраструктуру, що забезпечувала побут і дозвілля людей, і як спочатку планувалося, персоналу Харківського тракторного заводу (ХТЗ). Соцмістечко проєктувалося з нуля і було покликане втілити собою місто майбутнього, ідеальну модель існування пролетаріату, де всі побутові завдання, аж до приготування їжі, повинні були вирішуватися централізовано (Рис. 2.4.11).

Узагальнюючи вищесказане, можна стверджувати, що архітектурна спадщина функціоналізму в містах України нічим не поступається за якістю європейській і світовій. Творці якої представляють ведучі архітектурні європейські школи, а збудовані за їх проєктами об'єкти мають близькі стильові, архітектурно-естетичні, функціонально-дійові рішення. Принципи творення яких можна після наукових розвідок і прикладних експериментів вдосконалювати і розвивати для потреб сучасної України.

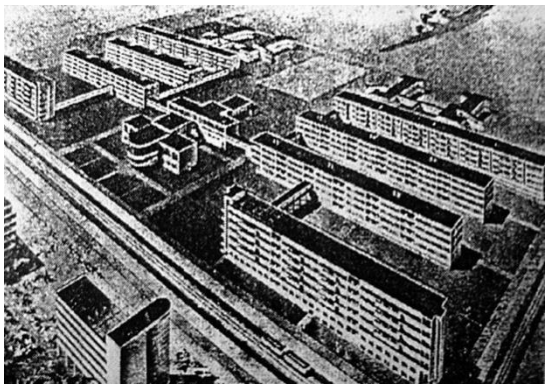

Рис. 2.4.10. Львів. Житловий комплекс Пенсійного Закладу на вул. Київській.(фото автора)

Рис. 2.4.11. Харків. Соціалістичне містечко працівників Харківського Тракторного Заводу. [електронний ресурс]

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Увесь історичний період формування архітектурної спадщини в м. Чернівці можна поділити на наступні часові, архітектурні і творчі відрізки.

Перший – це від часів, коли на території майбутнього міста 10-13 тис. років тому) постали городища, відкриті поселення, могильники і до часів трипільської археологічної культури, коли в цій місцевості постали щонайменше 18 поселень.

Другий. XII–XIII ст., який вчені-дослідники відносять до епохи Київської Русі (Ленковецьке городище) і до пізньосередньовічних феодальних традицій містобудування.

Третій. XIV–XVII ст. формується планувальна основа міста, що стане опорою творення архітектурних рішень в майбутньому.

Четвертий. Кінець XVIII – початок XIX століття, коли на попередній планувальній основі реалізувалися архітектурно-містобудівні ідеї епохи класицизму, історизму і раннього модерну.

П’ятий. Від першої половини і до кінця XIX ст. в Чернівцях настав час "неоренесансу", "необароко", "неоготики".

Шостий. Межа XIX–XX століть та перші десятиліття в архітектурі ознаменувалися становленням та утвердженням стилю, який мав різні назви – "Art Nouveau", "Сецесія", "Югендстиль" і ін.

До найважливіших досягнень модерну в Чернівцях слід віднести: розвиток напрямків нових методів творення об’ємно-просторової композиції; пошуків варіантів стилю з національними рисами; вплив і розвиток "батька" австрійської елітарної архітектури Отто Вагнера і його школи.

Сьомий. 20–30 рр. XX століття, коли в архітектурному середовищі австрійської доби було збудовано багато будинків румунського періоду. Ця архітектура в місті ще малодосліджена, а її принципи творення могли б збагатити жанрову палітру сучасних архітекторів.

Восьмий період. Це час повоєнного будівництва, творення архітектури від 1950–1960 років і до часів незалежності. Це час включення в адміністративні межі

Чернівців населених пунктів Ленківці, Рогізне і ін. Будівництва мікрорайонів-спальників, перепрофілювання промислових об'єктів тощо.

Дев'ятий відрізок – це розвиток архітектури міста в роки незалежної України. Це час, головним завданням якого є не тільки збереження пам'яток історії, культури і архітектури, що має принести подальший розквіт міста тепер і в майбутньому. І, зокрема, розвиток архітектурних ідей – особливо тих, що несуть в собі ознаки загальноєвропейського елітного явища, до якого безперечно можна зарахувати архітектуру доби функціоналізму.

Узагальнюючи результати діяльності творців функціоналізму в м. Чернівці можна стверджувати наступне. Раціоналістичний (розумний) напрямок розвитку румунської архітектури уможливив швидкими темпами розбудувати країну. В Чернівцях активно підхопити і реалізувати ідеї уряду. Запросивши як ведучих архітекторів зі столиці, а це Х. Крянга, А. Вебер, А. Флемінгер, Г. Каган, К. Селеджану, К. Драгу, Л. Сіліон, К. Нанеску для проєктування громадських будівель, так і спираючись на місцевих – В. Грегула, В. Флорчича, М. Бреттшнайдера, А. Аппенцелле, І. Капенберга і ін., що проєктували переважно житло, владам міста в коротких термінах вдалося підняти статус міста засобами архітектури.

Порівнюючи доробок творців функціоналізму в м. Чернівці з європейським і світовим архітектурним досвідом, можна стверджувати наступне. В будівлях міської тканини присутні і переважають приклади втілення передових ідей архітектури першої половини ХХ ст. ніяк не нижчими за якість творців з Франції, Італії, Нідерландів, Німеччини, Австрії. Тобто в тих країнах, які стали першими, де зародилась і досягла висот функціоналістична архітектура.

Досліджуючи архітектуру будівель і споруд, спроєктованих і збудованих в стилі функціоналізму в межах сучасної України на територіях, які в міжвоєнний період входили до наступних держав – Речі Посполитої Польщі, Чехословаччини, СРСР і Румунії, були визначені міста, які були центрами творення функціоналізму: Ужгород, Львів, Харків і, безперечно, місто Чернівці.

Саме в цих містах творили архітектори, що представляли ведучі архітектурні школи Європи: Адольф Лібшер (Ужгород); Тадеуш Обмінський, Альфред Камєнобродський, Юзеб Авін, Вітольд Мінкевич (Львів); Сергій Серафімов, Самуїл Кравець, Марк Фельгер, Миколай Мілютін (Харків); Хорія Крянга, Константин Драгу, Константин Селенджану, Леон Сілеон і ін. (Чернівці). Проєкти і збудовані будівлі яких, а це – будинок Палацу румунської культури, аеропорт, Палац соціального страхування і ін. в Чернівцях; новий житловий район "Малий Ґалаґов" і ін. в Ужгороді; аеропорт, лікарня соціального страхування, комплекси пенсійних закладів, житлові колонії у Львові та комплекс об’єктів "Держпрому" у Харкові мають близькі стильові, архітектурно-естечичні, функціонально-дійові рішення, принципи творення яких можна впроваджувати і зараз, на потребу сучасної України.

РОЗДІЛ 3
ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНОЇ ТИПОЛОГІЇ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД ФУНКЦІОНАЛІЗМУ В М. ЧЕРНІВЦІ

3.1. Закономірність дослідження типології функціоналізму в Україні як каталізатора творення архітектурних стилів тепер і в майбутньому

Сьогодні набагато простіше вивчати архітектуру готики, Ренесансу, бароко за науковими публікаціями авторів, що є представниками різних шкіл, міст та країн, ніж мати чітке уявлення про те, що відбувалося у XX столітті, очевидцями завершення якого всі ми були ще зовсім недавно. Усталена схема розуміння ґенези, розвитку та змін стилів у XIV, XVI, XVII століттях передається із однієї книги в іншу доповнюючись різноманітними прикладами будинків та споруд, що ілюструють цю теорію у різних країнах. Наукові розвідки направлені швидше на розкриття нових об’єктів відомих майстрів ніж на загальне розуміння процесів. Все це стало можливим у зв’язку з тим, що між досліджуваним періодом та сьогоденням пройшло вже досить багато часу – цілі віки, і наукова думка встигла сформуватися і усталитися. Століття XX скінчилося нещодавно, існує ще велика кількість першоджерел, які описували події в момент їх перебігу, часто ще живими є архітектори, замовники та очевидці створюваних об’єктів, в родинах зберігаються архіви та фотографії. Отже на початку XXI століття – століття XX тільки закінчує свій плин і його підсумки ще не мають усталеного та єдино визначеного для усіх характеру.

Впродовж усього XX століття історія архітектури та мистецтва подавалася у дещо іншому трактуванні на території Радянського союзу та за його межами. Світ умовно поділявся на соціалістичний та капіталістичний табір. Розпад СРСР у 1991 році спричинився до того, що велика кількість держав, які виникли на його території, в тому числі і Україна, почали активно контактувати із західними партнерами та провадити обмін досвідом. В такий спосіб євроінтеграція позначилася і на архітектурній науці. Так терміни, що виникли та ілюструють певні явища у Західній та Центрально-Східній Європі сьогодні активно намагаються "адаптувати" до країн пост радянського простору. Це призводить до

того, що сліпе наслідування "усього західного" призводить до безпідставної заміни автентичної термінології, що була вироблена Радянським союзом для явищ, які відбувалися на його території і не мали прямої аналогії за його межами.

Україна має ще й свою власну особливість. Ще до ХХ століття її територія була розділеною між двома імперіями: Габсбурзькою імперією (Австрійською монархією) та Російською імперією. Від 1921 року більша частина території сучасної України опинилася у Радянському союзі і отримала назву Українська Радянська Соціалістична республіка, а територія західних земель належала Другій речі посполитій (Польщі), Румунському королівству та Чехословаччині. Західний кордон УСРР за умовами Ризького мирного договору проходив по лінії ріки Збруч на захід від міста Ямпіль, на схід від міста Острог і далі вздовж сучасної межі Рівненської і Житомирської областей. Тому сьогодні навіть у науковців зі сходу та заходу України не має спільного бачення на теорію архітектури ХХ століття та її термінологію. На землях, що раніше увійшли до СРСР сповідують радянське бачення проблеми, або намагаються замінити радянські терміни міжнародними. На заході України, принаймі стосовно архітектури першої третини ХХ століття, намагаються використовувати термінологію тих країн, у складі яких були ці землі на час зведення досліджуваних об’єктів.

У зв’язку з цим, останнім часом, для характеристики архітектури першої третини ХХ століття, на території України, широко вживається термін "модернізм", що за суттю своєю близький до розуміння "інтернаціонального стилю" Лє Корбюзьє. Українська вікіпедія, як найдоступніше джерело, так подає розуміння цих термінів: "архітектура модернізму – узагальнює в собі декілька течій, стилів в архітектурі, які виникли у 20 столітті та намагалися привнести в архітектуру риси стрімкого технологічного розвитку. Модернізм був одним з переважних стилів архітектури 20 сторіччя та зберігає свої позиції у 21 столітті" (Модернізм (архітектура) Матеріал з Вікіпедії); інтернаціональний стиль подається як "провідний напрямок модерністської архітектурної думки" періоду 1930–1970-х рр., естетика якого вимагала відмови від національних культурних особливостей і всіляких різновидів історичного декору на користь прямих ліній та

інших чистих геометричних форм, легких і гладких поверхонь зі скла і металу. Улюбленим матеріалом інтернаціонального стилю став залізобетон, в інтер’єрах цінувалися широкі відкриті простори. Це була архітектура індустріального суспільства, яка не приховувала свого утилітарного призначення і здатності економити на "архітектурних надмірностях" (Ітернаціональний стиль. Матеріал з Вікіпедії). Отже різниця між "модернізмом" та "інтернаціональним стилем" полягає в тому, що перший уособлює тільки думку відмови від декорів та поступову раціоналізацію архітектури в рамках різноманітних стилістичних відмінностей, другий – вже є втіленням цієї ідеї і представляє розвиток процесів індустріалізації. Якщо виокремити першу третину ХХ століття, то серед загального різноманіття варіацій "модернізму""інтернаціональний стиль" буде помітним лише у 30-х роках і найяскравіше перед Другою світовою війною. На заході України для цієї архітектури переважно вживається термін "функціоналізм". На сході історія мала дещо інший перебіг і там раціональна архітектура мала місце у 20-х роках під назвою "конструктивізм". Потім цей еволюційний шлях модернізації був перерваний приходом "соцреалізму", коли не тільки будувалися багато декоровані будівлі, які мали на меті стати "палацами радянської влади" та прославляти її могутність, а вже побудовані раніше будинки "перевдягалися у помпезні шати". Проте це протривало недовго. Із смертю Йосипа Сталіна, у 1953 році, і приходом Микити Хрущова, оголошується "боротьба з надмірностями в архітектурі". Це призводить до того, що радянська архітектура повертається до світових тенденцій.

Отже основними проблемами, що виникають при дослідженні архітектури першої третини ХХ століття можна назвати: відсутність усталеної термінології та її велике різноманіття для короткого історичного періоду; відмінність трактування процесів та явищ у різних країнах, що формували карту Європи; історична приналежність до кардинально різних державних утворень з різними культурними цінностями; підміна усталених термінів більш сучасними та трендовими, що часто суперечить суті поняття, яке використовується.

На початку XXI століття зросло зацікавлення до вивчення мистецтва та архітектури XX століття. Нажаль, культурне надбання періоду, що розпочався після Другої світової війни поки що ще не здобуло загального визнання, принайміце можна стверджувати про терени України. Проте перша третина XX століття знаходиться у фокусі багатьох світових дослідників. Розкриття яких питань найчастіше можна зустріти у наукових публікаціях, присвячених цьому історичному періоду?

Модернізація суспільства є тісно пов'язаною із розвитком просвітництва, соціальних та політичних революцій. Великий вплив мала також індустріальна революція, технологічні та інженерні досягнення і можливість використання нових будівельних матеріалів: сталі, чавуну, бетону, скла.

В іншій версії "інтернаціональний стиль" та процеси модернізації розглядають як реакцію на класику та декорування, які асоціювалися із старим світом. Після розпаду Австро-Угорської імперії, виникає нова концепція творення Європи та Світу, що будувалася на засадах відмови від старих принципів використання історичних стилів. Тому теоретики архітектури розглядають дві дати, від яких відраховують становлення модернізму. Одна – 1918 рік, який асоціюється із закінченням Першої світової війни, її запереченням, та побудовою нового світу. Той час "…означав повстання незнаної в цій частині Європи політичної реальності і виникаючих з неї нових можливостей впровадження високого рівня реформ. Феномен регіонального модернізму країн Центрально-Східної Європи потрібно описувати співставляючи багато різноманітних вагомих і взаємовпливаючих змін у політичному, суспільному і культурному житті, які цей периферійний, з перспективи історії сучасності, регіон мали перетворити на частину "центру" цивілізації" (Szczerski A.B., Lwow s mapa modernistycznej Europy. Sródkowo-Wshodniej. s.9). Сьогодні напевно саме країни Центрально-Східної Європи є найцікавішими і найменш вивченими в галузі історії та теорії архітектури та мистецтва. Тоді, з 1918 р., вже можна ясно побачити матеріалізацію ідей модерністів. Друга дата не є конкретною – вона базується на тому, що чітких прикладів реалізацій модерністичного мислення ще немає, але

ідеї нової архітектури вже пропагуються в теоріях, гаслах та маніфестах архітекторів та художників ще з кінця XIX ст. Так у 1896 році Луїс Саллівен публікує статтю: Висотні адміністративні будівлі, що розглядаються з художньої точки зору / The tall office building artistically considered, де формулює свій відомий принцип:– "Форма виникає з функції" (Иконников А., 1971, с.44-45).

Звичайно як у всьому теорія завжди випереджує практику. А так як "інтернаціональний стиль" є за суттю антагонізмом до історизму, то вкоренився він не зразу, бо ідеї, ним принесені були аж надто революційними.

Словом "модернізм" можна узагальнити процес створення нових течій в архітектурі та мистецтві. Після Другої світової війни закінчується епоха класичного авангардного модернізму в архітектурі – його експериментальний період. Ті нові форми та стилі, що з'явилися у першій половині XX ст. отримують нове повноцінне життя в його другій половині (приблизно до 80-х років), коли вже не було потреби виборювати новизну думок. Тоді, ідеї модернізму є вже типовими і тиражуються по всьому світу – період ствердження, для якого більш відповідною є назва "інтернаціональний стиль".

Біля 1900 року у Європі відбувалася інтенсивна дискусія на тему ролі архітектури та архітекторів у сучасному світі. Фрэнк Ллойд Райт сказав, що "Кожен видатний архітектор – обов'язково видатний поет. Він має бути видатним, оригінальним інтерпретатором свого часу".

Зростала критика надлишку декорацій, а потім і самого застосування орнаменту. З різних боків сильно засуджується архітектура XIX ст., яка використовує нові технології, але за сутністю їм не відповідає. В процесі цих дискусій за правило було прийнято необхідність використання чесних, не сфальсифікованих тиньком чи розписом матеріалів. Архітектори декларували, що краса будинку полягає не у прикрашанні декораціями, а в його функціональності. Провадили цю думку Міс ван дер Рое, який сказав "Менше значить більше"; Френк Ллойд Райт–"П'ять ліній там, де достатньо трьох – дурість"; Адольф Лоос, який написав трактат "Орнамент це злочин" та інші.

Одночасно з переосмисленням архітектурних форм відбувалася дискусія про відношення архітектури до мистецтва і техніки та впровадження масової продукції. Основним завданням модерністів було тиражування ("поставити на потік") нових виробів, які через швидкість виробництва мали стати широко доступними усім верствам населення стираючи різку грань між багатством та злиднями. В такий спосіб їх метою стало створення "інтернаціонального стилю"– демократичного, подібного і однакового у всьому світі. Архітектори, що працювали в цьому стилі звичайно ж мали порвати з традиціями та декоруванням поверхонь. Найбільш часто використовувалися матеріали – скло для фасадів, сталь для зовнішніх конструкцій, бетон для поверхів та внутрішніх конструкцій; поверхові плани були функціональними та логічними. Головною ідеєю модерністичної архітектури було не існування впродовж багатьох років, а вирішення суспільних проблем часу, вимог техніки та економії.

Проте це мало дуже негативні наслідки у кінці XX століття, коли архітектура поволі ставала повністю бездушним явищем. Чарльз Дженкс визначає "місце загибелі модернізму"– 15 липня 1972 року в 15 годині 32 хвилини в Сент-Луїсі, Місурі, США, на місці вибуху житлового комплексу "Прюіт-Ігоу", що складався з трьох десятків житлових багатоповерхівок архітектора Мінору Ямасакі (Дженкс Ч., 1985. Язык архитектуры постмодернизма. С.14-15). І це не дивно, адже між міжвоєнним, експериментальним модернізмом та умовною кінцевою датою його індустріалізованого продовження пройшло близько тридцяти років. Світові тенденції масового швидкого будівництва за допомогою типових проєктних рішень абсолютно не відповідали тезі піонера модернізму – Ф. Л. Райта"Доти, поки механізація будівництва не буде на службі у творчої архітектури, а не архітектура на службі у механізації, ми не будемо мати видатної архітектури". Це пояснює цю надзвичайно велику прірву між функціоналізмом (кінцевою відміною міжвоєнного модернізму) та заключною фазою "інтернаціонального стилю".

Питання стилевого різноманіття є напевне найцікавішим з усіх, що виникають при дослідженні архітектури всього XX століття і міжвоєнного модернізму зокрема.

Традиціоналізм і авангард, історизм і модернізм, націоналізм та інтернаціоналізм, локальний та світовий контекст – усе це є визначеннями, що характеризують відмінності процесів, що відбувалися у XIX та XX столітті. Модерністичний рух в архітектурі не мав одного початку, він розвивався незалежно, відмінними шляхами в різних країнах. Європа кінця XIX ст. активно вивчала своє минуле, як у загальноєвропейському контексті, так і в локальних проявах, що спочатку знайшло відображення у експлуатації історичних стилів на фасадах будинків. В Америці ж, де стратегія будівництва патріотизму була відмінною, ідеологія була направлена не на минуле, а на майбутнє. Такі ж тенденції спостерігалися і на території колишнього СРСР у 20-х роках XX ст., коли новостворена держава мусила само ідентифікуватися у архітектурі через абсолютно нові прийоми, декларуючи не тільки погляд у майбутнє, але й цілковитий та категоричний розрив з минулим. Сьогоднішня Західна Україна опинилася у міжвоєнному двадцятилітті між Європою та СРСР, що вплинуло на розуміння процесів історії та теорії архітектури, а також її стилістики. Проблема, перш за все, полягає у тому, що впродовж цілого радянського періоду нам пропонувалася теорія стилів, опрацьована радянськими авторами, яка чудово озвучує архітектуру Східної та Центральної України, але зовсім не відповідає тій ситуації, що історично склалася на теренах Західної України. Адже до 1939 року Східна та Центральна Україна знаходилися у складі Радянського Союзу, де переважно, декларувалися догми сталінського соцреалізму та радянського конструктивізму, а західна територія розвивалася під сильним впливом Європи, де у першій половині XX ст. існувала не тільки велика кількість стилів та стилістичних спрямувань, але і сама сутність архітектури була більш демократичною. Цю ситуацію яскраво ілюструє сучасне видання з історії української архітектури під редакцією Тимофієнко В. І., що побачило світ у 2003 році (Історія української архітектури. Під ред. Тімофієнко В., 2003. С.26). На початку розділу "Архітектура 20-х – початку 30-х років", у главі "10.1.1. Загальна характеристика розвитку архітектури", спочатку зазначається "У розвитку архітектури на всіх землях України, особливо у 20-ті роки, є багато спільного, бо

майже всюди співіснували різні стилістичні напрями. Але були в цьому й суттєві відмінності, пов`язані з існуванням різних соціально-економічних систем на сході та заході України". Проте оце і все, що сказано про відмінності. Далі, у главі розповідається про творчі угрупування архітекторів України, але її східної та центральної території, яка на цей час перебувала у складі СРСР. Досягнення в галузі архітектури цього періоду на Західній Україні подаються тільки окремими фрагментарними фактами, що машинально вплітаються у текст, який загалом стосується історії архітектури Східної України. І такі приклади не є поодинокими.

Революційні та політичні зміни у галузі архітектури та мистецтва, що відбулися після 1917 року у Радянському Союзі спричинили пошуки раціональної архітектури – популярної тоді в усьому світі. Так, як і футуристів, російський авангардний рух об`єднувала віра в майбутнє і технічний розвиток. Завдяки новому мистецтву було розірвано з усім, що нагадувало про минуле. Певний час конструктивізм служив цілям комуністичної пропаганди, аж до періоду культу Сталіна (Богданова Ю. 2006. С.106). У зв`язку з цим цікаве тлумачення має стиль "конструктивізм" у радянському словнику іншомовних слів, укладеному ще за сталінських часів. "Конструктивізм – формалістичний напрямок в упадочному буржуазному суспільстві, що виникло після Першої світової війни, характеризує ідейну спустошеність буржуазного мистецтва епохи імперіалізму. Відкидаючи пізнавальну сутність мистецтва, його ідейний зміст, представники конструктивізму користуються в більшості формами простих геометричних тіл (куба, циліндра). В архітектурі конструктивізм відзначається показом самої конструкції та будівельних матеріалів. Конструктивізм знайшов своє відображення в літературі та музиці" (Словарь иностранных слов. 1955. С.355). Складається враження, що не було у Росії Ель Лісіцького, Володимира Татліна, Костянтина Мельнікова, а сам конструктивізм є суто закордонним надбанням. І справді, за загальною концепцією побудови об’ємно-просторових композицій будівель та споруд він є дуже близьким до функціоналізму. Відмінним є те, що на противагу функціоналізму, конструктивізм не передбачає дорогих матеріалів,

елітності та розкоші. Ще цікавим моментом є часові рамки: конструктивізм – це архітектура 20-х років XX століття, а функціоналізм – 30-х.

Останнім часом, термін "конструктивізм" є надзвичайно не популярним в Україні через його радянське коріння та державну програму декомунізації. Додатковим негативним чинником, що впливає на бажання викреслити цей термін з обігу в українській науці є той факт, що у сусідній Росії архітектуру Харкова 20-х років (першої столиці Української соціалістичної республіки у складі СРСР) називають найкращим прикладом російського конструктивізму. Все це призвело до того, що термін "конструктивізм" намагаються замінити або поміркованим і не дражливим "модернізм" (Буряк А., Крейзер І., електронний ресурс), або модним – "Ар Деко". Так наприклад, у публікаціях О. Буряка та І. Крейзер із Харкова чітко поставлена ця проблема "далі, в історії сучасного руху далеко ще не окреслені взаємовідносини між доктринально послідовним архітектурним модернізмом та широкою архітектурно-художньою течією, що розвивалася паралельно і отримала в останні десятиліття узагальнюючу назву "Ар Деко" (Art Deco). В дослідженнях з історії радянської архітектури ця проблема ще тільки ставиться" (Буряк А., Крейзер І. 2000. С.100-103). На початку XXI століття в Україні та Росії захищаються дисертаційні роботи, задачею яких є намагання адаптувати закордонний термін "Ар Деко" до радянської дійсності (Крейзер І. 2004). Таким чином не тільки конструктивізм підпав під цей процес, а й багато декорований соцреалізм (Рис. 3.1.1).

а б

Рис. 3.1.1. Сьогоднішнє розуміння стилю Ар Деко на сході України у пострадянському просторі.

а). Будинок Державної промисловості. Харків 1926–1928.

Архітектори С. Серафімов, С. Кравець, М. Фельгер. Конструктивізм

(Автор невідомий з книги Архітектура Харкова. Електронний ресурс)

б). Будинок у забудові Хрещатика. Київ 1954. (Вул.Хрещатик 25, електронний ресурс)

Архітектори А. Добровольский, О. Малиновський, П. Петрушенко. Соцреалізм

Можливо це не було би настільки великою проблемою, адже в обох випадках це мистецьке (артистичне) декорування стін, якби не той факт, що суть за цими поняттями лежить інша. Ар Деко у буржуазному світі – це захоплення розкішшю не залежно від того чи взірцем служать далекі єгипетські піраміди у Африці, чи часи рідного польського короля – Станіслава Августа Понятовського. Конструктивізм і соцреалізм були покликані прославляти нову радянську державу "з нуля" та її новітні соціалістичні цінності.

Можливо проблема знаходиться ще й у самому терміні Ар Деко, що штучно відтворює назву Міжнародної виставки, що пройшла в 1925 році в Парижі та офіційно називалася "Exposition International edes Arts Décoratif set Industriels Modernes"–"Міжнародна виставка сучасних декоративних і промислових мистецтв". Проте це явище не почалося і не закінчилося у 1925 році, та й експонати виставки не всі виглядали так, як ми сьогодні розуміємо Ар Деко. Отже ця назва є досить штучною сама по собі не кажучи вже про її умовні трансформації у СРСР. Дуже влучно та коректно А. К. Ольшевський назвав це

явище у 1967 році "Архітектурою декорації" (Olszewski A.K. 1967. S.35), адже насправді це є якась видозміна затухаючого модерну (сецесії).

Звичайно, що поряд, і часто паралельно з Ар Деко, існував чеський кубізм і північноєвропейський експресіонізм, італійський футуризм і польський "дворковий стиль", які часто поєднуються, доповнюючи один одного у архітектурі будівель, створюючи проблему досліднику, що намагається класифікувати об'єкт, приписавши його до якогось конкретного стилю. Не дивлячись на те, що існувала велика кількість стильових спрямувань, що часто пропагувалися якоюсь конкретною архітектурною майстернею у певній країні, все ж обмін інформацією через фахову пресу, виставки та подорожі, на початку XX століття був настільки великим, що вони швидко проникали і адаптовувалися у іншому, першопочатково чужому для себе середовищі. До того ж, треба сказати, що кожне із вище перелічених стилістичних спрямувань яскраво проявилося тільки у певній країні, а на решті території Європи було лише підхопленим відголоском.

Як видно з вище сказаного, попри велику кількість термінів та понять, архітектурна стилістика Європи 20-х – 30-х років XX ст. все ж згрупована цілісно навколо одного стилю – модернізму, який у різних своїх фазах набуває різноманітних відтінків – стилістичних спрямувань, що забарвлюють раціональний та пуристичний модернізм різними якостями (кубізм – геометричністю та скульптурністю форм, експресіонізм – динамічністю вирішень, Art Deco – підвищеною стилізацією та декоративністю, функціоналізм – лаконічністю та обдуманістю). Тому, саме через велику кількість представників, що з'явилися у досить короткий період в різних точках Світу модернізм у першій третині XX століття є дуже багатогранним явищем (збірне поняття), яке виражає швидше спосіб мислення ніж конкретні візуальні характеристики. Завдяки постійному і активному обміну інформацією між представниками модернізму поступово напрацьовуються спільні характеристики цього стилю, які пропагувалися по всьому Світу під назвою – "інтернаціональний стиль" (П'ять правил сучасної архітектури Ле Корбюзьє). Термін "інтернаціональний стиль" був

вперше використаний в 1932 році Генрі Раселом Хічкоком та Філіпом Джонсоном в їхньому есе, що мало назву "Інтернаціональний стиль: архітектура, починаючи з 1922 року", який використовувався в якості каталогу на архітектурній виставці в Музеї сучасного мистецтва.

Незважаючи на те, що питання трактування та використання термінів "модернізм" та "інтернаціональний стиль" не викликають сумнівів у більшості науковців, незалежно від того в якій країні вони знаходяться, відносно розуміння стилів та процесів в середині цих понять точиться ще багато суперечок. Попри те, що сьогодні світ вже не поділений на капіталістичний та соціалістичний табори є ще велика кількість "відкритих" питань:

- чи адекватною є заміна "радянських" термінів, які уособлюють поняття пов'язані виключно з радянським суспільством та способом життя на такі, що широко вживаються поза цим простором і мають своє значення і прив'язку до процесів;

- чи є сенс шукати більш конкретні та тонкі стилістичні відмінності, що знаходяться під всеохоплюючим поняттям "модернізм" та "інтернаціональний стиль" і на яких географічних просторах це можна робити, а на яких можливо ні;

- наскільки відмінними є процеси розвитку архітектури XX століття в кінцевому підсумку, в залежності від того, в якій державі, з якою ідеологією – соціалістичною чи капіталістичною вони відбувалися.

На ці та інші питання ще необхідно шукати відповіді. Проте зрозуміло, якою б строкатою не була палітра стилів та стилістичних спрямувань першої половини XX століття, за архітектурними стилями об'єктів насамперед приховані вподобання їхніх творців – конкретних людей – архітекторів і тому саме розуміння їхніх смаків та мотивацій є ключем-розгадкою до розуміння стилістики будівель.

Якщо подивитися сьогодні на архітектуру XX ст. у Європі та СРСР, то незважаючи на відмінність політичних ситуацій, які спричинили різне розуміння потреб архітектури, все ж спостерігалося багато спільного. З формального погляду функціоналізм (конструктивізм – на території СРСР) став міжнародним

стилем, а його розвиток проходив паралельно з розвитком технологій у Світі. Після Другої світової війни модернізм у країнах Західної Європи і в США, через свою інтернаціональну сутність та типізацію проєктних рішень, стає надзвичайно популярним, бо дозволяє нарощувати темпи будівництва. Подібні процеси спостерігалися і на території СРСР, коли зі смертю Й. Сталіна до влади прийшов М. Хрущов. Модернізм стає стилем будинків урядових установ та житла, символізуючи сучасність та демократію альтернативну до архітектури нацистської Німеччини та сталінського соцреалізму. Цього потребують і процеси в незалежній Україні, архітектура якої має символізувати водночас національно-ментальні і загальносвітові демократичні цінності (див. табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

Формування типології функціоналізму в Україні
як складової архітектурного футуризму

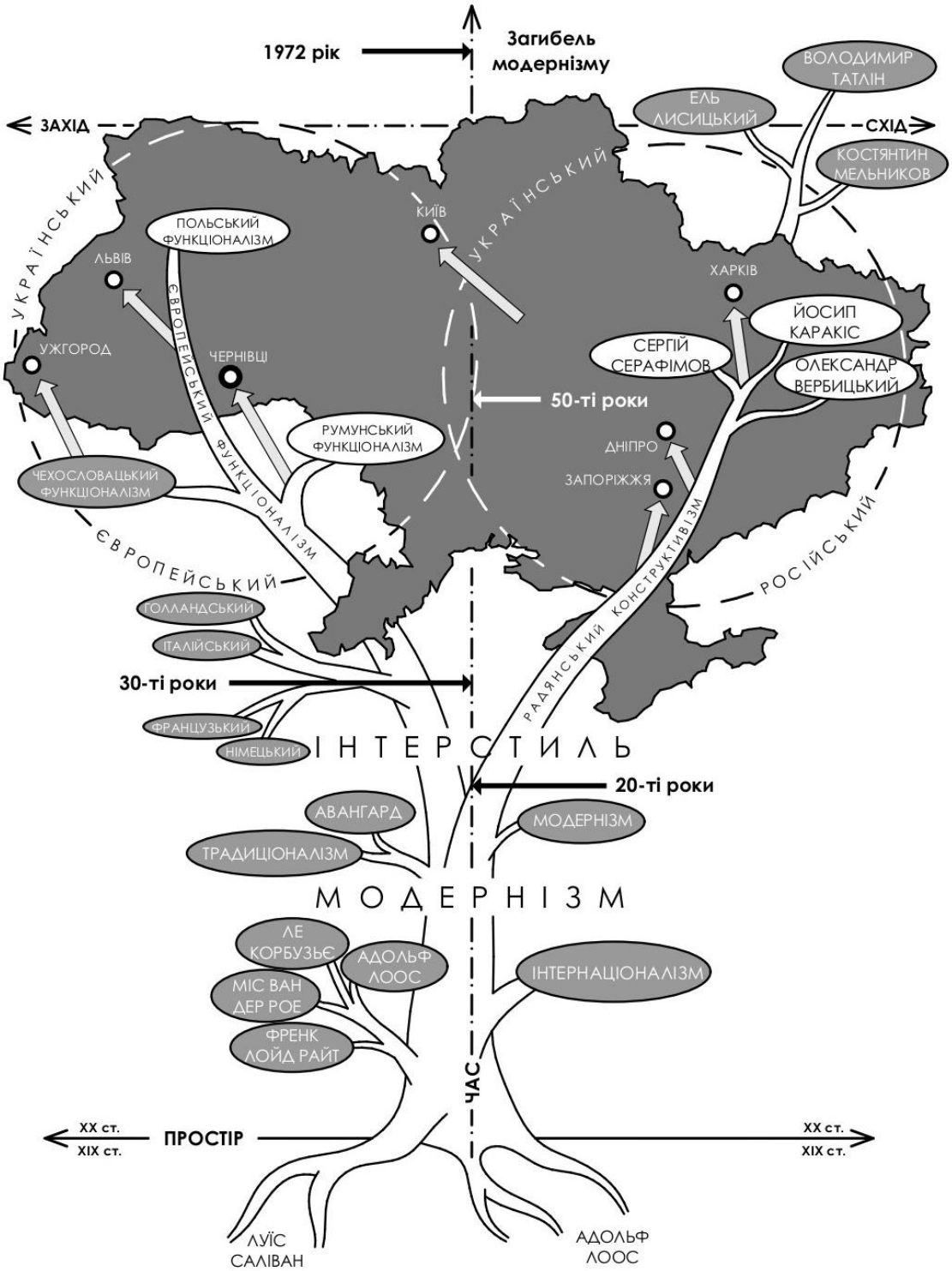

Таблиця розроблена автором

3.2. Типологічна класифікація функціоналістичних будівель і споруд, спроєктованих і збудованих в м. Чернівці

Функціоналізм став помітним явищем практично у всіх країнах Європи першої половини XX ст. Основним принципом творення архітектурної форми функціоналізму була просторово-дійова організація будівель. Функціоналізм подарував світу широку палітру типів промислових, громадських та житлових будинків – коридорного та галерейного типу, з квартирами у двох рівнях з уніфікованим устаткуванням і зручним для трансформації інтер'єром. Архітектура об'єктів функціоналізму легко інтегрувалась з національними особливостями архітектури різних країн, що швидко зробило цей напрям інтернаціональним. Все це можна сказати і про Чернівці.

Всі збудовані в м. Чернівці будівлі доби функціоналізму можна об'єднати в дві типологічні групи – будівлі із спеціальними ознаками архітектурних типів і будівлі із спільними ознаками архітектурних типів.

Першу групу із, спеціальними ознаками, формують громадські будівлі, промислові і житлові будівлі. Найбільша і найважливіша група будівель – житлова. За типом житла можна виокремити два основні напрямки – особняки і вілли, та багатоквартирне житло що в просторі формують окремі будівлі, групи, житлові квартали. Автор обстежив близько 100 житлових будівель, 93 з яких багатоквартирне житло. Багатоквартирні житлові будинки можна виокремити в два основні напрямки – житло і житло на межах функції, тобто житло із складами, торгівлею, обслуговуванням. Також багатоквартирне житло можна виокремити в житло соціальне, житло орендоване, та апартаменти, до першого можна віднести житло на вул. Богомольця; до другого житло на вул. Райса; третього на вул. Пушкіна, вул. Котляревського і інші.

За схемами планів житлові функціоналі стичні будинки можна класифікувати наступним чином:

- плани у вигляді секцій: на вул. Українській, 15; на вул. 28 червня, 1; на вул. Л. Українки, 8 тощо;

- секційно-коридорні: на вул. Університетська, 4, на розі вул. Української та Доброго.

Секційні рішення переважають (див. табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Типологія житлових будинків за схемою планів

Типи:	Секційні	Секційно-коридорні
№ типу	1	2
К-сть:	58	5
Приклади:	вул. 28 червня	вул. Університетська
Схема плану	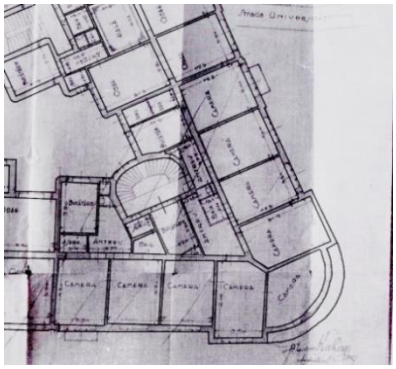	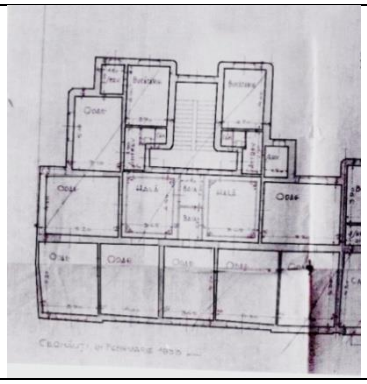

Таблиця розроблена автором

Поверховість житла формують будинки двох, трьох, чотирьох і п’яти поверхів. Переважну більшість складають трьох і чотирьох поверхові будинки (див. табл. 3.2.2).

Будинки обладнані вертикальними комунікаціями і ліфтами. Мають наскрізні проїзди або проходи в подвір’я, в яких були запроєктовані технічні будівлі. Будинки обладнані евакуаційними сходами, виходами. Житло на межах функцій можна диференціювати на житло з елементами обслуговування і на житло зі складськими приміщення, під які відводилися цокольні або перші поверхи (див. табл. 3.2.3).

Таблиця 3.2.2

Типологія житлових будинків за поверховістю

Поверхо-вість	2	3	4	5
№ типу	1	2	3	4
К-сть:	2	21	42	9
Приклади:	вул. Гагаріна	вул. Українська	вул. Сковороди	вул.Шептицького 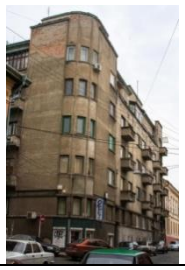

Таблиця розроблена автором

Таблиця 3.2.3

Типологія житлових будинків на межах функцій

Типи:	Житло з елементами обслуговування	Житло із складськими приміщеннями
№ типу	1	2
К-сть:	11	4
Приклади:	вул. Сковороди	вул. Сковороди

Таблиця розроблена автором

Форми планів функціоналістичних житлових будинків формують три групи – фронтально-лінійні, кутові та у вигляді кварталів. Серед фронтально-лінійних зустрічаються тиреподібні, Г-подібні, П-подібні, Т-подібні (див. табл. 3.2.4). Другі плани є у вигляді несиметричних Т-подібних, у вигляді півхреста, квадратні, прямокутні. Форми планів можуть бути цілим кварталом або його частиною.

Щодо кількості квартир на поверсі, то за результатами дослідження їх можна згрупувати наступним чином; одна-дві квартири на поверх (будинки на вул. Пушкіна 7, вул. Кордуби 10, вул. Пушкіна 10); три–чотири квартири (вул. Котляревського 10, вул. Доброго 4, вул. Шевченка 46); п’ять квартир і більше (вул. Котляревського і інші) (див. табл. 3.2.5).

Таблиця 3.2.4

Типологія житлових будинків за формою планів

Групи типів:	Фронтально-лінійні форми планів			
Типи:	Лінійні	Г-подібні	П-подібні	Т-подібні
№ типу	1	2	3	4
К-сть:	3	4	7	2
Схеми:	пров. Калішіни	вул. Крилова 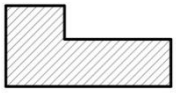	вул. А Вавілова 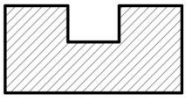	вул. Сковороди 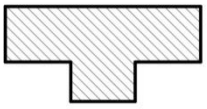
Групи типів:	Кутові форми планів			
Типи:	Півхреста	Несиметричні Т-подібні	Квадратно-кутові	Прямокутно-кутові
№ типу	1	2	3	4
К-сть:	6	1	10	11
Схеми:	вул.Університетська 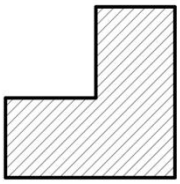	вул. Островського 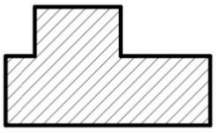	вул. В. Симовича 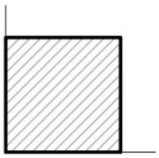	вул.Сагайдачного 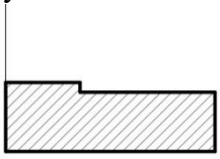

Продовження таблиці 3.2.4

Групи типів:	Квартальні форми планів			
Типи:	Квартал	Кут кварталу	Частина кварталу	Центр кварталу
№ типу	1	2	3	4
К-сть:	3	11	8	7
Схеми:	вул. Калініна	вул. Гьоте 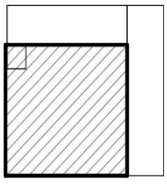	вул. Університетська 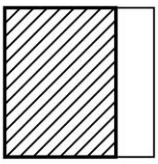	вул. Крилова 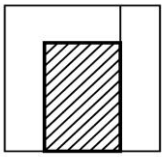

Таблиця розроблена автором

Таблиця 3.2.5

Кількість квартир на поверсі

Кількість квартир	1-2	3-4	5 і більше
№ типу	1	2	3
Приклади схем планів квартир на поверсі	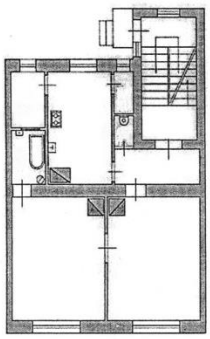 Вул. Пушкіна 7	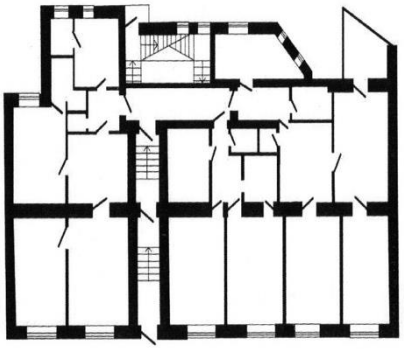 Вул. Котляревського 10	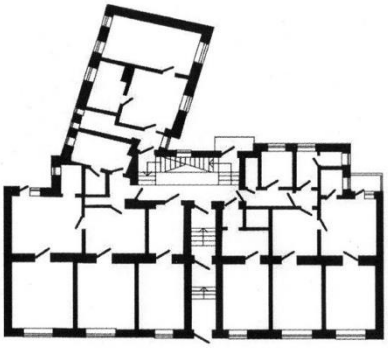 Вул. Котляревського 12
	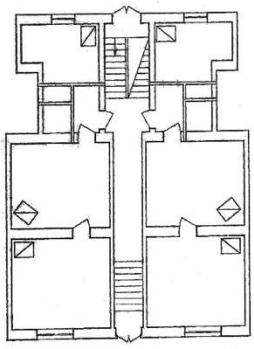 Вул. Кордуби 10	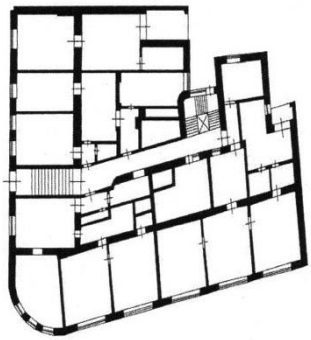 Вул. Доброго 15	

Продовження таблиці 3.2.5

Кількість квартир	1-2	3-4	5 і більше
№ типу	1	2	3
Приклади схем планів квартир на поверсі	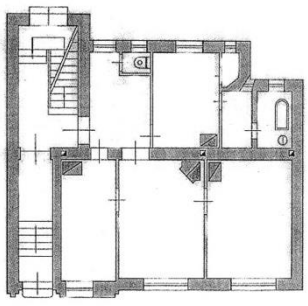 Вул. Пушкіна 9	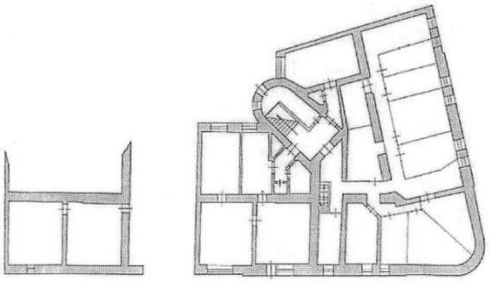 Вул. Шевченка 46	

Таблиця розроблена автором

А за кількістю кімнат в квартирах можуть бути однокімнатні (вул. Пушкіна,10); двохкімнатні (вул. Пушкіна, 7); трьохкімнатні (вул. Космодем'янської, 30); чотирьохкімнатні (вул. Котляревського, 14); і п'ять, і більше кімнат, наприклад, в будинку на вул. Доброго, 15 (див. табл. 3.2.6).

Таблиця 3.2.6

Кількість кімнат в квартирах житлових будинків

Кільк. кімнат	1 кімната	2 кімнати	3 кімнати	4 кімнати	5 і більше кімнат
№ типу	1	2	3	4	5
Приклади схем квартир із кількістю кімнат	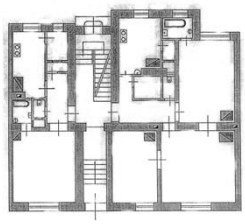 Вул. Пушкіна 11	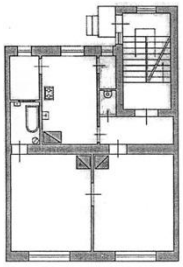 Вул. Пушкіна 7	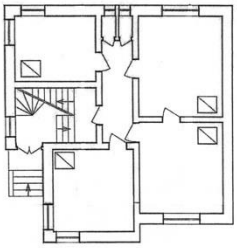 Вул. З.Космодем`янської 30	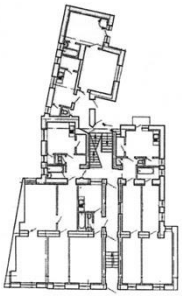 Вул. Котляревського 14	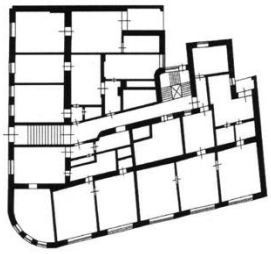 Вул. Доброго 15

Таблиця розроблена автором

Багато житлових будинків спроєктували і збудували архітектори А.-Л. Вебер, А. Флемінгер, Герман Каган, видатні проєктувальники і будівничі відомих громадських будівель в Чернівцях Х. Крянге, К. Селеджяну і ін.

Архітектурно-композиційні рішення фасадів житлових будинків мають симетричні (будинки по вул. Горького 7 і вул. Котляревського 10) і асиметричні вирішення (будинки по вул. Сковороди 4, вул. Шептицького 16) тощо. Засобом композиції фасадів також виступає диференція функціональних елементів фасадів: головні і евакуаційні входи-виходи, розташування вікон, балконів, еркерів, лоджій тощо (будинки по вул. Пушкіна 1 і 9). Композиція загального об'єму будівель може складатися з композиції диференційованих об'ємів приміщень, які мають однакові або різні функції (див. табл. 3.2.7).

Таблиця 3.2.7

Типологія житлових будівель

за архітектурно-композиційним вирішенням фасадів

Тип рішення	Симетричні	Асиметричні	Диференціація об'ємів	Диференціації функціональних елементів
№ типу	1	2	3	4
Приклади	Вул. Горького 17	Вул. Сковороди 4	Вул. Крилова 6	Вул. Пушкіна 9
	Вул. Котляревського 10	Вул. Шептицького16	Вул. Райса 10	Вул. Пушкіна 1

Таблиця розроблена автором

За архітектурно-містобудівним рішенням житлові будинки сформували наступні типи: будинки формують фасади вулиць (будинки по вул. Котляревського 10, 12, 14, вул. Крилова 5, 7, 9); акцентують перехрестя (вул. Університетська 12, вул. 28 червня 49); завершують або розпочинають вулиці (вул. Маяковського12, вул. Челюскінців 17); створюють ансамблеві композиції (вул. Раіса 4, 6, 8, 10, вул. Богомольця 1, 3, 5, 7) (див. табл. 3.2.8).

Таблиця3.2.8

Типологія житловихбудівель за урбаністичним рішенням

Тип рішення	Формують фасади вулиці	Акцентують перехрестя	Завершують або розпочинають вулиці	Створюють ансамблеві композиції
№ типу	1	2	3	4
Приклади	Вул. Котляревського 10, 12, 14	Вул. Університетська 12	Вул. Маяковського 12	Вул. Райса 4, 6, 8, 10
	Вул. Крилова 5, 7, 9	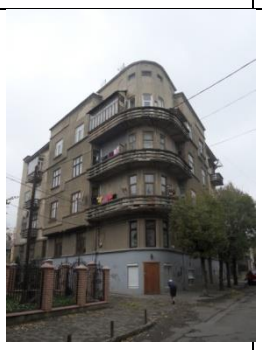 Вул. 28 червня 49	Вул. Челюскінців 17	Вул. Богомольця 1, 3, 5, 7

Таблиця розроблена автором

Палітру архітектурних засобів оздоблених фасадів житлових будинків цього періоду сформували вхідні портали, брами, вікна різних розмірів, прив'язаних до функції приміщень; еркери, сходи, вежі, цоколі, карнизи, супрематичніархітектурно-декоративні і архітектурно-конструктивні елементи. Загалом класифікацію житлових будинків за архітектурно-естетичними елементами сформували наступні типи: горизонтально-лінійне членування (будинки на вул. Українська 16, вул. Шкільна 22, вул. Смаль-Стоцького 4); цілісність об'єму (вул. Вавілова 2, вул. Котляревського 10, вул. Симовича 3); вертикальне членування (вул. Хмельницького 39, вул. Шептицького 12, вул. Бахмацька 7); використання рішень з круглими вікнами-ілюмінаторами (вул. Саксаганського 2,

Таблиця 3.2.9

Класифікація житлових будівель

за використанням архітектурно-естетичних елементів

Типи використ. архіт.-естет. елем.	Гориз.-лінійне планування	Цілісність об'єму	Вертикальне членування (еркери, ризаліти)	Використ. рішень з круглими вікнами-ілюмінаторами	Використання фасадних декорів (рельєфи і ін.)	Використання елементів з натуральних матеріалів	Будівлі з унікальними тиньками
№ типу	1	2	3	4	5	6	7
Приклади	Вул. Українська 16	Вул. Вавілова 2	Вул. Хмельницького33	Вул. Саксаганського 2	Вул. Сімовича 5	Вул. Федьковича 50 Кераміка цегла	Вул. 28 червня 49
	Вул. Шкільна 22	Вул. Котляревського 10	Вул. Шептицького 12	Вул. Шкільна 5	Вул. Вавілова 4	Вул. 28 червня 7 Дерев'яні двері входу	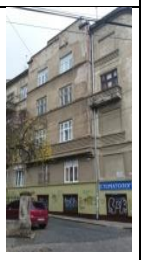 Вул. Українська 16
	Вул. Смаль-Стоцького 4	Вул. Сімовича 3	Вул. Бахмацька 7	Вул. Сковороди 3	Вул. Гагаріна 20	Вул. Крилова 11 Металевий флагшток	Вул. Смаль-Стоцького 12

Таблиця розроблена автором

вул. Шкільна 5, вул. Сковороди 3); використання фасадних декорів рельєфів і ін. (вул. Сімовича 5, вул. Валова 4, вул. Гагаріна 20); використання елементів з натуральних матеріалів (вул. Федьковича, 50 – кераміка, цегла, вул. 28 червня – деревянні двері входу); (вул. Крилова 11 – металеві оздоби – флагштоки, огорожі тощо); будівлі з унікальними тиньками (вул. 28 червня 49, вул. Українська 16, вул. Смаль – Стоцького 12) (див. табл. 3.2.9).

Другою групою будівель доби функціоналізму в Чернівцях, за значенням,є громадські. Таких будівель автором обстежено 7, п’яти типів: медичні – поліклініка, палац соціального забезпечення; культурно-просвітницькі – клуб румунської культури; освітні – Бурса Нестора; обслуговуючі – пошта, телеграф; транспортні – аеропорт. П'ятиповерхова поліклініка, яку запроєктував і збудував архітектор І. Селеджану, по вул. Лесі Українки, 11, приклад вдалого будівництва на складному рельєфі (1936–1937 р.р.). Фасад строго симетричний із монументальним еркером, і монументальними балконами на головній осі будівлі. В будівлі поліклініки, автору вдалося запроєктувати багато різноманітних приміщень – кабінетів, процедурних відділень, лабораторій, поєднаних коридорами які, з часом за кошт міста, були заповнені найновішим медичним обладнанням. Бурса ім. професора Іона Нестора, тепер Буковинський Державний медичний університет, офіційно відкрилася 18 червня 1936 року. (А почала будуватися 9 листопада 1929 року). Запроєктована архітектором Леоном Сіліоном, чотириповерхова будівля була розрахована на проживання 300 учнів. Згідно завдання, автор запроєктував публічну бібліотеку, зали для професійного навчання майстрів, універсальний кінозал, душові, пральні, їдальню. Площа забудови складає 1500 м. кв. Після побудови, будинок сформував фасади вулиць Поповича і Бахрушина, а також утворені ними перехрестя. Але не тільки. Будинок бурси утворив синкретичний ансамбль із костелом Серця Ісуса. А в подальші роки і з будинками соціального житла, фасади якого продовжили лінію головного фасаду цього навчального закладу на вул. Поповича. Більше того, архітектура ансамблю, головною складовою якої став будинок бурси, вплинув на формальне архітектурне вирішення запроєктованого і збудованого наприкінці XX ст. громадського будинку "Юність Буковини". За схемою планів і за горизонтальними комунікаціями, будівлю бурси, можна віднести до комбінованого типу, які формують галереї, коридори, зали, кабінети.

Будівля аеропорту в м. Чернівці, за проєктом відомого архітектора з Бухаресту Константина Драгу була урочисто відкрита 24 травня 1933 року,

хоча і аеропорт, і аеродром почали будувати в 1930-му році. А регулярно експлуатуватися в 1937 році. Саме К. Драгу до побудови цього комплексу в м. Чернівці збудував аеропорти в містах Четалея – Албі, Балчику, Ізмаїлі, Констанці. Будівля аеропорту завершує вул. Чкалова, її головна поперечна вісь співпадає із віссю вулиці, а також площею перед головним фасадом. На площі вдало вирішена розв'язка міського транспорту, а симетричний фасад за нею доповнений вежею для диспетчерів, яка не порушує статику об'єкту і додає монументальності архітектурному вирішенню будівлі в цілому. Порівняння архітектури аеропорту в м. Чернівцях із будівлями при летовищах в інших містах Румунії, доводить що споруди архітектора К. Драгу є найкращою. За схемою плану будівлю аеропорту в м. Чернівці можна віднести до павільйонного типу.

В палаці соціального забезпеченні з клінікою, який повстав за проєктом Л. Сіліона в 1937 р., якраз запропонований ним тип схеми плану – коридорний в поєднанні із раціонально розміщеними вертикальними комунікаціями і вирішенням функціональних зв'язків, які можна прочитати вже ззовні на фасадах, дозволило автору вдало поєднати дві важливі функції: функцію офісу і медичного обслуговування.

До різних типологічних вирішень за схемою планів, що відноситься до єдиного функціонального типу – обслуговуючих будівель можна виокремити телеграф і пошту Чернівців. І якщо триповерхова будівля телеграфу по вул. Університетській збудована за проєктом К. Нанеску в 1937 році повстала в ніші, з симетричним фасадом, з головним і двома порталами на флангах є явно вираженим загальним типом, то будівля пошти є спорудою із складною схемою плану. Комбінацією коридорного і зального типу, тобто до комбінованого типу. Головний фасад будівлі пошти формує архітектуру вулиці Гагаріна і меморіальний сквер. А тильний фасад, що виходить на колії залізничної станції завершує тильну лінію фасаду вокзалу та обслуговуючих станцію будівель.

Таблиця 3.2.10

Типологія громадських будівель за формою планів

Типи	Лінійні	Кутові	Складної форми	Прямокутні
№ типу	1	2	3	4
Приклади форми планів	Аеровокзал Вул. Чкалова 30	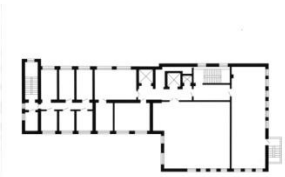 Пошта Вул. Гагаріна 36а	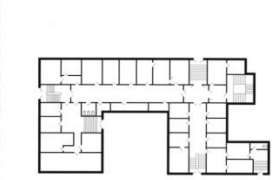 Палац соціального забезпечення із клінікою Вул. Шкільна 6	 Телеграф Вул. Університетська 5
	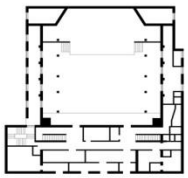 Палац румунської культури Пл. Театральна 3	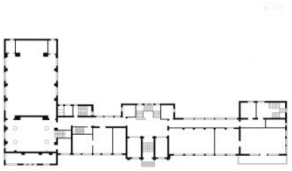 Бурса Іона Ністора Вул. Богомольця 2	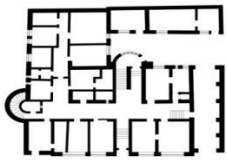 Поліклініка Вул. Л.Українки 11	

Таблиця розроблена автором

Як відзначалося вже в попередніх матеріалах, Будинок Товариства румунської культури та літератури, запроєктований архітектором Х. Крянге, є найкращим і найціннішим архітектурним об'єктом міста Чернівці, доби функціоналізму. Цей будинок своїм головним фасадом прикрашає сучасну Театральну площу міста, паралельно її повздовжньої осі. І хоча до 1940 року був збудований тільки один об'єм функціонально – просторової композиції комплексу, він і зараз виглядає монументальним і водночас завершеним. Естетика фасадів дозволила будинку, не тільки інтегруватися в архітектурне середовище площі, що формувалося десятками років, від межі XIX–XX століть а і виглядати сучасним, сьогодні, на початку XXI ст. І хоча об'єм будівлі є комбінацією різноманітних функцій, домінуюча функція – видовищна, з обслуговуючими приміщеннями, цю будівлю можна віднести до громадських, функція яких спирається на зальну схему плану (див. табл.3.2.10 і табл. 3.2.11).

Таблиця 3.2.11

Типологія громадських будівель за схемою планів

Типи	Коридорні	Павільйонні	Зальні	Комбіновані
№ типу	1	2	3	4
Приклади схем планів	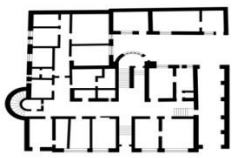 Поліклініка Вул. Л.Українки 11	Аеровокзал Вул. Чкалова 30	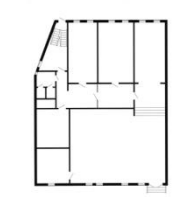 Телеграф Вул. Університетська 5	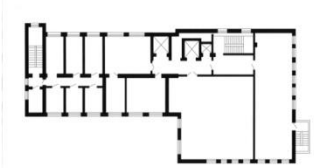 Пошта Вул. Гагаріна 36а
	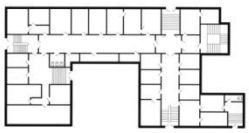 Палац соціального забезпечення із клінікою Вул. Шкільна 6		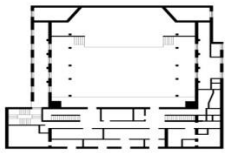 Палац румунської культури Пл. Театральна 3	Бурса Іона Ністора Вул. Богомольця 2

Таблиця розроблена автором

Ще одну типологічну групу функціоналістичних будівель в Чернівцях формують промислові споруди. Це споруди заводу металопрокату та хлібозаводу по вул. Прутська, 8 і вул. Прутська, 6. І хоча таких будівель тільки дві, вони доповнюють конструктивну, структурну, композиційну, архітектурно-будівельну палітру функціоналістичних будівель в цілому. За планувальним рішенням, ці промислові будівлі можна класифікувати наступним чином: завод металопрокату як підприємство у вигляді окремої будівлі, загального і водночас комбінованого типу; а хлібозавод, як підприємство у вигляді просторового комплексу різних будівель амфіладного типу, об'єднаних однією функцією. І перша і друга будівлі формують архітектурний фасад вулиці Прутська. А комплекс хлібозаводу, ще й перехрестя вулиці Прутської із залізницею (див. табл.3.2.12).

Таблиця 3.2.12

Типологія промислових будівель за формою планів

Типи	**Окрема будівля**		**Комплекс будівель**	
№ типу	**1**		**2**	
Приклади форми планів		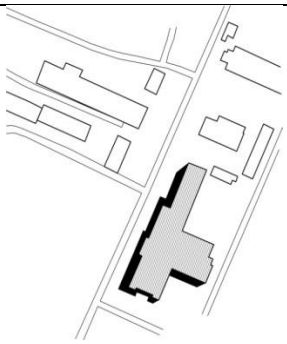		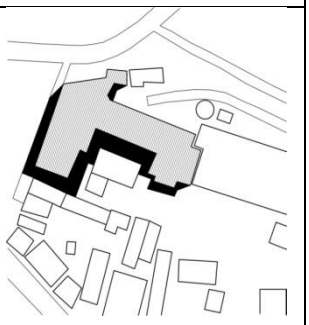
	Загальний вигляд	Форма плану	Загальний вигляд	Форма плану
	Завод металопрокату Вул. Прутська 10		Хлібозавод Вул. Прутська 6	

Таблиця розроблена автором

Узагальнюючи подані вище принципи архітектурно типологічної класифікації функціоналістичних будівель в м. Чернівці, варто зазначити, що всі три названі типологічні групи можна класифікувати також за спільними ознаками. Головними серед яких є:

Перше. Палітра засобів творення архітектури, яка формується з наступних ознак – функціонально-дійових і просторових рішень; архітектурно-естетичне вирішення елементів інтер'єру і екстер'єру.

Друге. Інтеграція і розташування в міському середовищі, формують наступні ознаки – візуальні образи; інтеграція із архітектурою довкілля, архітектурно-планувальний розвиток в середовищі; будинки в нішах, добудови, прибудови, розбудови.

Третє. Композиційні вирішення будівель: симетричні, асиметричні, кутові, лінійні острівці складної форми. Будівлі що акцентують перехрестя, розпочинають або завершують вулиці.

Четверте. Містобудівні – окремі будинки, окремі будівлі з територією довкола; будинки-вставки; колонії особняків, віл; групи; квартали; комплекси; ансамблі.

П’яте. Архітектурно-конструктивні вирішення: використання стовпів – колон, вертикальне чи горизонтальне скління, перекриття по металевих / залізобетонних конструкціях з верхнім освітленням, світлові ліхтарі, монолітні перекриття; комунікації(див. табл. 3.2.13).

Таблиця 3.2.13

Класифікація функціоналістичних будівель і споруд у м.Чернівці

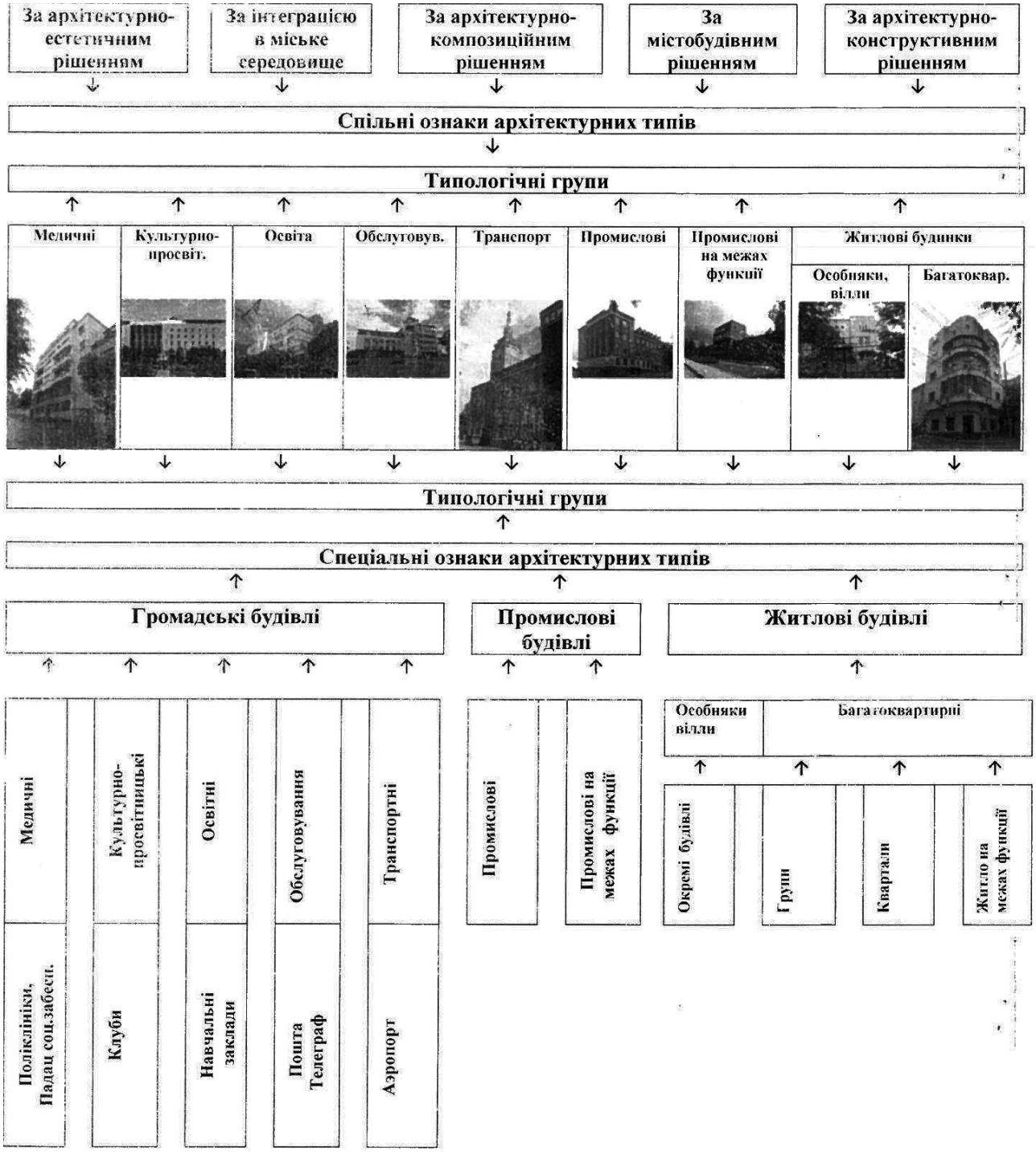

Таблиця розроблена автором

3.3. Архітектурні заходи і засоби творення і оздоблення інтер'єрівфункціоналістичних будівель і споруд в м. Чернівці

Інтер'єри всіх досліджених функціоналістичних будівель м. Чернівці – житлових, громадських, промислових мають тип об'ємно-просторової структури, що складається із внутрішнього простору і зовнішнього об'єму. Зовнішній об'єм досліджених будівель вдало інтегрований в довкілля (і природне, і архітектурне), вдало пов'язаний із внутрішнім простором, а внутрішній простір утворює з окремих приміщень єдине ціле з урахуванням конструктивних, технічних, функціональних і естетичних вимог.

Просторова організація інтер'єрів функціоналістичних будівель має декілька схем. В житлових будівлях переважають секційні і секційно-коридорні схеми. За згаданий період в місті Чернівці не будувалися житлові будинки тимчасового проживання: готелі, інтернати, спальні корпуси пансіонатів, будинків відпочинку, санаторіїв. За винятком гуртожитку при бурсі ім. професора І. Нестора. Всі інші житлові будинки мають характер постійного проживання, одноквартирні і двох-чотирьох квартирні, садибні, блоковані будинки; багатоквартирні малоповерхові і багатоквартирні будинки середньої поверховості: це будинки на вул. Гагаріна 20, вул. 28 Червня 7, вул. Федьковича, 50 і ін.; на вул. Шкільна, 22, вул. Хмельницького 33, вул. Вавілова 4 і ін.

Переважаючими складовими елементами квартир можна назвати наступні – передпокій; кухні (кухні-ніші, робочі кухні, кухні-їдальні); загальні кімнати, загальні кімнати із зоною їдальні; кімнати-кабінети; спальні, санітарно-технічні приміщення. Передпокої мають місце у всіх без винятку квартирах і це не залежить від кількості квартир на поверсі, і кількості кімнат у квартирі. Щодо кухонь то переважають кухні-їдальні, хоча зустрічаються і квартири із кухнями і кухнями-нішами.

Загальні кімнати в планах квартир займають місце або ближче до головного входу в квартиру, або поближче до кухні, іноді осі дверей в ці приміщення співпадають. Площі загальних кімнат не набагато більші від площ спальних приміщень. Спальні кімнати запроєктовані поруч або мають входи в санітарно-

технічні приміщення. Загальні кімнати сполучаються із спальнями або кабінетами як анфіладні рішення, або через передпокої. Є і комбіновані рішення - анфіладні і передпокої водночас.

Санітарно-технічні приміщення в квартирах функціоналістичних будинків проєктувалися переважно двох типів – роздільні приміщення ванни і вбиральні, та поєднанні вбиральні і ванни в одному просторі. І хоча поєднання санітарних вузлів мало б використовуватися в однокімнатних квартирах, в Чернівцях не поодинокі випадки коли в однокімнатних квартирах вбиральні і ванни запроєктовані роздільно. Як це наприклад має місце в однокімнатній квартирі по вул. Пушкіна 11.

Тепер складно говорити про естетику, матеріали і оздоблення квартир в житлових будинках. Все було знищено під час ремонтів в радянську добу, перехідний період і роки незалежності. Але висновок про те як виглядали функціонально-естетичні інтер'єрні рішення квартир можна зробити аналізуючи все те що зберегло автентику – у вхідних вузлах, горизонтальних і вертикальних комунікаціях тощо. Серед елементів, що збереглися в названих вище інтер'єрах є вхідні двері, сходи, огорожі сходів, поручні огорож, підлоги, вітражі на сходах, вітражі у вікнах.

Автентичні вхідні дерев'яні двері з решітками з металу, збереглися в житлових будинках вул. Гагаріна 20, вул. Гете 8, вул. Українська 15, вул. Котляревського 10, 12, вул. Крилова 2, вул. Райса 6(Рис. 3.3.1).

Доповнюють архітектуру головних вуличних фасадів скляні вертикальні вітражі сходових кліток: вул. Бахмацька 7, вул. Крилова 2, 3, 5, 6, 7; вул. Маяковського 38, вул. Саксаганського 2, вул. Смаль-Стоцького 12(Рис. 3.3.2).

Автентичні бетонні сходи з металевою огорожею та дерев'яними поручнями збереглися в житлових будинках по вул. Шкільна 22, вул. Горького 17, вул. Крилова 11, вул. Доброго 15, вул. Райса 2–10, вул. Українська 8, 15, провулок Пушкіна 11, пров. Сковороди 5, пров. Толстого 21(Рис. 3.3.3). А бетонні сходи з металевою огорожею в будинках номер 8,15 по вул. Л. Українки.

а)

б)

в)

г)

Рис. 3.3.1. Автентичні вхідні дерев’яні двері з решітками з металу: а) вул. Гете, 8; б) вул. Райса, 6; в) вул. Українська, 15; г) вул. Крилова, 2. (Фото автора)

а)

б)

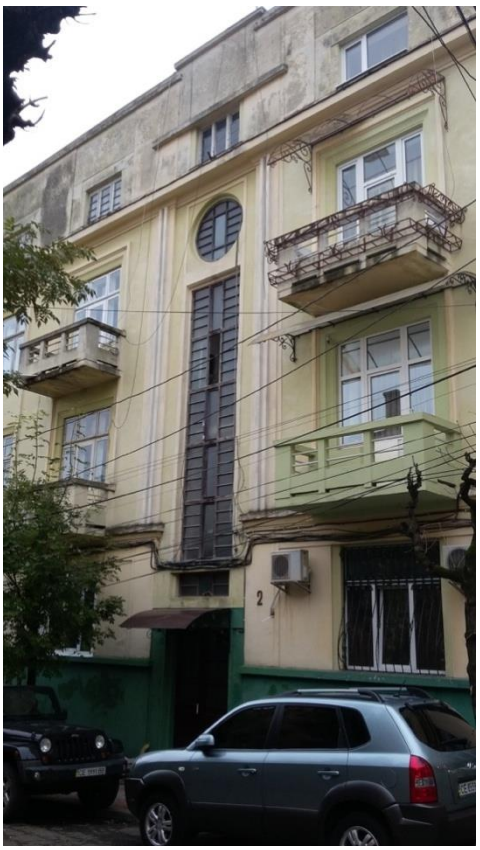

в)

г)

Рис. 3.3.2. Вертикальні вітражі сходових кліток: а) вул. Бахмацька, 7; б) вул. Крилова, 3; в) вул. Саксаганського, 2; г) вул. Смаль-Стоцького, 12.(Фото автора)

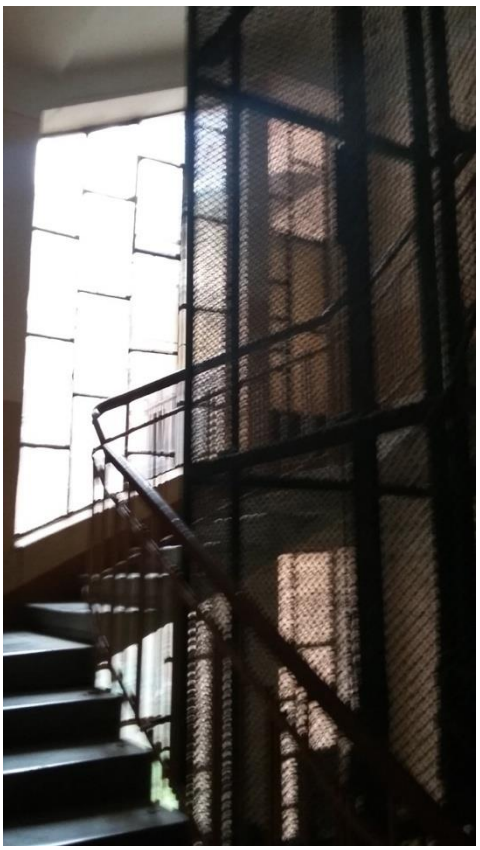

а)

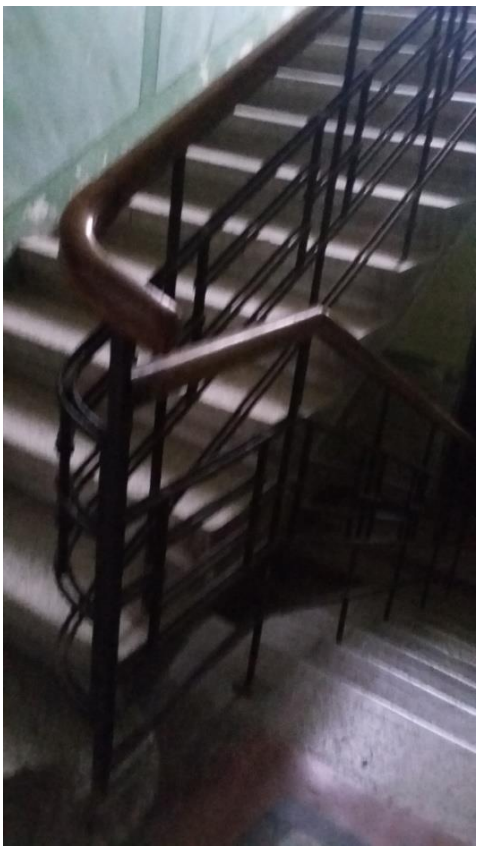

б)

в)

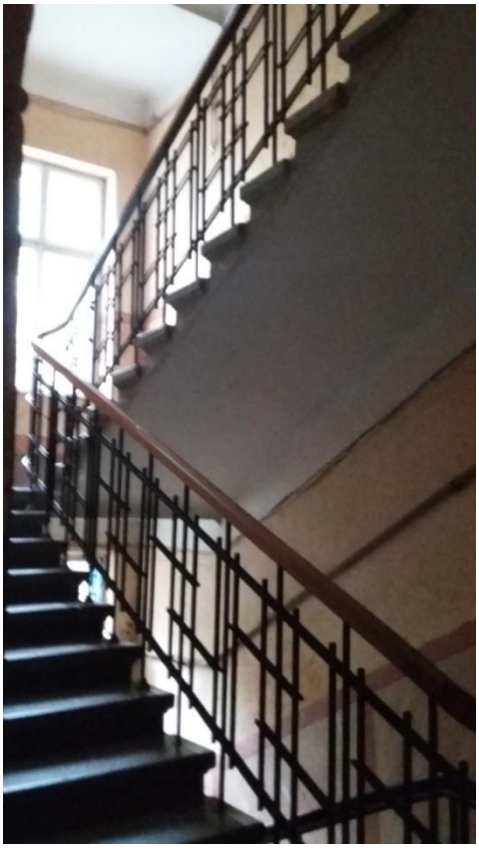

г)

Рис. 3.3.3. Автентичні бетонні сходи з металевою огорожею та дерев’яними поручнями: а) вул. Доброго, 15; б) вул. Райса, 2; в) вул. Шкільна, 22; г) вул. Українська, 15. (Фото автора)

По вул. Сімовича 5 – будинок має бетонні сходи та одну кам’яну фігурну панель з тих, що колись оздоблювали стіну вестибюля (Рис 3.3.4).

Рис. 3.3.4. Будинок по вул. Сімовича, 5 (Фото автора)

Вхідні вузли і горизонтальні комунікації в будинках по вул. Толстого 21,вул. Крилова 11, вул. Доброго 15, вул. Пушкіна 1, вул. Райса 6, 8, 10 мають бетонні наливні кольорові підлоги, на деяких підлогах є малюнки, контури яких виконані з металевої полоси. У вікнах названих будинків по вул. Райса, що освітлюють технічні і допоміжні приміщення збереглися вітражі з кольорового скла.

В деяких житлових будинках є проїзди, деякі проїзди вимощені керамічною плиткою – вул. Шкільна 22, вул. Горького 17,вул. Українська 8. На вул. Сковороди 5 – цокольний поверх використовується як технічні приміщення і гаражі, вул. Толстого 21 – в цоколі магазин і гараж, вул. Університетська 14 – в цоколі торгівля (крамниці), вул. Крилова 2 – в цоколі гараж.

Що стосується просторової організації інтер’єрів громадських функціоналістичних будівель м. Чернівці, то їх можна поділити на наступні основні схеми. Коридорні – це в першу чергу палац соціального забезпечення із клінікою (тепер поліклініка по вул. Шкільна 6, та поліклініка по вул. Л. Українки 11).

В першому випадку простір будівлі організований майже однаковими по розмірам приміщеннями вздовж двох головних коридорів, що строго осями зорієнтовані на вертикальне комунікації – сходи. В другому – вздовж коридорів -

комунікацій запроєктовані різні за розмірами приміщення; осі вертикальних комунікацій зміщені з осей горизонтальних, коридор що запроєктований в глибину будівлі недостатньо освітлений, а кімнати що виходять на південно-західну сторону у відмітках першого і другого поверху освітлюються з корт'ярду. Це викликано тим, що будинок поліклініки архітектором К. Селеджяну запроєктований на складному рельєфі.

До зальної схеми громадських будівель можна віднести палац румунської культури, і будівлю телеграфу по вул. Університетській 5. Вже саме призначення головного простору в палаці румунської культури універсального за функцією комплексу говорить само за себе. Від самого початку архітектором Хоріа Крянга, палац, що зовнішньо виглядає як єдина за функцією будівля, був розділений на дві, функції – культурно-просвітницьку і житлову. В якому комплекс залу – сцени – є головним. В цьому комплексі відбуваються споріднені функціональні процеси – видовища, виставки, культурно-масові заходи. Також як у палаці румунської культури не прочитується з головного фасаду основний простір-зал міського телеграфу, який запроєктував арх. Нанеску, обслуговуючі приміщення якого згруповані в тилу 3-х поверхової будівлі.

Інтер'єр чернівецького аеровокзалу, що був запроєктований ще в 1933 роціможна віднести до павільйонно-загальної схеми організації. В просторово – планувальній структурі якого, можна побачити як з часом будівля, призначення якої було обслуговування еліти, трансформувалося в будівлю, що обслуговує середньостатистичного пасажира. Про це свідчить трансформація павільйонно-зальної схеми центрального приміщення будівлі аеровокзалу-ресторану, на багатофункціональний простір, завданням якого тепер є функції очікування, інформації, забезпечення проїзними документами.

Дві громадські будівлі в м. Чернівці досліджуваного періоду мають комбіновано-диференційовану схему організації структури. Це будівля Пошти по вул. Гагаріна 36 а, та Бурса ім. І. Нестора, тепер медуніверситет по вул. Богомольця. В схемі плану будівля Пошти чітко розділена за функціональними вимогами – на коридорну схему і диференційовану схему, а

також застосовані принципи диференціації і водночас принцип перетікання простору.

А інтер'єр бурси має комбінацію різноманітних вертикальних (сходи) і горизонтальних (коридори, галереї, холи, рекреації) комунікацій, які пов'язують функціональні процеси різноманітних приміщень – залу, класів, кабінетів тощо.

Так само як і інтер'єри житлових будинків, інтер'єри громадських зазнали значних трансформацій. І це була не просто заміна окремих оздоблювальних матеріалів, їх текстур і фактур на інші. Інтер'єри змінювалися також в залежності від ідеологічних уподобань тих політичних формацій , які мали місце в Чернівцях вже в післявоєнні роки. Змінилося пофарбування і тиньки інтер'єрів і екстер'єрів, зазнали змін вітражі для освітлення вертикальних комунікацій (палац соціального забезпечення). Відбулася заміна віконних вітражів (бурса ім. І. Нестора, аеропорт, палац соціального забезпечення). Реальну естетику інтер'єрних рішень можна уявити аналізуючи унікальні фото інтер'єрів деяких приміщень. Наприклад в касовому приміщенні аеропорту ще в 1940 році вхідні скляні двері мали візерунки, підлога була кольоровою із відшліфованого наливного бетону, плоскі колони пілястр мали канелюри, а фасад каси мав металевий каркас заповнений склом.

Архітектура універсального залу бурси формувалася ритмом вертикальних конструкцій-колон і комбінацією балок, і плит перекриття. Балкони поблизу площини екрану вирішеного як сценічний портал, мали металеву огорожу, вікна закривалися вертикальними жалюзями, а підлога була виконана з набірного паркету.

Навіть ця скромна інформація про архітектуру екстер'єрів і інтер'єрів функціоналістичних будівель в м. Чернівці дає підставу надіятися, що в майбутньому ця тема знайде достойне відображення в науково-пошукових працях архітекторів-вчених.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Питання стильового різноманіття є найцікавішим при дослідженні архітектури XX ст. і зокрема міжвоєнного модернізму.

Традиціоналізм, авангард, історизм, модернізм, націоналізм, інтернаціоналізм, локальний та світовий контекст – усе це є назвою відмінностей процесів, що відбувалися у XIX та XX століттях.

На багато питань стильового різноманіття ще необхідно шукати відповіді – наприклад, чи варто більш конкретні та тонкі стилістичні відмінності, що конципірують пошиття "модернізм" та "інтернаціональний стиль" тощо, минати відмінності процесів розвитку архітектури XX століття в залежності від того, в якій державі і з якою ідеологією вони відбувалися тощо.

Як би там не було, але з формального погляду функціоналізм (в СРСР – конструктивізм) став міжнародним стилем, а його розвиток проходив паралельно з розвитком технологій у Світі в цілому.

Всі функціоналістичні будівлі в м. Чернівці можна об’єднати в дві типологічні групи – будівлі зі спільними ознаками архітектурних типів і будівлями зі спеціальними ознаками. Групу зі спеціальними ознаками формують громадські, житлові і промислові будівлі. Найбільша група – житлова.

За типом житла було виокремлено два напрямки – особняки і вілли, та багатоквартирне житло, що в просторі формують окремі будівлі, групи, житлові квартали (а багатоквартирне житло можна ще розділити на соціальне, орендоване та апартаменти). Всі житлові будівлі класифіковані наступним чином – за схемою планів: на секційні і на секційно-коридорні. Секційні рішення переважають. За поверховістю – це 2-3-4 і 5-ти поверхові будинки. За формою планів всі житлові будівлі згруповані у фронтально-лінійні, кутові і квадратної форми. А за кількістю квартир на поверсі згруповані у одну-дві, три-чотири, п’ять і більше. За кількістю кімнат у квартирах – з однією, двома, трьома, чотирма, п’ятьма і більше кімнат. В архітектурних композиціях фасадів переважають симетричні, асиметричні, диференційовані об’єми і диференційовані функціональні елементи.

А за урбаністичним рішенням переважають будівлі, що формують фасади вулиць, акцентують перехрестя; завершують або розпочинають вулиці; створюють ансамблі. За використанням архітектурно-естетичних елементів запропоновано сім типів рішень.

Було обстежено 7 громадських будівель п’яти типів: медичні – поліклініка, палац соціального забезпечення; просвітницькі – клуб румунської культури; освітні – бурса ім. І. Нестора; обслуговуючі – пошта, телеграф; транспортні – аеропорт. За формою планів усі громадські будівлі згруповані у лінійні, кутові, складної форми і прямокутної. А за схемою планів громадські будівлі класифіковані як коридорні.

Промислових будівель було досліджено дві, але вони доповнили конструктивну, структурну, композиційну, архітектурно-будівельну палітру функціоналістичних будівель в цілому.

На початку ХХ ст. складно говорити про естетику, матеріали і оздоблення інтер’єрів квартир в житлових будинках Чернівців в досліджувальний період. Все було знищено під час ремонтів в радянську добу, перехідний період і роки незалежності. При фізичних обстеженнях будівель вдалося віднайти автентичні елементи у вхідних вузлах, горизонтальних і вертикальних комунікаціях і серед них – вхідні двері, сходи, огорожі сходів, поручні огорож, підлоги, вітражі у вікнах сходів. Переважно це бетонні сходи з металевою огорожею, з дерев’яними поручнями, вхідні двері з залишками металевих оздоб і конструкцій, вхідні вузли і горизонтальними наливними кольоровими підлогами, наливні кольорові бетонні підлоги з малюнками, контури яких виконано з металевої полоси тощо.

Інтер’єри громадських будівель в м. Чернівці також зазнали значних трансформацій, але ще і в залежності від ідеологічних уподобань тих політичних формацій, які мали місце вже в повоєнні роки.

Реальну естетику інтер’єрних рішень громадських будівель можна уявити лише аналізуючи поодинокі унікальні фото (інтер’єр касового приміщення аеропорту; архітектуру універсального залу "бурси", що формувалася ритмом вертикальних конструкцій-колон і комбінаторикою балок і плит перекриття).

РОЗДІЛ 4
ПРОПОЗИЦІЯ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПІВ АРХІТЕКТУРНОЇ ТИПОЛОГІЇ ФУНКЦІОНАЛІЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

4.1. Місце функціалістичної складової в архітектурному проєктуванні і практиці сучасних архітекторів України

Архітектура XX століття відзначається різноманітністю та багатогранністю. Вона у надзвичайно швидкому темпі, в порівнянні з іншими історичними періодами, не тільки продукувала нові стилі та стилістичні спрямування, а й революційно змінювала концепцію світових цінностей. Увесь цей період, від самого свого початку, був позначений пошуками творення модерного суспільства, що пропагувало новий спосіб життя і відповідно створювало нову, більш функціональну архітектуру.

Так у статті "What is a Modern Architecture?", виданій у 1946 році у Нью-Йорку, було сформульовано основні принципи архітектури функціоналізму або Міжнародного Стилю, як його називали в Сполучених Штатах, починаючи з 1932 року, після першої світової виставки International Style у Музеї Сучасного Мистецтва під керівництвом Філіпа Джонсона та Генрі Рассела Гічкока. У цій статті, що мала доволі маніфестацій ний характер, було задекларовано: "Наші будівлі відрізняються від будівель минулого тому, що ми живемо в іншому світі. Протягом минулого століття наше середовище значно трансформувалось, великою мірою завдяки науці. Наука не лише змінила наше розуміння комфорту та зручності, а навіть часу й простору і відносин людини до іншої людини, та людини до громади.

Сучасний архітектор – це науковець. Він вивчає свої проблеми в аналітичний спосіб. Не звертаючись до вже колись використаних рішень, а ні до рефлекторного тиражування старих форм та технік, він розвиває багато нових, тестує їх та доводить їх цінність".

Багато уваги було надано змінам, які торкнулися архітектури житла і незважаючи на адаптацію у різних за географією та кліматом країнах мали спільні

підходи до реалізації. "Хороший архітектор мусить дати своєму клієнтові щось більше, ніж просто добрий будинок; він мусить створити сприятливе місце для життя та розвитку сім'ї. Сучасний архітектор не ностальгує за минулим і його будівлями, а вітає як стимулюючі виклики сьогодення в якому ми живемо, так і нові ефективні способи їх вирішення. За останні двадцять років нова автентична архітектура з'явилась у багатьох країнах. Не зважаючи на зрозумілі відмінності, пов'язані з різницею у повсякденному способі життя, клімату та місцевих будівельних матеріалів, ці тисячі нових будівель показують новий здоровий дух. Їх архітектори, часом без усвідомлення цього, поділяють спільну точку зору, свіжу та енергійну.

Великий багатоквартирний будинок – теж не таке давнє досягнення. Завдяки сучасним конструкціям, дешевше стало збудувати багатоквартирний будинок на п'ятдесят сімей, ніж п'ятдесят однородинних будинків. Таким чином не лише економиться на вартості землі, але й утримання будівлі є легше та дешевше.

Будинок набув нової форми тому, що наше повсякденне життя змінилось і вимагає нових зручних умов. Нам подобаються кімнати які є простими та зручними у догляді. Нам подобається відкривати наші вікна, щоб щодня цілодобово отримувати свіже повітря, чого наші попередники всіляко уникали (навіть зашторюючи свої ліжка, не те що вікна). Відкритий план забезпечує максимум повітря, сонячного світла та приватності для спільного простору. Кімнати вже не повинні бути подібними на коробки комірками, а можуть вільно перетікати одна в одну. Відкритий план завжди супроводжується новими конструкціями, які дають архітектору значну свободу у розміщенні стін. Неперервність та текучість простору у сучасній архітектурі, на відміну від вирішення простору у будь-якій архітектурі минулого, є одним із найвизначніших та найбільш приємних елементів сучасних будівель".

У міжвоєнне двадцятиліття архітектура вже не виступає відірвано від оточуючого середовища. Великого значення набули питання гігієни та спорту, а отже людина, її життя, побут, праця мали максимально взаємодіяти з природою. Територія обрана під будівництво тепер теж має неабияке значення. "Прискіплива

увага до ділянки – ухил рельєфу, скелі та дерева, сонце, вітер та ландшафти – можуть значно вплинути на проєктування будівлі так само як і її функція. Не рідко можна зустріти будівлю, де спальні знаходяться на нижньому поверсі, а вітальні зверху, щоб насолоджуватись краєвидом. Останніми роками архітектори приділяли особливу увагу досягненню позитивного поєднання будівлі з її природнім контекстом, чи то завдяки витонченому контрасту чи спорідненої гармонії".

Основним правилом архітектури функціоналізму став вислів Луїса Салівана "Форма відповідає функції". У статті присвяченій розумінню новітньої архітектури XX століття теж знайшлася цитата за цією тематикою: "Для сучасного архітектора, будівля служитиме своїй функції добре, якщо матиме архітектурну форму найбільш відповідну своїй функції. Прямолінійне формальне вираження функції завжди призводить до появи будівель нового виду. Ми живемо не так як наші батьки й діди, і ми не будуємо для тих же цілей що й вони. Таким чином, відверто кажучи, наші будівлі не виглядатимуть як їхні. Якщо архітектор проєктує для ефективного функціонування і дозволяє формі розвиватись природно від своєї функції, його будівля не відображатиме жодної архітектури минулого; її форма буде новою тому, що і функція буде такою. Таким чином, наш спосіб життя є підґрунтям для нашої нової архітектури".

Новий час диктує нові тренди. Архітектура функціоналізму не виглядає сірою, сумною, позбавленою життя. На зміну використанню об’ємних декорацій прийшло застосування різноманітних, часом дуже дорогих, оздоблювальних матеріалів. "Для більшого інтересу та різноманітності, архітектор покладається на текстуру, колір та малюнок різних матеріалів якими він оперує. Деякі архітектори люблять використовувати гладку поверхню скла, хромування та інші поліровані текстури "часу машинної естетики" у проєктуванні нової технологічної елегантності. Останніми роками архітектори все більше захоплюються багатшими та різноманітнішими поверхнями дерева, цегли та каменю – матеріалів настільки давніх скільки і сама архітектура".

Очевидно, що тріада Вітрувія про архітектуру "Міцність, користь, краса" була відправним пунктом для архітекторів різних часів та стилів хоча за візуальними ознаками їх твори були дуже різними. Не були виключенням і зодчі, що почали працювати у міжвоєнний період, а продовжили свою діяльність у другій половині XX століття. У статті датованій 1946 роком вони так охарактеризували це питання: "Понад усе, сучасний архітектор прагне поєднати практичне з прекрасним. У цьому він мало чим відрізняється від великих зодчих минулого. Попри це, сьогодні, наші вимоги щодо практичності, так само як і наше розуміння прекрасного з часом змінились, як завжди. Жива архітектура втілить наше нове ставлення щодо світу в якому ми живемо".

Архітектурний функціоналізм є стилем нового розуміння в архітектурі XX століття, який докорінно відрізняється від усіх попередніх стилів, так як в основі його лежить насамперед раціональність і функціональність. Чи мають сьогодні, у XXI столітті, продовження постулати, проголошені архітекторами минулої доби? До якої спадщини сучасні українські архітектори звертаються, проєктуючи свої об’єкти і які архітектори минулого для них є авторитетами?

Молодий архітектор, ідеолог об’єднання "Група предметів" Влад Голдаковський каже, що сьогодні сучасною архітектурою прийнято називати мистецтво, яке має прямий зв’язок із модернізмом 20-х років. Якщо взяти найяскравіших архітектурних зірок сьогодення, ними виявляться люди, які виросли на традиції модернізму та функціоналізму. У них на полицях стоять книжки з радянського авангарду – Татлін, Родченко, Малевич. Батьками сучасної архітектури є Міс ван дер Рое, Вальтер Гропіус, Ле Корбюзьє. Всі вони – прихильники інтернаціонального стилю, функціоналізму. Їм притаманні чіткі геометричні лінії, максимальна практичність, гладкі поверхні, ліквідація національних мотивів і надлишкового декору. Архітектура індустріальної епохи має повністю відповідати потребам реальності. Ці архітектори минулого визначили стиль на багато десятків років вперед.

Архітектори функціоналізму у своїй творчості звернулися до матеріалів нового зразка, таких як залізобетон, скло, метал тому, що вони краще відповідали

тим задачам, що висунуло суспільство у XX столітті. Цими ж матеріалами, але тільки значно удосконаленими, користувалися провідні архітектори України на межі XX та XXI століть. Але окрім засобів, сучасні українські архітектори активно використовують ідеї запроваджені архітекторами-функціоналістами.

Велика кількість знакових об'єктів Дніпра часів Незалежної України належить Олександру Дольнику. У 1989 році, разом із колегою Ігорем Богдановим, вони покинули стіни "Дніпроцивільпроєкту" і створили власне архітектурне бюро під назвою "Середовище".Маючи багато креативних ідей, вони не могли їх втілювати в державному інституті, де творчість припускалася лише зрідка – при виконанні одного, двох індивідуальних проєктів. Після відходу І. Богданова у 1998-му році, бюро почало носити назву "Dolnik & Co".

Стиль О. Дольника – це дотримання строгих геометричних форм без використання декоративних елементів та стримана кольорова гама. Глухі цегляні стіни з невеликими вікнами або скляними порталами. Усе надзвичайно функціонально, лаконічно та нічого зайвого. Архітектор прагнув того, щоб нові будівлі не пригнічували старої історичної архітектури, але в той самий час і не повторювали її. Сліпе копіювання під старовину О. Дольник з іронією називав "пластиковими яблуками". Кітч сприймав як особисту образу. В інтерв'ю журналу Forbes він сказав: "У більшості бізнесменів нової хвилі ще не зникло з пам'яті відчуття нещодавньої бідності та меншовартості. Звідси мармур, арки, великі за площами та об'ємами будівлі, бутафорські декорації – все це необхідно для того, щоб «мільйонера», не дай Боже, не сплутали с яким небудь невдахою".

Олександр Дольник намагався переосмислити сучасну європейську раціональну архітектуру та створити оригінальні українські проєкти. "Синагога, квартал з хмарочосами та амфітеатром запроєктовані під впливом швейцарського архітектора Маріо Ботта (Церква Івана Хрестителя, Моньо), – так описує творчість О. Дольника архітектурний критик Григорій Ревзін. Сам М. Ботта ще напочатку своєї творчості, навчаючись в Мілані та Венеції, познайомився з Ле Корбюзьє і Луїсом Каном, які справили на нього значний вплив. – Поруч, на березі ріки будинок "Амстердам" – дуже голландський за стилем". Торгівельний

центр "Атріум" сам автор подає як "шана італійському архітектору Альдо Россі" (Рис. 4.1.1).

Рис. 4.1.1. Елітний житловий комплекс "Амстердам" та торгівельно-діловий центр "Атріум" реалізовані О. Дольником у 2007 та 2005 р.р. у Дніпрі. (електронний ресурс)

У торгівельному комплексі "Європа" (Рис. 4.1.2) чітко спостерігається захоплення творчістю відомого архітектора XX століття – Людвіга Міс ван дер Рое та аналогія з Меморіальною бібліотекою ім. М. Л. Кінга у Вашингтоні (Рис. 4.1.3).

Комплекс Каскад-Плаза, реалізований О. Дольником у 2012–13 р.р. (Рис. 4.1.4), нагадує фасади американських хмарочосів початку XX століття (Рис. 4.1.5). Проте у місті Ам'єні, Огюст Перре, піонер у будівництві із залізобетону, побудував у комплексі із залізничним вокзалом вежу – офісний будинок "Вежа Перре" (Рис. 4.1.6), висотою 110 метрів, яка довго рахувалася найвищою будівлею Західної Європи.

Іншим архітектором, що у своїй творчій діяльності сповідує ідеї архітектури функціоналізму є Віктор Зотов, керівник архітектурного бюро Zotov&Co. Він наголошує, що не розуміє архітектуру як окремі будинки, створені виключно фахівцями. На його думку сьогодні необхідно говорити та сприймати середовище через загальний розвиток міста – урбанізм, який виник як наука і активно розвивався саме у XX столітті коли архітектори вийшли за межі проєктування виключно будівель. Саме тоді великого значення набуває навколишня територія, безпосередня ділянка проєктування, внутрішні зелені простори, наявність скверів та парків та зручної комунікації між

різними частинами міста. Проте сьогодні виявляється, що місто змінює не тільки будівельник чи архітектор, його змінює дуже широке коло людей.

Рис. 4.1.2. Торгівельний комплекс Європа. Арх. О. Дольник. 2006 р. Дніпро. (Лотос бетон [електронний ресурс])

Рис. 4.1.3. Меморіальна бібліотека ім. М. Л. Кінга у Вашингтоні. Арх. Людвіг Міс ван дер Рое. 1972 р. (Mark Antony Henderson Martin Luther King Jr Memorial Library [електронний ресурс])

Рис. 4.1.4. Комплекс Каскад-Плаза. Арх. О. Дольник. 2012–2013р. р. Дніпро. (Олександр Шутюкю Декорації успішності [електронний ресурс])

Рис. 4.1.5. Хмарочос WilliamsburghSavingsBank у Нью-Йорку. 1931 р. (Выше крыши – небоскрёбы Нью-Йорка [електронний ресурс])

Рис. 4.1.6. "Башта Перре". Житлова будівля з офісами в Ам’єні.Арх. О. Перре. 1942–51 р.р. (Perret Auguste 1874-1954 [електронний ресурс])

Так, у 2016 р. архітектурним бюро Zotov&Co, на базі попередньо проведеного воркшопу, було запропоновано проєкт розвитку промислового району Теличка. Це 200 гектарів території з дуже великим ресурсом у самому центрі Києва. Колись то була так звана "крайка"– шлях-намисто на схилах Дніпра з далекими краєвидами. На те намисто було наче нанизано найбільш цінний київський зміст – ландшафт, історію, архітектуру. У проєкті ця ідея була окреслена як основна.

Простір запропоновано зробити пішохідним, туристичним, з комфортними велосипедними маршрутами (Рис. 4.1.7). Загальний вигляд району Теличка у проєктній пропозиції дуже споріднений із ідеями розвитку Нью Йорка у кінці XIX та у XX століттях та Мангеттена зокрема.

Рис. 4.1.7. Район Теличка. Київ. 2016 р. Архітектурне бюро Zotov&Co. (Архітектурне бюро Zotov&Co [електронний ресурс])

У 2003 році Віктор Зотов працював з Олегом Дроздовим – ведучим архітектором бюро "Атріум" (місто Харків). Проте одночасно О. Дроздов активно працює з командою у власному бюро Drozdov & Partners, заснованому у 1997 році. Архітектурні об’єкти, запроєктовані цією майстернею теж сповідують естетику міжвоєнного функціоналізму, адаптовану до сучасних будівельних матеріалів та технологій. Так, перепроєктовуючи у 2009 році складську будівлю на сучасний офісний центр в Одесі на вул. Балківській(Рис. 4.1.8), архітектори використали характерний прийом архітектури функціоналізму, де єдиним оздобленням гладкої стіни є ритмічне членування однаковими віконними отворами в горизонтальному та вертикальному напрямку. Такий же підхід використав відомий румунський архітектор Хорія Крянга проєктуючи будівлю Румунського товариства культури у Чернівцях у 1936 році (Рис. 4.1.9).

Проєктуючи багатофункціональний будинок на вул. Ярослава Мудрого у місті Харків архітектори врахували масштаб вулиці, її структуру і тектоніку. Основною структурою будівлі стала решітка, яка підтримує ритмічний ряд, що часто зустрічається у даному міському середовищі. Своїм зовнішнім виглядом об’єкт відповідає традиційним для Харкова цегляним будинкам (Рис.4.1.10). Прийом

використання структурної решітки вже був використаний Італійським архітектором Джузеппе Терраньї у будівлі Casa del Fascio у 1932–1936 р.р. в Комо (Рис. 4.1.11).

Рис. 4.1.8. Офісний центр на вул. Балківській. Одеса. 2009 р. Архітектурного бюро Zotov&Co. (Архітектурне бюро_drozdov_partners. Balkonskaya. [електронний ресурс])
Рис. 4.1.9. Будинок Румунського товариства культури у Чернівцях. 1936 р. Арх. Хорія Крянга. (Театральна площа. [електронний ресурс])

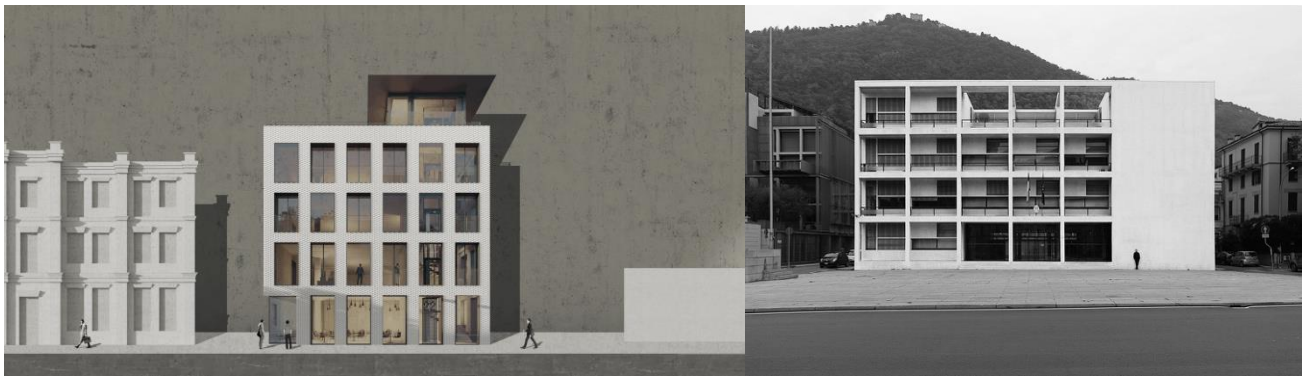

Рис. 4.1.10. Багатофункціональний будинок на вул. Ярослава Мудрого. Харків. 2017 р. Архітектурного бюро Zotov&Co. (Yaroslava Mudrogo [електронний ресурс])
Рис. 4.1.11. Будівлія Casa del Fascio в Комо. 1932–1936 р.р. Арх. Джузеппе Терраньї. (Giuseppe Terragni [електронний ресурс])

Рис. 4.1.12. Багатоквартирні будинки на вул. Глибокій 9 та вул. Зарицьких 5 у Львові. 2013 р. та 2017 р. Архітектурне бюро "Зелемінь". (Фото автора, 2018 р.).

У Львові традиції архітектури фукціоналізму найактивніше продовжують архітектурне бюро "Зелемінь" та "AVR development". Так проєктуючи будинки-вставки на львівських вулицях, які активно розвивалися у міжвоєнний період та мають велику кількість забудови у стилі функціоналізму, архітектори проєктного бюро "Зелемінь" вирішили використати досвід минулих поколінь, адаптувавши його під сучасні технології та будівельні матеріали. Окрім цього, незважаючи на бажання сьогоднішнього інвестора використати усю площу ділянки під забудову та звести немислиму кількість поверхів, творчий колектив відстояв своє бачення такої висоти проєктованого будинку, яка б не перевищувала навколишню забудову. Така концепція та надзвичайно якісне планування помешкань дозволили ново зведеним багатоквартирним будинкам на вулицях Глибокій та Зарицьких (Рис. 4.1.12) отримати статус клубних, що декларують нові стратегії будівництва у історичному середовищі. Це повторює ідеї, задекларовані у світовій архітектурі перед Другою світовою війною, коли якість проєктування та будівництва завжди мали бути на першому місці.

У 1910-х роках до архітектурного бюро "AVR development" звернувся приватний замовник, який хотів невеличкий одноповерховий функціоналістичний будинок на вул. Драгоманова 46 у Львові розбудувати на зразок палаців міської знаті доби історизму, з якою він себе ототожнював. Проте архітектори вирішили виконати свій проєкт у першопочатковому стилі будівлі, активно використовуючи територію ділянки, що знаходилась позаду. Таким чином їм вдалося органічно поєднати середовище внутрішніх просторів проєктованого будинку із природою саду, уникаючи високої поверховості. Інтер’єри теж вдалося витримати у стилі функціоналізму, аргументуючи, що цінність мають не велика кількість орнаментів та ліпнини, а використання дорогих та якісних оздоблювальних матеріалів: скла, металу, дерева (Рис. 4.1.13).

Рис. 4.1.13. Однородинний житловий будинок на вул. Драгоманова 46 у Львові. Архітектурне бюро "AVR development". (Фото автора, 2018 р.).

Рис. 4.1.14. Житловий комплекс «Форум» на вул. Під Дубом 26 у Львові. Архітектурне бюро "AVR development". (Фото автора, 2018 р.).

Житловий комплекс "Форум" на вул. Під Дубом 26 продовжує традиції багатоквартирного житла у Львові, адже його розташовано навпроти житлових блоків для робітників, зведених муніципалітетом міста у кінці 20-х років XX століття на вул. Грекова 8. Незважаючи на дотримання історичної традиції (гладкі стіни з віконними прорізами позбавленими балконів та влаштування внутрішнього двору) сучасні будинки на потребу часу набули більшої поверховості, що недобре позначилося на їхньому сприйнятті у існуючому середовищі (Рис. 4.1.14).

Чернівецький архітектор Олег Пікущенко, починаючи з перших своїх творів, сповідував ідеї архітектури функціоналізму, як найбільш йому близької та зрозумілої. Головними образними пріоритетами об’єктів О. Пікущенка є чітко окреслений геометризм крупних прямокутних об`ємів із контрастуючою круглою чи напівкруглою вставкою. Цей принцип передусім стосується проєктів індивідуальних житлових будинків, починаючи від першого особняка в селі Горилів Сторожинецького району (Рис. 4.1.15), який надзвичайно нагадує віллу родини Мюллерів, побудовану відомим архітектором Адольфом Лоосом у Празі у 1928-30 роках (Рис. 4.1.16).

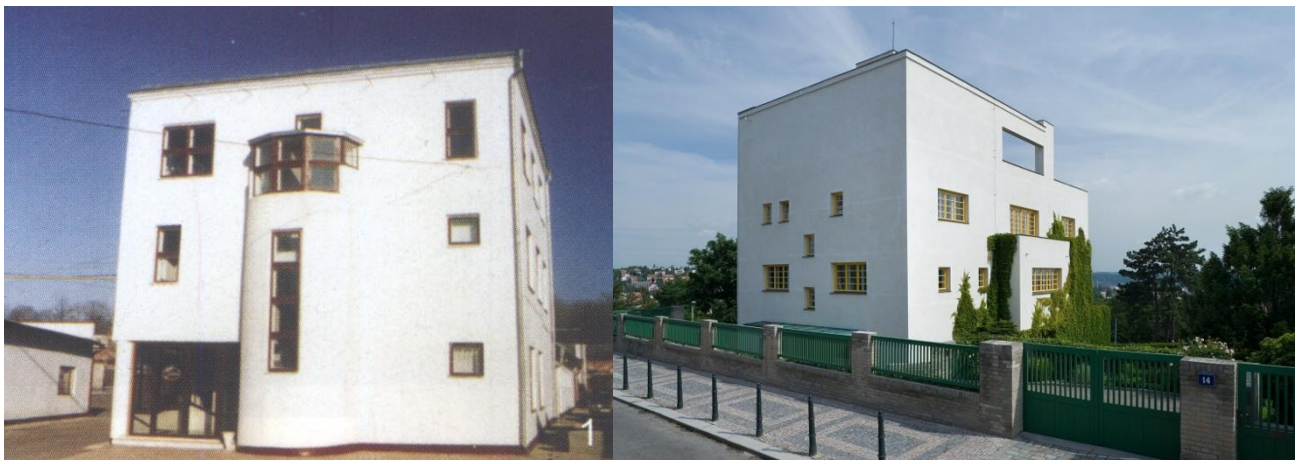

Рис. 4.1.15. Особняк в с. Горилів Сторожинецького району. Арх. О. Пікущенко. (Роман Франків. Архітектурна майстерня Олега Пікущенка. Архітектурний Вісник №4(20), 2003. С.18-21).

Рис. 4.1.16. Будинок Мюллерів у Празі. Арх. А. Лоос. 1928–1930 р.р. (фото автора)

Незважаючи на те, що пройшло вже майже сторіччя, правила прописані архітекторами, що сповідували функціоналізм напочатку ХХ століття досі не втратили своєї актуальності. Публікації кінця 30-х років виглядають свіжо та актуально для сучасних проєктантів. Сьогоднішні українські архітектори активно використовують не тільки стилістику раціональної архітектури, а й підходи до гнучкого планування (мобільні перегородки та вільно перетікаючі простори), намагаються поєднувати інтер'єри з дизайном саду, використовувати великі скляні поверхні, аби пропустити велику кількість сонячного світла у приміщення, пропонувати великі тераси (якщо не в межах верхніх поверхів, то принаймі на нижньому рівні), застосовувати замість декорів та ліпнини дорогі оздоблювальні матеріали для підвищення статусності будинку. Колористика сучасної якісної забудови теж у переважній більшості витримана у білих або ахроматичних тонах з можливістю демонстрації натурального кольору цегли та дерева. Сучасні архітектори черпають своє натхнення у працях своїх попередників ХХ століття, адаптуючи їхні рішення до потреб сьогодення, чи використовуючи їх, як джерело для інспірації, опрацьовуючи власні проєктні рішення.

4.2. Напрямки архітектурної типології функціоналізму, розвиток яких є актуальним в умовах сучасної України

Для визначення, чи є перспективи розвитку напрямків архітектурної типології функціоналізму в м. Чернівці на творення архітектури в сучасній Україні, треба обов'язково знати наступне.

Перше. Оцінку такої архітектури користувачами – мешканцями житлових будинків, дирекцією і працівниками громадських і промислових будівель, тощо.

Друге. Чи знайшли ці напрямки своє місце серед засобів і заходів проєктування в практиці сучасних архітекторів як в м. Чернівці, так і в Україні в цілому. Що можна довести аналізом результатів анкетування перших і других. А також за результатами співбесід із архітекторами-експертами.

Для цього було проведено анкетування мешканців м. Чернівці, що проживають у будинках доби функціоналізму (було розіслано 25 анкет і отримано 13 відповідей); проведено анкетування практикуючих архітекторів І. Коротун, О. Пушкової, О. Кордуняна, І. Кордунян, М. Остапчука, О. Пікущенка, Л. Вандюк, В. Тимофтія, Р. Пивнюка, Д. Семенцова з Чернівців; Ю. Джигіля, М. Яціва, Б. Гоя, С. Іванова-Костецького, О. Проскурякова, М. Ягольника, Р. Кубая, І. Копиляка, Д. Яреми зі Львова; Ю. Філіпчука з Червонограду; Н. Савчака з Дублян; О. Коваля з Дрогобича; І. Гордія, О. Головчака з Тернополя (Рис. 4.2.1).

Були опитані наступні експерти – професор В. Проскуряков з питань архітектури театрально-видовищних і культурно-просвітницьких будівель і споруд; професор І. Гнесь з питань архітектури житлових будівель; доцент М. Яцівз питань світла і кольору в архітектурі; Ю. Джигіль і Ю. Серьогін з питань висотного будівництва; архітектор М. Ягольник, професор Л. Каміонка і ін.

Результати анкетного опитування мешканців показало, що переважна більшість з них знайома з феноменом функціоналістичної архітектури – таких 9 респондентів, а тих хто проживає в функціоналістичних будинках, але не знайомі з функціоналістичною архітектурою – тільки 2 особи. Серед усіх опитаних тільки одна особа проживає і працює в будівлях функціоналістичної

архітектури. Про здобутки творців функціоналізму в Україні мешканцям нічого невідомо. Але вони знають імена таких творців в інших країнах Європи і Світу (таких респондентів є 6 осіб). Найчастіше ними названі імена В. Гропіуса і ЛеКорбюзьє, хоча одному респонденту відомий "період функціоналізму" в Чернівцях в XX столітті. Але архітектурно-типологічні здобутки в творчості архітекторів в м. Чернівці цієї доби нікому з опитаних не відомі.

Щодо питань "Які з архітектурно-функціональних рішень є прогресивними і мають перспективу в майбутньому" – 6 респондентів назвали зовнішній архітектурно-естетичний вигляд, а ще два респонденти, крім названого попередниками, додали ще й конструкції і просторове планування.

На питання "Які прогресивні рішення з функціоналістичної архітектури можуть бути використані при архітектурному проєктуванні сучасних українських і світових житлових і громадських об’єктів" – 7 респондентів відповіли –"що можуть використовуватися для творення нових архітектурних типів", 3 респондента додали ще – "використання культурних надбань", 5 – "для можливості трансформації функціонального простору в житлі і громадських будівлях", а 2 респонденти зазначили "пристосування, адаптацію і трансформацію приміщень" (Рис. 4.2.2).

На питання "Чи мав на Вас вплив Ваш архітектурний досвід при виборі житла?" переважна більшість респондентів (9 осіб) відповіли "так", а "ні" – тільки двоє.

На питання "Чи існують у Вас вимоги, які сформувалися під час проживання в будинку з функціоналістичною архітектурою?", 4 респонденти відповіли, що до "параметрів квартири, приміщень"; 3 – до "спільних комунальних просторів"; 6 – до "технічного і технологічного обладнання" і тільки двоє – до "функціонально-просторової організації" (Рис. 4.2.3).

На питання до респондентів "Чи було у Вас бажання змінити Ваш архітектурний простір, будівлю?", 6 відповіли "так, на подібний тому, у якому Ви проживаєте"; 5 респондентів відповіли "так" на варіант відповіді – "не змінювати архітектуру, а тільки обладнання". А відповідь "так", на питання – "на житло або

робочий простір в іншій історичній будівлі або в будівлях іншого стилю" дала тільки одна опитувана особа (Рис. 4.2.4).

Загалом результати анкетування респондентів – мешканців, що проживають в житлових будинках, збудованих в 20-30 роках XX століття, можна оцінити як такі, що підтверджують прогресивність архітектурно-типологічних принципів, за якими вони були спроєктовані. Що у мешканців практично відсутні претензії до їх функціонально-просторової організації, архітектурно-естетичних рішень інтер'єрів і екстер'єрів і тепер, і на початку XXI століття. Що опитані мешканці погоджуються проживати і в майбутньому в будівлях, подібних до тих, в яких проживають тепер, залишаючи незмінною архітектуру, і змінивши тільки обладнання (технічне, технологічне).

Для відповіді на питання, чи мав у свій час вплив архітектурно-типологічний досвід проєктування творців функціоналізму України, м. Чернівці, Європи і Світу, і чи існують в архітектурній палітрі творчих засобів сучасних архітекторів засоби з арсеналу творців функціоналізму і ін., було опитано 10 практикуючих архітекторів з м. Чернівці, 9 зі Львова, по одному з Червонограда, Дублян, Дрогобича і двох з Тернополя. Разом – 25 анкет, на які було отримано 25 відповідей.

Анкетування довело, що практично всім архітекторам в Україні відомі імена, країни, типи будівель, спроєктовані і збудовані піонерами архітектури – творцями функціоналізму. Найчастіше називалися імена Міс ван дер Рое, Вальтера Гропіуса, Луїса Саллівана, братів Весніних, І. Леонідова, К. Мельнікова, Д. Кальмуса і ін.. Серед країн, в яких розвивався функціоналізм, респонденти називали Німеччину, Польщу, Україну, Росію, Румунію, США.

Значно скромнішою виглядала обізнаність респондентів про архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м. Чернівці. Переважно згадувалося ім'я ХоріяКрянга і його всесвітньовідомий об'єкт – Палац румунської культури (таких респондентів, разом із тими, що працюють в м. Чернівці, було 8 осіб).

Рис. 4.2.1. Ареал опитування респондентів-мешканців м. Чернівці (М), практикуючих архітекторів (А) та архітекторів-експертів (Е)

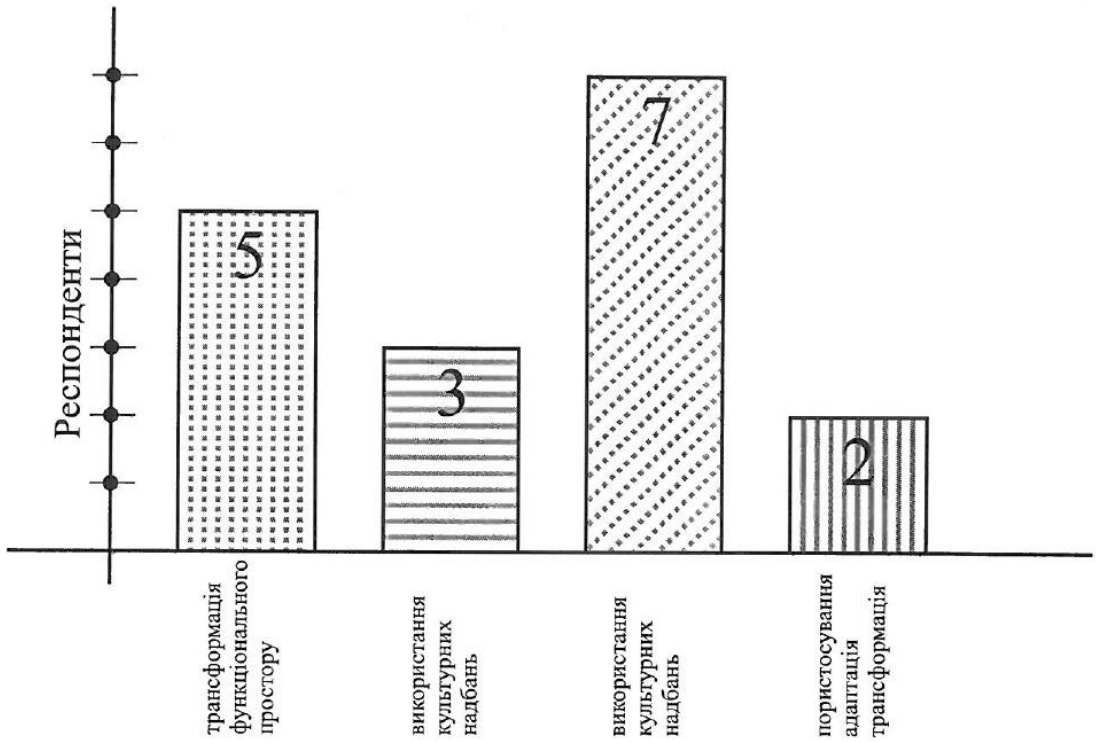

Рис. 4.2.2. Результати відповідей респондентів щодо прогресивності вирішень функціоналістичної архітектури і тих з них, що можуть бути використані при сучасному проєктуванні і будівництві

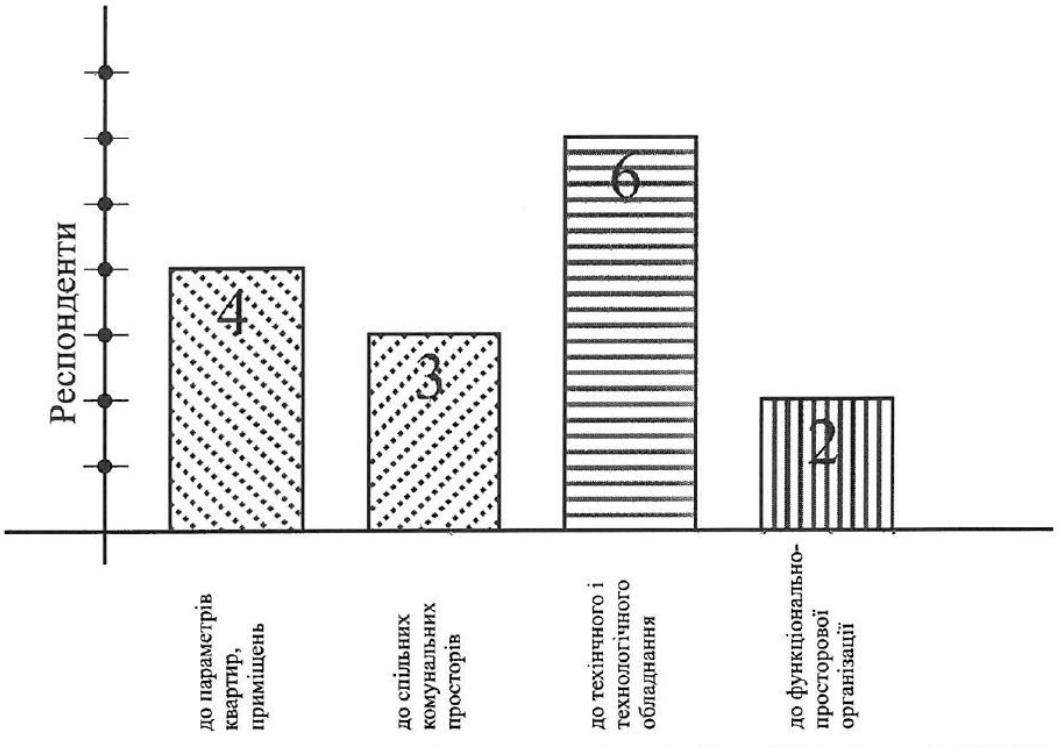

Рис. 4.2.3. Результати відповідей респондентів щодо вимог до функціоналістичної архітектури, які сформувалися проєктування

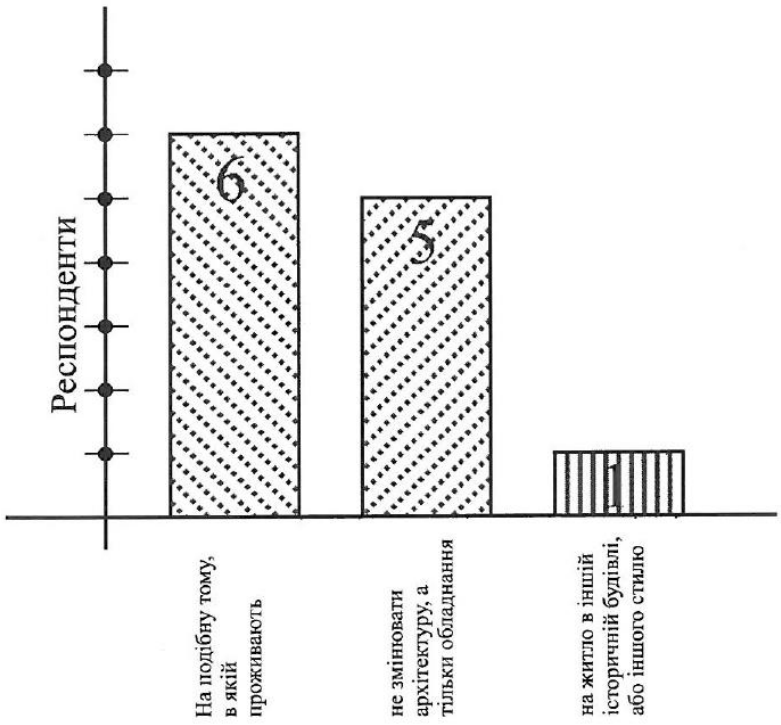

Рис. 4.2.4. Результати опитування респондентів-користувачів житлової функціоналістичної архітектури з питань її заміни на іншу

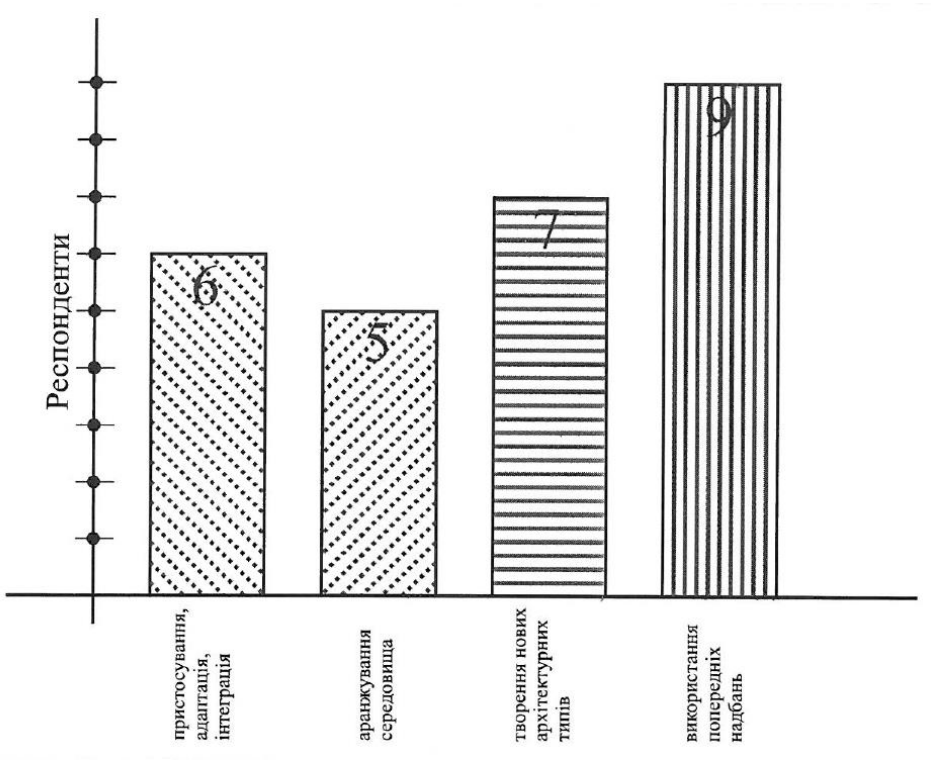

Рис. 4.2.5. Результати опитування респондентів – практикуючих архітекторів щодо архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в Чернівцях, які є прогресивними і тепер, і в майбутньому

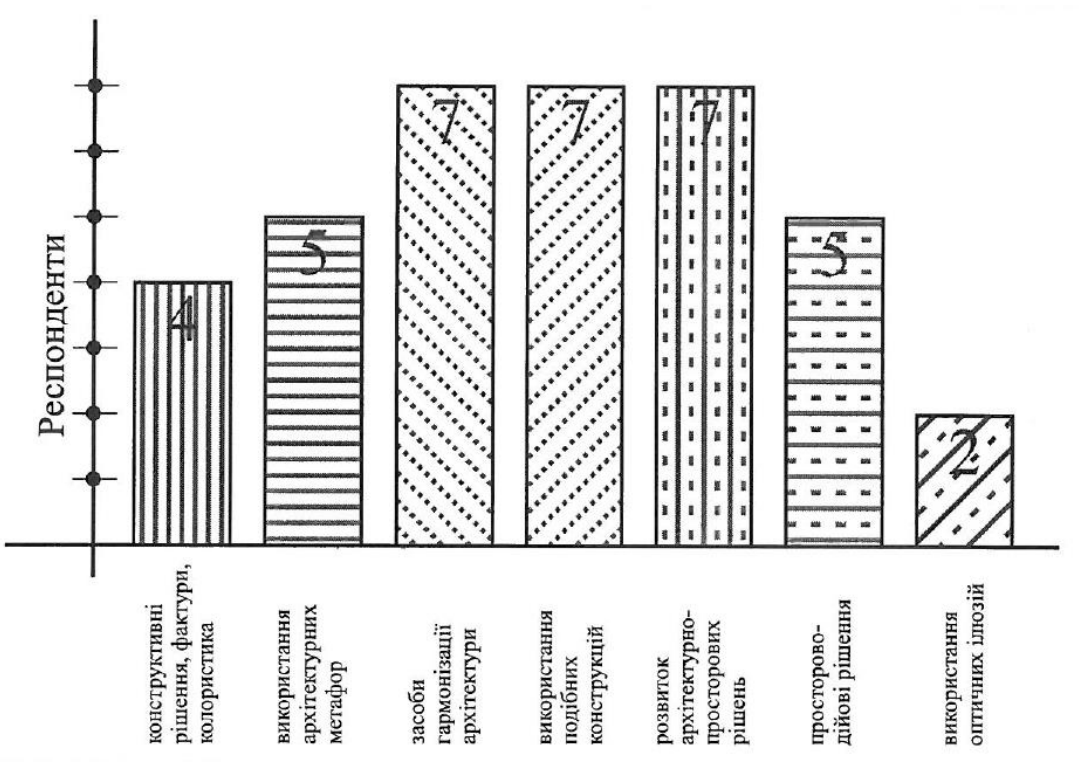

Рис. 4.2.6. Використання пластичний засобів творців функціоналістичної архітектури в м. Чернівців сучасними практикуючими архітекторами України

Щодо архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму, які є прогресивними і мають перспективу в майбутньому: в пристосуванні, адаптації, інтергації "за" висловилося 6 осіб; при трансформації і аранжуванні середовища – 5 осіб; для творення нових архітектурних типів "за" було 7 осіб; а найбільше було за творення нових архітектурних типів – 9 осіб (Рис. 4.2.5).

Також респонденти підтверджували, що названі вище рішення будуть прогресивними при "проєктуванні в історичному середовищі", для "проєктування театрально-видовищних і культурно-просвітницьких будівель", "при проєктуванні інтер'єрів і екстер'єрів будинків і споруд будь-яких типів", для "… творення нових архітектурних стилів", "… для творення сучасних функціональних рішень і конструкцій…" і ін..

На питання до практикуючих архітекторів про використання в їхній творчій палітрі засобів з арсеналу творців функціоналізму в м. Чернівці найбільше підтверджень отримали "засоби гармонізації", "використання подібних конструкцій" та "розвиток архітектурно-стильових рішень" – по 7 підтверджень кожного засобу; по 5 підтверджень отримали "використання архітектурних метафор" і "просторово-дійових рішень". Чотири підтвердження отримали "конструктивні рішення, фактура, колористика" і найменше – 2 – "використання оптичних ілюзій" (Рис. 4.2.6).

На питання до респондентів, чи вплинув на них у свій час досвід відомих творців функціоналізму, більшість відповіла "так".

Щодо питання про бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс, подібний або кращий за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м. Чернівці, "так" висловилося 15 архітекторів-респондентів, а "проти" тільки один.

Узагальнення результатів анкетування архітекторів-практиків, архітекторів-вчених довело, що вони не тільки обізнані з іменами і концепціями архітекторів – творців функціоналістичної архітектури, зокрема в м. Чернівці, але й з заходами і засобами по створенню такої архітектури. І що принципи такої архітектури є актуальними в умовах сучасної України не тільки в Чернівцях і на Буковині, а й в

інших регіонах країни. Що принципи, за якими створювалася архітектурна типологія функціоналізму, можуть мати розвиток в майбутньому.

В бесідах із архітекторами-вченими, експертами в питаннях сучасної архітектурної типології, професорами В. Проскуряковим, І. Гнесем, архітектором Ю. Серьогіним з України, професором Л. Камьонкою з Польщі, доцентами М. Яцівим, Ю. Джигілем, М. Ягольником вдалося не тільки ще ширше висвітлити феномен архітектури доби функціоналізму в м. Чернівці, але й почути їх особисту думку про можливість розвитку принципів творення такої архітектури в сучасній Україні тепер і в майбутньому.

Під час бесіди з професором І. Гнесем – експертом в галузі типології житла, було відзначено, що ідеї архітекторів, що будували в міжвоєнний період житло в Чернівцях на межах функцій, тобто житло багатоквартирне, житло середньої поверховості, також і соціальне з магазинами, майстернями, складами, випереджали свій час. І розвиток таких ідей є реальним і доцільним в умовах сучасної України не тільки тому, що ще й досі в містах переважають будинки і цілі квартали, в яких і надалі відсутні потрібні первичні обслуговуючі функції. Але й тому, що норми і в Україні, і за кордоном вимагають при будівництві житла віддавати 40% новобудови під створення робочих місць. І ясна справа, що і в першому випадку, і в другому, досвід, набутий архітекторами в міжвоєнний період в галузі будівництва житла на межах функцій заслуговує на увагу, вивчення і застосування в сучасних умовах.

В бесіді з Ю. Серьогіним – експертом по висотному будівництву, відзначалося, що в Україні нема зараз потреби будувати надвисотні будівлі в усіх без вийнятку містах, прикриваючись "економічними" і "соціальними" потребами, переважна більшість з яких (а це 90% всіх міст) є історичними, архітектура в яких формувалася сотні років. А досвід архітекторів з Чернівців, яким вдавалося ефектно інтегрувати свою функціоналістичну архітектуру в архітектурне середовище, створене попередниками, і зокрема за рахунок поміркованої поверховості, яка за поодинокими випадками не перевищувала 5 поверхів,що

сьогодні на початку XXI визнано в світі найбільш доцільним (не вище 7 поверхів) для житлових будинків.

Професором В. Проскуряковим – експертом в галузі громадських будівель, під час бесіди були підтримані ідеї, створених в Чернівцях громадських будівель на межах різних за призначенням функцій. Що архітектура таких будівель, а це, перш за все, Палац соціального забезпечення з клінікою, архітектора Л. Сіліона, та Палац румунської культури, архітектурно-просторове рішення якого поєднало видовищні, культурно-просвітницькі, обслуговуючі і житлові функції, архітектора Х. Крянга, є актуальною і в XXI столітті. Професор також підкреслив, що враховуючи недостатній проєктний досвід по створенню таких будівель, узгодженню техніко-технологічних і інших вимог, для реалізації в натуру таких об'єктів буде потрібний певний час. Але починати реальні експерименти можна і зараз.

Також в бесіді з В. Проскуряковим говорилося про те, що викликає зацікавлення можливість будівництва галузевих клубів безпосередньо при або біля закладів праці. Колись в промислово розвинутих країнах так і було. Наприклад, при заводі металопрокату в Чернівцях. Але коли в Радянському Союзі розробляли багатоступеневу систему обслуговування, будівництво галузевих, а особливо при підприємствах, закладів культури було припинено і скеровано на різні типологічні напрямки. Мотив був наступний – для відвідування культурних закладів робітник повинен мати відповідний вигляд і бути відповідно вбраним. Нікому і в голову не приходило, що підприємство мало б мати такий рівень технологій, організації побуту і обслуговування своїх працівників, щоб вони могли після праці одразу отримати можливість відпочинку в усіх можливих формах. Тепер у світі, і зокрема в Україні, досягнуто такий рівень культури, організації, забезпечення трудової діяльності (праці) на підприємствах, що виглядає актуальним проєктування і будівництво культурного обслуговування саме там – в місцях припадання праці, а не там десь в абстрактних місцях. Так побудована організація виробництв в благополучних країнах. І можливо, хоча і

частково, це зробити в Україні. Тут якраз може знадобитися досвід діяльності, організації простору клубу заводу металопрокату по вул. Прутській в Чернівцях.

Архітектор М. Яців, спеціаліст з питань світла і кольору в архітектурі, аналізуючи колористичне вирішення екстер'єрів і інтер'єрів будинків доби функціоналізму в Чернівцях зазначив, що рішення, використані архітекторами-авторами, це не просто пофарбування, кольорові аплікації чи декорування, які існують відокремлено від побудови простору, дійової організації, естетичних традицій, а логічне вираження архітектурно-ритмічних, архітектурно-тектонічних якостей як самої будівлі в кожному окремому проєктному випадку, так і як засіб інтеграції з колористикою міської тканини, в якій відбулося проєктування і будівництво. А також засіб виявлення естетики будівельних матеріалів в архітектурно-естетичному вирішенні об'єктів в цілому із врахуванням історичних і культурних традицій міста і регіону, що може бути корисним в сучасних умовах не тільки в Чернівцях на Буковині, але й в Україні загалом.

Михайло Ягольник, львівський архітектор, в доробку якого є архітектурно-монументальні приклади рішення проєктних завдань, висвітлив питання щодо монументальності функціоналістичної архітектури. З досвіду проєктування і будівництва архітектор Ягольник виокремив три складові їх монументальності.

Перше. Функціоналістична архітектура вирішується або як поодиноке просторове утворення у вигляді фундаментальних об'єктів – кулі, куба, циліндра, паралелепіпеда, або їх комбінацій поміж собою.

Друге. Якщо фасади із віконними і дверними прорізами у функціоналістичних будівлях мають супрематичне вирішення з мінімумом архітектурних деталей, то оздоблення комунікацій – тамбурів, вестибюлів, коридорів, лоджій, сходів, в більшості випадків прикрашені виробами з алебастру, шліфованими підлогами із різноманітними за стилем орнаментами, дерев'яними, мідними, латунними огорожами на сходах, і навіть з деталями з мармуру. Не кажучи вже про естетику текстури, фактури, матеріалів дверей, освітлювальну арматуру, тощо.

Третє. Особливо монументально виглядають, на думку Ягольника, групи, квартали, комплекси функціоналістичних будівель, в яких ефект

монументальності досягається архітектурно-просторовим і архітектурно-композиційним вирішенням, а не засобами декору, модним кольором, електронними віртуальнимизасобами.

Архітектор-вчений професор Л. Каміонка з Польщі під час бесід стверджував, що багато чого з функціоналістичної архітектури і, зокрема, архітектури м. Чернівці, можна віднести до збалансованої архітектури. Супрематизм, мінімалізм, раціоналізм стильових рішень якої дозволяє їй – архітектурі бути ефективно інтегрованою як в природу, так і антропоморфне середовище. В окремих випадках виступати фоном в архітектурно-просторовій тканині міста, в інших – бути акцентами або логічним продовженням усього того, що будувалося в місті десятками і сотнями років.

Підводячи підсумок і узагальнюючи результати анкетування мешканців житлових функціоналістичних будинків, відповідей практикуючих архітекторів і архітекторів-вчених, співбесід з відомими архітекторами – експертами різних архітектурних галузей, можна впевнено сказати, що діяльність творців функціоналізму в м. Чернівці, їх архітектурно-типологічні здобутки в прикладній діяльності є актуальними в широкій жанровій палітрі в умовах сучасної України.Є прогресивними і можуть бути використані в майбутньому.

4.3. Розвиток принципів архітектури функціоналізму у прикладній проєктній діяльності автора дисертації

Для об'єктивізації пропозицій принципів архітектурної типології функціоналізму в Чернівцях, розвиток яких є актуальним в умовах сучасної України, автор зробив ряд проєктних впроваджень. Загалом, пропозиції були впроваджені в 8 різних проєктах – навчальних, пошукових, реальних.

У реальних проєктах автор дисертації у складі творчих колективів розробив "Адміністративну будівлю виробничо-логістичного комплексу в с. Солонка, Львівської області" та проєкт "Реконструкції нежитлових приміщень (колишній кінотеатр "Савой") під кафе по вул. Головній, 35, м. Чернівці".

У пошуковому проєкті "Дизайн архітектури дипломатичного представництва Румунії на вул. Мельника у Львові".

Також принципи архітектури функціоналізму знайшли відображення у навчальних проєктах: "Ревіталізація комплексу навчальних корпусів ЧНУ ім. Ю. Федьковича по вул. Сторожинецькій м. Чернівці", двох проєктах "Житловий будинок по вул. Кобилянської у м. Чернівці" та у проєкті "Арт-комплекс по вул. Ед. Райса, 18а в м. Чернівці".

У проєкті "Адміністративний блок виробничо-складського комплексу в с. Зимна вода Пустомитівського району Львівської області", в якому автор дисертації брав участь у складі творчого колективу, ним було виконане складне завдання проєктного вирішення головного фасаду самої адміністративної будівлі, ідея якого ґрунтувалася і проросла з реалізованої будівлі найвидатнішого румунського архітектора Хорія Крянга, а саме будинку Товариства румунської культури та літератури в Чернівцях. Територія виробничо-складського комплексу в с. Зимна вода під Львовом розташована на захід від межі міста Львова за кільцевою магістраллю. Так сталося, що першим з двох будівель комплексу був спроєктований і збудований виробничий корпус, розміром 200 на 193 метри. І тільки потім було розпочато проєктування і будівництво адміністративної будівлі, головний простір якої мав в плані розмір 200 на 143 метри, і вхідної торцевої частини – 150 на 9 метрів. І хоча до головної будівлі комплексу був

запроєктований зручний під'їзд, сама будівля і її головний фасад вимагали ефектного архітектурного вирішення, що було нелегко зробити, адже "дзеркало" фасаду мало вимір 15–16 метрів у висоту і 143–150 метрів у довжину. Після глибокого ескізування, проєктанти вирішили зупинитися на проєктній пропозиції автора дисертації, що спиралася на ідею архітектора Х. Крянга, використану ним при проєктуванні будинку Товариства румунської культури та літератури. Доповнити горизонтальне вирішення повздовжніх фасадів будівлі, що виходять на сучасну Театральну площу вертикальними архітектурно-конструктивними елементами у вигляді імпостів в місці, де була запроєктована головна функція Товариства – театрально-видовищна і культурно-просвітницька. Тобто універсальний простір зі сценою, залом, кулуарами для виставок, допоміжними приміщеннями, комунікаціями, лоджіями тощо.

У випадку із адміністративною будівлею під Львовом, використання часткового вертикального членування головного фасаду не тільки архітектурно збагатило цю будівлю в цілому, але й виокремило її як головну в виробничо-логістичному комплексі (Рис. 4.3.1).

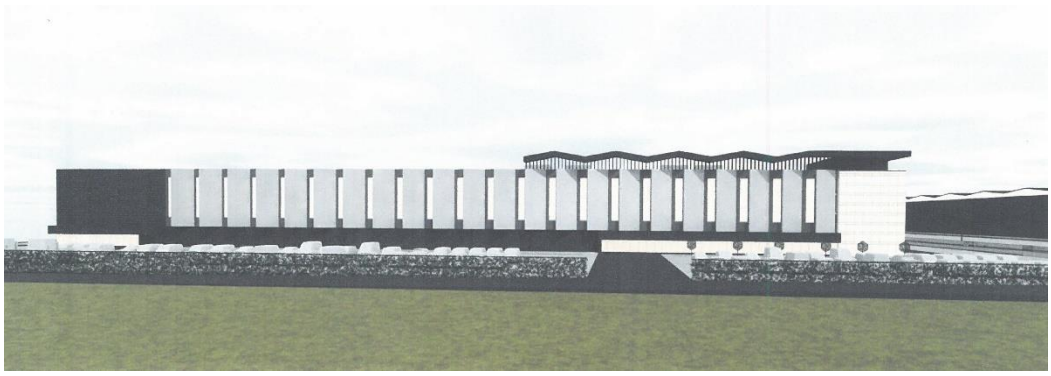

Рис. 4.3.1 Проєкт "Адміністративного блоку виробничо-господарського комплексу в с. Зимна Вода Пустомитівського району Львівської області". (Архів ФОП Гой Б. В.)

Знання автора дисертації, отримані ним при дослідженні житлової і громадської архітектури доби функціоналізму в м. Чернівці і, зокрема, найбільш важливі про житлові будинки на межах функцій (житло з обслуговуванням, громадською функцією), їх форм і схем планів, інформацію про архітектурно-естетичне вирішення фасадів, використання архітектурно-естетичних елементів фасадів, використання конструктивних рішень і будівельно-оздоблювальних

матеріалів в інтер’єрах і екстер’єрах, колористичних рішень, результати анкетного опитування респондентів, користувачів функціоналістичної житлової архітектури, були покладені в основу проєкту "Реконструкція нежитлових приміщень (колишнього кінотеатру "Савой") під кафе" по вул. Головній, 36, м. Чернівці. Керівнику проєктного колективу і автору проєкту архітектору О. Кордуняну, відомому в Чернівцях вже багато років будівлями, що гармонійно впроєктовані в історично сформоване середовище міста на фундаменті отриманих наукових наукових матеріалів, вдалося відновити і продовжити в будинку громадську функцію, додавши до видовищно-історичної ще й функцію кафе. Поновивши просторово-планувальну структуру, що знову розвинута від головного фасаду в глибину будинку в напрямку сцени (місце, де колись був екран кінотеатру). А також збагативши функціонально-дійову палітру не тільки приміщеннями і просторами, потрібними для ефективної роботи кафе, а й зорієнтувавши практично усі місця для гостей закладу вздовж головної історичної функціональної осі тепер, за проєктом, скерованої в напрямку сцени (колишнього екрану) (Рис. 4.3.2).

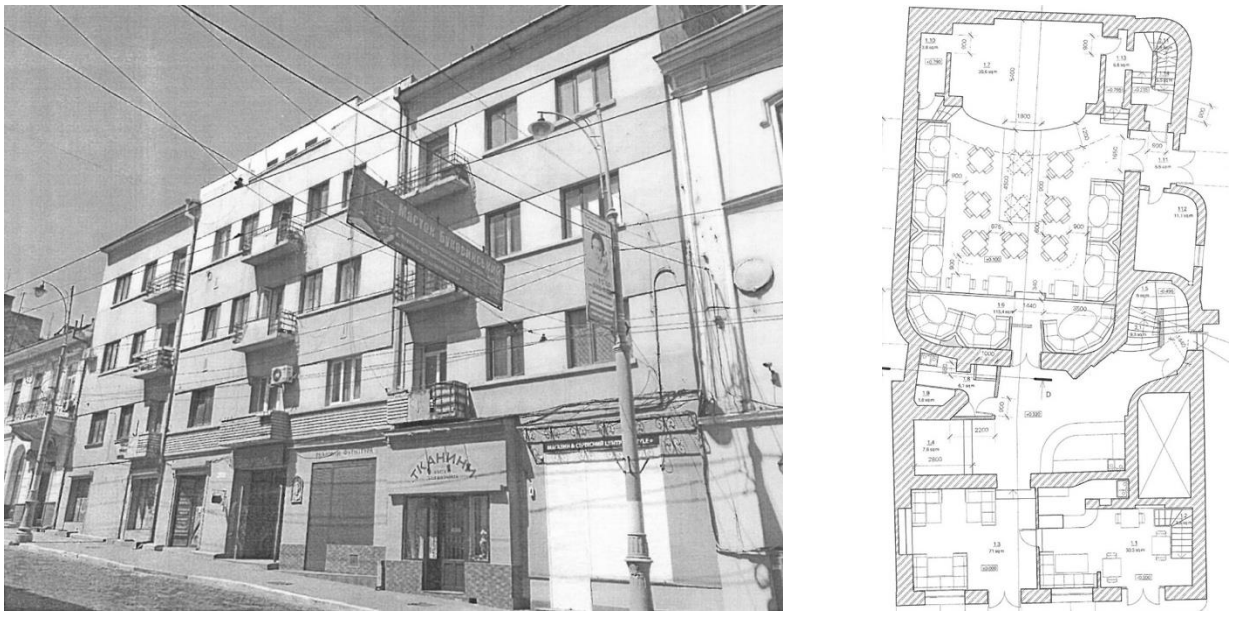

а) б)

Рис. 4.3.2. Проєкт "Реконструкція житлових приміщень (колишнього кінотеатру "Савой" під кафе)" по вул. Головній, 36 в м. Чернівці".
Автор проєкту архітектор О. Кордунянза участі архітектора Р. Юрійчука
а) загальний вигляд будівлі; б) план першого поверху. (Фото з архіву О. Кордуняна).

Пошуковий проєкт "Дизайн архітектури дипломатичного представництва Румунії у м. Львові, в якому автор дисертації взяв участь у складі творчого колективу кафедри дизайну архітектурного середовища НУ "Львівська політехніка" під керівництвом професора В. Проскурякова був виконаний у 2018 р. Цей проєкт став продовженням кафедрою ДАС серії розробок дипломатичних представництв іноземних держав у м. Львові. Як і попередні замовлені кафедрі проєкти консульств королівства Нідерландів проєкт будівлі дипломатичного представництва Румунії мав місце прив'язки під будівництво по вул. Мельника. Недалеко від перехрестя з вул. Коновальця в південно-західній частині міста. Навколо ділянки, що проєктувалася під представництво на другій стороні вулиці у 80-ті XX ст. був збудований комплекс для "великого" тенісу "Спартак", який в часи незалежності змінив спортивну функцію на торгівельно-виставкову. Навпроти комплексу з 30-х рр. збереглася забудова і, зокрема, міськими вілами в стилі функціоналізму. На вибір ділянки під представництво вплинув факт того, що будинок на ній, відомий у Львові як "дім Ендельмана", стояв в руїні і замовники мали намір знести, а на його місці збудувати представництво.

Та керівник проєкту і творчий колектив вибрали інший шлях – не зносити будівлю, а створити комплекс, який складався б з історичного житлового будинку і споруди, яка б несла громадську функцію. Збільшивши і площу, і об'єм фасаду, який мав бути навпроти комплексу, збудованого наприкінці XX ст.,врівноважити архітектуру з правої і лівої сторін вул. Мельника. Оскільки історичний будинок був збудований в стилі львівського функціоналізму, інші складові комплексу автори вирішили запроєктувати близькими до функціоналістичних рішень, вибравши за метафору приклади з румунської функціоналістичної архітектури. Щоб архітектурно-естетичне вирішення комплексу створило синтетичний стильовий образ та вказувало і на просторово-дійову, і на національно-ментальну ґенезу.

В результаті пошукового проєктування був створений синкретичний комплекс дипломатичного представництва Румунії, архітектуру якого сформували

відреставрований будинок вілли (що планувався як міні-готель для представництва) і будівля самого представництва, пов'язаних між собою прозорими галереями над внутрішнім подвір'ям. Саме ці галереї пов'язали будівлю вілли, архітектурна стилістика якої залишилася без змін, із архітектурою преставництва, яка проросла з архітектурних рішень архітектора Октава Діасеску (OctavDiocesku). Серед яких і яхтклуб в Снагове (1930) – як данина професії, пов'язаної з морем, колишнього власника вілли. З тією різницею, що в проєкті були враховані і принципи творців функціоналістичної архітектури в м. Чернівці. А це архітектори Л. Сіліон, К. Селеджяну і навіть Х. Крянга. Наприклад, ідеї по створенню складної просторової структури комплексу Товариства румунської культури та архітектури архітектора Крянга, функціоналі стичну палітру якого розширив житловий блок, підштовхнули авторів до рішення залишити існуючий будинок на ділянці, розвинувши житлову функцію до рівня міні-готелю. А ідеї архітектора Л. Сіліона реалізовані в будівлях Палацу соціального забезпечення з клінікою і будівлі бурси ім. Іона Ністора та архітектора К. Селеджяну в будівлі поліклініки повпливали як на організацію функціональних зон, різних за критерієм доступності; комбінацію комунікацій – коридорів, рекреацій, тамбурів, вестибюлів, сходів і ліфтів, так і на структури різних за функцією приміщень – коміркових, анфіладних, зальних.

В навчальному проєкті "Ревіталізація комплексу навчальних корпусів ЧНУ ім. Ю. Федьковича по вул. Сторожинецькій м. Чернівці" ст. М. Томінець, керівники проф. В. Проскуряков, доц. Б. Гой при участі Р. Юрійчука було вдосконалено планувальне рішення і архітектурно-естетичне вирішення фасадів корпусу №8 і межую чого з ним навчального корпусу, в якому були перепроєктовані фасади таким чином, щоб утворити синкретичний ансамбль з восьмим корпусом. Триповерховий восьмий корпус, загальна площа якого становить майже 1500 м^2, за навальним проєктом був тотально перепланований таким чином, щоб усі головні вертикальні комунікації знаходилися в полі зору викладачів і студентів, починаючи від вхідного вузла. А аудиторії, зали для

малюнку, креслення, комп'ютерні лабораторії, викладацькі приміщення і кабінети своїми вхоами були зорієнтовані на головні горизонтальні комунікації.

Для того, щоб корпуси виглядали більш компактними і високими, їх фасади, за проєктом, були оздоблені вертикальними членуваннями у вигляді комбінації площин, заповнених навісними вітринами, вертикальні ребра яких нагадували ті, які були застосовані Х. Крянга на своєму знаменитому будинку культури в Чернівцях. В місці будинку, де був запроєктований, а потім і збудований видовищний комплекс, головний фасад якого виходить на сучаснупл. Театральну (Рис. 4.3.3).

Рис. 4.3.3. Загальний вигляд корпусу №8 ЧНУ ім. Федьковича з проєкту "Ревіталізація комплексу навчальних корпусів ЧНУ по вул. Старожинецькій м. Чернівці, виконаного ст. М. Томінець під керівництвом професора В. Проскурякова, доцента Б. Гоя і аспіранта Р. Юрійчука. (Архів арх. Юрійчука Р. Д.).

В навчальному проєкті "Житловий будинок по вул. О. Кобилянської в м. Чернівці" ст. О. Офсієнко, керівники проф. В. Проскуряков, доцент Б. Гой, викладач Р. Юрійчук, був розроблений житловий будинок на межах функцій. В будинку, загальною площею 2800 м^2, поверховість якого за проєктом становить 5 поверхів, перший з яких як і за часів функціоналістичної доби, призначений для обслуговуючих функцій. Кут – еркер будинку, як і того, що навпроти – часів функціоналізму, не тільки позначає перехрестя вулиць Кобилянської і Вірменської, вирішені таким чином, що водночас враховують міру будинків сусідів, які були збудовані в різні часи, але які створили гармонійні ансамблі однієї з головних вулиць міста (Рис. 4.3.4).

Рис. 4.3.4. Навчальний проєкт "Житловий будинок по вул. О. Кобилянської в м. Чернівці" виконаний ст. О. Офсієнко. Керівники професор В. Проскуряков, доцент Б. Гой, викладач Р. Юрійчук.(Архів арх. Юрійчука Р. Д.).

Рис. 4.3.5. Навчальний проєкт "Житловий будинок по вул. О. Кобилянської в м. Чернівці", розроблений ст. Ю. Дячук, керівники професор В. Проскуряков, доцент Б. Гой, викладач Р. Юрійчук. (Архів арх. Юрійчука Р. Д.).

Ще в одному проєкті на "Житловий будинок по вул. О. Кобилянської в м. Чернівці" ст. Ю. Дячук, керівниками якого були педагоги з попереднього проєкту, було розроблене рішення житлового будинку на дев’ять квартир, загальною площею 2640 м^2. Перший поверх якого планувався під обслуговуючі функції. Як і в попередньому варіанті, в мінусових відмітках проєктованого будинку мав бути паркінг. І хоча висоту цього будинку можна рахувати

перебільшеною, по відношенню до будинку навпроти, на розі вулиць Кобилянської і Вірменської, стилістика вирішення головних фасадів новобудови підтримує архітектурно-естетичне вирішення будинку доби функціоналізму (Рис. 4.3.5).

Рис. 4.3.6. Загальний вигляд головного об’єму "Арт-комплексу по вул. Е. Райса, 18а в м. Чернівці", виконаного ст. М. Долгою під керівництвом професора В. Проскурякова і консультанта Р. Юрійчука. (Архів арх. Юрійчука Р. Д.).

В проєкті "Арт-комплекс по вул. Ед. Райса, 18а в м. Чернівці", виконаного студентом М. Долгою, під керівництвом професора В. Проскурякова і консультанта Р. Юрійчука, була розроблена пропозиція будівлі для культурно-присвітницьких заходів. І хоча прив’язка нової будівлі виконана в кварталі, поблизу вул. О. Кобилянської, в якому є інші культурні об’єкти, актуальність такого проєктування і будівництва все ще зберігається в місті. За задумом авторів проєктований центр – це не просто набір виставкових залів, кімнат, просторів для сплкування, проведення лекцій, форумів і інших, на 3-х поверхах, загальною площею 1500м^2. А простори з гнучким середовищем, здатним змінювати параметри і функцію в залежності від потреби в організації тих чи інших функцій. На вирішення архітектури мистецького комплексу вплинув той факт, що одна зі сторін вул. Ед. Райса забудована будинками в стилі функціоналізму, що утворили знаковий ансамбль, архітектура якого і вплинула на рішення авторів проєкту

центру використати заходи і засоби творення архітектури громадських будівель міста доби функціоналізму в об’єкті початку XXI ст.

Це можна помітити за архітектурно-композиційним вирішенням фасадів центру, вони асиметричні, з диференціацією об’ємів і функціональних елементів, з підкресленим рішенням горизонтального їх членування і підкресленою домінацією вертикальних об’ємів, в яких запроєктовані сходи, ліфти, підйомники. Так як це було зроблено архітектором Леоном Сіліоном а Палаці соціального забезпечення з клінікою і в бурсі ім. Іона Ністора (Рис. 4.3.6).

В складі творчого колективу архітектурного бліц-конкурсу на кращу проєктну пропозицію по створенню об’єкта архітектури в історичному ареалі м. Чернівці автор дисертації взяв участь в створенні проєкту під гаслом 16181, який став проєктом-переможцем. Основним завданням конкурсу було формування оригінального архітектурного образу головного фасаду проєктованого об’єкта в контексті сформованого історичного середовища в межах історичної забудови по вул.Л. Кобилиці. Використовуючи досвід архітекторів А. Аппенцелле, М. Бреттшнайдера, В. Грекула, В. Флорчича, які вдало розв’язали плани деяких своїх будівель на ділянках зі складною формою і рельєфом, була затверджена ідея творення головного фасаду, як частини фасаду на червоній лінії забудови і другої, відсунутої вглибину ділянки. Фасад на червоних лініях за проєктом мав великі вікна-вітрини, які віддзеркалювали історичну архітектуру новобудови і створювали ілюзію стильової подібності новобудови із архітектурою попередніх років. Цьому сприяло також рішення авторів використати в супрематичній архітектурі головного фасаду деякі елементи ордерів історичних будинків справа і зліва від головної повздовжньої осі фасаду новобудови. Частину фасаду, відсунуту вглибину ділянки, автори навмисно почленували дрібними функціональними елементами (вікна, балкони, пілястри), щоб ця частина фасаду нового об’єкта відповідала масштабу архітектури історичного довкілля (Рис. 4.3.7), (див. Додаток Г).

Узагальнюючи проєктнудіяльність автора дисертації можна констатувати, що в ній було впроваджено і розвинуто архітектурні ідеї архітекторів – творців

функціоналістичної архітектури в м. Чернівці:проєктні рішення житлових і громадських будівель, яких могли б бути актуальними в сучасних умовах з урахуванням нових технологічних досягнень, естетичних уподобань і соціальними вимогами сьогодення.

а)

б)

Рис. 4.3.7. Конкурсний проєкт по створенню будівлі з офісно-житловою функцією по вул. Л. Кобилиці в м. Чернівці під гаслом 16181, в складі творчого колективу якого взяв участь архітектор Р. Юрійчук. 2018 рік.

а) головний фасад будівлі; б) середовищно-естетичне вирішення екстер'єрів будівлі. (Архів арх. О. Кордуняна)

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

Аналіз творчості сучасних українських архітекторів доводить, що вони в своїй прикладній діяльності використовують не тільки покращені будівельні матеріали з палітри функціоналістичних засобів – залізобетон, скло, метали, пластики, а й активно використовують і розвивають ідеї архітекторів-функціоналістів. Такими сучасними творцями безперечно є архітектори О. Дольник, І. Богданов з Дніпропетровська; творчий тандем В. Зотова і О. Дроздова – Київ / Харків; архітектори проєктних бюро "Зелемінь" та "AVRdevelopment" зі Львова; архітектори О. Кордунян і О. Пікущенко з Чернівців тощо.

Так, синагога, квартал з хмарочосами та амфітеатр в м. Дніпропетровськ запроєктовані О. Дольником під впливом швейцарського архітектора Маріо Ботта (церква Івана Хрестителя в Монао), який ще на початку своєї творчості, познайомившись із Ле Корбюзьє і Л. Каном, сповідував їх ідеї. В інших об’єктах О. Дольника – житловому комплексі "Амстердам", торгівельному центрі "Атріум", у торгівельному комплексі "Європа" – чітко спостерігається його захоплення творчістю Альдо Россі, Людвіга Міс ван дер Роє та ін.

Архітектори В. Зотов і О. Дроздов, перепроєктовуючи у 2001 році складську будівлю на сучасний офісний центр в м. Одесі у 2008 році, використали характерний прийом архітектури функціоналізму – вирішення оздоблення гладкої стіни головного фасаду ритмічним членуванням віконними отворами в горизонтальному і вертикальному напрямках. Як це зробив, наприклад, Х. Крянга, створюючи архітектуру будинку Румунського товариства культури в м. Чернівці.

А архітектура будинку в с. Гаврилів архітектора О. Пікущенка надзвичайно нагадує архітектуру вілли родини Мюллерів, побудовану А. Лоосом в 1928-30 роках у Празі.

Для визначення актуальності напрямків архітектурної типології функціоналізму в умовах сучасної України, в дисертації була зроблена оцінка такої архітектури її користувачами, аналізом результатів опитування творців

сучасної української архітектури – практикуючих архітекторів. І узагальненням результатів співбесід з архітекторами-експертами.

Разом це 13 відповідей мешканців м. Чернівці, що проживають у будинках доби функціоналізму; 25 відповідей практикуючих архітекторів з Чернівців, Львова, Червонограду, Дрогобича, Тернополя та сім опитаних архітекторів-експертів з України і Польщі – І. Гнесь, Ю. Джигіль, Л. Каміонна, В. Проскуряков, Ю. Серьогін, М. Ягольник, М. Яців.

Загалом анкетування мешканців, що проживають в житлових будинках 20–30 років XX ст. підтвердило прогресивність архітектури типологічних принципів, за якими вони були спроєктовані, що у власників помешкань відсутні претензії до їх архітектури і на початку XXI століття. Що вони погоджуються проживати в таких будинках і в майбутньому, змінивши тільки технічне і технологічне обладнання.

А узагальнення результатів анкетування архітекторів-практиків, архітекторів-вчених і архітекторів-експертів довело, що вони не тільки обізнані з іменами і концепціями архітекторів-творців функціоналістичної архітектури, зокрема в м. Чернівці, але й з заходами і засобами по створенню такої архітектури. І що принципи такої архітектури є актуальними в умовах сучасної України не тільки в Чернівцях і на Буковині, інших регіонах країни. Що принципи, за якими створювалась архітектурна типологія функціоналізму, можуть мати розвиток в майбутньому.

За результатами дисертаційного дослідження автор зробив впровадження у 8-9 різних проєктів – навчальних, пошукових, реальних, конкурсних. В навчальних проєктах "Ревіталізація комплексу навчальних корпусів ЧНУ ім. Ю. Федьковича по вул. Сторожинецькій в м. Чернівці" ст. М. Гомінець, проєктах "Житловий будинок по вул. О. Кобилянської" ст. О. Офсієнко і ст. Ю. Дячук, в проєкті "Арт-комплекс по вул. Е. Райса, 18а в м. Чернівці" ст. М. Долгої, які були створені під керівництвом проф. В. Проскурякова, доц. Б. Гоя і автора дисертації були використані заходи і засоби творення архітектури житлових і громадських функціональних будівель. А саме: в проєкті навчальних корпусів застосовані

вертикальні ребра, які нагадують ті, що запроєктував Х. Крянга у своєму знаменитому будинку культури.

В проєктах житлових будинків по вул. О. Кобилянської кути будинків у вигляді еркерів позначають перехрестя вул. Кобилянської і Вірменської, а стилістичне вирішення головних фасадів підтримує архітектурно-естетичне вирішення будинків доби функціоналізму.

В проєктах "Арт-комплекс по вул. Е. Райса" підкреслена домінація вертикальних об’ємів, в яких були запроєктовані сходи і ліфти так, як це було зроблено Л. Сіліоном в Палаці соціального забезпечення і в бурсі ім. І. Ністора.

В реальних проєктах, в яких прийняв участь автор дисертації, а це "Реконструкція нежитлових приміщень (колишнього кінотеатру "Савой") під кафе в м. Чернівці", "Адміністративна будівля виробничо-логістичного комплексу в с. Солонка, Львівської області" також були деякі ідеї архітекторів, що творили функціоналістичну архітектуру – Х. Крянга, Л. Сіліона, К. Селеджану – при організації функціоналістичних зон, комбінації комунікацій, використання структур різних за функцією приміщень.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження автором архітектури і теоретичних праць довело, що апологетами функціоналізму слід рахувати Вальтера Гропіуса, Луіса Саллівана – ідеолога "Чиказької школи" , віденського архітектора Адольфа Лооса, фраза якого – функція визначає форму – вплинула на світогляд відомих архітекторів двадцятого століття: Френка Ллойда Райта, Ле Корбюзьє, Людвіга міс ван дер Роє. Концептуальним фундаментом "нового стилю" слід визнати статті Ле Корбюзьє починаючи вже від 1921 року та його пошукові проєкти для Парижу, Буенос-Айресу, Антверпена, Ріо-де-Жанейро, "Плай Обюс" для Алжиру в 1930–1936 роках. Та сформульовані ним п’ять відомих тез закону формотворення будівель із залізобетонними конструкціями. Поступово новий архітектурний рух набув інтернаціональних рис, представники якого вважали основою творення архітектурного образу досконалість функціональної організації будівлі.

2. Узагальнюючи результати діяльності творців функціоналізму в м. Чернівці (дослідивши 100 збудованих житлових будівель, 7 громадських і 2 промислові) автор ствердив, що раціоналістичний (розумний) розвиток румунської архітектури в коротких термінах підняв статус міста Чернівці. Цього вдалося досягти запросивши, архітекторів зі столиці – Х. Крянга, А. Вебера, А. Флемінгера, Г. Кагана, К. Селіджану, К. Драгу, Л.Сіліона, К. Нанеску для проєктування знакових будівель, так і спираючись на місцевих – В. Грегула, В. Флорчича, М. Бреттшнайдера, А. Аппенцелле, І. Каленберга, Г. Брандеса, Я. Єлінека, які проєктували і будували переважно житло.

3. Порівнюючи доробок творців архітектури функціоналізму в м. Чернівці із європейським і світовим архітектурним досвідом автор встановив, що в функціоналістичних будівлях міської тканини присутні і переважають приклади втілення передових ідеї архітектури функціоналізму першої половини (міжвоєнного періоду) ХХ століття. Таких як – довільна асиметричність планувальних рішень; диференціація загального об’єму будівлі; де приміщення з однаковими функціями запроєктовані в окремих групах; простота та

геометричність архітектурних форм; перевага горизонтальних членувань, що підкреслюють стрічкові вікна, стіни-завіси, пласкі дахи; широке використання стандартних будівельних елементів – індустріально виготовлених. Що функціоналістичні будівлі в Чернівцях, за архітектурними якостями рівні будівлям творців Франції, Італії, Нідерландів, Німеччини, Австрії.

4. Всі функціоналістичні будівлі в м. Чернівці, можна розділити на дві типологічні групи за принципами класифікації – будівлі за спільними принципами, і будівлями за спеціальними принципами. Будівлі за спеціальними принципами формують житлові, промислові, громадські. Найбільша група – житлова.

Житло формують два напрямки – особняки і вілли, та багатоквартирне житло, що в просторі міста складають будівлі, групи, житлові квартали (а багатоквартирне житло можна ще розділити на соціальне, орендоване та апартаменти). Всі житлові будівлі класифіковані наступним чином – за схемою планів: на секційні і на секційно-коридорні. Секційні рішення переважають. За поверховістю – це 2–3–4 і 5-ти поверхові будинки. За формою планів всі житлові будівлі згруповані у фронтально-лінійні, кутові і квартальної форми. А за кількістю квартир на поверсі згруповані у одну–дві, три–чотири, п’ять і більше. За кількістю кімнат у квартирах – з однією, двома, трьома, чотирма, п’ятьма і більше кімнат. В архітектурних композиціях фасадів переважають симетричні, асиметричні, диференційовані об’єми і диференційовані функціональні елементи. А за урбаністичним рішенням переважають будівлі, що формують фасади вулиць, акцентують перехрестя; завершують або розпочинають вулиці; створюють ансамблі. За використанням архітектурно-естетичних елементів запропоновано сім типів рішень.

Сім громадських будівель формують п’ять типів: медичні – поліклініка, палац соціального забезпечення; просвітницькі – клуб румунської культури; освітні – бурса ім. І. Нестора; обслуговуючі – пошта, телеграф; транспортні – аеропорт. За формою планів усі громадські будівлі згруповані у лінійні, кутові, складної форми і прямокутні. А за схемою планів громадські будівлі класифіковані як коридорні,

павільйонні, зальні, комбіновані. Промислових будівель було досліджено дві, але вони доповнили конструктивну, структурну, композиційну, архітектурно-будівельну палітру будівель функціоналізму в цілому.

До спільних принципів відносяться архітектурно–естетичні вирішення; інтеграція і розташування в міському середовищі; композиційні вирішення будівель; містобудівні вирішення; архітектурно-конструктивні вирішення.

5. Дослідження творчості сучасних українських архітекторів довів, що вони в своїй прикладній діяльності використовують не тільки покращені будівельні матеріали популярні в добу архітектури функціоналізму– залізобетон, скло, метали, пластик, а і активно використовують і розвивають ідеї архітекторів-функціоналістів. Такими сучасними творцями є О. Дольник, І. Богданов з Дніпра; творчий тандем В. Зотова і О. Дроздова – Київ / Харків; архітектори проєктних бюро "Зелемінь" та "AVR development" зі Львова; архітектори О. Кордунян і О. Пікущенко з Чернівців, тощо. Так О. Дольник дотримувався строгих геометричних форм без використання декоративних елементів, стриманої кольорової гами, прагнув щоби нові будівлі не пригнічували історичної архітектури. Віктор Зотов декларує щоби архітектори вийшли за межі проєктування виключно будівель. У його розумінні архітектурою є все – навколишня територія, ділянка проєктування, зручні конструкції, зелені простори тощо. Разом із О. Дроздовим, В. Зотов сповідує естетику міжвоєнного функціоналізму, адаптуючи до сучасних будівельних матеріалів. Використовують в своїй діяльності ідеї задекларовані в світовій архітектурі перед Другою Світовою війною львівські архітектори.

6. Для визначення напрямків архітектури функціоналізму, розвиток якої є актуальним в умовах Сучасної України, була отримана оцінка такої архітектури, користувачами-мешканцями житлових будівель, сучасними українськими практикуючими архітекторами і експертами, архітекторами-вченими. Для цього було проведено анкетування мешканців Чернівців (розіслано 50 анкет) та опитано 24 практикуючих архітекторів з міст: Чернівці (10), Львів (9), Червоноград (1), Дрогобич (1), Тернопіль (2).

З питань архітектури культурно-просвітницьких житлових будівель; питань висотного будівництва; кольору і світла в архітектурі; інших аспектів були опитані експерти І. Гнесь, В. Проскуряков, Ю.Джигіль, Ю. Серьогін, М. Ягольник, Л. Каміонка. Переважна більшість мешканців, що проживають в житлових будинках 20–30 років підтвердило,що у них відсутні претензії до їх архітектури функціоналізму і на початку XXI століття. Що вони погодилися б проживати в подібних будинках і в майбутньому, обновивши технічне і технологічне обладнання.

Результати опитування архітекторів-практиків і архітекторів-експертів довело, що вони не тільки обізнані з концепціями і засобами творення архітектури функціоналізму, а і використовують їх в створенні своїх проєктів і будов. І, зокрема, наступні: архітектурно-типологічних рішення – творення нових архітектурних типів, пристосування, адаптація, інтеграція; використання пластичних засобів творення – засобів гармонізації, просторово-дійових рішень, конструктивних рішень, фактур, колористики, архітектурних метафор.

7. Досліджені принципи архітектури функціоналізму в м. Чернівці були розвинуті автором в навчальних, пошукових конкурсних і реальних проєктах. В житлових будинках (на межах функції) і їх форм, і схем планів; архітектурно-естетичного вирішення фасадів і їх архітектурних елементів; використання конструктивних рішень і будівельно-оздоблювальних матеріалів в інтер`єрах і екстер’єрах, їх колористичних рішень, фактури і текстури.

Для громадських будівель – організацію функціональних зон; структури різних за функцією приміщень – коміркових, анфіладних, зальних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

НАУКОВІ ДЖЕРЕЛА

1. Абрамюк, І.Г. 2001.Архітектура функціоналізму у зодчестві м. Луцька: тенденції, запозичення, автентика. *Архітектура: вісник НУ "Львівська політехніка"*, 793,с.54–57.

2. Асеев, Ю.С., 1989.*Стили в архитектуре Украины*. К.: Будивэльнык.

3. Бевз, М.В., 2004. *Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України)*. Доктор архітектури. Харків.

4. Біленкова, С.В., 2009.*Архітектура Чернівців XIX – першої половини XX століть*. Видавничий дім "Бурек".

5. Біленкова, С., 2003. Архітектура Чернівців кінця XIX – початку XX ст. (досвід дослідження і класифікації стильових напрямків і тенденцій). В: П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція. Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

6. Біленкова, С.В., Ботушанський В.М., Доброжанський О.В. та ін. 2009. Архітектурна спадщина Чернівців XIX – першої половини XX ст., та проблеми її збереження. В: В.М. Ботушанський, ред. *Чернівці: історія і сучасність*. Чернівці: Зелена Буковина. с. 349-386.

7. Білоконь, Ю.М., 2003. *Еволюційні тенденції в теорії та методології регіонального планування*. Доктор архітектури.Київ.

8. Бірюльов, Ю., 2003.Мистецькі зв'язки Львова та Чернівці у XIX – на початку XX ст. В: П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція.Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

9. Богданова, Ю.Л., 2008. Архітектура міжвоєнного двадцятиліття (1919-1939). В: Ю.О. Бірюльов, ред. *Архітектура Львова: час і стилі. XIII-XXI ст.* Львів: Центр Європи. – С. 524-574.

10. Богданова, Ю.Л., 2004. "Величний Львів" – фантазія реальності чи здійснена химера? *Архітектура: вісник НУ "Львівська політехніка"*, 505,с.164-173.

11. Богданова, Ю.Л., 2006. Стилі та стилістичні спрямування в європейській та львівській архітектурі початку XX століття. *Архітектура: вісник НУ "Львівська політехніка"*, 568, с.108.

12. Богданова, Ю.Л., 2012. Умови виникнення та розвитку модернізму у львівській архітектурі.*Архітектура: вісник НУ "Львівська політехніка"*, 728, с. 41-95.

13. Богданова, Ю., 2003. Шляхетний дар львівських аптекарів – будинок Collegium Pharmaceuticum.*"Аптека Галицька"*, 5 (98), с. 30-31.

14. Богданова, Ю.Л., 2007. Ян Новорита. Архітектура – фах чи покликання? *Архітектура: вісник НУ "Львівська політехніка"*, 585, с. 12-16.

15. Був'є, Ф., 2003. Міський театр в Чернівцях у контексті архітектури Фельнера та Гельмера на коронних землях Австро-Угорської монархії. В.П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція. Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

16. Бунин, А.В., Саваренская, Т.Ф. 1971. *История градостроительного искусства*.Т. 2.Москва:Стройиздат.

17. Бунин, А.В., Саваренская, Т.Ф. 1979. *История градостроительного искусства*. Т. 2.Москва: Стройиздат.

18. Віорал-Чапка, М., 2003. Вплив школи Отто Вагнера на архітектуру Чернівців початку 20-х років XX ст. В: П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція. Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

19. Воронкова, І.С., 2016. *Архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек вищих навчальних закладів України*. Кандидат архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

20. Гнесь, І.П., 2014. *Формування архітектурно-типологічної структури сучасного міського житла в Україні*. Доктор архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

21. Гой, Б.В., 2006. *Архітектура єврейських театрів України. Принципи типології та проєктування*. Кандидат архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

22. Градов, Г.А., 1986. *Город и быт*. М.: Стройиздат.

23. Gropius, *Scope of Total Architecture*, Kettering: East Midland Allied Press, 1956

24. Грушка, Э. *Развитие градостроительства*. Братислава: изд.-во Слов. Акад. Наук.

25. Гуменник, І.В., 2019. *Розвиток архітектурної типології ландшафтних театрів в Україні*. Кандидат архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

26. Гусаков, В.И., Муляр, Л.Х. и др., 1996. *Устойчивое развитие населённых пунктов и обеспечение населения жильём*. Научный доклад к Второй всемирной конференции ООН по населённым пунктам (ХАБИТАТ-2). К.: Ковчег – 95.

27. Jencks, *The Language of Post-Modern Architecture*, New York: Rizzoli, 1977.

28. Зитте, К., 1993. *Художественные основы градостроительства*. Перевод с немецкого Я. Крастиньша. М.: Стройиздат.

29. Іванов-Костецький, С.О., 2001. Футуристичний дизайн як інструмент прогнозування майбутнього. *Архітектура: вісник НУ "Львівська політехніка"*, 793, с. 12-19.

30. Иконников, А.В., 1971. *Мастера архитектуры об архитектуре*. М.: "Искусство".

31. Иконников, А.В. ред., 1973. *Всеобщая история архитектуры в 12 томах*. Том 11: Архитектура капиталистических стран XX в. Москва: Издательство литературы по строительству.

32. Иконников, А.В., 1982. *Зарубежная архитектура от "новой архитектуры" до постмодернизма*. Москва, Стройиздат.

33. Quarmby, *Plastics and Architecture*, New York: Praeger, 1974.

34. Колосок, Б., 2003. Містобудівна спадщина Чернівців.В: П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція. Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

35. Кордунян, О.П., 2009. *Принципи пропорціонування в архітектурних типах громадських будівель і споруд України*. Кандидат архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

36. Кордунян, О.П., 2014. Методика гармонійного пропорціонуванняоб'ємно-просторової структури з урахуванням історично-сформованого середовища на прикладі міста Чернівці. *Архітектура: вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, 793, с. 154-160.

37. Коротун, І.В., 2003. Архітектурні шедеври міста Чернівці. *Львів: Архітектурний вісник*, с. 54-58.

38. Коротун, І., 2003. Етапи розвитку та забудови міста Чернівці. Формування історико-культурної заповідної території.В: П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція. Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

39. Коротун, І.В., 2009. Ансамбль Резиденції митрополитів Буковини архітектора Йозефа Главки, як містобудівний фактор архітектурного розвитку Чернівців.*Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича: збірник наук. статей*, с. 98-105.

40. Коротун, І.В., 2010. Творчість архітектора Йозефа Главки в Чернівцях. КНУБА: *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, с. 435-437.

41. Коротун, І.В., 2014. Основи гармонізації архітектурного середовища. *Архітектура: вісник НУ "Львівська політехніка"*, 793, с. 19-27.

42. Коротун, І.В., 2017. *Архітектурно-містобудівні основи створення буферних зон об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО*. Доктор архітектури.Київ.

43. Крейзер, І., 2004. *Еволюція пластичної мови стилю Ар Деко у вітчизняній архітектурі кінця 20-х–50-х рр. XX ст.* Кандидат архітектури. Харків: ХДТУБА.

44. Криворучко, О.Ю., 2008. *Суть і місце деконструктивізму в архітектурі XX століття*. Кандидат архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

45. Криворучко, Ю.І., 2018. Феномен сакрального розвитку міст та територій (на досвіді України). Доктор архітектури. Київ.

46. Мардер, А.П., 1980. *Металл в архитектуре*. М.: Стройиздат.

47. Мардер, А.П. ред., 1995. *Архітектура. Короткий словник-довідник*. К.: Будівельник.

48. Марусик, Т.В. та Коротун І.В. 2019. *Архітектурне диво Чернівців*. Чернівці: Букрек.

49. Масан, О. та Чеховський, О. 1998. *Чернівці (1408-1998). Нариси з історії міста*. – Чернівці: Місто.

50. Нікірса, М., 2009. Забудова Чернівців: площі, вулиці, споруди, нові мікрорайони, перспектива (1774–2008 рр.).В: В.М. Ботушанський, ред. *Чернівці: історія і сучасність*. Чернівці: Зелена Буковина. с. 307-348.

51. *Новий заповіт*. Апокаліпсис 21.2–22.5.

52. Осиченко, Г.О., 2015. *Методологічні основи формування естетики міського середовища*. Доктор архітектури. Київ.

53. Пасічник, О.С., 2004. *Генеза архітектурної школи Львівської політехніки і внесок її випускників у розвиток архітектури*. Кандидат архітектури. Національний університет"Львівська політехніка".

54. Повстенко, О.І., 1940. Чернівці.*Архітектура Радянської України*, 12, с. 19-24.

55. Проскуряков, В.І., 2002. *Принципи розвитку архітектурної типології українського театру*. Доктор архітектури. Київ.

56. Проскуряков,В., 2003. Феномен міського театру в Чернівцях / В. Проскуряков.В: П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція. Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

57. Проскуряков, В.І., 2004. *Архітектура українського театру. Простір і дія*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”; Срібне слово.

58. Проскуряков, В. та Проскуряков, О., 2005. Театральні споруди як архітектурний феномен у забудові міста (на прикладі Ф. Фельнера, Г. Гельмера, Ф. Кізлера). В: Ю.М.Білоконь, ред., *Досвід та перспективи розвитку міст*

України: наукові дослідження в містобудуванні: зб. наук. праць. К.: ін.-т Діпроміcто,с. 140–162.

59. Проскуряков, В. та Богданова, Ю. Внесок єврейських архітекторів у розвиток функціоналізму у Львові. Даніель Кальмус // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – Харків. – 2003, №3–4. – 2004, №1–2. – С. 254–258.

60. Проскуряков, В. та Гой, Б.2007. *Культурологія єврейського театру в Україні в контексті часу, дії та архітектури*.Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”.

61. Проскуряков, В.І., Гой, Б.В. ред., 2008. *Кафедра дизайну архітектурного середовища: біобібліографічний покажчик.* Львів: Видавництво Львівської політехніки.

62. Проскуряков, В.І., 2014. Кафедра ДАС – тріумф прогресу. Від минулого до майбутнього. *Архітектура: Вісник НУ "Львівська політехніка"*, 793, с. 5-8.

63. Проскуряков, В.І. та Юрійчук, Р.Д., 2017. Попередні результати дослідження принципів архітектурної типології будинків доби функціоналізму в м. Чернівці. На прикладі житла. *Архітектура: Вісник НУ "Львівська політехніка"*.

64. Проскуряков, В. І., 2018. На шляху до архітектурної освіти і професії майбутнього. Кафедрі дизайну архітектурного середовища 15 років. Замість звіту. *Архітектура: Вісник НУ "Львівська політехніка"*, 895.с. 4-10.

65. Проскуряков,О.В., 2009. *Принципи архітектури спілки Ф. Фельнера і Г. Гельмера і їх розвиток в Україні*. Кандидат архітектури. Національний університет"Львівська політехніка".

66. Ragon, *The Aesthetics of Contemporary Architecture*, Neuchâtel: Editions du Griffon, 1968

67.Ragon, *Cities of the future,* Paris: Editions Planète, 1966.

68. Редль, Д., 2003. Між Віднем і Чернівцями: становлення і вплив історичної архітектури австро-угорської монархії.В: П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція. Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

69. Самойлович, В.П., 1999. *Народна архітектура України в ілюстраціях*. – К.: Абрис.

70. Селезінка, В.М., 2002. *Місто моєї любові*. Частина І.Чернівці: Крайова освіта.

71. Селезінка, В.М., 2006. *Місто моєї любові*. Частина ІІ.Чернівці: Крайова освіта.

72. Смоленська, С.О., 2017. *Архітектура авангардного модернізму в Україні: генеза та спадщина*. Доктор архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

73. Стоцько, Р.З., 2008. *Архітектурно-типологічні принципи формування духовних освітніх закладів Української греко-католицької церкви в Україні*.Кандидат архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

74. Сьомочкін, І., 2003. *Чернівецький період творчості Ю.Захарієвича*.В: П. Рихло, ред., *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби*: міжнародна наукова конференція. Чернівці, Україна, 1–4 жовтня 2001. Чернівці: Золоті литаври.

75. Тимофієнко, В.І., 2002. *Архітектура і монументальне мистецтво: терміни та поняття*. К.: вид.-во Інституту проблем сучасного мистецтва, ГоловКиївАрхітектура.

76. Тимофієнко, В.І. ред., 2003. *Історія української архітектури*. Київ: "Техніка".

77. Уреньов, В.П., 1997. *Принципи комплексного архітектурно-планувального формування підприємств громадського харчування*.Доктор архітектури.Київ.

78. Франків,Р., 2003. Архітектурна майстерня Олега Пікущенка. *Львів: Архітектурний вісник*, 4(20), с. 18-21.

79. Хілько, Н.О., 2014. *Шляхи перетворення історичного садибного житла міста Чернівці відповідно до сучасних потреб*.Архітектура: вісник Національного університету "Львівська політехніка", 793, с.121-125.

80. Чепелик, В.В., 2000.*Український архітектурний модерн*. К.: КНУБА.

81. Черкес, Б.С. та Лінда, С.М., 2010. *Архітектура сучасності. Остання третина XX – початок XXI століть*. Львів: Видав. Львівської політехніки.

82. Черкес, Б.С., 2006. *Національна ідентичність в архітектурі громадських центрів столичних міст в умовах ідеологічної детермінації*. Доктор архітектури. Київ.

83. Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича, 1998.*Буковина: історичний нарис.* Чернівці: Золота Буковина.

84. Чучко, М., 2009. Чернівецькі дерев'яні церкви XVIII ст.: історія спорудження, архітектура, доля. В: В.М. Ботушанський, ред. *Чернівці: історія і сучасність*. Чернівці: Зелена Буковина.с. 75-78.

85. Шебек, Н.М., 2013. *Теоретичні основи гармонізації архітектурного середовища*. Доктор архітектури. Київ.

86. Шкодовський, Ю.М., 2007. Методологічні основи екологічної реабілітації архітектурного середовища міста. Доктор архітектури. Харків.

87. Штолько, В.Г., 2000. Академія архітектури в Україні. Відродження. Що далі? *Вісник Української Академії Архітектури*, 6, с. 10-11.

88. Штолько, В.Г. та Авдєєва, М.С., 2007. *Українська Академія Архітектури: персональний склад*. Київ: Видавничий дім А+С.

89. Шулдан, Л.О., 2007. *Принципи архітектурно-типологічного вдосконалення шкільних будівель з врахуванням енергозаощаджування*. Кандидат архітектури. Національний університет "Львівська політехніка".

90. Шулик, В.В., 2008. *Методологічні основи формування рекреаційних систем в Україні*. Доктор архітектури. Харків.

91. Яцина, О.А., 2008. *Архітектурна симфонія Харкова*. Харків: "Колорит", с. 153-154.

92. Bieganski, P., 1972. *U zrodel architektury wspolczesnej*. Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe. Str. 372-381.

93. Bogner, D., 1988. *Friedrich Kiesler. Architekt Maler Bildhaner. 1890-1965*. Wien:Locker Verlag.

94. Bohdanowa, J., 2016. Budynki publiczne i Targi Wschodnie. In:B. Czerkes, A. Szczerski, ed. 2016. *Lwów: miasto, architektura, modernizm*. Wrocław: Wydawnictwo MA, pp. 187-188.

95. Bohdanowa J.,2016.Osiedla, kamienice i mieszkania nowoczesnego Lwowa. In: B. Czerkes, A. Szczerski, ed. 2016. *Lwów: miasto, architektura, modernizm*. – Wrocław: Wydawnictwo MA, pp. 133-169.

96. *Calendarul Glasul Bucovinei*, 1938.

97. Carabela, O., Criticos, M., Carpov, A., Korotun, I. and Olaru, D. 2018.*Chernivtsi. European architecture. Romanian architecture (1860-1940)*. Bucuresti: Simetria.

98. Eisenman, P., Tafuri, M. and Terragni, G., 2003. *Giuseppe Terragni: Transformations, Decompositions, Critiques*. New York: Monacelli Press.

99. Filipchuk, Y., 2017. The architectural creation of theatrical and entertainment centers for children and young as a factor of increasing the attractiveness of cities in Ukraine. The example of the puppet theater in Kropyvnytskyi. *Zabudova na obszarachz urbanizowanych, zagrozonych orastrudnyh*. Kielce: Politechnika Swietokrzyska.

100. Hrsg. v Günter Zamp Kelp u. Julia Lienemeyer, 2007. *Czernowitz tomorrow*. Dusseldorf: inst. Tur Aussenwirtschatt GmbH.

101. Holding, E., 2000. *Staged Architecture: The Work of Mark Fisher (Architectural Monographs, No. 52)*. Wiley-Academy, Chichester, West Sussex.

102. Ianchuk, K.&Klymko, Z., 2015. Conceptual educational projecting as a method of research and development known architecture and art master. *Housing Environment: composition in urban planning*, 14, pp.136-147.

103. International Organization of Scenographers, Theatre Technicians and Theatre Architects, 1987. *Playhouse in Amsterdam: exhibition, catalogue: results international idea competition for architects and others*. Amsterdam: OISTAT Nederland.

104. Klymko, Z., 2016. Wplyw tworczosci scenografa Eugeniusa Lysyka na tworzenie teatralnej I kulturalno-edukacyinej architektury Lwowa. *Architektura zharmonizowana w przestrzeni miasta*. Kielce: Politechnika Swietokrzyska, pp. 56-65.

105. Komar, Ż. & Bohdanova, J., 2014. *Secesjawe Lwowe*. Kraków: Wysoki Zamek.

106. Korotun, I. Chernivtsi and Vienna environment and space at the time of Friedrich Kiesler.

107. Korotun,I.V. & Tsvylyov,V.N., 2007.*Town planning perspectives – the general planning scheme for Chernivtsi*. Institut fur Ausenwirtschaft GmbH. Dusseldorf, Germany,pp. 146-153.

108. Krasilnikov, O., 2017. Perspectives of architectural organization of medical institutions in historically formed universities on example of Lviv Polytechnic National University. *Development in urbanized, endangered and difficult areas*. Kielce: Politechnika Swietokrzyska. Architektura 6, pp. 51-55.

109. Kubinszky, M., 1970.*Adolf Loos – henschelvelag kunst und gesellschaf*. Berlin.

110. Kurrent,F. & Spalt,J., 1988.*Derosterreichische Beitagzum modernen theaterbau*. Architectur Bauforum. Wien I, pp. 63-73.

111. Laszlo, Taschen, 2011.*Modern Architekture*. A-L. Volum1.

112. Laszlo, Taschen, 2011. *Modern Architekture*. A-L. Volum 2.

113. Luminita, M. and Scoffham, E. 1999.*Romanian modernism: the architecture of Bucharest 1920–1940*. MIT Press.

114. Maxwell, R. 1998.*James Stirling, Michael Wilford*.Birkhauser Verlag.

115. Olszewski, A.K., 1967. *Nowa forma w architekturze polskiej 1900–1925*. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

116. Pehnt, W. 1990. Uferpromenaden-Kunstpfade-Gratwanderungen, in: Lampugnani, Vittorio Magnago u.a. (Hg.): *Museums architektur in Frankfurt 1980-1990*. Munchen.

117. Pascal, V., 1928. *Serviciul de sanitate publica in Bucovina*. Gernauti: Glasul Bucovinei.

118. Pfeiffer Bruce Brookc, 1994. *Frank Lloyd Wright*. Koln: Benedikt Tachen.

119. Pevsner,N., 1977. *A History of Building Types*.Princetone University Press.

120. Platz, G., 1927. *Die Baukunst der neuesten Zeit [Modern architecture]*. Propilaen-Verlag.

121. Proskuryakov, V., 1992. Ricerca in Ukraina.*L'Arca*, 57,S. 5-9.

122. Sarnitz, A., 2008. *Architecture Vienna. 700 buildings*. Wien: Springer-Verlag.

123. Sennott, S., 2004. *Encyclopedia of 20th Century Architecture*. Taylor & Francis.

124. Szczerski, A., 2016. Lwów i mapa modernistycznej Europy Środkowo-Wschodnej. In: B. Czerkes, A. Szczerski, ed. 2016. *Lwów: miasto, architektura, modernizm*. Wrocław: Wydawnictwo MA, pp. 9-12.

125. Taylor, J.K., 1979. *The Penguin Dictionary of Theatre*.Penguine book. USA.

126. Tietz, J., 1998. *Historia architektury XX wieku*. Konemann, Koln 1998.

127. Vogt A.M., 1998. *Le Corbusier, the Noble Savage: Toward an Archaeology of Modernism*.The MIT Press.

ІНТЕРНЕТ ДЖЕРЕЛА

128. Архітектурне бюро Zotov&Co, 2018. *Просторовий розвиток території "Нижня Теличка", концепція, 2016.* [online] Режим доступу: <http://zotov.com.ua/telychka> [Дата звернення 10серпня 2019].

129. Архітектурне бюро Drozdov& Partners, 2020. *Balkovskaya*. [online] Режим доступу:<http://drozdov-partners.com/projects/balkovskaya>[Дата звернення 10 лютого 2020].

130. Архітектурне бюро Drozdov & Partners, 2020. *Yaroslava Mudroho* [online] Режим доступу: <http://drozdov-partners.com/projects/yaroslava-mudroho>[Дата звернення 10лютого 2020].

131. Bestwanderlust.com, 2018. *Выше крыши – небоскребы Нью-Йорка*. [online] Режим доступу:<https://bestwanderlust.com/america/usa/neboskreby-nyu-jorka>[Дата звернення 10серпня 2019].

132. Бєглов, В., 2015. *Віктор Зотов*. [online] The Ukrainians.Режим доступу:<https://theukrainians.org/viktor-zotov>[Дата звернення 10серпня 2019].

133. Блог "Глазамиобъектива", 2018. *Про площу Філармонії, Театральну, левів та ще дещо*. [online] Режим доступу: <http://glazamiobektiva.com.ua/puteshestviya/pro-ploshhu-filarmoniї-teatralnu-leviv-ta-shhe-deshho.html>[Дата звернення 09серпня 2019].

134. Buk News, 2013. *З казармою, в якій розташовувалися підрозділи 41-го піхотного полку, пов'язані почуття та переживання героя повісті О. Кобилянської «Земля» (на вікенд)* [online] Режим доступу: <http://buknews.com.ua/page/z-kazarmoyu-v-iakii-roztashovuvalysia-pidrozdily-41-ho-pikhotnoho-polku-poviazani-pochuttia-ta-peregyvannia-heroia-povisti-o-kobylianskoi-zemlia-na-vikend.html> [Дата звернення 11 серпня 2019].

135. Буковина інфо, 2020. *Будинок з левами (Будівля ОДА, колишній Палац юстиції)*. [online] Режим доступу:<https://buktour.icu/chernivtsi/vyznachni-mistsia/pamiatky-chernivtsiv/198-budynok-z-levamy.html>[Дата звернення10лютого 2020].

136. Вікіпедія, 2010. *Вірменська церква в Чернівцях*.[online] Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Вірменська_церква_(Чернівці)#/media/File:Вірменська_католицька_церква_Святих_апостолів_Петра_та_Павла.Jpg>[Дата звернення 10 серпня 2017].

137. Вікіпедія, 2010. *Церква Святої Параскеви Сербської.*[online] Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Церква_святої_Параскеви_Сербської_(Чернівці)#/media/File:Saint_Parascheva_church_in_Chernivtsi,_Ukraine.jpg>[Дата звернення 10серпня 2017].

138. Вікіпедія, 2010. *Це фотографія пам'ятки культурної спадщини в Україні, номеру каталозі конкурсу"Вікі любить пам'ятки":73-101-0234*.[online] Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Німецький_Народний_Дім_у_Чернівцях#/media/File:HerrenGasse_830.jpg>[Дата звернення 10серпня 2017].

139. Вікіпедія, 2011.*Чернівецький художній музей.*[online] Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Чернівецький_художній_музей#/media/File:Чернівецький_художній_музей.Jpg>[Дата звернення 10серпня 2017].

140. Вікіпедія, 2016. *Файл: Держпром 1955.jpg*. [online] (Останнє оновлення 20 липня 2020) Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/w/index.php?curid=654832>[Дата звернення 23 серпня 2020].

141. Вікіпедія, 2017. *Стиль (група)*. [online] Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Стиль_(група)>[Дата звернення 10серпня 2017].

142. Вікіпедія, 2019. *Модернізм (архітектура)*. [online] Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Модернізм_(архітектура)>[Дата звернення 10серпня 2019].

143. Вікіпедія, 2020. *Інтернаціональний стиль*.[online] Режим доступу:<http://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернаціональний_стиль>[Дата звернення 11 серпня 2019.

144. Вікіпедія, 2020. *Константін Бринковяну*[online] Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Константін_Бринковяну>[Дата звернення 09серпня 2017].

145. Вікіпедія, 2020. *La ex-Casa del Fascio di Como*.[online](Останнє оновлення 18 березня 2020) Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Терраньи,_Джузеппе#/media/Файл:Como,_ex_casa_del_fascio_04.JPG>[Дата звернення 21 серпня 2020].

146. Вікіпедія, 2020. *Малевич Казимир Северинович*. [online] Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Малевич_Казимир_Северинович>[Дата звернення 10серпня 2017].

147. Вікіпедія,2020. *Терраньи, Джузеппе*.[online] (Останнє оновлення 18 березня 2020) Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Терраньи,_Джузеппе#/media/Файл:Como,_ex_casa_del_fascio_04.JPG>[Дата звернення 21 серпня 2020].

148. Вікіпедія, 2020. *Чернівецька ратуша*.[online] Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Чернівецька_ратуша>[Дата звернення 10серпня 2017].

149. Гыбина Майя Михайловна, 2015. *Марчелло Пьячентини*[online]Saint Petersburg State University:Actual Problems of Theory and History of Art VII.Режим доступу<http://actual-art.spbu.ru/en/119-tezisy/tezisy-2014/422-interpretatsiya-

klassicheskikh-arkhitekturnykh-tem-v-tvorchestve-marchello-pyachentini.html>[Дата звернення 10серпня 2017].

150. Громов Дмитрий, 2017. *Баухауз, естетика геометрии*. [online]Beatrice Magazine.Режим доступу: <http://beatricemagazine.com/bauhaus-estetica-geometry/>[Дата звернення 21 серпня 2020].

151. Элитный жилой комплекс "Амстердам" [Електронний ресурс] // "Бесплатка". – Режим доступу: URL:https://besplatka.ua/uk/obyavlenie/elitnyi-zhiloi-kompleks-amsterdam-f429bb.– Назва з екрану. – Дата звернення: 11.08.2019.

152. Записки старого Аккермана, 2013. *История аэропорта Четатя-Албэ* / Аккерман. [online] LIVEJOURNAL. Режим доступу:<http://old-akkerman.livejournal.com/16954.html>[Дата звернення 11серпня 2017].

153. Інтернет-газета "Молодий буковинець", 2017. *Про Чернівці в старих фото. Школа № 4*.[online] Режим доступу: <https://molbuk.ua/user_news/122138-pro-chernivci-v-starykh-foto-shkola-4.html>[Дата звернення 10серпня 2017].

154. Информационно-образовательный портал Totalarch, 2020. *Павильон "ЭСПРИ НУВО" (Pavillon de LÈsprit Nouveau), Париж, Франция. 1925.*[online] Режим доступу: <http://corbusier.totalarch.com/pavillon_de_l_esprit_nouveau>[Дата звернення 09серпня 2017].

155. Історичне місто Чернівці громадський портал, 2020.*Польський народний дім*.[online] Режим доступу: <http://fab.cv.ua/cv/heritage/view/182>[Дата звернення 09серпня 2019].

156. Ле Корбюзье | Le Corbusier | Totalarch, 2020. *Павильон "ЭСПРИ НУВО" (Pavillon de L'Esprit Nouveau), Париж, Франция. 1925.* [online]Режим доступу: <http://corbusier.totalarch.com/pavillon_de_l_esprit_nouveau>[Дата звернення 21 серпня 2020].

157. Літераті Тетяна, "Про Захід", 2020. *Міжнародний аеропорт "Ужгород": 90 – літня історія летовища (фото, відео)*. [online]Режим доступу: <https://www.0312.ua/news/2397222/miznarodnij-aeroport-uzgorod-90-litna-istoria-letovisa-foto-video>[Дата звернення 21 серпня 2020].

158. ЛОТОС бетон, 2019. [online] Режим доступу:http://lotosbeton.dp.ua [Дата звернення 09серпня 2019].

159. Макаренко Анна, 2014.*Каким мог бы быть Харьков: соцгород, театр-трансформер и подземные автобаны*. [online] Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/regions/kharkov/esli-by-harkov-ostalsya-stolicey-zdes-mog-vyrasti-socgorod-teatr-transformer-i-podzemnye-avtobany-529831.html>[Дата звернення 22 серпня 2020].

160. Мовчан Андрій, 2011. *Хороший архітектор – не той, хто робить будинки, а той, хто займається суспільним простором*.[online] "СПІЛЬНЕ COMMONS".Режимдоступу:<https://commons.com.ua/en/vlad-goldakovskij-horoshij-arhitek>[Дата звернення 10 серпня 2019].

161. Нина Мищенко. Градообразующая личность. [Електронний ресурс] //Forbes№9, сентябрь 2013.– Режим доступу: URL:http://forbes.net.ua/ magazine/forbes/1357251-gradoobrazuyushchaya-lichnost. – Назва з екрану. – Дата звернення: 10.08.2019.

162. Ніцович Роман, 2020. *Історія кафедри*.[online]Кафедра акушерства та гінекології БДМУ (додипломна освіта). Режим доступу:<http://ag1.bsmu.edu.ua/history>[Дата звернення 10 серпня 2020].

163. Олашин Олег, 2020. *Площа Народна в Ужгороді: історія побудови у фактах*. [online] KISZo. Режим доступу: <https://ua.kiszo.net/2019/11/15/площа-народна-в-ужгороді-історія-побу/>[Дата звернення 22 серпня 2020].

164. Официальный туристический портал Праги. *Музей столичного города Праги – Вилла Мюллера (Müllerova vila)*.[online] Режим доступу: https://www.prague.eu/ru/object/places/493/mullerova-vila [Дата звернення 10 серпня 2019].

165. Перший будинок Чернівецького університету [Електронний ресурс] // Режим доступу:URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/ Перший_будинок_Чернівець-кого_університету.jpg. – Назва з екрану. – Дата звернення: 09.08.2019.

166. Площа Народна (колишній будинок Народної ради, Будівля колишньої чеської жандармерії) [Електронний ресурс] // Режим доступу: URL:http://ungvar.rada-uzhgorod.gov.ua/?p=872.– Назва з екрану. – Дата звернення: 09.08.2019.

167. Рачикова Оксана. *История первого советского небоскреба: в Госпроме работали наркомы, прятались обезьяны и жили лошади*. [online] Vgorode. Режим доступу:<https://kh.vgorode.ua/news/transport_y_ynfrastruktura /144692/>[Дата звернення 22 серпня 2020].

168. Саймова Валерия, 2016. *Итальянский рационализм: архітектура университетского городка La Sapienza*. [online] Интернет-журнал о дизайне и архитектуре BERLOGOS. Режим доступу: <http://www.berlogos.ru/article/ italyanskij-racionalizm-architektura-universitetskogo-gorodka-la-sapienza>[Дата звернення10серпня 2017].

169. Старые фотографи городов, 2019. *Измаил Аэропорт (2 фото)* [online] Режим доступу: <https://www.etoretro.ru/pic189222.htm> [Дата звернення 11 серпня 2019].

170. Театральна площа [Електронний ресурс] //"Буковинв. Інфо." – Режим доступу:URL:http://buktour.info/chernivtsy-ua/attraction-00/squares-00/61-teatralna-ploshcha.html. – Назва з екрану. – Дата звернення: 10.08.2019.

171. Торгово-деловой центр "АТРИУМ" [Електронний ресурс] // 2007–2012 "Аксельрод Эстейт". – Режим доступу:URL:**Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**. – Назва з екрану. – Дата звернення: 10.08.2019.

172. Фейсбук, 2020. *Архітектура Львова.* [online] Режим доступу: https://www.facebook.com/LvivArchitecture/photos/1929-budowa-sanatorjum-m-kasy-chorych-we-lwowie-wykon-firma-henryk-zaremba-i-ska/1745645582331515 [Дата звернення 22 серпня 2020].

173. Фейсбук, 2020. *Uzhhorod Modernism.* [online] Режим доступу: <https://www.facebook.com/uzhhorod.modernism/photos/pcb.1844018612337743/1844015932338011/>[Дата звернення 22 серпня 2020].

174. Шутюк Олександр, 2018. *Декорації успішності*. [online] "Дніпроград". Режим доступу:<http://dniprograd.org/2018/11/26/dekoratsii-uspishnosti_73543>[Дата звернення 10серпень 2019].

175. Шуляр Андрій (переклад), 2019. *Що таке сучасна архітектура?* [online]"Архітектурний самвидав. Теорія сучасної архітектури". Режимдоступу:<http://arch-vydav.blogspot.com/2011/01/1-1946.html>[Дата звернення 10серпня 2019].

Закордонні електронні ресурси

176. BWM Architekten und Partner ZT GmbH, 2020. *Refurbishment of Karl-Marx-Hof. Extensively renovated.*[online] Available at: <https://bwm.at/en/projects/karl-marx-hof/>[Accessed21August 2020].

177. Delcampe, 2020. *Ukraine, Romania, Roumanie, Rumanien-Czernowitz,Cernauti- Bukowina, Bucovina – Universitatea*.[online] Available at: <https://www.delcampe.net/en_US/collectibles/postcards/ukraine/ukraine-romania-roumanie-rumanien-czernowitz-cernauti-bukowina-bucovina-universitatea-477998552.html>[Accessed 15 August 2020].

178. Fundatia Culturala META, 2016. *Creangă, Horia. Comentariu critic*.[online] Available at: <http://www.e-architecture.ro/fisa.php?id=711>[Accessed 15 August 2020].

179. Fundatia Culturala META, 2016.*Photos/Palatul Societăţii „Acţiunea Economică a României”, lângă Biserica Italiană, bd. I. C. Brătianu, Bucureşti, 1920-1925. Image 7 of 9*. [online] Available at: <http://www.e-architecture.ro/fisa.php?id=692>[Accessed 15 August 2020].

180. Lasig.ro, 2013.*Blocul ARO - Asigurarea Romaneasca, ridicat in anii '30 (actualul Patria).* [online] Available at: <https://www.1asig.ro/Blocul-ARO-Asigurarea-Romaneasca-ridicat-in-anii-30-actualul-Patria-articol-2,72,181-46233.htm>[Accessed09August 2017].

181. Luna, 2020. *Hague: Shell Building*. [online] Available at: <https://images.lib.ncsu.edu/luna/servlet/detail/NCSULIB~1~1~104604~175392?qvq=w4s%3A%2Fwho%2FOud%25252C%2BJacobus%2BJohannes%2BPieter%2Fwhat%2

FArchitecture%3Bsort%3AWORKTITLE%2CAGENTSORTNAME%2CIMAGEID%2CTITLETEXT&mi=2&trs=26>[Accessed21August 2020].

182. Messaggero, 2020. *Roma, La Sapienza sforna i "dottori incucina".* [online] Available at: <https://www.ilmessaggero.it/roma/news/universita_la_sapienza_dottori_in_cucina-4471146.html>[Accessed21August 2020].

183. Mi-Lorenteggio, 2020. *Milano. Busta sospetta in tribunale* [online] Available at: <https://www.mi-lorenteggio.com/2019/11/21/milano-busta-sospetta-in-tribunale/97717/>[Accessed21August 2020].

184. Modernesia, 2009. *Martin Luther King Jr. Memorial Library*.[online] Available at:<http://modernesia.blogspot.com/2009/11/martin-luther-king-jr-memorial-library.html>[Accessed09August 2019].

185. Oana Marinache, 2013. *În amintirea arhitectului Horia Creangă*[online] Adevarul Holding. Available at:https://adevarul.ro/news/bucuresti/In-amintirea-arhitectului-horia-creanga-1_52638854c7b855ff56599720/index.html [Accessed09August 2019].

186. Pinterest, 2019. *La Tour Perret, Amiens, France*.[online]PERRET Auguste (1874-1954). Available at:https://www.pinterest.com/pin/308074430742294485 [Accessed9August 2019].

187. Stilurile Art Deco & Modernist,Blog de imagini, 2020. *Aerogară, Cernăuţi.*[online]Available at: <http://artdeco-modernist.blogspot.com/2011/06/palatul-cultural-national-al-romanilor.html>[Accessed 15 August 2020].

188. Stilurile Art Deco & Modernist, Blog de imagini, 2020. *Căminul de ucenici "Ion Nistor", Cernăuţi.* [online]Available at: <http://artdeco-modernist.blogspot.com/2011/05/caminul-de-ucenici-ion-nistor.html>. [Accessed 15 August 2020].

189. Stilurile Art Deco & Modernist,Blog de imagini, 2020. *Casa Asigurărilor Sociale, Cernăuţi.* [online] Available at: <http://artdeco-modernist.blogspot.com/2011/05/casa-asigurarilor-sociale-cernauti.html>[Accessed 15 August 2020].

190. Stilurile Art Deco & Modernist,Blog de imagini, 2020. *Palatul Cultural-Naţional (al românilor), Cernăuţi.* [online] Available at: <http://artdeco-

modernist.blogspot.com/2011/06/palatul-cultural-national-al-romanilor.html>[Accessed 15 August 2020].

191. Stilurile Art Deco & Modernist,Blog de imagini, 2020. *Policlinica Municipală, Cernăuţi.* [online] Available at: <http://artdeco-modernist.blogspot.com/2011/06/palatul-cultural-national-al-romanilor.html>[Accessed 15 August 2020].

192. UCT Media, 2018. *Aeroportul uitat al Constantei. Primulaeroport al orasului, o bijuterieinterbelica care zace in ruina.* [online]Available at: <https://www.uct-media.com/2018/12/aeroportul-uitat-al-constantei-primul.html>[Accessed 09 August 2017].

193. Wikipedia, 2008. *Como: Asilo Sant'Elia*. [online]Available at: <https://it.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Terragni#/media/File:Asilosantelia.jpg>[Accessed 21 August 2020].

194. Wikipedia, 2019. *Giuseppe Terragni*. [online]Available at:<https://de.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Terragni>[Accessed10August 2019].

195. Wikipedia, 2020. *Horia Creangă*. [online] Available at:<https://en.wikipedia.org/wiki/Horia_Creangă>[Accessed10 August 2020].

196. Word Press, 2019. *La Nivelul Ochiului*. [online] Available at:<https://lanivelulochiului.files.wordpress.com/2010/08/blocul-malaxa-burileanu-1.jpg>[Accessed09August 2019].

Архівні джерела

197. ДАЧО 43/1/6489

198. ДАЧО 43/1/8684

199. ДАЧО 43/1/7659

200. ДАЧО 321/2/34

ДОДАТКИ

Додаток А

Вибірка результатів натурних обстежень будівель і споруд функціоналізму: реєстр об'єктів функціоналізму м. Чернівці; вибірка схем планів

Схеми планів житлових будинків, обстежених автором

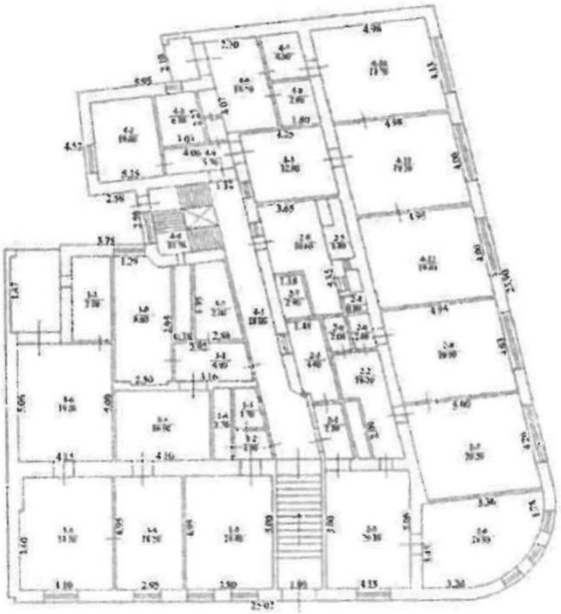

вул. Доброго, 15

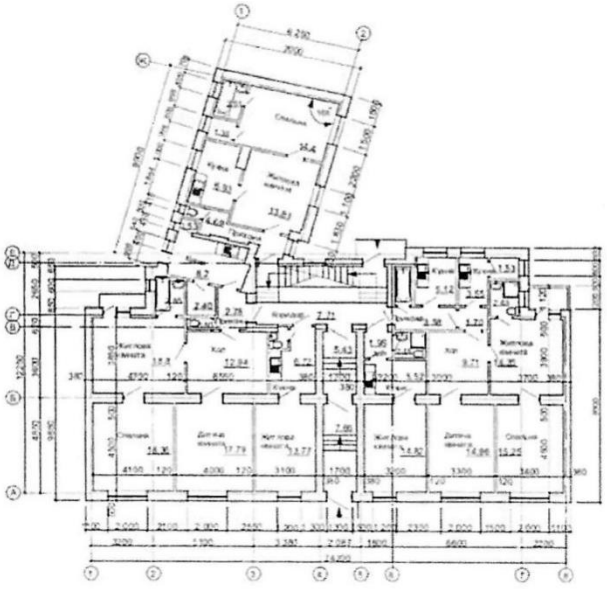

вул. Котляревського, 12

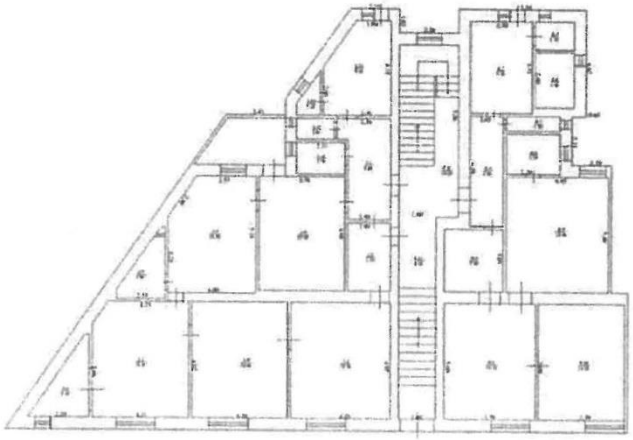

вул. Українська, 13

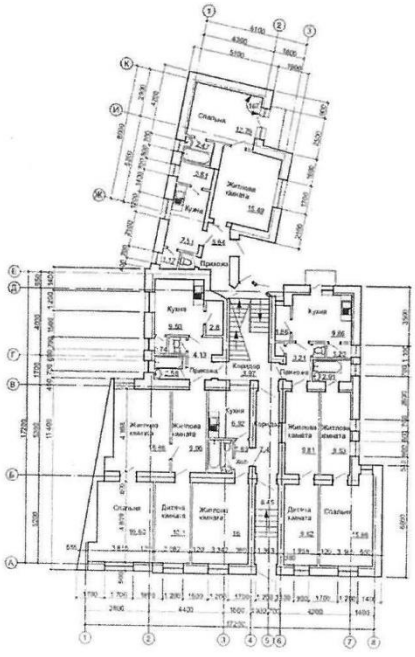

вул. Котляревського, 14

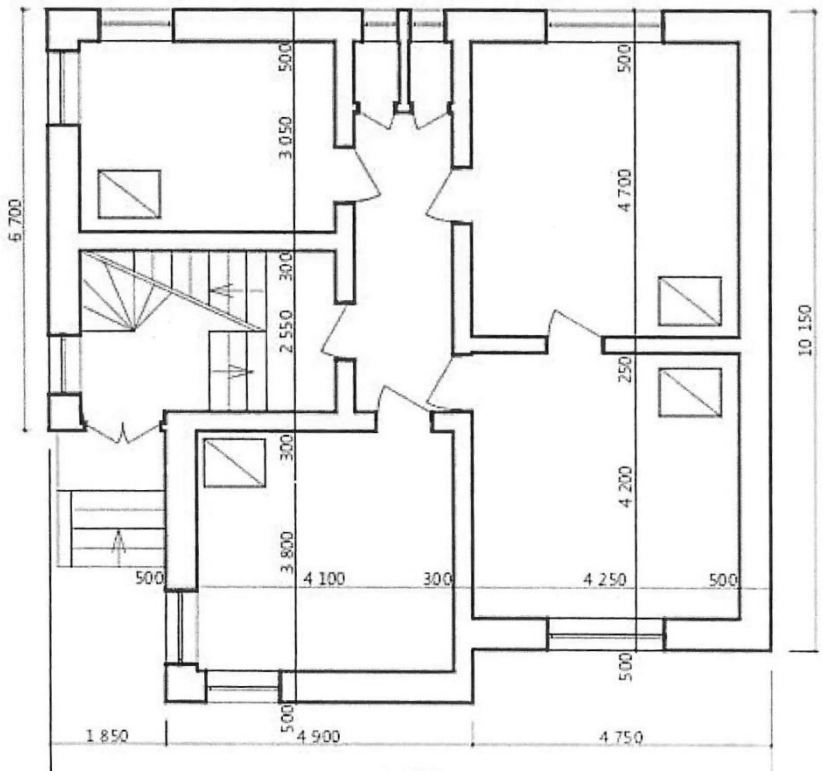

вул. Зої Космодем’янської, 30

вул. М. Кордуби 10

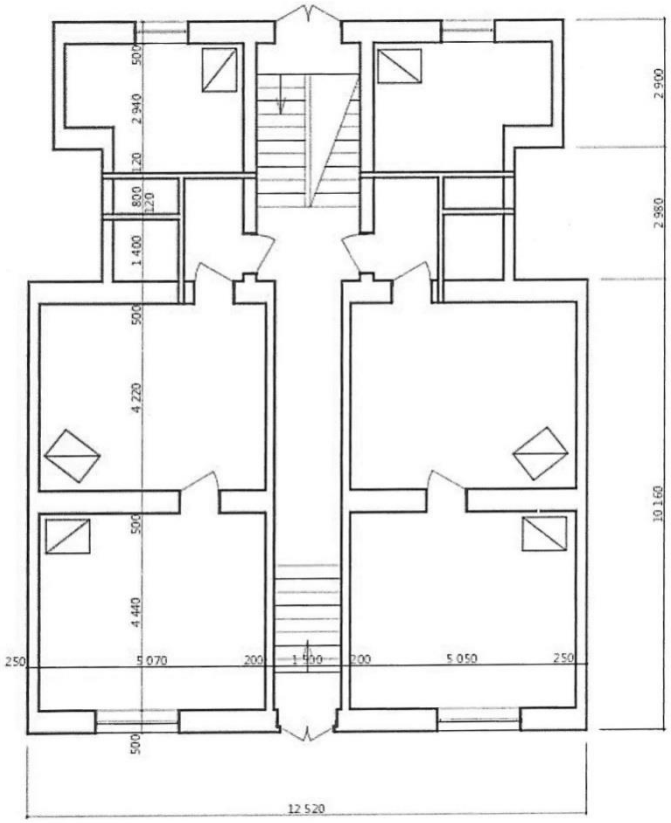

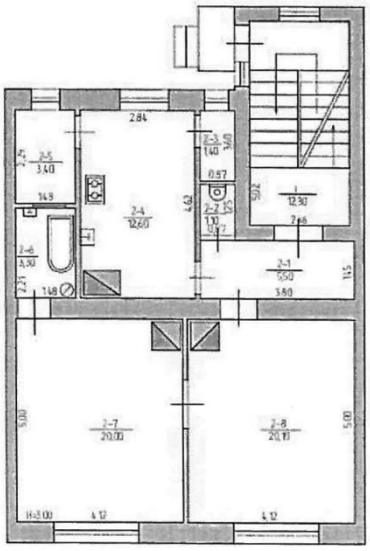

провулок Пушкіна №7

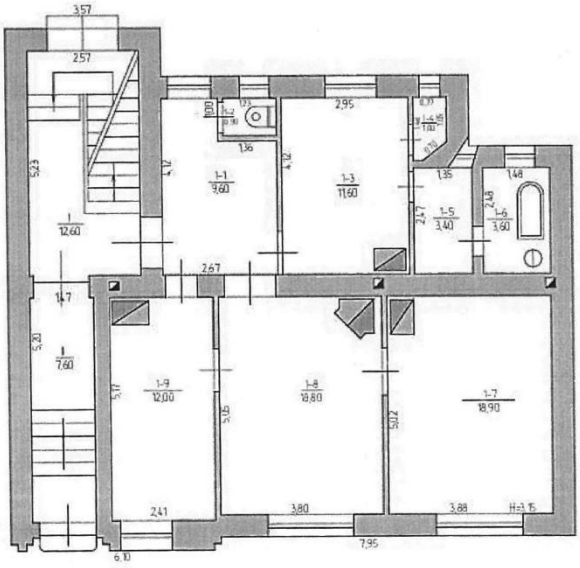

провулок Пушкіна №9

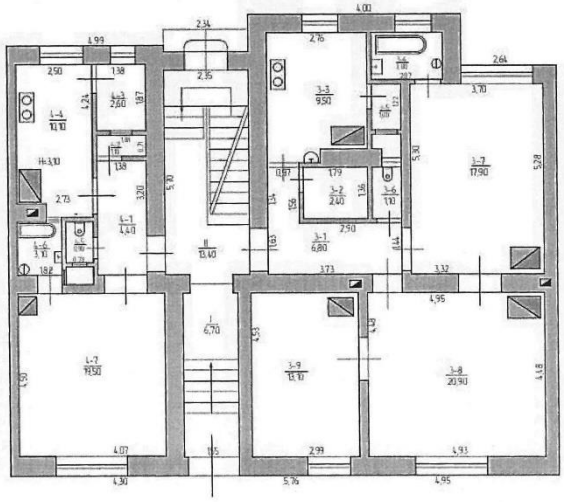

Провулок Пушкіна №11

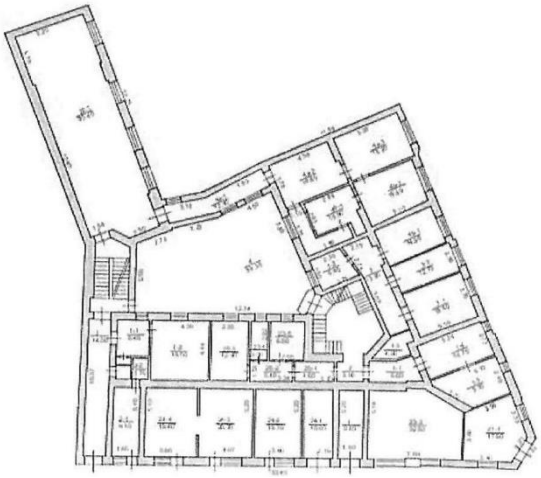

вул. Вірменська 1

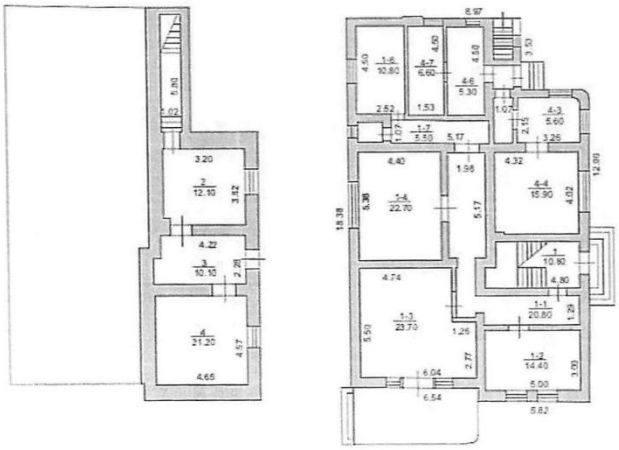

вул. Вірменська, 17

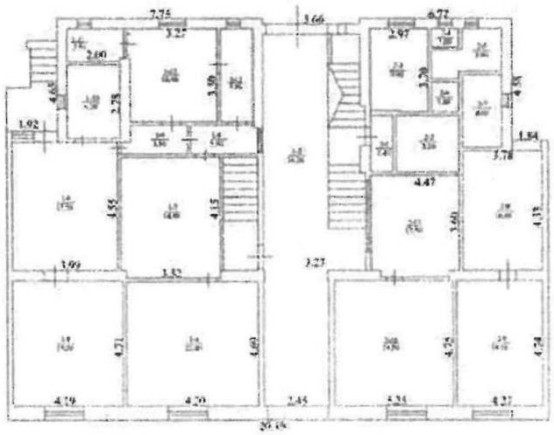

вул. Українська, 8

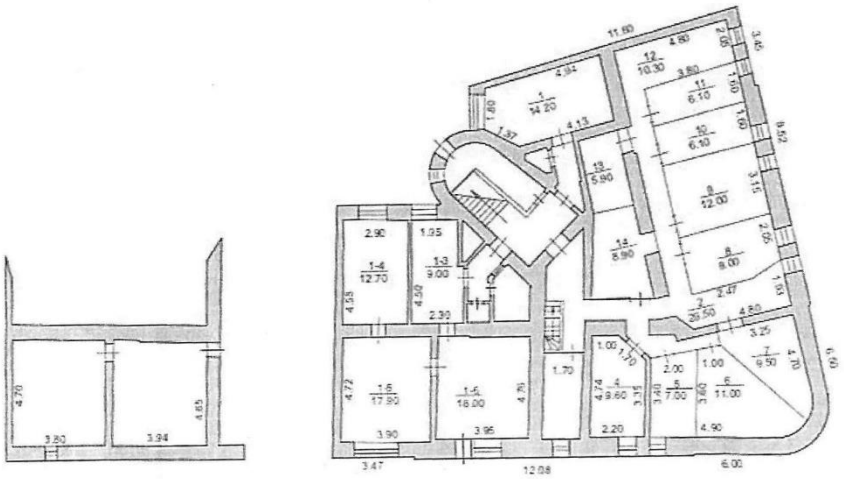

вул. Шевченка, 46

Схеми планів громадських будинків, обстежених автором

Палац

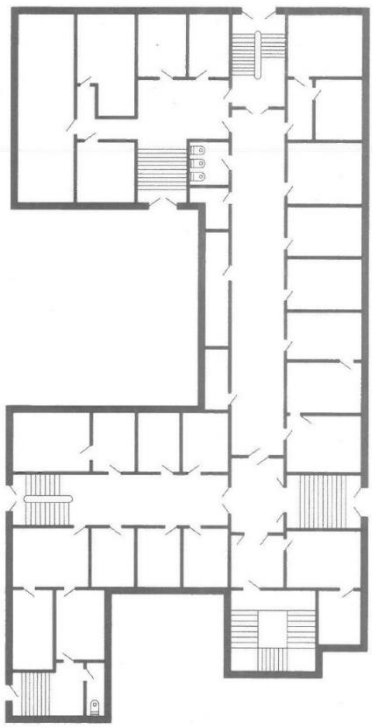

соціального забезпечення з клінікою,
вул. Шкільна 6

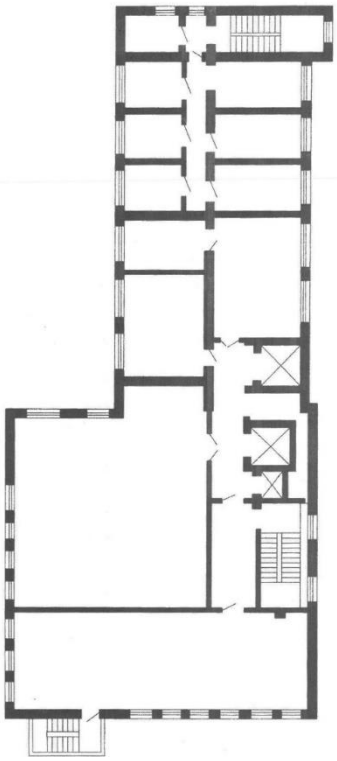

Пошта,
вул. Гагаріна 36а

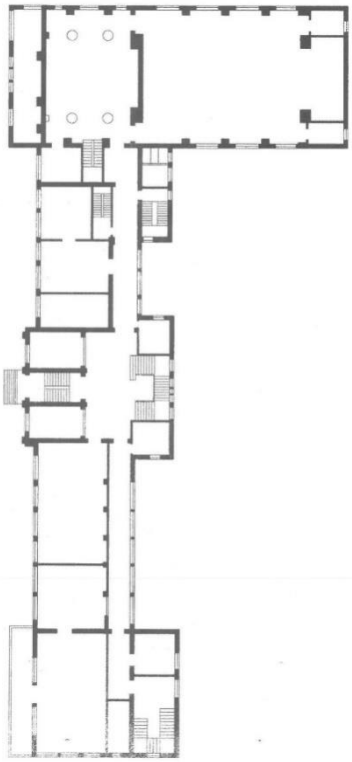

Бурса Іона Ністора,
вул. Богомольця 2

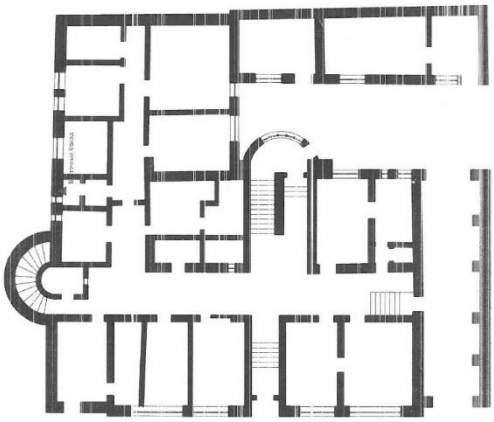

Поліклініка,
вул. Лесі Українки 11

Матеріали будівель функціоналізму,

отримані автором в Державному архіві Чернівецької області

Житловий будинок на вул. Університетська 14. Архітектор Г. Каган, 1935 р. ДАЧО 43/1/6489

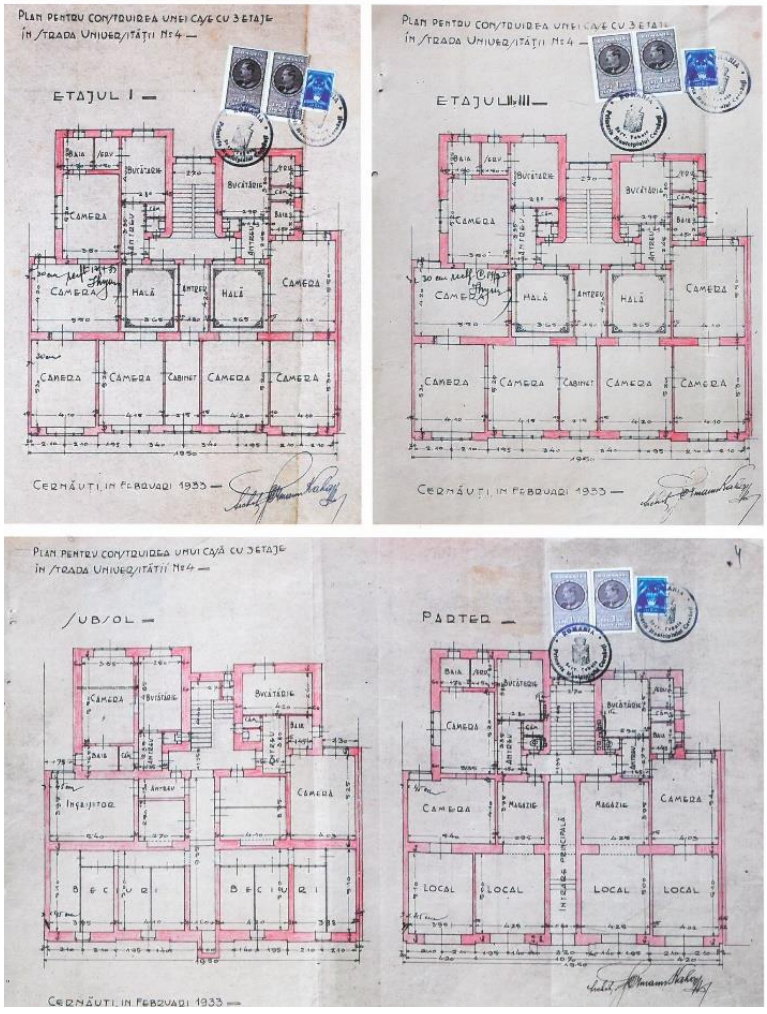

Житловий будинок на вул. Котляревського 14

Архітектор В. Грекул, 1937 р. ДАЧО 43/1/8684

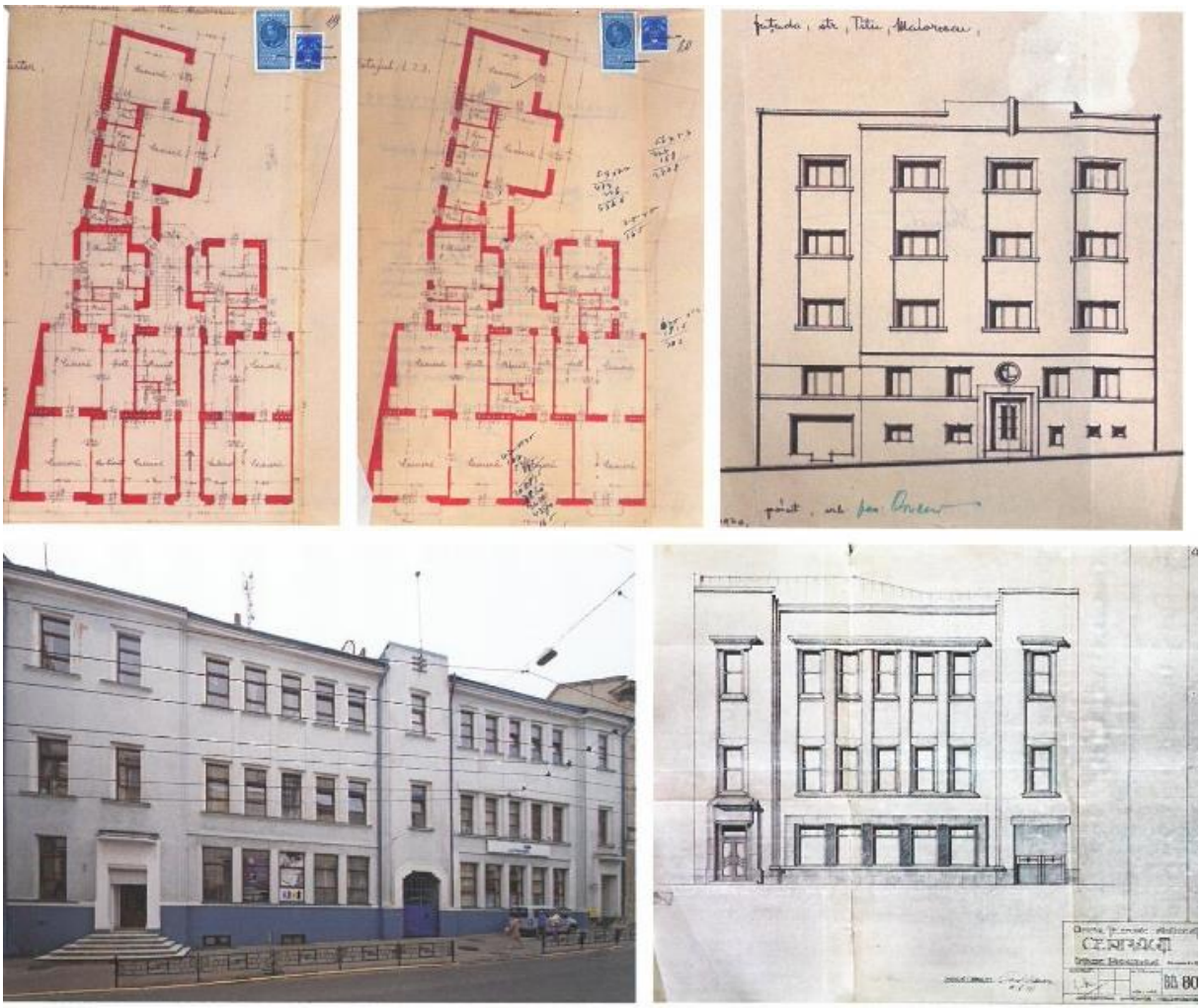

Будівля офісу пошти-телефону-телеграфу за вул. Університетська 3-5

Архітектор К. Нанеску, 1937 р. ДАЧО 43/1/7659

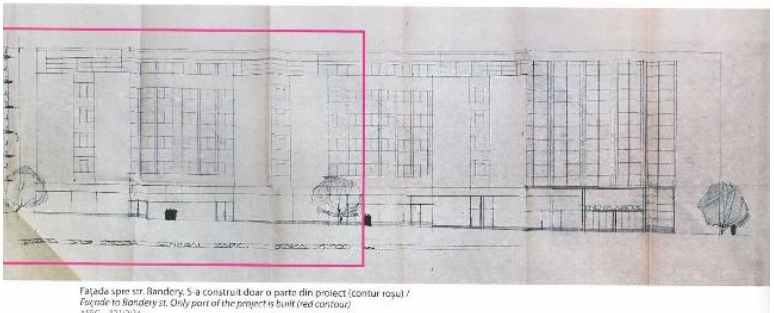

Fațada spre str. Bandery. S-a construit doar o parte din proiect (contur roșu) /
Façade to Bandery st. Only part of the project is built (red contour)
ASRC – 321/2/34

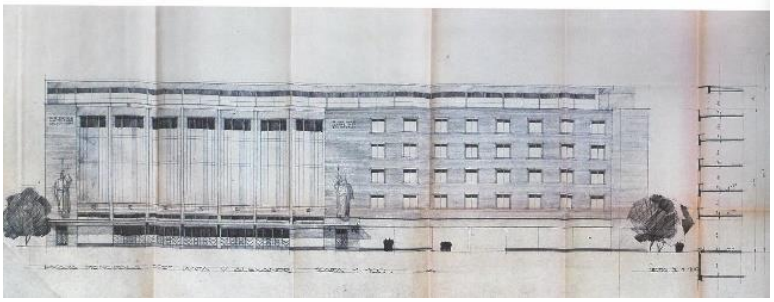

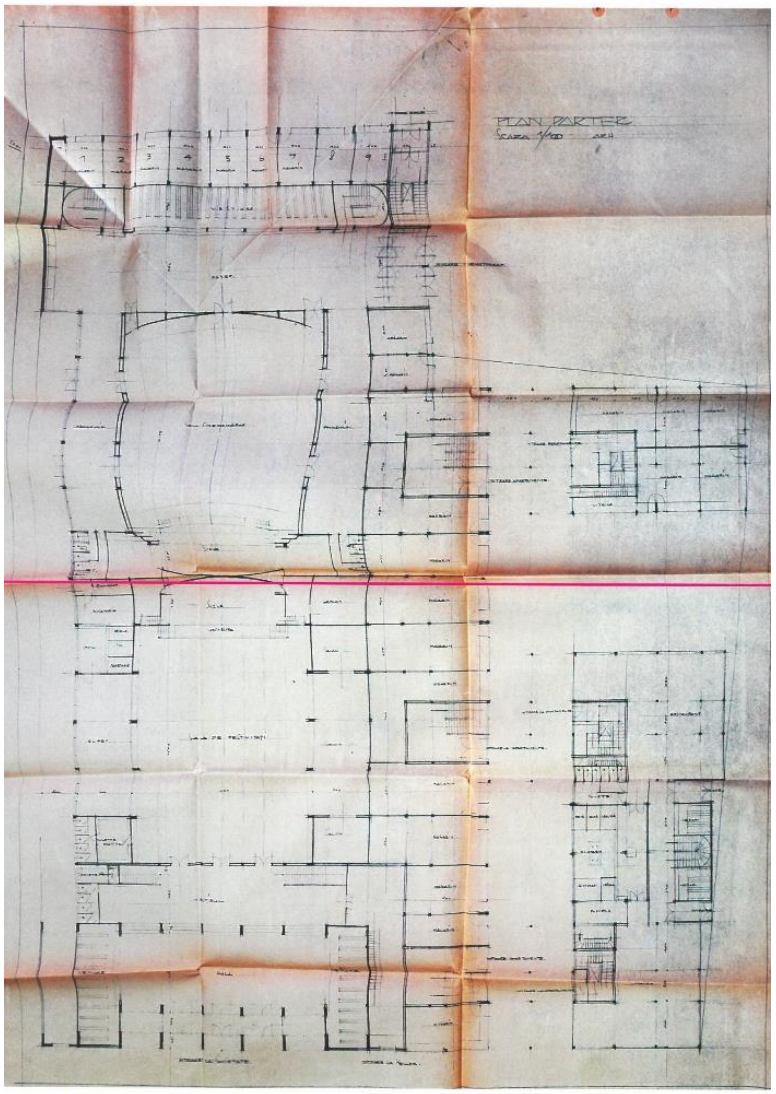

Будівля Товариства румунської культури та літератури, пл. Театральна

Архітектор Х. Крянга, 1937 р. ДАЧО 321/2/34

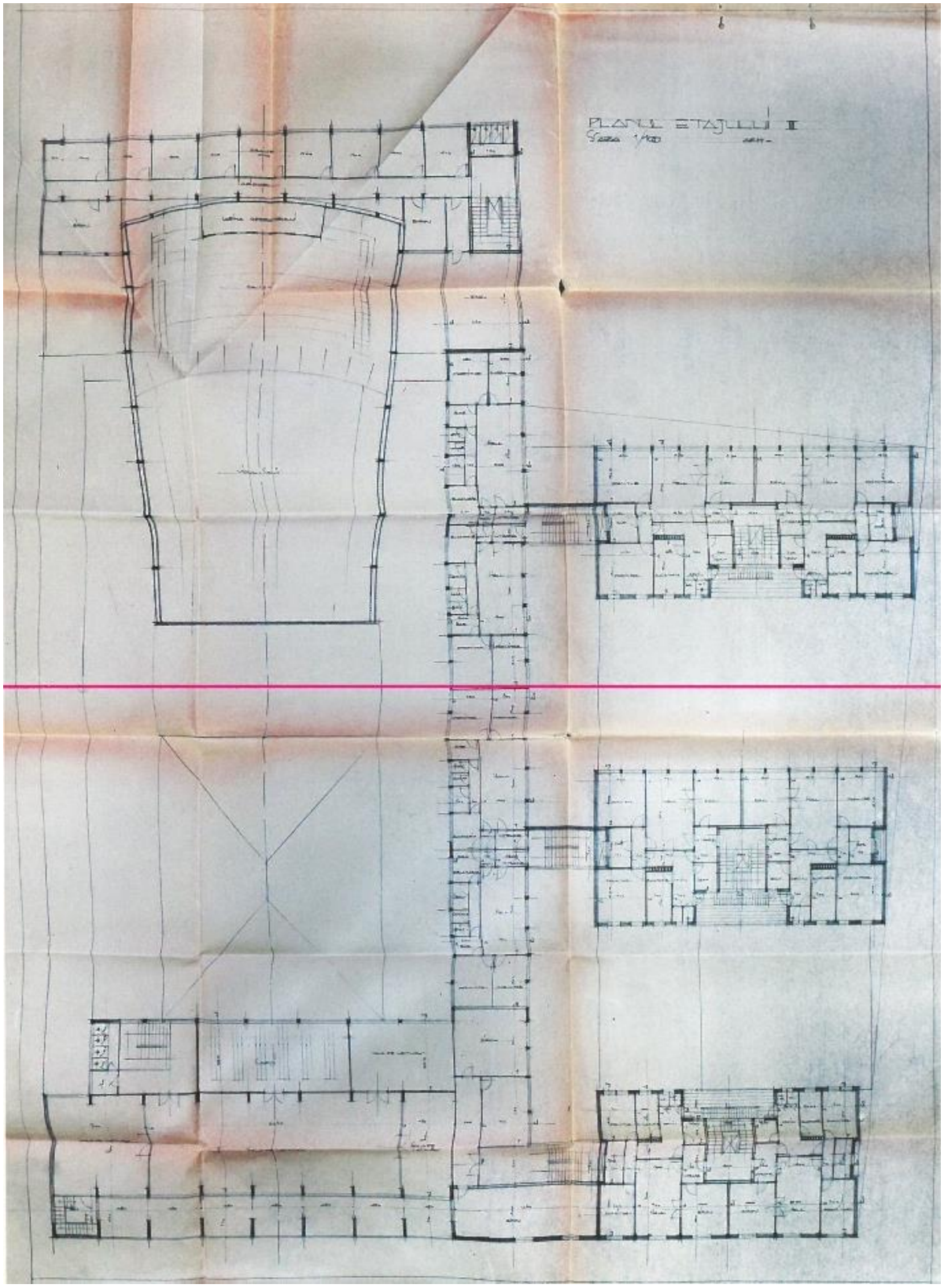

Будівля Товариства румунської культури та літератури, пл. Театральна

Архітектор Х. Крянга, 1937 р. ДАЧО 321/2/34

Додаток Б

Вибірка найхарактерніших відповідей анкетного опитування діячів архітектури України за темою дисертаційного дослідження ЮрійчукаР.Д

В своїй дисертаційній роботі автор також зробив спробу продовжити традицію залучення для вирішення завдань наукової роботи, оптимізації результатів і узагальнення висновків, думку не просто архітекторів – проєктувальників, архітекторів – вчених, а і думку архітекторів визнаних експертів в різноманітних галузях. Не тільки для широкого висвітлення явища архітектури доби функціоналізму в м. Чернівці у всіх його проявах, а і почути їх особисту думку о реаліях можливості розвитку принципів творення такої архітектури, актуальних в умовах сучасної України тепер і в майбутньому. Бесіди – консультації були організовані автором дисертації із завідувачами кафедри дизайну архітектурного середовища професором В. Проскуряковим, кафедри архітектурного проєктування і інженерії професором І. Гнесем з ІАРД НУ "Львівська Політехніка"; завідувачем кафедри архітектури і урбаністики Політехніки Свєнтокшинської в м. Кєльці, республіка Польща, професором Л. Каміонкою; ведучими експертами в різних галузях архітектури ІАРД НУ "Львівська Політехніка" доцентами М. Яцівом, Ю. Джигілем, М.Ягольником. А також із Ю. Серьогіним керівником архітектурного бюро "Ю. Серьогін" і ін.

На вибір експертів вплинули наступні міркування:

Професор В. Проскуряков є визнаним експертом в галузі громадських будівель і споруд. І зокрема театрально – видовищних і культурно – просвітницьких, як в Україні так і в Європі.

Професор І. Гнесь є експертом в галузі типології житла і зокрема багатоквартирного.

Професор Л. Каміонка останні роки веде систематичні дослідження напрямку, що отримав назву в Європі "збалансованої архітектури".

Доцент М. Яців в своїх наукових працях досліджує значення природного і штучного світла у формуванні просторових структур і архітектоніки будівель і зокрема храмових.

Доцент Джигіль, особливо в останні роки, добився значних успіхів в проєктуванні житла, спортивних будівель, комплексів для осіб із особливими потребами.

Архітектор М. Ягольник відомий у Львові спеціаліст, що працює також над питаннями феномену монументальності в архітектурі.

А архітектор Ю. Серьогін, випускник Львівської архітектурної школи, окрім іншого спеціалізується на висотному будівництві.

Узагальнена інформація бесід із архітекторами – експертами подана автором дисертації в Розділі 4, в параграфі 4.2 "Напрямки архітектурної типології функціоналізму, розвиток яких є актуальним в умовах сучасної України".

Додаток В

Вибірка найхарактерніших відповідей анкетного опитування користувачів архітектури функціоналізму в м. Чернівці – працівників закладів та мешканців – за темою дисертаційного дослідження ЮрійчукаР.Д.

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування діячів архітектури України
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Остапчук Микола

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування діячів архітектури для визначення об'єктивних тенденцій розвитку різних типів архітектури сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів сучасної архітектури в Україні.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому творчому проектуванні архітектура громадських та житлових будівель?
громадські - 40% житлові - 30%

2. Які стильові напрямки мали місце у проектуванні Вами просторів приміщень, будівель, споруд (назвати, перерахувати)?
модерн, мінімалізм, лофт, конструктивізм,

3. Чи відомий Вам архітектурний феномен функціоналізму / конструктивізму?
(А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

4. Що Вам відомо про архітекторів і творців функціоналізму?:
- в Україні;
- (•) в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;
- в житлових будівлях;
- в інших спорудах;
- в інших галузях мистецтв

Вважають засновником сучасного функціоналізма американського архітектора Люїса Галлівана

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в громадських будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах;
- (•) в житлових просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах;
- в проектуванні усіх інших видів нових просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

ПРИБУТКОВИЙ БУДИНОК В.М. ЧЕРНІВЦІ ВУЛ. ГІМОВИЧА - З 1930 РР.

6. Які з архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в м.Чернівці є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

ВДАЛЕ ПОЄДНАННЯ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЕСТЕТИКИ І МІНІМАЛІЗМУ В ПОЄДНАННІ З ЯКІСНИМИ МАТЕРІАЛАМИ

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових будівель?

- (•) пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування;
- (•) використання попередніх надбань та їх розвиток;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

8. При проектуванні інших громадських будівель і споруд:

ЗМІНА ПРОСТОРУ, ГРАНДІОЗНІСТЬ

9. Чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-типологічний досвід проектування всесвітньо відомих творців функціоналізму з України, м.Чернівців, Європи і світу?

(А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

БАУХАУС - НІМЕЧЧИНА, ЯКОБ ІОХАННЕС - АРХ - ГОЛАНДІЯ

10. Чи існують у Вашій архітектурній палітрі творчі засоби з арсеналу творців функціоналізму в м.Чернівцях, яким Ви користуєтесь найчастіше:

- архітектурні метафори;
- засоби гармонізації;
- використання оптичних ілюзій;
- (•) конструктивні рішення, фактури, колористика;
- розвиток архітектурних цитат;
- (•) просторово-дійові рішення;
- (•) розвиток архітектурно-стильових рішень;
- інший варіант

……
……

11. Чи було у Вас бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс подібний, або кращі за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м.Чернівці?:

……Так……
……

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування діячів архітектури України
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!

...Семенюк Данило Васильович.....

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування діячів архітектури для визначення об'єктивних тенденцій розвитку різних типів архітектури сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів сучасної архітектури в Україні.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому творчому проектуванні архітектура громадських та житлових будівель?

...40% - житлові будинки..., ...60% - громадські будівлі.....

2. Які стильові напрямки мали місце у проектуванні Вами просторів приміщень, будівель, споруд (назвати, перерахувати)?

...функціоналізм, кубізм, мінімалізм, конструктивізм.....
.....

3. Чи відомий Вам архітектурний феномен функціоналізму / конструктивізму?

А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

.....

4. Що Вам відомо про архітекторів і творців функціоналізму?:

- в Україні;
- √ в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;
- в житлових будівлях;
- в інших спорудах;
- в інших галузях мистецтв

...Школа Баухаус у 20-х роках XX століття (Німеччина) у Німеччині.....
.....

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- ✓ в громадських будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах;
- ✓ в житлових просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах;
- в проектуванні усіх інших видів нових просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

Будинок офіцерів, Хорео Кранге, Кобилянська 39, Лікарня на шкільній

6. Які з архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в м.Чернівці є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Для нашого міста – відсутність башен та відсутність надмірного декору

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових будівель?

- пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування;
- використання попередніх надбань та їх розвиток;
- ✓ творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

8. При проектуванні інших громадських будівель і споруд:

тенденція зменшення декорування, а архітектурний образ формується ~~фор~~ формами та текстурами

9. Чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-типологічний досвід проектування всесвітньо відомих творців функціоналізму з України, м.Чернівців, Європи і світу?

А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

Надихався світовими здобутками архітектури функціоналізму

10. Чи існують у Вашій архітектурній палітрі творчі засоби з арсеналу творців функціоналізму в м.Чернівцях, яким Ви користуєтесь найчастіше:

- архітектурні метафори;
- ✓ засоби гармонізації;
- використання оптичних ілюзій;
- конструктивні рішення, фактури, колористика;
- розвиток архітектурних цитат;
- просторово-дійові рішення;
- ✓ розвиток архітектурно-стильових рішень;
- інший варіант

……
……

11. Чи було у Вас бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс подібний, або кращі за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м.Чернівці?:

…Так…
……
……

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування діячів архітектури України
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!

Володимир Тимофтій

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування діячів архітектури для визначення об'єктивних тенденцій розвитку різних типів архітектури сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів сучасної архітектури в Україні.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому творчому проектуванні архітектура громадських та житлових будівель?

70% громадські будівлі 30% житлові

2. Які стильові напрямки мали місце у проектуванні Вами просторів приміщень, будівель, споруд (назвати, перерахувати)?

3. Чи відомий Вам архітектурний феномен функціоналізму / конструктивізму?

(А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

4. Що Вам відомо про архітекторів і творців функціоналізму?:

- (в) Україні;
- (в) інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;
- в житлових будівлях;
- в інших спорудах;
- в інших галузях мистецтв

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- (•) в громадських будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах;
- (•) в житлових просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах;
- • в проектуванні усіх інших видів нових просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

Відома громадська архітектура Хорії Крянге, Будинок офіцерів

6. Які з архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в м.Чернівці є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Типологічні рішення стосовно криволінійної форми та містобудівне розташування

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових будівель?

- • пристосування, адаптація, інтеграція;
- (•) трансформація, аранжування;
- (•) використання попередніх надбань та їх розвиток;
- • творення нових архітектурних типів;
- • інший варіант

8. При проектуванні інших громадських будівель і споруд:

масштаби, грандіозність

9. Чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-типологічний досвід проектування всесвітньо відомих творців функціоналізму з України, м.Чернівців, Європи і світу?

(А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

10. Чи існують у Вашій архітектурній палітрі творчі засоби з арсеналу творців функціоналізму в м.Чернівцях, яким Ви користуєтесь найчастіше:

- (•) архітектурні метафори;
- (•) засоби гармонізації;
- • використання оптичних ілюзій;
- (•) конструктивні рішення, фактури, колористика;
- • розвиток архітектурних цитат;
- • просторово-дійові рішення;
- (•) розвиток архітектурно-стильових рішень;
- • інший варіант

.....

.....

11. Чи було у Вас бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс подібний, або кращі за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м.Чернівці?:

Було бажання зробити будинок-вставку між двома будинками функціоналістичного стилю. Використовувати функціоналістичні елементи та деталі.

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**

Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування діячів архітектури України
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Архітектор, канд. арх. доцент Яців Мирослав Богданович

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування діячів архітектури для визначення об'єктивних тенденцій розвитку різних типів архітектури сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів сучасної архітектури в Україні.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому творчому проектуванні архітектура громадських та житлових будівель?
70%

2. Які стильові напрямки мали місце у проектуванні Вами просторів приміщень, будівель, споруд (назвати, перерахувати)?
Функціоналізм, хай-тек, арт деко, оп-арт неокласици

3. Чи відомий Вам архітектурний феномен функціоналізму / конструктивізму?
А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь
Сповідує доцільність, лаконізм у засобах вираження схематизує арх. образ до архітектоніки — тіп декоративності аскетизм

4. Що Вам відомо про архітекторів і творців функціоналізму?:
- в Україні; Каракіс
- в житлових будівлях; 10ки у Львові школа № 28 >40
- в інших країнах Європи і світу; Татлін
- в інших спорудах; Будинок (КГБ, СБУ)
- в громадських будівлях; Палац культ. ім. Хоткевича (сьогодні)
- в інших галузях мистецтв Родченко

Весніни, Бархін, Щукін Харків - Держкомпром

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в громадських будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах; метричні побудови світлов. прорізів
- в житлових просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах; Еркери, виділення сходів
- в проектуванні усіх інших видів нових просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному) здокруглення на торцях буд

цілісність архітек. образу; здокруглення балконів
круглі вікна; фактура оздоблення фасадів

6. Які з архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в м.Чернівці є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

.....
.....

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових будівель?

- пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування;
- використання попередніх надбань та їх розвиток;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

.....
.....

8. При проектуванні інших громадських будівель і споруд:

поєднання внутрішнього середовища з
довкіллям

9. Чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-типологічний досвід проектування всесвітньо відомих творців функціоналізму з України, м.Чернівців, Європи і світу?

А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

архітектоніка кутових будинків; застосування
кутових рішень вікон; горизонтальні пластигні
елементи фасадів; еркерні структури

10. Чи існують у Вашій архітектурній палітрі творчі засоби з арсеналу творців функціоналізму в м.Чернівцях, яким Ви користуєтесь найчастіше:

- архітектурні метафори; "плоский" дах
- засоби гармонізації; фактура і колір стінових поверхонь
- використання оптичних ілюзій;
- конструктивні рішення, фактури, колористика; так +
- розвиток архітектурних цитат; лаконізм і "чистота" форм
- просторово-дійові рішення; акцентування окремих просторів
- розвиток архітектурно-стильових рішень; кутове рішення фасадів
- інший варіант

.....

.....

11. Чи було у Вас бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс подібний, або кращі за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м.Чернівці?:

.....було бажання коли займався реальним

.....проектуванням арх. об'єктів

Дякую за Ваші відповіді! м. Львів, серпень 2018р.

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**

Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму
в м.Чернівці – працівників закладів та мешканців
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Архітектор, к.арх., доцент Данигіль Юлій Євгенович

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму в м.Чернівці для визначення об'єктивних тенденцій її розвитку, впливу на архітектуру сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів функціоналістичної архітектури тепер і в майбутньому.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому житті використання архітектури громадських та житлових будівель?
Я НА ЦЬОМУ ВЧИВСЯ, ПЕРЕЙМАВ ДОСВІД ПРИ ПРОЕКТУВАННІ — ЦЬОМУ МАЙЖЕ 100%.

2. Чи відомий Вам феномен функціоналістичної архітектури?
(А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь
.....

3. Яке місце у Вашому житті і трудовій діяльності займало використання просторів приміщень квартир, будівель, споруд функціоналістичної архітектури (назвати, перерахувати)?
ВИВЧАВ ТВОРЧИЙ І ТЕОРЕТИЧНИЙ СПАДОК. ВИКОРИСТОВУВАВ ЙОГО В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АРХІТЕКТОРА; КОРИСТУВАВСЯ ЦИМ ЯК СПОЖИВАЧ АРХІТ. ПРОСТОРІВ

4. Що Вам відомо про діяльність творців функціоналізму?:
- в Україні;
- в інших країнах Європи і світу;
- в м.Чернівцях;
- в громадських будівлях;

- в житлових будівлях;
- в інших будівлях, спорудах, середовищі

Творчість Арх. К.С.Мельнікова, братів Г. і М.Весніних, М.Гінзбурга та ін. У Львові – Ф.Каспер, В.Мінкевич

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки в творчості архітекторів доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в житлових будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах (в межах квартир);
- в громадських просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах (в межах будівель, споруд, приміщень, просторів);
- в проектуванні усіх видів нових театральних просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

Не відомо
Не вивчав спеціально

6. Які з архітектурно-функціональних рішень є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Раціональна доцільність, економність і ресурсо-ощадність, лаконізм і цілісність арх. образу, висока технологічність інженерних і конструктивних рішень

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових і громадських об'єктів?

- в існуючих будівлях: пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування функціонального простору житлових і громадських будівель та архітектури в цілому;
- використання культурних надбань та їх розвиток в інтер'єрах та екстер'єрах;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

Використання теоретичних засад функціоналізму, образно-естетичних прийомів, культурно-естетичних надбань у вихованні архітекторів.

8. При проектуванні інших будівель і споруд:

Логіка архітектурно-функціональних рішень, методика формотворення та увязка з інженерними і конструктивними рішеннями

9. Чи мав на Вас вплив Ваш архітектурний досвід при виборі житла?

А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

Не мав такої можливості обіхрати собі житло. Задовільнявся тим, що перейшло від батьків

10. Чи існують у Вас вимоги, які сформувались під час проживання або праці в будинку з функціоналістичною архітектурою:

- до параметрів квартири, приміщень;
- до комунікацій;
- до спільних комунальних просторів;
- до технічного і технологічного обладнання;

- до архітектурно-естетичного вирішення;
- до функціонально-просторової організації;
- до організації обслуговування;
- інший варіант

ВСЕ ЩО ВИЩЕ ПЕРЕЛІЧЕНО НОВИННО БУТИ ІННОВАЦІЙНИМ, ТОБТО – ВІДПОВІДАТИ СУЧАСНИМ ВИМОГАМ

11. Чи було у Вас бажання змінити Ваш функціоналістичний архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс на:

- на подібний тому, в якому Ви проживаєте, але з сучасних матеріалів і наповнений новими технологіями;
- не змінювати архітектуру, а тільки обладнання;
- на житло або робочий простір в іншій історичній будівлі або в будівлях іншого стилю

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**

Дата заповнення:

20.08.2018 р.

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування діячів архітектури України
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!

Богдан Гоб

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування діячів архітектури для визначення об'єктивних тенденцій розвитку різних типів архітектури сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів сучасної архітектури в Україні.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому творчому проектуванні архітектура громадських та житлових будівель?

90%

2. Які стильові напрямки мали місце у проектуванні Вами просторів приміщень, будівель, споруд (назвати, перерахувати)?

ЕКЛЕКТИЗМ, МОДЕРНІЗМ

3. Чи відомий Вам архітектурний феномен функціоналізму / конструктивізму?

(А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

4. Що Вам відомо про архітекторів і творців функціоналізму?:

- (•) в Україні;
- (•) в інших країнах Європи і світу;
- (•) в громадських будівлях;
- (•) в житлових будівлях;
- • в інших спорудах;
- • в інших галузях мистецтв

ДОСЛІДЖУВАВ ТЕАТРАЛЬНІ БУДІВЛІ

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в громадських будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах;
- в житлових просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах;
- в проектуванні усіх інших видів нових просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

клубні, громадські (національні), театральні будівлі

6. Які з архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в м.Чернівці є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

тему не досліджував

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових будівель?

- пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування;
- використання попередніх надбань та їх розвиток;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

8. При проектуванні інших громадських будівель і споруд:

конструктивна, функціональна та обрядна складові арх. проектування

9. Чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-типологічний досвід проектування всесвітньо відомих творців функціоналізму з України, м.Чернівців, Європи і світу?

А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

м. Львів: Кальміус, Блейм та інші

10. Чи існують у Вашій архітектурній палітрі творчі засоби з арсеналу творців функціоналізму в м.Чернівцях, яким Ви користуєтесь найчастіше:

- архітектурні метафори;
- засоби гармонізації;
- використання оптичних ілюзій;
- конструктивні рішення, фактури, колористика;
- розвиток архітектурних цитат;
- просторово-дійові рішення;
- розвиток архітектурно-стильових рішень;
- інший варіант

ні

11. Чи було у Вас бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс подібний, або кращі за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м.Чернівці?:

так

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування діячів архітектури України
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Ігор Копиляк

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування діячів архітектури для визначення об'єктивних тенденцій розвитку різних типів архітектури сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів сучасної архітектури в Україні.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому творчому проектуванні архітектура громадських та житлових будівель?
25%

2. Які стильові напрямки мали місце у проектуванні Вами просторів приміщень, будівель, споруд (назвати, перерахувати)?
неокласицизм, функціоналізм, хай-тек, постмодернізм

3. Чи відомий Вам архітектурний феномен функціоналізму / конструктивізму?
А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь
А) так

4. Що Вам відомо про архітекторів і творців функціоналізму?:
- в Україні;
- в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;
- в житлових будівлях;
- в інших спорудах;
- в інших галузях мистецтв

імена та творчий спадок Ф. Кислера, Ю. Авіна, А. Каменобродзького у Львові, Х. Крянге у Чернівцях та Бухаресті, Забудова у стилі функціоналізму в Ужгороді, Кракові, Варшаві; творчий спадок та імена радянських конструктивістів братів Весніних, І. Леонідова, Я. Черніхова та інш.

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в громадських будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах;
- в житлових просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах;
- в проектуванні усіх інших видів нових просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

Нова будівля Румунського народного дому (арх. Х. Кранге), житлові будинки на вул. Українській, Шептицького, Сковороди.

6. Які з архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в м.Чернівці є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Застосування уніфікованого устаткування, вирішення інтер'єрів будівель із можливістю різноманітних трансформацій, вирішення квартир у двох рівнях.

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових будівель?

- пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування;
- використання попередніх надбань та їх розвиток;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

Пристосування, адаптація, інтеграція; використання попередніх надбань та їх розвиток;

8. При проектуванні інших громадських будівель і споруд:

Творення нових архітектурних типів

9. Чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-типологічний досвід проектування всесвітньо відомих творців функціоналізму з України, м.Чернівців, Європи і світу?

А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

А) Так

10. Чи існують у Вашій архітектурній палітрі творчі засоби з арсеналу творців функціоналізму в м.Чернівцях, яким Ви користуєтесь найчастіше:

- архітектурні метафори;
- засоби гармонізації;
- використання оптичних ілюзій;
- конструктивні рішення, фактури, колористика;
- розвиток архітектурних цитат;
- просторово-дійові рішення;
- розвиток архітектурно-стильових рішень;
- інший варіант

так (арх. метафори; конструктивні рішення, фактура, колористика; просторово-вікові рішення)

11. Чи було у Вас бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс подібний, або кращі за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м.Чернівці?:

так

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування діячів архітектури України
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Коротун Ірина Вадимівна

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування діячів архітектури для визначення об'єктивних тенденцій розвитку різних типів архітектури сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів сучасної архітектури в Україні.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому творчому проектуванні архітектура громадських та житлових будівель?
громадські 60/40 (житлові)

2. Які стильові напрямки мали місце у проектуванні Вами просторів приміщень, будівель, споруд (назвати, перерахувати)?
Функціоналізм; Соціалістичний модерн, при реставрації - сецесія;

3. Чи відомий Вам архітектурний феномен функціоналізму / конструктивізму?
А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

4. Що Вам відомо про архітекторів і творців функціоналізму?:

- в Україні;
- в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;
- в житлових будівлях;
- в інших спорудах;
- в інших галузях мистецтв

В Україні - конструктивізм: Держпром: С.Серафімов; С.Кравець; М.Фельтер; В.Йофан
Румунія - Хоріє Кранге
Німеччина - В.Гропіус
Лє Корбюз'є
Люїс Салліван (форма слідує функцією)
Пінхас (Філіп) Хітт

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в громадських будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах;
- в житлових просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах;
- в проектуванні усіх інших видів нових просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

Громадські будівлі, житло, аеропорт, промислові споруди

6. Які з архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в м.Чернівці є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Лікувальні заклади; секційні багатоквартирні будинки

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових будівель?

- пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування;
- використання попередніх надбань та їх розвиток;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

8. При проектуванні інших громадських будівель і споруд:

При проектуванні в історичному середовищі місто з високоякісною забудовою

9. Чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-типологічний досвід проектування всесвітньо відомих творців функціоналізму з України, м.Чернівців, Європи і світу?

✓ А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

10. Чи існують у Вашій архітектурній палітрі творчі засоби з арсеналу творців функціоналізму в м.Чернівцях, яким Ви користуєтесь найчастіше:

- архітектурні метафори;
- засоби гармонізації;
- використання оптичних ілюзій;
- конструктивні рішення, фактури, колористика;
- розвиток архітектурних цитат;
- просторово-дійові рішення;
- розвиток архітектурно-стильових рішень;
- інший варіант

.....
.....

11. Чи було у Вас бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс подібний, або кращі за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м.Чернівці?:

..... Так .....
.....

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування діячів архітектури України
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Архітектор, канд. арх. доцент Проскуряков О.В.

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування діячів архітектури для визначення об'єктивних тенденцій розвитку різних типів архітектури сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів сучасної архітектури в Україні.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому творчому проектуванні архітектура громадських та житлових будівель?
50/50%

2. Які стильові напрямки мали місце у проектуванні Вами просторів приміщень, будівель, споруд (назвати, перерахувати)?
Гай тек, модернізм

3. Чи відомий Вам архітектурний феномен функціоналізму / конструктивізму?
А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

4. Що Вам відомо про архітекторів і творців функціоналізму?:
- в Україні;
- в житлових будівлях;
- в інших країнах Європи і світу;
- в інших спорудах;
- в громадських будівлях;
- в інших галузях мистецтв

Ле Корбюзьє, Кізлер, Леонідов, брати Веснини, Мельников, Баранів, Щуко, Міс ван дер Роє

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки творців доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в громадських будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах;
- в житлових просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах;
- в проектуванні усіх інших видів нових просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

А. Кранга, Л. Сіліон і ін

6. Які з архітектурно-типологічних рішень творців функціоналізму в м.Чернівці є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Житло із обслуговуванням, житло із крамницями, громадські будівлі на межах функцій.

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових будівель?

- пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування;
- використання попередніх надбань та їх розвиток;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

8. При проектуванні інших громадських будівель і споруд:

театрально-видовищних, культурно-просвітницьких, можливо обслуговуючих

9. Чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-типологічний досвід проектування всесвітньо відомих творців функціоналізму з України, м.Чернівців, Європи і світу?

А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

Скористався досвідом при перебудові сцени у соціалістичному клубі Університету ім. І. Франка

10. Чи існують у Вашій архітектурній палітрі творчі засоби з арсеналу творців функціоналізму в м.Чернівцях, яким Ви користуєтесь найчастіше:

- архітектурні метафори;
- засоби гармонізації;
- використання оптичних ілюзій;
- конструктивні рішення, фактури, колористика;
- розвиток архітектурних цитат;
- просторово-дійові рішення;
- розвиток архітектурно-стильових рішень;
- інший варіант

.....

.....

11. Чи було у Вас бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс подібний, або кращі за ті, що були створені видатними творцями функціоналістичної архітектури в м.Чернівці?:

Раніше була, але тепер я професійно захопився комп'ютерним графічним дизайном

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**

Дата заповнення: 18.08.2018

О. Просурмов

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму
в м.Чернівці – працівників закладів та мешканців
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Дівела Василь Дмитрович

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму в м.Чернівці для визначення об'єктивних тенденцій її розвитку, впливу на архітектуру сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів функціоналістичної архітектури тепер і в майбутньому.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому житті використання архітектури громадських та житлових будівель?
60%; 90%

2. Чи відомий Вам феномен функціоналістичної архітектури?
(А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

3. Яке місце у Вашому житті і трудовій діяльності займало використання просторів приміщень квартир, будівель, споруд функціоналістичної архітектури (назвати, перерахувати)?
Середнє місце.

4. Що Вам відомо про діяльність творців функціоналізму?:
- в Україні;
- в м.Чернівцях;
- (•) в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;

- в житлових будівлях;
- в інших будівлях, спорудах, середовищі

Найбільш великі представники світу - Ст. Гропіус, Р. Мейер, Р. Гітвелд, Р. Шаруна.

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки в творчості архітекторів доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в житлових будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах (в межах квартир);
- в громадських просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах (в межах будівель, споруд, приміщень, просторів);
- в проектуванні усіх видів нових театральних просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

На жаль не відомі

6. Які з архітектурно-функціональних рішень є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Це зовнішній вигляд будинку, просторове планування будівель.

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових і громадських об'єктів?

- (•) в існуючих будівлях: пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування функціонального простору житлових і громадських будівель та архітектури в цілому;
- (•) використання культурних надбань та їх розвиток в інтер'єрах та екстер'єрах;
- (•) творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

8. При проектуванні інших будівель і споруд:

9. Чи мав на Вас вплив Ваш архітектурний досвід при виборі житла?

(А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

10. Чи існують у Вас вимоги, які сформувались під час проживання або праці в будинку з функціоналістичною архітектурою:

- до параметрів квартири, приміщень;
- до комунікацій;
- до спільних комунальних просторів;
- (•) до технічного і технологічного обладнання;

- до архітектурно-естетичного вирішення;
- до функціонально-просторової організації;
- до організації обслуговування;
- інший варіант

.....
.....

11. Чи було у Вас бажання змінити Ваш функціоналістичний архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс на:

- на подібний тому, в якому Ви проживаєте, але з сучасних матеріалів і наповнений новими технологіями;
- не змінювати архітектуру, а тільки обладнання;
- на житло або робочий простір в іншій історичній будівлі або в будівлях іншого стилю

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:
10.11.17р.

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму
в м.Чернівці – працівників закладів та мешканців
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці
і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Дасік Лілія Юріївна

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму в м.Чернівці для визначення об'єктивних тенденцій її розвитку, впливу на архітектуру сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів функціоналістичної архітектури тепер і в майбутньому.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому житті використання архітектури громадських та житлових будівель?
60% / 30%

2. Чи відомий Вам феномен функціоналістичної архітектури?
А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь
ні

3. Яке місце у Вашому житті і трудовій діяльності займало використання просторів приміщень квартир, будівель, споруд функціоналістичної архітектури (назвати, перерахувати)?
використання просторів приміщень зокрема приміщення громадського призначення функціоналістичної архітектури вспомнив.

4. Що Вам відомо про діяльність творців функціоналізму?:
- в Україні;
- в м.Чернівцях;
- в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;

- в житлових будівлях;
- в інших будівлях, спорудах, середовищі

відомо лише в інших країнах Європи і світу

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки в творчості архітекторів доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в житлових будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах (в межах квартир);
- в громадських просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах (в межах будівель, споруд, приміщень, просторів);
- в проектуванні усіх видів нових театральних просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

ні, не відомі

6. Які з архітектурно-функціональних рішень є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

для нашої країни будь-які думки мають далеку перспективу якщо їх будуть підтримувати.

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових і громадських об'єктів?

- в існуючих будівлях: пристосування, адаптація, інтеграція;
- (•) трансформація, аранжування функціонального простору житлових і громадських будівель та архітектури в цілому;
- використання культурних надбань та їх розвиток в інтер'єрах та екстер'єрах;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

трансформації.

8. При проектуванні інших будівель і споруд:

творення нових архітектурних типів

9. Чи мав на Вас вплив Ваш архітектурний досвід при виборі житла?

А) Так (Б) Ні В) Інша відповідь

10. Чи існують у Вас вимоги, які сформувались під час проживання або праці в будинку з функціоналістичною архітектурою:

- (•) до параметрів квартири, приміщень;
- до комунікацій;
- (•) до спільних комунальних просторів;
- до технічного і технологічного обладнання;

- до архітектурно-естетичного вирішення;
- до функціонально-просторової організації;
- до організації обслуговування;
- інший варіант

.....
.....

11. Чи було у Вас бажання змінити Ваш функціоналістичний архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс на:

- на подібний тому, в якому Ви проживаєте, але з сучасних матеріалів і наповнений новими технологіями;
- не змінювати архітектуру, а тільки обладнання;
- на житло або робочий простір в іншій історичній будівлі або в будівлях іншого стилю

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму
в м.Чернівці – працівників закладів та мешканців
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці
і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
……Кухарчук Дмитро Максимович……

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму в м.Чернівці для визначення об'єктивних тенденцій її розвитку, впливу на архітектуру сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів функціоналістичної архітектури тепер і в майбутньому.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому житті використання архітектури громадських та житлових будівель?
……80%……

2. Чи відомий Вам феномен функціоналістичної архітектури?
V А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь
……

3. Яке місце у Вашому житті і трудовій діяльності займало використання просторів приміщень квартир, будівель, споруд функціоналістичної архітектури (назвати, перерахувати)?
……Мойому Випадку житло займає важливу……
……частину мого життя, яку я……

4. Що Вам відомо про діяльність творців функціоналізму?:
- в Україні;
- в м.Чернівцях; V
- в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;

- в житлових будівлях;
- в інших будівлях, спорудах, середовищі

В Чернівцях мені відомо період румунського функціоналізму XX століття

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки в творчості архітекторів доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в житлових будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах (в межах квартир);
- V в громадських просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах (в межах будівель, споруд, приміщень, просторів);
- в проектуванні усіх видів нових театральних просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

Невідомо

6. Які з архітектурно-функціональних рішень є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Це простота будівель функціоналізму обумовлені завісним виглядом і конструкції будівель

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових і громадських об'єктів?

- в існуючих будівлях: пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування функціонального простору житлових і громадських будівель та архітектури в цілому;
- використання культурних надбань та їх розвиток в інтер'єрах та екстер'єрах;
- V творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

Покращення функціоналізму для більшої комфортності

8. При проектуванні інших будівель і споруд:

—

9. Чи мав на Вас вплив Ваш архітектурний досвід при виборі житла?

V А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

10. Чи існують у Вас вимоги, які сформувались під час проживання або праці в будинку з функціоналістичною архітектурою:

- V до параметрів квартири, приміщень;
- до комунікацій;
- до спільних комунальних просторів;
- V до технічного і технологічного обладнання;

- до архітектурно-естетичного вирішення;
- до функціонально-просторової організації;
- до організації обслуговування;
- інший варіант

Під час проживання будівлі не влаштовують параметри будівлі і на можливі змінювати будівлю за цього того, що будівля має історичне значення.

11. Чи було у Вас бажання змінити Ваш функціоналістичний архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс на:

- на подібний тому, в якому Ви проживаєте, але з сучасних матеріалів і наповнений новими технологіями;
- не змінювати архітектуру, а тільки обладнання;
- на житло або робочий простір в іншій історичній будівлі або в будівлях іншого стилю

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:
10.11.2017р.

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму
в м.Чернівці – працівників закладів та мешканців
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Собко Ольга Олегівна

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму в м.Чернівці для визначення об'єктивних тенденцій її розвитку, впливу на архітектуру сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів функціоналістичної архітектури тепер і в майбутньому.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому житті використання архітектури громадських та житлових будівель?
68%

2. Чи відомий Вам феномен функціоналістичної архітектури?
(А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

3. Яке місце у Вашому житті і трудовій діяльності займало використання просторів приміщень квартир, будівель, споруд функціоналістичної архітектури (назвати, перерахувати)?
Використання просторів приміщень квартир для мене є важливим для зручності проживання.

4. Що Вам відомо про діяльність творців функціоналізму?:
- в Україні;
- в м.Чернівцях;
- в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;

- в житлових будівлях;
- в інших будівлях, спорудах, середовищі

.....

.....

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки в творчості архітекторів доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- (•) в житлових будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах (в межах квартир);
- в громадських просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах (в межах будівель, споруд, приміщень, просторів);
- в проектуванні усіх видів нових театральних просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

.....

.....

6. Які з архітектурно-функціональних рішень є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Доцільне використання просторів

.....

.....

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових і громадських об'єктів?

- в існуючих будівлях: пристосування, адаптація, інтеграція;
- (•) трансформація, аранжування функціонального простору житлових і громадських будівель та архітектури в цілому;
- використання культурних надбань та їх розвиток в інтер'єрах та екстер'єрах;
- (•) творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

.....

.....

8. При проектуванні інших будівель і споруд:

.....

.....

9. Чи мав на Вас вплив Ваш архітектурний досвід при виборі житла?

А) Так (Б) Ні В) Інша відповідь

.....

.....

10. Чи існують у Вас вимоги, які сформувались під час проживання або праці в будинку з функціоналістичною архітектурою:

- до параметрів квартири, приміщень;
- до комунікацій;
- (•) до спільних комунальних просторів;
- до технічного і технологічного обладнання;

- до архітектурно-естетичного вирішення;
- до функціонально-просторової організації;
- до організації обслуговування;
- інший варіант

.....
.....

11. Чи було у Вас бажання змінити Ваш функціоналістичний архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс на:

- на подібний тому, в якому Ви проживаєте, але з сучасних матеріалів і наповнений новими технологіями;
- не змінювати архітектуру, а тільки обладнання;
- на житло або робочий простір в іншій історичній будівлі або в будівлях іншого стилю

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівської політехніки»
Інститут архітектури
Кафедра дизайну архітектурного середовища

Соціологічне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму
в м.Чернівці – працівників закладів та мешканців
Для кандидатського наукового дослідження
На тему: **«Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній архітектурі України»**
Дослідження проводить аспірант Юрійчук Р.Д.
Науковий керівник д.арх., проф. Проскуряков В.І.

Шановні пані і панове!
Тирон Олексій Миколайович

Окрім інших методів дослідження важливим є анкетне опитування користувачів архітектури доби функціоналізму в м.Чернівці для визначення об'єктивних тенденцій її розвитку, впливу на архітектуру сучасної України та вимог до проектування.

Тому прошу відповісти на декілька запитань, що становлять для мене, моєї роботи та мого наукового керівника д.арх., проф. Проскурякова В.І. кафедри дизайну архітектурного середовища та Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» важливе значення у визначенні стратегії розвитку принципів функціоналістичної архітектури тепер і в майбутньому.

АНКЕТА

1. Яку частину (відсоток, кількість) займає у Вашому житті використання архітектури громадських та житлових будівель?
Використання архітектури громадських та житлових будівель займає важливе місце в моєму житті 70/30

2. Чи відомий Вам феномен функціоналістичної архітектури?
(А) Так; Б) Ні; В) Інша відповідь

3. Яке місце у Вашому житті і трудовій діяльності займало використання просторів приміщень квартир, будівель, споруд функціоналістичної архітектури (назвати, перерахувати)?
використання просторів приміщень квартир будівель споруд не мало місця в трудовій діяльності

4. Що Вам відомо про діяльність творців функціоналізму?:
- в Україні;
- в м.Чернівцях;
- (•) в інших країнах Європи і світу;
- в громадських будівлях;

- в житлових будівлях;
- в інших будівлях, спорудах, середовищі

Гропіус, Тауні, Вагнер, Мейер

5. Чи відомі Вам архітектурно-типологічні здобутки в творчості архітекторів доби функціоналізму в м.Чернівцях?

- в житлових будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах (в межах квартир);
- в громадських просторах, приміщеннях, будівлях, спорудах (в межах будівель, споруд, приміщень, просторів);
- в проектуванні усіх видів нових театральних просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному)

Не відомі

6. Які з архітектурно-функціональних рішень є прогресивними, на Вашу думку, тепер і що мають далеку перспективу в майбутньому?

Не можу відповісти

7. Які з них, на вашу думку, можуть бути використані при архітектурному проектуванні сучасних українських та світових житлових і громадських об'єктів?

- в існуючих будівлях: пристосування, адаптація, інтеграція;
- трансформація, аранжування функціонального простору житлових і громадських будівель та архітектури в цілому;
- використання культурних надбань та їх розвиток в інтер'єрах та екстер'єрах;
- творення нових архітектурних типів;
- інший варіант

Затрудняюсь відповісти

8. При проектуванні інших будівель і споруд:

Аналогічно

9. Чи мав на Вас вплив Ваш архітектурний досвід при виборі житла?

(А) Так Б) Ні В) Інша відповідь

10. Чи існують у Вас вимоги, які сформувались під час проживання або праці в будинку з функціоналістичною архітектурою:

- до параметрів квартири, приміщень;
- до комунікацій;
- до спільних комунальних просторів;
- до технічного і технологічного обладнання;

- до архітектурно-естетичного вирішення;
- до функціонально-просторової організації;
- до організації обслуговування;
- (•) інший варіант

.....нема зауважень.....
.....

11. Чи було у Вас бажання змінити Ваш функціоналістичний архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс на:

- на подібний тому, в якому Ви проживаєте, але з сучасних матеріалів і наповнений новими технологіями;
- (•) не змінювати архітектуру, а тільки обладнання;
- на житло або робочий простір в іншій історичній будівлі або в будівлях іншого стилю

Дякую за Ваші відповіді!

Аспірант **Юрійчук Р.Д.**
Дата заповнення:
10.11.2017

Додаток Г

Апробація аспектів дисертаційної роботи у прикладних, пошукових, конкурсних та реальних проєктах автора

Проект «Ревіталізація комплексу навчальних корпусів ЧНУ ім. Ю. Федьковича по вул. Сторожинецькій м. Чернівці». Ст. М. Томінець, керівники: проф. В. Проскуряков, доц. Б. Гой при участі Р. Юрійчука

Проект «Житловий будинок по вул. О. Кобилянської в м. Чернівці». Ст. Ю. Дячук, керівники: проф. В. Проскуряков, доц. Б. Гой, викладач Р. Юрійчук

Проект «Житловий будинок по вул. О. Кобилянської в м. Чернівці». Ст. О. Офсієнко, керівники: проф. В. Проскуряков, доц. Б. Гой, викладач Р. Юрійчук

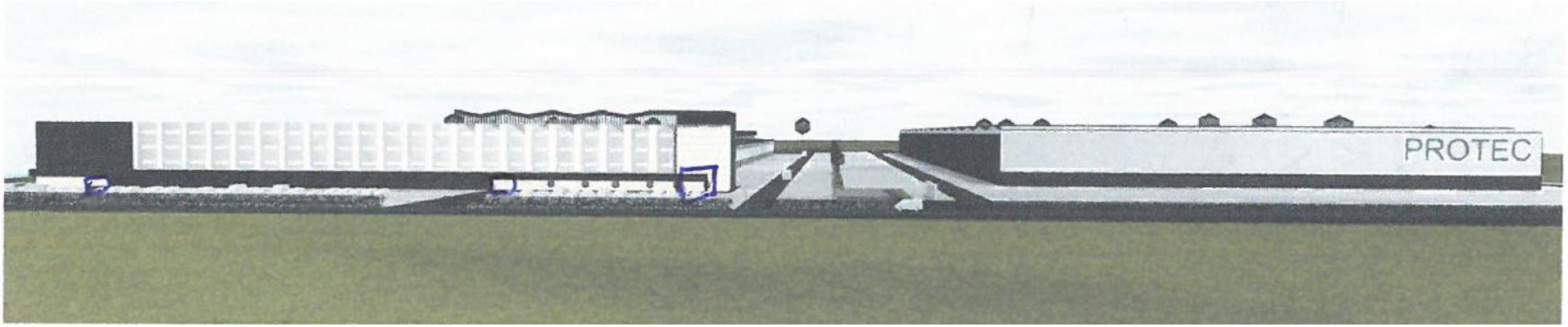

а)

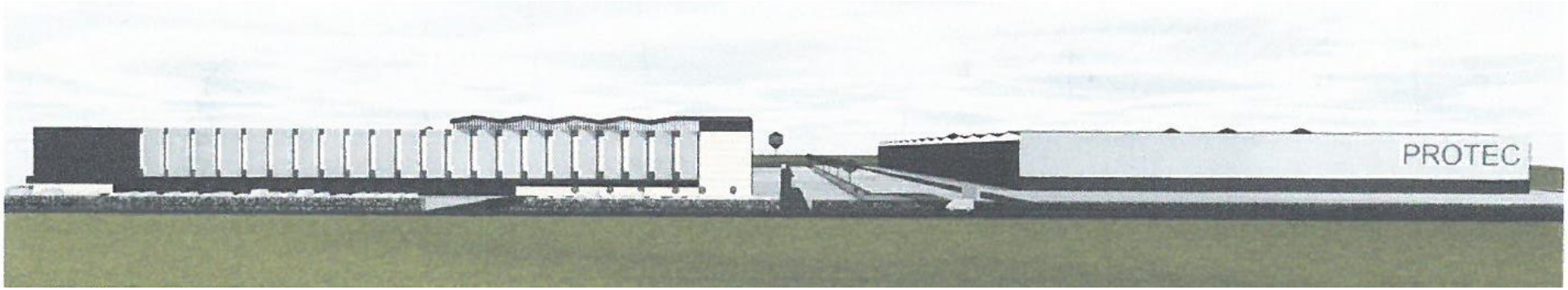

б)

Проект «Адміністративний блок виробничо-складського комплексу в с. Зимна Вода Пустомитівського району Львівської області». Головний архітектор Б. Гой. а, б, пропозиції вирішення головного фасаду. Обєкт будується.

а)

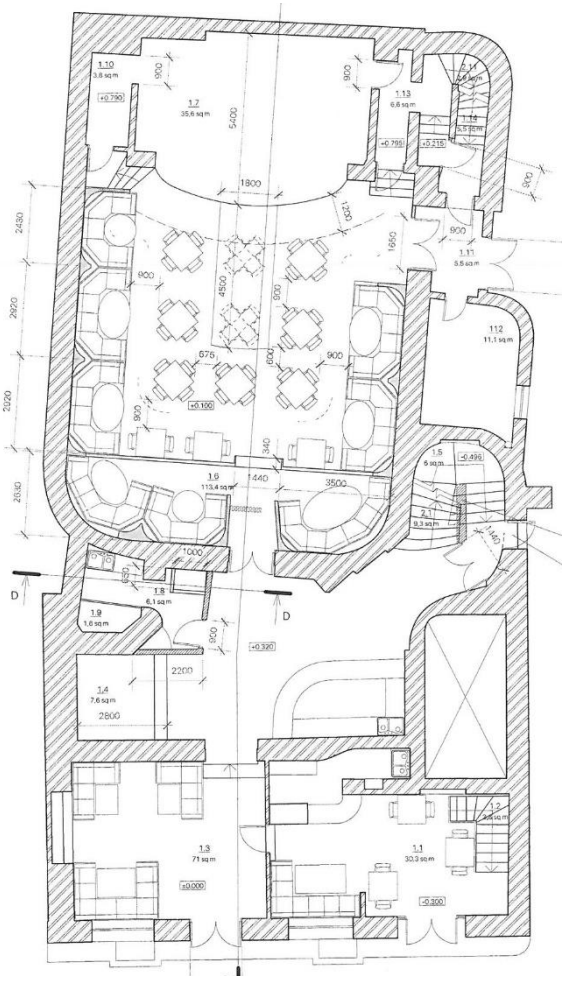

б)

Проєкт «Реконструкція нежитлових приміщень (колишнього кінотеатру «Савой» під кафе) по вул. Головній , 36 в м. Чернівці. Керівник проєктного колективу О. Кордунян. а – вигляд головного фасаду, б – план першого поверху. Об'єкт будується

Конкурсний проект-переможець по створенню житлово-офісної будівлі в історичному ареалі м. Чернівці по вул. Л. Кобилиці. Автори – колектив під гаслом 16181 при участі Р. Юрійчука

Продовження конкурсного проєкту 16181

Розгортка вул. Л.Кобилиці в м. Чернівці

Перспективні схеми

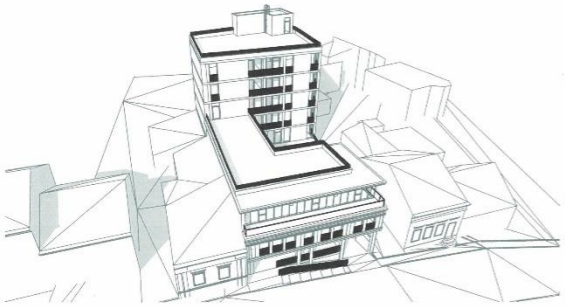

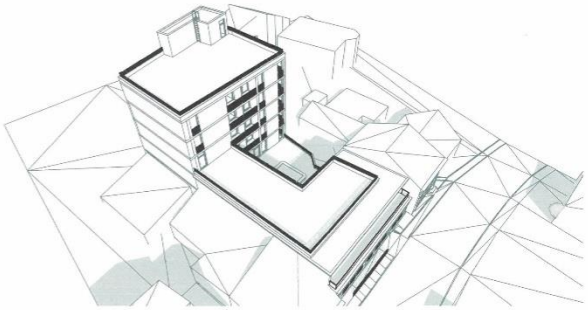

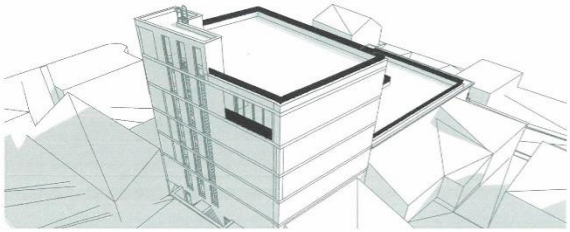

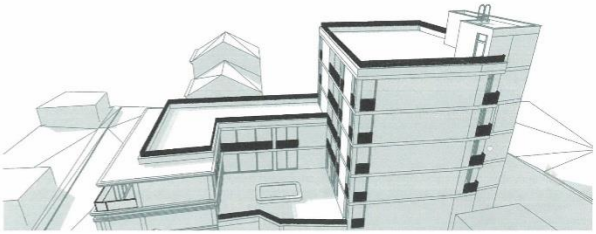

Дизайн архітектурного середовища в межах історичної забудови по вул. Л.Кобилиці в м. Чернівці 16181

Проект «Арт-комплекс по вул. Ед. Райса, 18а в м. Чернівці». Ст. М. Долга, керівники: проф. В. Проскуряков, викладач Р. Юрійчук

Магістерська кваліфікаційна робота з розробкою проекту універсальної будівлі для дипломної роботи на пл. Соборній в м. Чернівці. Ст. О. Офсієнко, керівники професор В. Проскуряков, аспірант Р. Юрійчук

Додаток Д

Довідки про впровадження

Фізична особа-підприємець
Гой Богдан Володимирович
м. Львів, вул. Миколайчука, 1/77

вих. № 2 від «6» 08 2019 р.

В спеціалізовану Вчену раду
№Д 35.052.11
при Національному університеті
«Львівська політехніка»

Довідка про впровадження

Я, архітектор Гой Богдан Володимирович, підтверджую, що досліджені принципи архітектури функціоналізму визначені Юрійчуком Р.Д. у дисертації «Архітектура доби функціоналізму в м.Чернівці і розвиток її принципів в сучасній Україні» були впроваджені в наступному проекті: «Адміністративний блок виробничо-складського комплексу у с.Зимна Вода Пустомитівського району Львівської області», в якому дисертант запропонував авторському колективу використати часткове вертикальне членування головного фасаду комплексу (як це було зроблено архітектором Х.Крянга при проектуванні Будинку товариства румунської культури в м.Чернівці). Це рішення збагатило архітектуру будівлі комплексу вцілому.

Названий проект знаходиться у стадії реалізації.

Головний архітектор проекту **Гой Б.В.**

ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «АРКОНА»

21.08.2018 № 25-08/18

на № _____ від _____.

В спеціалізовану Вчену раду
№ К 35.052.11
при Національному університеті
«Львівська політехніка»

Довідка про впровадження

Я, головний архітектор проекту, Кордунян О.П. підтверджую, що методика головних принципів визначення засобів гармонізації, просторово-планувальних та конструктивних рішень, фактури, колористики тощо, які розроблені здобувачем Юрійчуком Р.Д. в своїй дисертаційній роботі "Принципи архітектури функціоналізму в місті Чернівці і їх розвиток в сучасній Україні", була апробована автором в історичній центральній частині м. Чернівці, при реалізації проекта реконструкції нежитлових приміщень – кінотеатру "Савой" для повернення йому історичної функції. Дана робота є важливою і доповнює інші фундаментальні вимоги щодо архітектурно-проектної діяльності в історичному центрі Чернівців та реанімації історичних модернових традицій початку XX ст. в архітектурі Північної Буковини.

Директор ПП"Аркона"
Кандидат архітектури О.П.Кордунян

Приватне підприємство "АРКОНА" 32137452 Україна Чернівці

Архітектор Кордунян Олександр Павлович

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL UNIVERSITY POLITECHNIC OF LVIV
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE
Bandera str. 12, Lviv, 79646, Ukraine
tel./fax: +38 032 258 22 39
e-mail: tschers@polynet.lviv.ua

LITTERIS-ET-ARTIBVS
ANNO 1730

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІНСТИТУТ АРХІТЕКТУРИ
вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 79646, Україна
тел./факс: +38 032 258 22 39
e-mail: tschers@polynet.lviv.ua

_____ № _____
на № _____

В спеціалізовану вчену раду
№ Д.35.052.11
при Національному університеті
«Львівська політехніка»

Довідка про впровадження

Інститут архітектури підтверджує, що визначені здобувачем Юрійчуком Р.Д. в його дисертації "Архітектура доби функціоналізму в м. Чернівці і її розвиток в сучасній Україні, принципи архітектури функціоналізму, які є актуальними для розвитку архітектури міст України в проваджені в наступних освітніх заходах і роботах інституту:

- В курсах лекцій "Дизайн архітектурного середовища громадських будівель і споруд" і "Футуристичний дизайн";
- В курсовому проектуванні;
- В дипломному проектуванні освітньо – кваліфікаційного рівня бакалавр - "Дизайн архітектури дипломатичного представництва Румунії у м. Львові"; "Концепція архітектурного вирішення багатоквартирного житлового будинку по вул. Балабана з використанням інтелектуальної спадщини архітектури доби функціоналізму у Львові" і ін.

Директор Інституту архітектури Черкес Б.С.
професор